

B

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

2001. 2. szám
JÚNIUS

Z

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás
Országos Parancsnokságának
sajtó- és kommunikációs önálló osztálya

Megjelenik negyedévenként * Huszadik évfolyam 2. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. BÖKÖNYI ISTVÁN

Tag:

DR. CSORDÁS SÁNDOR
DR. KABÓDI CSABA
DR. LŐRINCZ JÓZSEF
DR. MEZEY BARNA
DR. NAGY FERENC
DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

BUJÁKI ILDIKÓ

Szerkesztő:

TURBÓK ATTILA

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

Telefon és telefax: 312-0090

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Antal Albert, az IMEI főigazgató főorvosa; dr. Bakó Katalin, fegyelmi tiszt a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán; dr. Benke Bálint, osztályvezető főorvos az IMEI-ben; dr. Erdős István, tanár a Rendőrtiszti Főiskola társadalomtudományi tanszékén; Fliegauf Gergely, az országos parancsnokság stratégiai, tudományos és nemzetközi osztályának főmunkatársa; Garami Lajos, a BVOP fogvatartási ügyek főosztályának vezetője; dr. Hamula János, az IMEI orvosigazgatója; dr. Heylmann Katalin, a BVOP egészségügyi főosztályának vezetője; dr. Krausz Sándor, osztályvezető főorvos az IMEI-ben; dr. Lajtár István, legfőbb ügyészégi ügyész; Makrai Tibor István, a Nemzetvédelmi Egyetem nappali Phd. doktori hallgatója; dr. Mezey Barna, az ELTE állam- és jogtudományi karának dékánja; Módos Tamás, a Rendőrtiszti Főiskola bv-tanszékének adjunktusa; Oravecz Mátys, nevelő a Szegedi Fegyház és Börtönben; dr. Pacsek József, legfőbb ügyészégi ügyész; dr. Pallo József, a Rendőrtiszti Főiskola bv-tanszékének tanára; dr. Szakonyi Erika, toxikológus szakértő; dr. Szendrei Géza, budapesti kerületi ügyész; dr. Vókó György, a Legfőbb Ügyészség osztályvezető ügyésze; dr. Zsombor Júlia, az IMEI klinikai-pszichológiai osztályának vezetője.

*

A fényképeket Csatorday Zoltán, Milkovics Pál és Kovács Gy. László készítette.

A folyóirat előfizethető a bv. előirányzat-felhasználási keretszámláján (10023002-01393008-00000000) vagy a szerkesztőségben beszerezhető készpénzátutalási megbízáson.

ISSN 1417-4758

Előfizetési díj egy évre 1200 forint.

Előkészítés és tördelés

a BVOP Sajtó- és Kommunikációs Önálló Osztályán készült.

Nyomdai munkálatokat a Duna-Mix Nyomda végezte.

Felelős vezető: Garami Antal

Jogvédelem

A CPT-jelentés és az arra adott magyar válasz

A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló, Strasbourgban 1989. november 26-án kelt Európa tanácsi egyezmény 1. cikke értelmében felállított „Kínzás Elleni Bizottság” (CPT) 1999. december 5. és 16. között másodszor tett látogatást Magyarországon. Ennek során tizenkét állami szervet érintett a vizsgálat, tizenhárom szervnél jártak. A tíz kormányzati szervet (Belügyminisztérium, Igazságügyi Minisztérium, Honvédelmi Minisztérium, Egészségügyi Minisztérium, Szociális és Családügyi Minisztérium, Külügyminisztérium, valamint négy országos főhatóságot, így az Országos Rendőr-főkapitányság, Határőrség Országos Parancsnoksága, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Állami Népegészségügyi és Tisztifőorvosi Hivatal), két igazságszolgáltatási szervet; bíróságot, ügyészséget; valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosát látogatták meg. A vizsgálat, illetve látogatás megkezdése előtt a következő nem-kormányzati szervezetekkel találkoztak; Roma Jogok Európai Központja (ERRC), Magyar Emberi Jogvédő Központ (MEJOK), Constitutional and Legal Policy Institute (COLPI), a Polgári Szabadságok Magyar Uniója (HCLU), Magyar Helsinki Bizottság (HHC).

A CPT korábban 1994. november 1. és 10. között már járt Magyarországon. A jelen látogatása alkalmával a bizottság visszatért a korábbi látogatásán tett ajánlásainak a megvalósítására is.

Az emberi jogok értéke, a foglyokkal való emberséges bánásmód követelménye ismertté vált a jogállamokban. A megsértésük azonban kivétel nélkül mégis előfordul – váltakozva – egyikükben hol több, másikukban hol kevesebb esetben. Ez ellen, az előfordulás megelőzése, illetve az ilyen esetek számának csökkenése érdekében minden jogállamnak, valamint az emberi jogok védelmére hivatott nemzetközi szervezeteknek, e célból működtetett erre ille-

tekes szerveiknek fel kell lépniük, munkálkodniuk kell.

Az Európa Tanácsnak az emberi jogok szavatolását célzó erőfeszítései az utóbbi években mindinkább az erőszak megelőzésére irányulnak. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikke akképpen rendelkezik, hogy „senkit sem lehet kínzásnak, sem pedig embertelen vagy megalázó büntetéseknél vagy bánásmódnak alávetni”. A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai egyezmény létrehozásának célja az volt; konkretizálja ezt a rendelkezést oly módon, hogy megakadályozza a szabadságuktól megfosztott személyekkel szembeni ke-

gyetlen bánásmódot. Az Egyezményben nincs egyetlen olyan rendelkezés sem, amely érdemben foglalna állást a kínzásról és az embertelen vagy megalázó büntetésekről vagy bánásmódról, és arra sem tesz kísérletet, hogy ezek fogalom-meghatározását adja. Egyedüli célja az, hogy az ellenük való védelem erősítését biztosítsa. Ennek érdekében a megelőzést szolgáló, nem bírósági jellegű jogvédő mechanizmust hozott létre, a „kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére” alakult Európai Bizottságot (1. cikk, a továbbiakban: bizottság), amely jelentős mértékben kiegészíti a jellegében eltérő, az emberi jogok európai egyezménye szerint felállított másik jogvédő fórumot, az emberi jogi bíróságot.

Tehát az Európa Tanács által működtetett jogvédők az úgynevezett kínzás elleni bizottság (CPT) tagjai, angol elnevezéssel European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment and Punishment. Nem tévesztendő össze a kínzás megelőzésére létrehozott társulással, az Association for the Prevention of Torture (APT). Utóbbi önkéntes társadalmi szerveződési alapon tevékenykedik, vagyis nem az Európa Tanács működteti. Az egyes országokban, ahol működik társadalmi alapon helsinki bizottság – mint Magyarországon is – és más társadalmi ellenőrző egyesület, társaság, ezek tevékenységét is segíti. Egyfajta kritikusa is a CPT munkájának. Véleményem szerint ez a kritika is addig fogadható el, addig pozitív, amíg a jogvédelem erősítését szolgálja. Amikor az egyes nemzetek képviselői közötti virtuskodás, vezető szerepre törekvés eszközévé válik, maga a cél szenvedik kárát. A helytálló kritika, a valódi és nem hamis információk jelentenek csak segítséget minden jogvédelemmel foglalkozó munkához.

A bizottság független és pártatlan, a legkülönbözőbb foglalkozásokat képviselő szakértőkből (jogászokból, orvosokból, büntetés-végrehajtási szakemberekből) áll.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága országonként egy-egy tagot négyéves időtartamra abszolút szavazattöbbséggel választ az egyezményben részes államok jelöltjeiből az Európa Tanács parlamenti közgyűlésének irodája által összeállított névjegyzék alapján. Megválasztásukat követően a bizottság tagjai államukról „leválnak”, egyéni minőségükben vesznek részt a bizottság munkájában.

A bizottság megelőző tevékenysége a részes államok joghatósága alá tartozó, minden fogva tartási helyszín – pl. börtönök, fiataalkorúak fogva tartási intézetei, rendőrségi fogdák, katonai laktanyák, elmeegógyintézetek – időszakos vagy eseti látogatásában áll, annak megállapítása végett, hogyan bánanak a fogvatartottakkal. Ha szükséges, a bizottság a helyzet javítása végett ajánlásokat tesz az érintett ország kormányának. A bizottság azonban egyéni panaszügyekben nem járhat el, ez az európai emberi jogi egyezmény értelmében létrehozott fórumok hatáskörébe tartozik. Eseti látogatást akkor tesz a bizottság, ha úgy ítéli meg, hogy ezt a körülmények szükségessé teszik. A bizottság az egyezmény szerint köteles az érintett országnak bejelenteni látogatási szándékát, azt azonban nem kell közölnie, mely intézményeket kíván felkeresni. Az érintett ország kormánya a látogatással szembeni kifogást „*csak nemzetvédelmi vagy közbiztonsági okok, vagy a szabadságuktól megfosztott személyek tartózkodási helyén súlyos zavarások miatt, illetőleg valamely személy egészségi állapota, vagy súlyos bűncselekménnyel kapcsolatos nyomozás során foganatosított sürgős kihallgatás miatt*” tehet. A látogatás során a bizottság tagjaiból alakult küldöttség tagjai választásuk szerint az országban belül akadálytalanul minden fogva tartási helyszínt felkereshetnek, a fogvatartottakkal tanúk nélkül beszélgethetnek, és bárkivel szabadon kapcsolatba léphetnek. A küldöttség az általában kéthetes időtartamú látogatás végeztével jelentést készít.

A bizottság működésének két alapelve az együttműködés és a titoktartás (az utóbbi időben a harmadik alapelveként lép elő a megelőzés), mivel tevékenységének célja a fogvatartottak védelme, nem pedig az adott állam elmarasztalása. Ezért a bizottság zárt ajtók mögött ülésezik és jelentései titkosak. Ha azonban előfordulna; valamelyik ország nem működik együtt a bizottsággal, vagy megtagadja, hogy a bizottság ajánlása szerint javítson a fogvatartottak helyzetén, a bizottság „Nyilatkozat”-ot tehet közzé, amelyben feltárja a valós (az elmarasztalásra okot adó) helyzetet. (A bizottság eddigi gyakorlatában két alkalommal élt a „nyilatkozat” közzétételének eszközével, mindkét esetben Törökországgal kapcsolatban).

Az egyezmény 15. cikke arra kötelezi a részes államokat, hogy közöljék a bizottsággal annak a hatóságnak a nevét, amelyikhez a közléseit intézheti, továbbá annak az összekötőnek a nevét, akit a bizottsági látogatások lebonyolításának könnyebbé tétele érdekében kijelöl.

A Magyar Köztársaság az egyezményt megerősítő okiratát 1993. november 4-én helyezte letétbe az Európa Tanács főtitkáránál, amely az egyezmény 19. cikke értelmében három hónap múltán Magyarország tekintetében hatályba lépett. Az egyezmény kihirdetésére 1995. február 22-én került sor az 1995. évi III. törvénnyel.

Az egyezmény Magyarország tekintetében történt hatálybalépését követően (még az egyezmény kihirdetése előtt) a bizottság értesítette a Magyar Köztársaság Külügyminisztériumát, hogy 1994. novemberében látogatást kíván tenni Magyarországon. A bizottság küldöttségének látogatását előkészítendő született meg a kormány 2121/1994. sz. határozata, amelyben felkérte a legfőbb ügyészt, hogy az egyezmény 15. cikke szerinti összekötőt a látogatásokkal érintett tárcákkal egyeztetve nevezze ki, vegegyen részt a bizottság esetenkénti magyarországi látogatásaival kapcsolatos szakmai, ér-

demi munkában. A magyar nemzeti összekötő a bizottság első látogatása során hatékony segítséget nyújtott, amit a bizottság kivételesen jelentésében is kihangsúlyozott. A személyével kapcsolatos követelményrendszer az, hogy valamennyi tárcánál a fogvatartásnak és a jogi gyakorlatnak, a hatályos szabályozásnak naprakész ismeretével rendelkezzen, valamennyi érintett szervnél ellenőrzési és intézkedési jogosultsága legyen, elismert tudományos és oktatói tevékenységet végezzen, az igazságszolgáltatási gyakorlatot ismerje, egyfajta koordináló készsége és szerepe legyen, s ne az ellenőrzött szervek alkalmazásában álljon. Ezeknek az alapkívánalmaknak a figyelembevételével történt Magyarországon a nemzeti összekötő tisztségviselő kiválasztása. Ehelyütt is ki kell hangsúlyozni, hogy a nemzeti összekötő tisztségviselője nem azonos az adott nemzetből való bizottság tagjával, sőt bizonyos távolságot is kell tartania. Szerencsésen a magyar összekötőnek egyébként olyan munkaköre van, amely feljogosítja, hogy vizsgálatokat tarthat, a fogvatartott személyeket négyesemközt meghallgathatja – bárhol is tartják őket fogva –, minden ilyen helyre bármikor beléphet, iratokat megtekinthet, a törvények megsértésének észlelése esetén annak abbahagyására, megszüntetésére utasíthatja a végrehajtó szervet, jogtalanul fogvatartott személyt azonnal szabadlábra helyezhet – ez az ún. ügyészi rendelkezési joga –, a konvencióba ütköző bánásmód miatt büntetőeljárást, valamint fegyelmi eljárást kezdeményezhet. Az ajánlásoknak nem megfelelő körülményeket, a törvénysértés veszélyét magában rejtő helyzeteket jelzi az érintett illetékes vezetőknek, és az intézkedésről választ kér.

A bizottság – amikor Magyarországon járt – tetszését nyilvánította és jelentésében is rögzítette a jogvédelem e formáját tapasztalva. Az ezzel kapcsolatos ajánlásait megszívvelve – mert a hatékony, többek által végzett jogvédelem esetén is előfordul üldözőndő

A tárgyilagos megítéléshez valóság ismeretek kellenek

cselekmény, még ha arányában nem is jelentős mértékben – évente összefoglaló anyagot készít a fogvatartottakkal való bánásmódról, a konvenció érvényesüléséről. Ezt a rendőrség, a büntetés-végrehajtás, a katonai fogház és a javítóintézetek vezetői a megelőzés érdekében szükséges intézkedések megtétele érdekében mindig megkapják.

Magyarországon egyes laikus elemek, szervezetek nemegyszer sajnós valótlan tényeket is közzétesznek egy-egy eset kiragadása és annak általánossá felfokozása, az információk minden ellenőrzés nélküli elfogadása révén. A valóságot eltorzító kép nehezíti a helyzet tárgyilagos megítélését, még magának a valós helyzetnek az elfogadhatóságát is, (holott megelőző intézkedések ezen alapulva tehetők), a valóban szükséges intézkedések megtételét, ezáltal közvetve ronthatják a bizottság tevékenységét is.

Amikor a bizottság munkája során akadályba ütközött, a megadott helyen minden akadály elhárítására távbeszélő mellett éjjelnappal készenlétben álló összekötő minden végrehajtónak érvényes, azonnal végrehaj-

tandó intézkedést adhatott. A magyar megoldást, nevezetesen, hogy a nemzeti összekötő ügyész, igen jó megoldásnak tartják, mivel az ügyész valamennyi fogvatartó intézet fellett jogi hatóságként törvényességi felügyeletet gyakorol és az egyezmény előírásait sértő magatartás megszüntetése végett rendelkezési jog illeti meg, a megelőzés érdekében maga is vizsgálatokat tart, fogvatartottakat hallgat meg.

A nemzeti összekötő az adott ország és a bizottság között közvetítői szerepet tölt be, esetenként saját országát védelmezve. Eljárására, magatartására „hazájának korrekt védelmezése” is jellemző. A bizottsági tagnak azonban minden esetben pártatlannak kell lennie, és ezt a pártatlanságot biztosítja az az egyezményben foglalt rendelkezés is, hogy saját országában nem tehet a bizottság képviselőjében látogatást. Nem lenne helyes azonban az országgal minden kapcsolatot megtiltani, a kapcsolatoknak olyan szintre kell szorítkozniuk, hogy a bizottsági tag ne válhasson „nemzeti szakértővé”, és a titoktartási kötelezettségét is mindig tiszteletben kell tartania.

A bizottság határidőt tűz ki ajánlásainak teljesítésére, később pedig szankciót alkalmaz. Az Európa Tanács nem tud anyagi segítséget nyújtani az ajánlások megvalósításához, esetleg azonban ajánlhat olyan szervezeteket (alapítványokat), amelyek segíthetnek a finanszírozásban.

A bizottság a látogatás során szeretné elkerülni a sajtót, mert az az egyes országokban túlságosan agresszív. A látogatás befejezésekor is veszélyes a sajtóval való találkozás, mert a bizottságnak időt kell hagyni arra, hogy a látótakat feldolgozza.

A bizottság jelentésére adott kormányválaszt az adott ország nyelvén, homogén (szerkesztett) formában kell megküldeni a bizottságnak, csatolva ahhoz az Európa Tanács egyik hivatalos nyelvén (angol vagy francia) készített fordítást.

Ajánlások és válaszok

A CPT legutóbbi látogatása alkalmával az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt lévő intézményekkel kapcsolatban tett megállapításai lényegében a Belügyminisztériumnak tett javaslatainál, ajánlásainál lényegesen szűkebb körűek voltak, a CPT inkább az 1994-es ajánlásai közül meg nem valósultakra irányította a figyelmét. Ezek a következők voltak:

1. A CPT ajánlotta, hogy a magyar hatóságok erőteljesen folytassák a börtönök zsúfoltsága elleni küzdelemre szánt intézkedések teljes körének végrehajtását. Ezzel kapcsolatban megemlítette az Európa Tanács Miniszteri Tanácsának R (80) 11. számú ajánlását az előzetes fogva tartással kapcsolatban.

Hivatkozott a miniszteri bizottság R (92) 17. számú, a büntetés-kiszabás következetességéről szóló ajánlására is, különösen pedig annak azon kitételére, miszerint a „szabadságvesztés-büntetésekét kívánatos végső büntetésnek tekinteni, ezért csak olyan esetekben kell kiszabni, amelyekben az új más körülmé-

nyeinek, a bűncselekmény súlyosságának kellő figyelembevételével, bármilyen más büntetés egyértelműen alkalmatlan lenne.” Felhívta továbbá a figyelmet a miniszteri bizottság R (99) 22. számú ajánlására egy sor, a börtönök túlzásfokosságának és a börtönépesség inflálódásának problémáját érintő kérdésben.

A Magyar Köztársaság kormánya a 2072/1998. (III. 31.) Korm. határozata alapján kifejtette, hogy a büntetés-végrehajtás intézményfejlesztése három fő pilléren nyugszik: az előzetesen fogvatartottak férőhelyének növelésén, a fiatalok és nők lakóhelyének közelebbi elhelyezésén, a fegyházak korszerűsítésén.

Tervezett beruházásaink közül kiemelten kezelendő a Veszprém megyei új bv. intézet létesítése, két regionális fiatalok bv. intézetének létesítése, Dél-, illetve Észak-Kelet Magyarországon (Pécs, Miskolc), Budapest közígazgatási határán belül 100-150 fős fiatalok bv. intézetének létesítése, a Pécsi Bv. Intézet bővítése 50 férőhellyel, a Miskolci Bv. Intézeté 100 férőhellyel, a Szolnoki Bv. Intézet 64 férőhelyes bővítése, a Sopronkőhidai Bv. Intézet korszerűsítése, a Szegedi Bv. Intézet 210 új férőhellyel bővítése, a Nyíregyházi Bv. Intézet férőhely-bővítése, a Fővárosi Bv. Intézet II. Objektumának alagsori átépítése, valamint a Budapesti Fegyház és Börtön rekonstrukciója. Már jelenleg sem a Tököli Bv. Intézet az egyetlen fiatalokat fogva tartó intézet, ugyanis ezen kívül Kecskeméten 30 fős befogadóképességű fiatalok bv. intézete működik. A fiatalok nőket a Pálhalmi Bv. Intézet mélykúti részlegében helyezük el.

A magyar jogalkotás törekszik olyan egyszerűsített eljárások bevezetésére, amelyek a bírósági eljárások alternatívái lehetnek bizonyos ügykategóriákban. Utalunk arra, hogy 1999. március 1. óta a felnőtt korúakkal szemben is el lehet halasztani a vádemelést. Az 1999. évi CX. törvény III. részében az eddigiek mellé új egyszerűsített eljárást vezetett be, a tárgyalásról lemondást (Be. XVII. B. Fejezet),

mely esetben a bíróság a bűncselekményre egyébként megállapított büntetési tétel helyett jóval enyhébb tételek között szabja ki a büntetést. A 2000. évi XIV. törvény – az ajánlásoknak is megfelelően – újraszabályozta az egyik letartóztatási okot. Az új büntetőeljárás törvény több olyan rendelkezést tartalmaz, amely az előzetes letartóztatás kiváltására lehet alkalmas. Fenntartja és továbbfejleszti például a lakhelyelhagyási tilalom intézményét, bevezeti a házi őrizetet, az útlevél elvételét, az óvadék intézményét.

A törvényhozó – amikor 1999. év végén arról döntött, hogy az új törvény hatálybalépését 2003. január 1. napjára halasztja; döntött arról is, hogy az új törvény szerinti lakhelyelhagyási tilalmat, a házi őrizetet és az útiokmány elvételének lehetőségét korábban hatályba lépteti. Ezért ezeket a jogintézményeket átvette a hatályos törvénybe és ezek 2000. március 1. óta alkalmazható intézkedések. A jogalkalmazói gyakorlat kialakulása után ezek az intézkedések az ügyek egy részében nyilvánvalóan képesek lesznek az előzetes letartóztatás alternatíváiként létezni.

A gyanúsított meghatározott helyen tartózkodásának elektromos eszközzel történő ellenőrzését a törvény szintén 2000. március 1-től lehetővé teszi a lakhelyelhagyási tilalom keretében elrendelt házi őrizet esetén [2/2000. (II. 26.) IM–BM együttes rendelet 1. § (3) bek. b) pont, 5. § (2) bek. c) pont].

A CPT küldöttsége nem hallott egyik meglátogatott büntetés-végrehajtási intézményben vagy más magyarországi büntetés-végrehajtási intézményben a személyzet által kínzásra vagy a testi durva bánásmód más formájára vonatkozó állítást; az ilyen bánásmódra vonatkozó, semmilyen más bizonyíték sem merült fel a látogatás során. A személyzet által szöbeli durvaságra vonatkozó néhány állítás hangzott el a fiatalokúak büntetés-végrehajtási intézetében; egészében véve azonban a személyzet és a fogvatartottak közötti kapcsolatok valamennyi meglátogatott intézményben kedvezőek, „pozitívak” voltak.

2. A CPT tájékoztatást kért 1999-re és 2000-re vonatkozóan a bv. személyi állomány általi durva bánásmód miatt benyújtott panaszok számáról, és az ezen panaszok eredményeként kezdeményezett fegyelmi és büntetőeljárások számáról; a bv. személyi állomány általi durva bánásmód alapján kiszabott fegyelmi, büntetőjogi szankciókról.

3. A CPT ajánlotta, hogy az a fogvatartott, akit igazságügyi vagy büntetés-végrehajtási hatóság IV. biztonsági csoportba sorolt, vagy akinek az ilyen rezsimbe való besorolását megújítják, írásban kapjon tájékoztatást az intézkedés indokolásáról (természetesen az adott indoklás nem tartalmazhatja azt az információt, amelynek a fogvatartottól való megtagadását a biztonsági követelmények megalapozottan alátámasztják); a fogvatartott, akivel szemben ilyen intézkedést szándékoznak alkalmazni, kapjon lehetőséget az ügyre vonatkozó véleményének kifejezésére; a fogvatartott ilyen rezsimben való elhelyezésének a lehető legrövidebbnek kell lennie és legalább háromhavonta felül kellene vizsgálni.

Minden országban számos úgynevezett „veszélyes” fogvatartott van (a fogalom különböző típusú személyeket takar, akikkel szemben speciális fogva tartási feltételekre van szükség. A fogvatartottak ezen csoportjának a teljes börtönnépesség igen kis arányát kell (vagy legalábbis kellene, ha az osztályozási rendszer kielégítően működik) képviselnie. Ez azonban olyan csoport, amely a CPT különleges aggodalmára ad okot, arra a tényre tekintettel, hogy annak szükségessége; az ilyen fogvatartottakkal szemben kivételes intézkedéseket hozzanak, az embertelen bánásmód nagyobb veszélyét hozza magával, mint az átlagos fogvatartott esetében.

Az ezen a területen tapasztalható veszélyt jól leírja az Európa Tanács miniszteri bizottságának a veszélyes fogvatartottak fogva tartásáról és a velük való bánásmódról szóló R (82) 17 számú, 1982. szeptember 24-én elfogadott ajánlása magyarázó jegyzetének (Explanatori Memorandum) következő kivonata: „43. pont

Az emberi méltóságot a bűnözéstől vagy a veszélyességtől függetlenül tiszteletben kell tartani, és ha az embert a szokásosnál szigorúbb feltételek között kell fogva tartani, minden erőfeszítést meg kell tenni, a biztonságos fogva tartás, a rend és a biztonság követelményeinek, a közösség jólétének követelményei megtartásával annak biztosítására, hogy az életkörülmények és feltételek ellensúlyozzák a szigorúbb fogva tartási helyzet káros hatásait – csökkent értelmi képesség, depresszió, szorongás, agresszió, neurózis, negatív értékek, megváltozott bioritmus. A legtöbb súlyos esetben fogvatartottak pusztán vegetatív létezésre hanyatlanak. Általában a károsodás visszafordítható, ám ha a fogva tartás, különösen maximális biztonságban, elhúzódik, az idő- és térérzékelés, továbbá a személyiség saját érzékelése, maradandóan súlyosan károsodhat –, „a személyiség megsemmisülése”.

Magától értetődő, hogy a fogvatartottat egyáltalán nem lehetne hosszabb ideig speciális biztonsági rendszerben tartani, mint ezt az általa jelentő veszély szükségessé teszi. Ez a besorolásról szóló határozat rendszeres felülvizsgálatát igényli. Továbbá, a fogvatartottakat amennyire lehet, teljes mértékben tájékoztatni kellene a besorolásuk okairól, és ha szükséges, annak megújításáról; ez többek között lehetővé teszi számukra, hogy az intézkedés megváltoztatására hathatós módon fellépjenek.

A küldöttség megfigyelte a Fővárosi Bv. Intézetben, hogy rutinszerűen alkalmazták a IV. biztonsági csoportban lévő fogvatartottakra a kényszerítő eszközt (pl. a kézbilincset és/vagy bokabilincset). Minden ilyen fogvatartottra kézbilincset tettek, amikor elhagyta a zárkáját, és ezen kívül olyanok is voltak, akire bokabilincset is helyeztek. Ezeket a kényszerítő eszközöket alkalmazták a szabadlevegőn való mozgás során is, annak ellenére, hogy erre teljesen zárt sétaudvaron került sor, amelyet rács vett körbe, ideértve a tetőrácsot is. Továbbá, ezt az eszközt a látogatások során is alkalmazták, amelyek külön látogatóhelyiségben

voltak, és ahol látogatóikkal csak telefonon érintkeztek. Hasonló intézkedéseket alkalmaztak a meglátogatott másik két intézetben (Fiatalkorúak Bv. Intézete és a Veszprém Megyei Bv. Intézet) is a IV. biztonsági csoport fogvatartottaival szemben is.

A kézbilincs és/vagy bokabilincs fogvatartottakon való rutinszerű alkalmazásának gyakorlata, amikor zárkájukon kívül vannak, erősen vitatható a CPT szerint, de leginkább akkor, ha hosszú időn át biztonságos környezetben alkalmazzák. A CPT úgy véli, hogy a szökésveszéllyel szembeni ellenintézkedésként más eszközök is találhatóak, és kellene is ilyeneket találni. Továbbá a kézbilincs/bokabilincs látogatás fogadásakor való viselése bizonyára mind a fogvatartott, mind pedig látogatója szempontjából megalázó lehet.

Összegezeképpen: a IV. biztonsági csoportba való fogvatartottakkal szembeni kényszereszközök alkalmazásának gyakorlata csak aránytalannak és büntető jellegűnek tekinthető. A CPT azt az ajánlást teszi, hogy a magyar hatóságok tegyenek azonnali lépéseket ennek a gyakorlatnak az észrevételeik tükrében való felülvizsgálatára.

Egyes IV. biztonsági csoportban lévő fogvatartottak hosszú időn át magánzárkában voltak, és különösen nagy nehézséget jelentett számukra, hogy látogatókat fogadjanak és telefonhoz jussanak, állítólag biztonsági okok miatt.

A CPT azt az ajánlást teszi, hogy a magyar hatóságok vizsgálják felül a IV. biztonsági csoportban lévő fogvatartottakra alkalmazott rezsimit, különösen a magánzárka, a látogatók és a telefonhoz jutás tekintetében. Mindezekelőtt biztosítani kell, hogy az ilyen fogvatartottak számára biztosítottak legyenek a megfelelő emberi kapcsolatok.

A kormány válasza szerint a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról szóló 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet (továbbiakban: R.) 42. §-a meghatározza, hogy a fogvatartottakat a befogadási bizottság sorolja a biztonsági csoportokba. A befogadási bizott-

ság R. 30. § (2) bek. alapján a fogvatartottakat személyesen meghallgatja. Ennek során a fogvatartottnak lehetősége van véleményének kifejtésére.

A jelenlegi szabályok szerint a fogvatartott a IV. biztonsági csoportba sorolásáról írásbeli indokolást nem kap. E gyakorlat felülvizsgálatát indokoltnak tartjuk. Megjegyezzük azonban, hogy a IV. biztonsági csoportba sorolást az esetek többségében olyan biztonsági okok teszik szükségessé, amelyek nem hozhatók a fogvatartott tudomására (R. 44. § (2) bek.).

A IV. biztonsági csoportba sorolás felülvizsgálatát a R. 43. § (1) bekezdése hathavonta írja elő. A R. jelenleg folyamatban lévő módosításakor ezt az időpontot három hónapra csökkentjük.

4. A CPT álláspontja szerint a IV. biztonsági csoportban lévő fogvatartottakkal szembeni kényszerítő eszközök alkalmazásának jelenlegi gyakorlata csak aránytalanak és büntető jellegűnek tekinthető. A CPT ezért ajánlotta, hogy a magyar hatóságok tegyenek azonnali lépéseket ennek a gyakorlatnak az észrevételei tükrében való felülvizsgálatára.

A magyar kormány válaszában utalt arra, hogy a IV. biztonsági csoportba sorolt fogvatartottakkal szemben csak azért, mert ebbe a kategóriába tartoznak, a bv. intézetekben kényszerítő eszközt nem alkalmaznak. Bizonyos esetekben a IV. biztonsági csoportba soroltak mintegy 1%-a esetében a R. 48. §-ában meghatározottak szerint mozgáskorlátozó eszközöket alkalmazunk, amelyek a fogvatartás biztonságát sértő, vagy veszélyeztető cselekmények megelőzése érdekében szükségesek. A jogszabályi rendelkezés alapján a mozgást korlátozó eszközök alkalmazásának részletes szabályait az országos parancsnok 1-1/25/2000. OP-intézkedése tartalmazza.

A IV. biztonsági csoportba soroltakkal szemben a jogszabályok szerint nem kötelező a mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása (kéz-, illetve lábbilincs). A bv. intézet parancsnoka dönti el, hogy a R. 48 §-a alapján elrendeli-e a mozgáskorlátozó eszközök alkalmaz-

zását. Egyetértünk azzal, hogy ennek gyakorlatát felül kell vizsgálni annak érdekében, hogy csak a valóban szükséges esetekben alkalmazzanak mozgáskorlátozó eszközöket.

5. A CPT azt az ajánlást tette, hogy a magyar hatóságok vizsgálják fel a IV. biztonsági csoportban lévő fogvatartottakra alkalmazott rezsímet, különösen a magánzárka, a látogatások és a telefonhoz jutás tekintetében. Minde nélkülőt garantálni kell, hogy az ilyen fogvatartottak számára biztosítottak legyenek a megfelelő emberi kapcsolatok.

A magyar válasz szerint a IV. biztonsági csoportba sorolt fogvatartottak közül csak a bv. intézet biztonságára fokozottan veszélyes személyeket helyezik el egyszemélyes zárkában. Ez az elhelyezés nem minősül sem büntetésnek, sem kirekesztésnek. Különösen a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. sz. tvr. (Bv. tvr.) 30. § (2) bekezdésének tükrében, amely előírja, hogy az elítélteket egyedül, ha azonban ennek feltételei hiányoznak, közösen kell elhelyezni.

Az egyedül elhelyezett fogvatartottak jogai nem csorbulnak, kapcsolattartásuk nem korlátozható, így ugyanolyan gyakran fogadhatnak látogatót és telefonálhatnak, mint a többi fogvatartott.

A rezsímszabályok és a foglalkoztatási lehetőségek tekintetében valóban indokolt az elzártságból fakadó hátrányok csökkentése. E tekintetben szükséges a rezsímszabályok felülvizsgálata.

Valamennyi bv. intézetben a minimum havi egy látogatás és a korlátlan levelezés alapjog. A fogvatartottak telefonhasználatát az intézetek házirendje szabályozza.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka utasította a bv. intézetek parancsnokait, hogy – az intézeti lehetőségeken belül – a keretszabályok előírásai alapján minél szélesebb körben érvényesítsék a fogvatartottak kapcsolattartását.

A fogvatartási feltételek vizsgálatáról szóló részben a CPT üdvözölt bizonyos javulásokat, amelyeket 1994 óta vezettek be a Fővárosi Bv.

Intézetben. Új, korszerű konyhát létesítettek az I. sz. objektumban, amely az egész intézményt ellátja élelemmel. Az intézet valamennyi objektumában most már új fürdőszobák vannak és van egy kis fitness-szoba is, továbbá kábeltevé. Társasjátékok és fizető telefonok álltak a fogvatartottak rendelkezésére az intézet minden emeletén; bár a telefonokhoz való jutás rendkívül korlátozott volt.

Ugyanúgy, mint 1994-ben, a CPT nem volt elragadtatva a Fővárosi Bv. Intézetben a fogvatartottaknak biztosított napirendtől. Csak kevés fogvatartottnak (a legtöbbször elítélt) biztosítottak munkát, és a férfi fogvatartottak számára nem nyújtottak sem munkát, sem szakképesítést adó szakoktatást; esetenként kevés női fogvatartott titkárnő-tanfolyamokra járhatott. Nem állt rendelkezésre továbbá helyiség sport-, vagy oktatási tevékenységek részére. Ezenkívül a küldöttség számos panaszt hallott arról, hogy a fogvatartottak számára nem mindig biztosították a szabadlevegőn való mozgást.

6. A CPT ajánlotta, hogy a magyar hatóságok tegyenek nyomatékos erőfeszítéseket a fogvatartottaknak szóló tevékenységi programok kifejlesztésére valamennyi Budapesten működő előzetes fogvatartó intézetben. Továbbá megismételte az 1994. évi látogatásáról szóló jelentésében tett azon ajánlását, hogy minden fogvatartott számára tegyenek lehetővé minden nap legalább egy óra szabadlevegőn való mozgást.

Az ajánlásra adott válasz szerint a Fővárosi Bv. Intézet III. sz. objektumának átadásával nagyobb lehetőség nyílt a közösségi-, egyházi-, karitatív és egyéb foglalkozási lehetőségek növelésére. A II. objektum alagsorában tervezett átalakítás tovább javíthatja a fogvatartottak foglalkoztatási lehetőségének bővítését. A fogvatartottak képzésének elősegítése érdekében a Budapesti Népfőiskolai Képzés keretében 2000. október 25-én 7 (hét) különböző kurzust indítottunk a fogvatartottak számára. Terveinkben szerepel, hogy ezt az oktatási formát folyamatosan fenntartjuk és szervezzük.

A szabadlevegőn tartózkodás az érvényben lévő szabályozásnak megfelelően történik. A Fővárosi Bv. Intézetnél, mint valamennyi bv. intézetben a napi egy óra szabadlevegőn tartózkodást biztosítjuk. Amennyiben a szabadlevegőn tartózkodást a fogvatartott nem kívánja igénybe venni, ezt dokumentálni kell.

7. A CPT tájékoztatást kért arról, hogy már működik-e az új intézet, valamint mindkét budapesti előzeteseket fogva tartó intézetben elhelyezett fogvatartottak számáraól.

8. A Fiatalkorúak Bv. Intézete vonatkozásában a CPT ajánlotta erőfeszítéseket megtevélt a fogadóköri letben rendelkezésre álló zárkák számának jobb kihasználása és a helyiségek, különösen pedig a mellékhelyiségek rendszeres tisztítása érdekében.

A befogadó körlet, amely közös a szomszédos börtönkörházzal, öt zárkát foglalt magában a bizottság látogatásakor. Az egyik ilyen zárkában mintegy 30 elítélt fogvatartott volt éppen akkor elhelyezve (akik az ország különböző büntetés-végrehajtási intézeteiből és rendőrségi fogdáiból érkeztek), egy másik zárkában pedig egy fiatalkorú volt elhelyezve. A zárkában csak egy löca és mosdókagyló volt, és a szomszédos illemhelyek siralmas állapotban voltak. A fogvatartottaknak órákat kellett ezekben a zárkákban tölteniük, közöttük olyanok is voltak, akik álltak.

Az intézet parancsnoka intézkedett a befogadó körlet tisztántartására. 2001. évben új befogadó körletet tervezünk kialakítani, amely végképp megoldja ezt a problémát (tartalmazza a kormány válasza).

9. A CPT azt az ajánlást tette, hogy tegyenek intézkedéseket a természetes megvilágítás, a mesterséges világítás és a szellőzés javítására, az elkülönítő/figyelmező zárkákban a Fiatalkorúak Bv. Intézetében. Ezenkívül kívánatos lenne az illemhelyeket felújítani.

A CPT visszatért az 1994. évi látogatásáról szóló jelentésében tett ajánlására, a megvalósítása érdekében tett intézkedésről szóló magyar közbejáró jelentésben foglaltakra, és megállapította, hogy a természetes megvilágítás a

tett intézkedések ellenére nem javult, mivel az rekonstrukciós munkát igényel. A jelen látogatáskor az elkülönítő/figyelmező zárkák még mindig sivárak, nyomasztóak és rosszul szellőzöttek, az illemhelyek igen rossz, lepusztult állapotban voltak.

A kormány válasza szerint a zárkák természetes megvilágítása konstrukciós probléma. A mesterséges megvilágítás javítására intézkedés történt. Az illemhelyek javítása a rendszeres fogvatartotti rongálások miatt folyamatosan tart.

10. A CPT lépések megtételét ajánlotta annak biztosítására, hogy a fogvatartottak számára napi egy órás szabadlevegőn mozgást biztosítsanak.

A bv. intézet parancsnoka intézkedett az egy óra szabadlevegőn tartózkodás rendszeres betartására.

11. 1994. évi látogatása során a CPT kedvező benyomást kapott a Tökölön alkalmazott multidiszciplináris hozzáállásról. 1999-ben mintegy 120 fiatalkorú járt általános iskolai osztályokba, ahol külső tanárok tanítottak. Ezenkívül 10 fiatalkorú vett részt szakmai alapképzésben (festő szakmában), és mintegy 50 fiatalkorú dolgozott különféle műhelyekben (kerékpár-, autógumi- és motorkerékpár-javítás, kőművesmunka). 110 fiatalkorúnak és 140 felnőttnek az intézetben belül volt munkája.

12. A bizottság azt az észrevételt tette, hogy a fiatalkorúak bv. intézetében a fogvatartási körletek még mindig meglehetősen barátságatlanok.

Az intézet parancsnoka utasítást kapott az intézet körleteinek barátságosabbá tételére. Ezek alapján elrendelte a körleteken a biztonsággra nem veszélyes dekorációk elhelyezését.

13. A bizottság a Veszprém Megyei Bv. Intézetéről azt a megállapítást rögzítette, hogy komoly mértékben túlszűfolt és a lepusztulás előrehaladott stádiumában van.

14. A CPT ajánlotta, hogy a magyar hatóságok tegyenek lépéseket a Veszprém Megyei Bv. Intézet kihasználtsági/lakosságának (fogvatartottak száma/terület) mutatóinak az

elfogadható szintre való csökkentése érdekében. Erre a célra 4 nm/fogvatartott standard célszerűen elfogadható. Biztosítsák, hogy a fogvatartottaknak legalább hetente egy alkalommal alkalmuk legyen meleg vízzel tusolni. Vizsgálják meg a zárkák szellőzése javításának eszközeit.

A magyar kormány egyetértett az ajánlásban foglaltakkal, a 4 nm-es mozgástérre vonatkozó javaslat elfogadható a válasz szerint, az újonnan épülő Veszprémi Bv. Intézetben ezt érvényesíteni kívánja. Előterjesztést tett a R. módosítására, hogy az előzetesen letartóztatottak esetében a férőhely megállapításánál 4 nm/fő mozgástér kerüljön meghatározásra.

A veszprémi bv. intézetben intézkedés történt a fürdő megjavítására, azóta a heti egyszeri meleg vizes fürdés lehetővé biztosított a fogvatartottak részére. A Veszprémi Bv. Intézet műemlék jellegű épület, ezért a nyílászárók megnagyobbítása nem lehetséges. Az épülő új intézetben ilyen problémák nem merülhetnek már fel.

15. A CPT azt az ajánlást tette, hogy az új érkezők ideiglenes elhelyezésére és büntetésre használt, két egyenként 3 nm-es zárka azonnal kivonandó a használatból.

Az ajánlásban említett 3 nm-es helyiségek felújítása megtörtént. Az intézet ezt sohasem használta a fogvatartottak fenytésére, hanem „városzobaként” üzemelt a fogvatartottak szállítása esetén. A fogvatartottak itt maximum 20-30 percet töltöttek el – tartalmazza a kormány válasza.

16. A CPT ajánlást tett továbbá a következők biztosítására is:

– valamennyi fogvatartott a napésszerű részét (pl. 8 órát vagy többet) töltse a zárkáján kívül különféle célirányos tevékenységekkel (munka, lehetőleg szakmai, oktatás, kikapcsolódás, társas tevékenység);

– valamennyi fogvatartottnak naponta legalább egy órás szabadlevegőn való mozgási lehetőségére;

– továbbá, hogy a fogvatartottnak a zárkájukban rádió (télévékészülék) legyen.

Az intézetben népfőiskolai oktatás indult 2000 szeptemberétől, ezenkívül széles körű egyházi programok is bevezetésre kerültek. 2000. április hónapban a szabadlevegőn tartózkodás céljára szolgáló udvar átalakítása megtörtént, így biztosítva van a napi egy óra mozgás lehetősége. A veszprémi bv. intézetben a fogvatartottaknak engedélyezett a rádió- és televíziókészülékek használata. Minden zárkában legalább egy rádiókészülék van, ezen felül az intézetben jelenleg 23 db televíziókészülék üzemel.

17. A CPT továbbá még tájékoztatást kért a 2002-ben megnyitni tervezett új büntetés-végrehajtási intézetről.

A tájékoztatás szerint a Veszprémi Önkormányzattal közösen kiválasztott építési területet az Igazságügyi Minisztérium megvásárolta a Honvédelmi Minisztériumtól, a Veszprém–Kárdártai út mellett 5,5 hektárt jelölt ki egyrészt az új bv. intézet, másrészt 15 szolgálati lakás építésének céljára. Az elfogadott általános rendezési terv, illetve a büntetés-végrehajtás szakemberei által összeállított tender alapján nyílt közbeszerzési pályázatot írtak ki a tervezésre, a kiviteli tervek előkészítési határideje 2001. február 28. A kivitelezés műszaki időtartama mintegy két év. A beruházás 200 fő fogvatartotti férőhelybővítést jelent. Ezzel eleget tudunk tenni az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és a CPT által tett ajánlásoknak – tartalmazza a kormány által nyújtott tájékoztatás.

18. A CPT ajánlása szerint a Fővárosi Bv. Intézetben a két betöltetlen pszichológusi állás további késedelem nélkül betöltendő.

Az ajánlásnak úgy tudunk eleget tenni, hogy a Fővárosi Bv. Intézet szerződést kötött két pszichológussal, akik folyamatosan – bár rész munkaidőben – látják el a feladatot. Jelentős vívmánynak könyvelhető el a főfoglalkozású pszichiáter alkalmazása. A személyi állomány közül egy személy váltalta a pszichológusi képzést, beiskolázása megtörtént.

19. A CPT ajánlotta azonnali lépések megtételét annak biztosítására, hogy a fiatalok

bv. intézetében legalább egy orvosi álláshelyet késedelem nélkül betöltsenek.

A Tököli Bv. Intézet ugyancsak két szakorvos rész munkaidőben történő foglalkoztatásával tudja biztosítani az ott elhelyezett fogvatartottak ellátását. Személyzeti intézkedésekkel mindent megteszünk azért, hogy főállású orvos és pszichológus lássa el a feladatokat.

20. A CPT azt ajánlotta, hogy a Veszprémi Bv. Intézet kapjon saját orvost, aki legalább félállásban ott dolgozik, továbbá elsősegély nyújtására illetékes személy mindig legyen az intézetben, lehetőleg elismert ápolói képességgel.

Ezzel kapcsolatban a CPT felhívta a figyelmet arra, hogy a büntetés-végrehajtási egészségügyi ellátás feladatának nem lenne szabad csak a beteg páciensek kezelésére korlátozódnia. A szociális és megelőző gyógyítás felelősségét is viselnie kellene. Különösen a büntetés-végrehajtási egészségügyi szolgálatok dolga – ha szükséges, más hatóságokkal közösen eljárva –, hogy felügyeljék az élelmezést (az élelem mennyisége, minősége, elkészítése és elosztása) és a higiéniai feltételek (a ruházat és az ágyhuzat tisztasága; folyóvízhez való jutás; egészségügyi felszerelések), tovább a zárkák fűtését, világítását és szellőzését. A munkára és a szabadlevegőn való mozgás megoldásaira is figyelemmel kellene lennie. Az egészségtelenség, a zsúfoltság és a tétlenség – amely tényező mind megvan a Veszprémi Bv. Intézetben – a fogvatartott számára egyéni orvosi segítségnyújtást, vagy általános orvosi fellépést tehet szükségessé.

Ezért tette a CPT azt az ajánlást, hogy a Veszprémi Bv. Intézetnek legyen saját orvosa, aki legalább félállásban dolgozik.

Felhívta továbbá a CPT a figyelmet arra is, hogy elsősegély nyújtására alkalmas személynek mindig jelen kellene lennie az intézetben; ez lehetőleg olyan személy, aki elismert ápolói képesítéssel rendelkezik.

A válasz szerint a Veszprémi Bv. Intézet megbízási szerződést kötött megfelelő szakorvossal a fogvatartottak gyógyító-megelőző

alapellátásának végrehajtására. A Veszprémi Bv. Intézetben az ápolószemélyzet nyújtott munkaidőben, nyitástól zárásig dolgozik, egyéb időpontokban és szükség esetén a városi egészségügyi intézmények és szolgáltatók korlátlanul rendelkezésre állnak.

A bv. intézetek többségében, az ügynevezett letöltőházakban biztosított a folyamatos 24 órás szakápolói jelenlét és mellé még a készenléti ügyeleti orvosi szolgálat. A megyei előzetesházakban többnyire nyitástól zárásig, általában reggel 7 órától este 7 óráig szerveznek ápolói szolgálatot. Éjszaka és munkaszüneti napokon soron kívül igénybe vehetők a városi egészségügyi intézmények. Az elemi elsősegély-nyújtási ismeretek oktatása a bv. őrszemélyzet kiképzésének része, így kivételes esetben a szolgálatban lévő őrök, felügyelők – a mentőegység megérkezéséig – a szükséges beavatkozásokat el tudják végezni.

A bizottság egyébként a Veszprémi Bv. Intézet egészségügyi ellátásának más aspektusait általában megfelelőeknek találta. Minden újonnan érkezett fogva tartottat felvétele után rövid idővel később látott orvos, és az egészségügyi ellátás létét és működését ismertető füzetet kapott. A fogva tartás alatt a fogvatartottak az egészségügyi ellátó szolgáltathoz bizalom alapján fordulhattak, ezért az ápolónő naponta végigjárta a körleteket. A szakorvosi ellátáshoz a szomszédos közkórház révén közvetlenül, vagy a tököli büntetés-végrehajtási központi kórház révén lehet jutni és a fogászati kezelést egy rendőr-fogorvos biztosította a veszprémi rendőrkapitányságon.

21. A CPT még 1994-ben megjegyezte, hogy Magyarországon minden fogvatartottat kötelező HIV-teszt alá vetnek. Közbenso jelentésükben a magyar hatóságok arról tájékoztatták a bizottságot, hogy a HIV-szűrést a fogvatartott beleegyezésével végzik. Az 1999. évi látogatás során azonban a küldöttséget úgy tájékoztatták, hogy azokat a fogvatartottakat, akik nem egyeztek bele az ilyen szűrésbe, azonnal a megfelelő intézmény elkülönítőjében helyezik el (továbbá azokat is, akiket HIV-

pozitívnak találtak). Az ilyen fogvatartottakat a továbbiakban átszállítják a Bv. Központi Kórházába, különösen pedig annak ügynevezett K egységébe, amelyet 1999. április hónapban hoztak létre.

A CPT azonban aggodalommal jegyezte meg, hogy a K egységben tartott fogvatartottak teljesen el voltak szigetelve a „többi börtönpesszéstől”. Továbbá, az egységben alkalmazott személyzet nagyon félt a fogvatartottak egészségi állapotától és speciális pótlékot („veszélyességi pótlék”) kapnak. Az uralkodó légkör meggátolta a fogvatartottakat abban, hogy a börtönkantinhoz és a könyvtárhoz férjenek, a telefonhoz jutást is megnehezítette számukra.

A bizottság véleménye szerint ez a helyzet a HIV körüli eltúlzott, tudományosan megalapozatlan érveken alapuló félelmet tükröz. A magyar hatóságok által nyújtott azon tájékoztatással is ellentétesnek találták, hogy „valamennyi alkalmazott eljárás során különös gondot fordítanak a fogvatartottak bármely, HIV-fertőzöttségen vagy HIV-szűrésen alapuló hátrányos megkülönböztetésének elkerülésére”. Ezzel kapcsolatban a CPT hangsúlyozta, hogy nincs orvosi igazolás a fogvatartottak kizárólag azon az alapon való elkülönítésére, hogy HIV-pozitív. Egyértelműen szükségesnek találták az egészségügyi képzést mind az irányítás, mind pedig a személyzet szintjén.

A CPT azt az ajánlást tette, hogy a magyar hatóságok hozzák HIV-politikájukat összhangba a megfelelő standardokkal, különösen azokkal, amelyeket az Egészségügyi Világszervezet és az Európa Tanács állított fel. A büntetés-végrehajtási intézetekben dolgozó személyzetet kívánatos folyamatos képzésben részesíteni a megtartandó megelőző intézkedésekről és a HIV-pozitív személyek tekintetében tanúsítandó magatartásról, továbbá megfelelő utasításokat adni a hátrányos megkülönböztetés tilalmával és a titoktartással kapcsolatban.

A magyar kormány válasza részletesen kifejti a magyar HIV-politikát, a CPT figyelmét

arra irányítva, hogy Magyarország kiugróan alacsony HIV-fertőzöttségi mutatókkal rendelkezik és ezért a HIV/AIDS a ritka, a közvéleményben pánikot keltően veszélyes megbetegedés szerepét tölti be. A civil egészségügyi ellátásban is elsősorban a specializált intézményeket keresik fel a betegek és az elsődleges ellátást követően a szakintézmény segítségét veszik igénybe az egészségügyi ellátók.

Emiatt a közvélekedés miatt gondolnunk kell arra is, hogy a HIV-pozitív személyek megítélése a fogvatartottak körében igen negatív lehet, esetleg a pozitív személyek számára fizikai veszélyeket rejt magában. A szemlélet megváltoztatásához időre van szükség, adminisztratív intézkedések ehhez nem elegendők. Az orvosképzés során 1986 óta a curriculum integráns részeként kerül oktatásra a HIV/AIDS probléma.

A Nemzeti AIDS bizottság komoly erőfeszítéseket tesz mind a prevenció, mind pedig a pozitív személyek diszkriminációjának megelőzése érdekében. Az elmúlt években elsősorban a prevenció terén értünk el sikereket. Úgy látjuk, hogy a szakdolgozók körében valóban szükséges a képzési anyag további kiélesztése a HIV/AIDS problémáját illetően.

A bizottsági jelentésben említett „veszélyességi pótlék” nem korlátozódik a HIV-pozitív személyek környezetében dolgozó egészségügyi személyzetre, hanem az egészségügyi dolgozók igen jelentős hányadát – köztük a fertőző betegeket ellátó osztályokon dolgozókat, vagy a fokozott pszichés terhelésnek kitett hospice osztályos dolgozókat – illeti meg.

Magyarországon a fogvatartottak HIV-szűrése „a szerzett immunhiányos tünetcsoport terjedésének meggátolása érdekében szükséges intézkedésekről és a szűrővizsgálat elrendeléséről” szóló 5/1988. (V. 31.) SZEM-rendelet alapján történik. Amennyiben ezt a jogszabályt az egészségügyi tárca megváltoztatja, a szűrési rendszer fenntartását a büntetés-végrehajtás továbbra is indokoltnak tartja a fogvatartottak kérelmére, önkéntesen mintegy egészségügyi

szolgáltatásként. A rendelet felsorolja azokat a személyeket – köztük a bv. intézetekben szabadságvesztés-büntetést töltő fogvatartottakat –, akik a HIV-vírussal való fertőzöttség megállapítása céljából kötelesek magukat szűrővizsgálatnak alávetni. Tehát a büntetés-végrehajtás nem kezdeményezője a szűrésnek, csupán jogszabályi előírást hajt végre. Tapasztalataink azt igazolják, hogy a fogvatartottak igénylik a szűrést, és azt rendkívül ritkán tagadják meg. A kiszűrt HIV-pozitív személyek összevont elhelyezésének elsősorban a gyakorlati teendők szempontjából van jelentősége, nem pedig epidemiológiai indíttatású.

Magyarországon a HIV-fertőzöttek ellátása fővároscentrikus. Az új HIV-pozitív személyt az Országos Bőr- és Nemikórtani Intézet gondozásba veszi. A HIV-fertőzöttek gyógyszeres kezeléséért, állapotuk kontrolljára, laboratóriumi ellenőrzésük szintén központilag, a Fővárosi Szent László Kórházban történik. Szükség szerint, de általában havonta rendelik vissza a gondozottakat. A büntetés-végrehajtás csak aránytalanul nagy ráfordítással tudná vállalni, hogy a fővárostól távoli intézetekben ilyen rendszerességgel szállítson ellenőrző vizsgálatra HIV-pozitív személyeket.

A kormány válaszából kiűnően megteremtettük mindazon feltételeket, amelyek révén a bv. személyzet és a fogvatartottak elsajátíthatták a HIV/AIDS kérdéssel kapcsolatos ismereteket. Néhány esetben tapasztalható volt, hogy pánikhelyzet alakul ki, ha a HIV-fertőzöttség testközelbe kerül, bár az utóbbi fél évben a felvilágosításnak és a CPT vizsgálatának köszönhetően némi javulás és határozott szemléletváltozás is érezhető.

22. A CPT tájékoztatást kért a magyar hatóságoktól az öngyilkosság megelőzésével kapcsolatban felvetett kérdésekre vonatkozóan. Már 1994. évi jelentésében is azt az ajánlást tette a CPT, hogy valósuljon meg az öngyilkosság-megelőző politika a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben, és hogy az öngyilkossági veszélyt hordozónak tekintett fogvatartottak számára használt két speciális zárkat

helyezzék üzemén kívül. A magyar hatóságok közbenső jelentésükben tudatták, hogy a „Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság most készíti az öngyilkosság megelőzésére irányuló stratégiát”, és hogy „a szakértők most vizsgálják azoknak a speciális zárkáknek az alkalmazását, amelyekben az önmagukra és másokra veszélyt jelentő lakókat helyezik el...”

1999. évi látogatása során a CPT-t arról tájékoztatták, hogy az említett zárkák még mindig használatban vannak, bár csak igen rövid időszakokra. Ami fontosabb: a küldöttség tudomására jutott, hogy az öngyilkossági kísérleteket fegyelmi jogsértésként szankcionálják, és hogy a lakóknak formálisan le kell mondaniuk az öngyilkosságról. A CPT véleménye szerint a fegyelmi intézkedés nem megfelelő válasz a rossz pszichológiai állapotra. A CPT e tárgyban magyarázatot kért a magyar hatóságoktól.

A kormány válasza tartalmazza, hogy az öngyilkosság megelőzésével kapcsolatban az orvos szakértői megközelítés oldaláról tudunk elsősorban tájékoztatást adni. A magyar Suicidológiai Társaság 1999-ben önálló kongresszusi, továbbképzési szekciót szentelt a fogvatartottak öngyilkosságának. Ezen jól érzékelhető volt, hogy a pszichológusok, pszichiáterek, pedagógusok és a büntetés-végrehajtási intézményvezetők egyre elmélyültebben és tudományos megalapozottsággal foglalkoznak a kérdéssel. A témáról több előadás elhangzott a Magyar Igazságügyi Orvosok Társasága 2000. évi nagygyűlésén is. A témával kapcsolatos elemzés és prevenciós stratégia tehát kidolgozottak mondható. Előttünk álló feladat a büntetés-végrehajtás érdekeinek figyelembevételével a gyakorlati, cselekvési terv megalkotása. A valódi öngyilkossági kísérlet és a kizárólag a fogva tartás körülményeinek megváltoztatására irányuló (börtönkórházba kerülés, soronkívüli betegláthatási látogatás kikényszerítése stb.) önsértés elhatárolása orvosi, pszichológusi szakfeladat, fegyelmi megítélése azonban nem orvosi kompetencia.

A magyar büntetés-végrehajtás kialakított a maga sajátos suicidprevenciós stratégiáját,

amelyben elkülöníti a valós szándékot a manipulatív; teátrális cselekményektől. A CPT-jelentésben említett zárkahasználtra ugyan rendkívül ritkán, de kétségtelenül sor kerül jogszabályi előírások alapján. Az elkülönítést minden esetben orvosi vizsgálat előzi meg, maximum 6 óráig tart, óránként orvosi ellenőrzés mellett.

Több évtizedes tapasztalatunk szerint a fenti eseteknél valós öngyilkossági szándékkal nem kell számolni. A valódi suicidium viszont fokozott figyelmet követel. Ebben az évben e tárgykörben több konferencia megtartására is sor került, melyeken a témában elismert szakértők tartottak előadásokat. Bár mint azt a téma egy jeles képviselője hangoztatta, az eltökélt öngyilkossági szándékkal szemben a pszichiátriai szakma tehetetlen, a magyar bv. vezetése úgy ítéli meg, mégis meg kell tennie a megelőző óvintézkedéseket. A taglalt elméleti felkészítésen túl minden befogadáskor az öngyilkossági kísérletek kiderítése. Amennyiben a szakemberek ilyen információra bukkannak, kiemelt figyelemmel kezelik a fogvatartottat. A suicidkísérletet elkövetőt, amennyiben állapotát válságosnak ítélik és szándékát továbbra is hangoztatja, kivizsgálásra és gyógykezelésre az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetbe utalják, ahonnan a kezelés befejezése után konkrét terápiás javaslattal küldik vissza az intézetbe. Az öngyilkossági kísérletet elkövetett személyt öngyilkossági szándékáról nyilatkoztatják, amelyet a további ellátásával kapcsolatban figyelembe vesznek.

23. A CPT lényegesnek tartja, hogy a magyar büntetés-végrehajtási hatóságok erőfeszítéseket tegyenek olyan környezet kialakítására, amelyben a kábítószer-problémák nélküli fogvatartottak esetében ilyen gondok nem alakulnak ki, azok pedig, akiknek vannak ilyen problémáik, segítséget kapnak ezek leküzdéséhez. Ezzel kapcsolatban az 1999. évi látogatás során összegyűjtött információ azt mutatta a bizottságnak, hogy a kábítószer-használat

terjed a magyar büntetés-végrehajtási rendszerben. A fiatalokúak tököli büntetés-végrehajtási intézetében a hatóságok kábítószermentes körletek létrehozását és a látogatókkal szemben alkalmazott szigorú biztonsági intézkedések alkalmazását tervezték.

A CPT-t aggodalommal tölti el a kábítószerfüggő fogvatartottakra vonatkozó nemzeti politika hiánya, különösen pedig az, hogy nincsenek irányelvek a büntetés-végrehajtási rendszerbe való befogadáskor elvonási tünetekkel szenvedő fogvatartottakra nézve. A CPT tájékoztatást kért azokról az intézkedésekről, amelyeket a hatóságok ezeknek a problémáknak a feldolgozására terveznek.

A válasz szerint a nemzeti drogstratégia decemberi országgyűlési elfogadása keretét ad ahhoz, hogy intézkedéscsomag készüljön a kábítószer-élvező fogvatartottakat érintően is. A kábítószer-probléma jelentősége ugrásszerűen nőtt az elmúlt időszakban és a hagyományosan alkoholfüggőség problémájával foglalkozó addiktológus szakembergárda jelenleg készül fel a tömeges méretűvé növekedett kábítószer-függőség magas színvonalú kezelésére.

A témában vezető szerepet játszik az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet, amelyben önálló drogosztályt hoztak létre olyan szakemberek részvételével, akik hosszú évek óta a drogprevenció, a droggal kapcsolatos intervenció és az utcai szociális munka szervezésével foglalkoztak az orvosi leszoktatás mellett.

A börtönön belüli kábítószer-problémák kezelésére ugyancsak készült stratégia, bár meg kell jegyeznünk, hogy akár a jóléti, akár nehezebb körülmények között élő társadalmakkal összehasonlítva a magyar viszonyok kedvezőbbek. Ez persze nem mentesít az alól, hogy lehetőleg minden módon felkészüljünk a kábítószermentes börtönök elérésére. Drogstratégiánk első intézkedései voltak az oktatóprogramok, a börtönszemélyzet részére indított drogfelismerő tanfolyamok. Jövő évben tervezzük e további lépések megismétlését. A

fogvatartottak egészségügyi befogadásának része a drogfogyasztással kapcsolatos kiképzés, amely legalább megközelítő tájékoztatásra ad lehetőséget. Rövidesen elkészül az a speciális kérdőív, amellyel pontosabb információkhoz lehet jutni e tárgyban. A kínálatcsökkentés érdekében az intézetekben folyamatos ellenőrzés folyik.

A Budapesti Fegyház és Börtönben már az idén bevezettük az önkéntes kezelést vállalók részére a speciális csoportterápiás foglalkozásokat. A tudományos konferenciáik keretében zajló elméleti felkészülések mellett nagy jelentőségűnek ítéljük a jogszabály módosításának kezdeményezését, amellyel kialakíthatóvá válnak a börtönökben az úgynevezett kábítószermentes körletek.

24. Az 1994. évi jelentésében a CPT kiemelte, hogy nem kielégítő a Fővárosi Bv. Intézetben a látogatásokkal kapcsolatban uralkodó helyzet, a látogatás engedélyezése és körülményei. Ezzel kapcsolatban 1999-ben nem volt javulás tapasztalható; a látogatás engedélyezése csak havi egy óra volt, és a látogatószobát nagyon piszkosnak találták. A CPT-nek meg kellett ismételnie az ezzel kapcsolatos korábbi ajánlásait. Ajánlotta a Fővárosi Bv. Intézetben a látogatások engedélyezésének lényeges növelését és azoknak a körülményeknek a javításával kapcsolatos vizsgálódást, amelyek között a látogatások történnék.

A Veszprémi Bv. Intézetben a fogvatartottak nagy többségét üvegfallal választották el látogatójától, és telefonon keresztül beszélgett velük. A CPT elismeri, hogy alkalmanként biztonsági érdekekből egyes fogvatartottak tekintetében szükséges lehet korlátozásokat alkalmazni a látogatások során. Kívánatos azonban ezeket a korlátozásokat az ügy által megkövetelt körülményekre szorítani és a lehető legrövidebb időtartamban alkalmazni. A CPT azt az ajánlást teszi, hogy a Veszprémi Bv. Intézetben vizsgálják felül a látogatások lebonyolítását annak biztosítására, hogy amennyire lehetséges, a fogvatartottak a látogatókat

ésszerűen nyitott körülmények között fogadhassák.

A válasz szerint a Fővárosi Bv. Intézet a bővítést követően nagyobb lehetőségekkel fog rendelkezni a látogatók fogadása terén. A fogvatartottak külvilággal való kapcsolattartását csak jogszabályban meghatározott módon lehet korlátozni. A kiemelt figyelmet igénylő (veszélyes) fogvatartottak látogatását is biztosítani kell, sőt, esetükben a szigorúbb rezsimmialt is indokolt lehet a hozzátartozó gyakoribb fogadása.

Valamennyi, így a Veszprém Megyei Bv. Intézet parancsnoka is utasítást kapott a látogatások differenciált végrehajtására.

25. A CPT által meglátogatott három büntetés-végrehajtási intézetben a telefonhoz jutás szigorú felügyelet mellett történt. Valamennyi számot (az ügyvédnek szóló hívás kivételével) a személyzet valamelyik tagjának kellett társáznia, aki a beszélgetés alatt mindvégig a fogvatartott mellett állt. Következésképpen a személyzet a telefonbeszélgetések túlzott felügyeletével komoly mértékben korlátozta a fogvatartottak telefonhoz jutását; a meglátogatott intézetekben a fogvatartottak a hétvégeken legfeljebb 3 percig telefonálhattak.

A CPT véleménye szerint ez az általános eljárás nemcsak a személyzeti források szempontjából terhes, hanem a biztonság szempontjából is hatástalan, tekintettel arra, hogy a fogvatartottak szabadon hozzáférhettek családjukhoz, barátaikhoz a látogatások során.

A CPT azt ajánlotta, hogy a bv. intézetek tegyenek lépéseket a telefonhívásokra alkalmazott eljárásnak a jelentésében foglalt megjegyzések tükrében való felülvizsgálata végett. A célnak annak kellene lennie, hogy jelentősen növeljék a fogvatartottak telefonhoz való jutását; a telefonhívások szigorú felügyeletének inkább kivételesnek, mint általánosnak kellene lennie.

A magyar válasz szerint a fogvatartottak telefonálását az intézeti szabályozások tartalmazzák. Az előzetesen letartóztatottak esetében a büntetőeljárásról szóló törvény köte-

lezővé teszi – a védővel való kapcsolattartás kivételével – a szóbeli vagy írásbeli érintkezés ellenőrzését. Az elítéltek telefonbeszélgetésének ellenőrzése szűrőpróbaszerű.

26. A CPT azt ajánlotta, hogy a fegyelmi eljárás alá vont fogvatartottak formálisan legyenek jogosultak írásos tájékoztatást kapni a velük szembeni vádról, és kapjanak elégséges időt a védelmükre való felkészülésre, mellettük tanúskodó tanúkat hívni és az ellenük bizonyítékot nyújtó tanúkat kereszkérdés alá vetni.

A látogatáskor a küldöttséget arról tájékoztatták, hogy a fogvatartottak általában megmutatják a fegyelmi vétségeket részletező nyomtatványt; azonban erről nem adnak nekik másolatot. A fogvatartottaknak joguk van ahhoz, hogy ügyvéddel képviseltesék magukat a fegyelmi tárgyaláson, ám nem jogosultak kereszkérdéseket intézni a tanúkhöz.

A magyar válasz az ajánlással való egyetértést juttatja kifejezésre abban, hogy a fegyelmi eljárás tényéről és okáról tájékoztatást kapjon a fogvatartott. A fegyelmi cselekmények kivizsgálása során ez idáig is lehetősége volt ezek megismerésére. A fogvatartottak jogai a fegyelmi eljárásokban maradéktalanul érvényesülnek. A fogvatartott az eljárás során kereszkérdéseket tehet fel, szabadon fejtheti ki álláspontját és előadhatja védekezését. Ügyvédi képviseltek ezek a jogok a védőt is – korlátozások nélkül – megilletik.

A fegyelmi ügyekben érintetteket azonnal tájékoztatják az eljárás megindításáról írásban és szóban egyaránt, amit aláírásukkal vesznek tudomásul.

Intézkedés történt a bv. intézetekben fogvatartottak fegyelmi ügyeinek intézéséről szóló 0289/1996. (IK. Bv. Mell. 10.) OP-intézkedés módosítására annak érdekében, hogy az el-lene folyó fegyelmi eljárás megindításának okáról a fogvatartott – dokumentált módon – tájékoztatást kapjon.

27. A CPT tájékoztatást kért arról; alkalmazták-e azt a gyakorlatot Magyarország büntetés-végrehajtási intézeteiben, hogy a bv.

intézet igazgatójához titkosan, írásban lehesen fordulni. Egyébként örömmel állapította meg, hogy a magyar hatóságok ezt a Fővárosi Bv. Intézetben biztosítják. Ebből a célból ládákat helyeztek el a szabadlevegőn való mozgásra szolgáló terület mellett.

Válaszunk szerint a CPT előző ajánlásának megfelelően valamennyi intézetben kialakításra került az a rendszer, amelyben a fogvatartottak közvetlenül és titkosan, írásban fordulhatnak az intézet parancsnokához. A rendszerellenőrzéseink szerint megfelelően működik.

Összegzés és következtetés

A CPT küldöttsége nem hallott a meglátogatott intézetekben vagy Magyarország más büntetés-végrehajtási intézeteiben a személyzet által alkalmazott kínzásra, vagy a fizikai durva bánásmódra, bántalmazásra vonatkozó állítást; a látogatás során nem akadt az ilyen bánásmódra vonatkozó semmilyen más bizonyítékra sem. A személyzet általi verbális durvaságra, bántalmazásra vonatkozó néhány állítás elhangzott a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében; egészében azonban a személyzet és a fogvatartottak közötti kapcsolatokat minden meglátogatott intézetben kedvezőnek találta.

Az 1999. évi látogatás során tapasztalt tények felfedték, hogy a magyar büntetés-végrehajtási rendszert továbbra is „rontja” a zsúfoltság. Míg elismeri a probléma kezelésére tett erőfeszítéseket, a CPT hangsúlyozta, a további férőhelyek biztosítása nem feltétlenül alkalmas arra, hogy végső megoldást kínáljon. A bizottság azt az ajánlást tette, hogy a magyar hatóságok erőteljesen folytassák a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltsága elleni küzdelemre szánt intézkedések teljes körének a végrehajtását, az Európa Tanács miniszteri bizottságának ajánlásaiban már megfogalmazott alapelvek figyelembevételével.

A CPT-nek súlyos kétségei vannak azon körülmények bizonyos vonatkozásait illetően, amelyek között a IV. büntetés-végrehajtási fokozatba, biztonsági csoportba sorolt (vagyis veszélyesnek tekintett) fogvatartottakat őrizték. Kényszerítő eszközöket (pl. csuklóbilincset, lábbilincset) rutinszerűen alkalmaztak az ilyen fogvatartottakra, amikor a zárkaikon kívül voltak; továbbá voltak közöttük olyanok, akiket jelentős időn keresztül magánzárkában tartottak és különös nehézséget jelentett számukra a látogatók fogadása és a telefonhoz jutás. A bizottság azt az ajánlást tette, hogy azonnali lépések megtételére kerüljön sor a IV. biztonsági csoportba sorolt fogvatartottakkal szemben alkalmazott kényszereszközök alkalmazásában folytatott jelenlegi gyakorlat felülvizsgálatára; általánosságban fogalmazva, az ilyen fogvatartottakra alkalmazott rezsím felülvizsgálatára, annak biztosítására, hogy szavatolják számukra a megfelelő emberi kapcsolatokat. A bizottság specifikus eljárási garanciákat is megfogalmazott, amelyeket kívánatos lenne a IV. biztonsági fokozatba sorolt fogvatartottaknak nyújtani.

A Fővárosi Bv. Intézetben a fogva tartási körülmények az 1994. évi látogatás óta rosszabbodtak, főképpen a zsúfoltság miatt. A CPT azonban azt a tájékoztatást kapta, hogy ez a probléma a közeljövőben megoldásra talál, mert működik már egy új egysége. Ezzel kapcsolatban a CPT azt az ajánlást tette, hogy erőteljes erőfeszítésekre kerüljön sor kielégítő tevékenységi program kialakítása érdekében valamennyi budapesti előzetes fogva tartási intézményben lévő személy számára. A bizottság azt az 1994. évi látogatási jelentésében tett ajánlást is megismételte, hogy minden fogvatartott számára naponta kívánatos lenne legalább egy óra szabadlevegőn való mozgást biztosítani.

A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében a feltételek most is tökéletesen elfogadhatók. A CPT-t azonban még mindig aggasztják a fogadó és az elkülönítő, fegyelmező körletekben lévő körülmények. A bizottság azt az aján-

lást tette, hogy intézkedések megtételére kerüljön sor a természetes megvilágítás, a mesterséges világítás és a szellőzés javítására az elkülönítő, fegyelmező zárkákban, és tájékoztatást kért az új fogadókörlet építésére vonatkozó tervekről. A napirendet illetően a CPT most is kedvező benyomást kapott a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetében elfogadott multidisziplináris hozzáállásról. Megismételte azonban az 1994. évi látogatás után tett azon ajánlását, hogy történjenek lépések annak biztosítására; minden fogvatartott számára, mindennap bizottságnak egy óra szabadlevegőn való mozgást.

A Veszprém Megyei Bv. Intézet súlyos mértékben zsúfolt és előrehaladottan lepusztult állapotú volt; továbbá a fogvatartottaknak semmit sem kínáltak, ami halványan is tevékenységi napirendre hasonlított volna. A CPT különösen azt az ajánlást tette, hogy lépésekre kerüljön sor a zárkák lakósűrűségének elfogadható szintre csökkentése érdekében (erre a célra a 4 nm/fogvatartott standard hasznosan elfogadható), s ez azt is jelenti, hogy a zárkák szellőzése javítását is kívánatos megvizsgálni. Ezenkívül kívánatos, hogy minden fogvatartott a nap ésszerű részét zárkáján kívül, változatos, hasznos tevékenységgel töltsen.

A CPT számos egészségügyi ellátással kapcsolatos témával is foglalkozott a büntetés-végrehajtási intézetek tekintetében. A bizottság különösen azt az ajánlást tette, hogy bizonyos orvosi állásokat haladéktalanul töltsenek be a fővárosi és a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetében, a Veszprém Megyei Bv. Intézetnek pedig legyen saját, legalább félállásban dolgozó orvosa.

A CPT azt az ajánlást is tette, hogy a magyar hatóságok hozzák összhangba HIV-politikájukat a megfelelő nemzetközi standardokkal, különösen az Egészségügyi Világszervezet és az Európa Tanács által kialakítottakkal, és a büntetés-végrehajtási intézményekben dolgozó személyi állomány a foganatosítandó megelőző intézkedésekről, a HIV-pozitivitással kapcsolatban tanúsítandó magatartásokról részesüljön folyamatos képzésben és kapjon

megfelelő utasításokat a hátrányos megkülönböztetés tilalmáról és a titoktartásról. Ezzel kapcsolatban a bizottság hangsúlyozta, hogy nincs orvosi indok a fogvatartott kizárólag olyan alapon történő elkülönítésére, hogy HIV-pozitív.

A Magyar Köztársaság kormánya a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzésére létrejött európai bizottság (CPT) küldöttségének 1999. december 5. és 16. között Magyarországon tett látogatásáról készített jelentésére küldött válaszában egyértelműen kifejezésre juttatta együttműködési készségét, hogy a CPT megállapításai, ajánlásai elősegítették a magyar hatóságok munkáját, hasznos információkkal szolgált a jelentés. A jó együttműködés fenntartására irányuló tevékenységéért, a segítő szándékért ezúton a válaszban is kifejezte külön köszönetét. A magyar kormány kérte a CPT 1999. évi magyarországi látogatásáról készített jelentésére adott válaszában a CPT jelentésével együtt történő közzétételét. Tehát hozzájárult a közzétételhez. Egyébként egyetlen ország nem járult csak eddig hozzá, Törökország, azonban ennek ellenére közzétette az Európa Tanács a CPT törökországi látogatásáról készített jelentését. Tehát valamennyi látogatásról készült jelentés közzétételre kerül. Az ettől történő elzárkózás – aminek tehát semmi jelentősége nincs – egyébként azt juttatja kifejezésre, hogy az adott ország nem kíván javítani gyakorlatán, nem fogadja el az Európa Tanács ajánlásait, nem hajlandó együttműködni, integrációra. A nyilvánosságra hozatal kérdésében maga a CPT és az Európa Tanács dönt. Addig, amíg ők a saját jelentésüket nem hozzák nyilvánosságra, ezt senki nem teheti meg, nem követelheti meg tőlük sem. Az ő jelentésükről van szó, amellyel kapcsolatban titoktartási kötelezettség áll fenn; s hogy a saját jelentésüket mikor hozzák nyilvánosságra, az is rajtuk múlik.

Vókó György

Törvényes bánásmód

A fogvatartottak elhelyezése, anyagi és egészségügyi ellátása

Az emberi és állampolgári jogok biztosítása iránti igény fokozottan jelentkezik a büntető jogszabályok végrehajtása során. A büntetés-végrehajtási felügyeleti és jogvédelmi ügyészeknek (továbbiakban röviden: bv. felügyeleti) a fenti kívánalom szem előtt tartása mellett ellenőrzéseikkel, vizsgálataikkal és egyéb felügyeleti jogosítványaik gyakorlásával elő kell segíteniük – más szervekkel együttműködve – az állam büntetőhatalmi igényének, ilyen jellegű kötelezettségének alkotmányos, törvényes keretek közötti érvényesülését. E téren nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény sem, hogy a fogvatartottak jogi helyzete, elhelyezésük, ellátásuk, a velük való bánásmód és ezzel összefüggésben annak törvényességi kontrollja az utóbbi időben egyre szélesedő nemzetközi, társadalmi és sajtónyilvánosságot kap. A kínzás és más embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló egyezmény betartásán örökődő Európai Bizottság 1999 végén Magyarországon tett látogatásának tapasztalatait összegző és a Magyar Köztársaság kormányához eljuttatott jelentése fontosnak minősítette azt a munkát, amelyet a bv. felügyeleti ügyészek ellátanak a fogva tartás törvényességének ellenőrzése során. Mindezek együttesen indokolttá tették, hogy az ügyészség kiemelt figyelmet fordítson a fogvatartottak elhelyezésének, anyagi és egészségügyi ellátásának törvényességi vizsgálatára.

A vizsgálat célul tűzte ki annak megállapítását, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben tapasztalható túltelítettség, a rendőrségi fogdáknak az ellátással kapcsolatban felmerült panaszok folytán úgy az elhelyezés, mint az anyagi és egészségügyi ellátás terén mely jogszabályi rendelkezések sérülnek meg, illetve esetleges ilyen körülmény miatt milyen egyéb törvényességet veszélyeztető helyzetek alakulhatnak ki. A vizsgálatot a főügyészség valamennyi büntetés-végrehajtási intézetben lefolytatták.

Általános megállapítások

A fogvatartottak elhelyezése olyan büntetés-végrehajtási feladat, amely a fogva tartó szerv működéséhez, a személyi szabadságkorlátozás foganatosításához szükséges méretű és felszereltségű helyiségek kialakítását, a technikai és egyéb feltételek biztosítását jelenti a végrehajtás törvényes rendjének érdekében. Az anyagi és az egészségügyi ellátás az elítéltek és az előze-

tesen letartóztatottak létfenntartását, személyi tulajdonának, egészségi állapotának megővését biztosítja.

Az elhelyezés, az anyagi és az egészségügyi ellátás törvényessége alapvető követelmény, ezért elengedhetetlen az erre vonatkozó szabályok hatályosulása. A zsúfoltság egyrészt veszélyezteti a fogva tartás rendjét, biztonságát, másrészt hátrányosan befolyásolja a fogvatartottak elhelyezésének, ellátásának feltételeit is.

A jogszabályi rendelkezések megtartásának alapvető kritériuma a végrehajtáshoz szükséges személyi és tárgyi feltételek biztosítása. A feltételek hiánya akadályozhatja a törvényi előírások hatályosulását, ezért az ahhoz szükséges pénzügyi fedezet biztosítása alapvető törvényességi követelmény.

A vizsgálat időszerűségét, a fenti kérdésekkel kapcsolatos országos tapasztalatok komplex elemzését mindezek mellett az is indokolta tette, hogy az elítéltek és az előzetesen letartóztatottak elhelyezése, anyagi és egészségügyi ellátása részét képezi a tágabb értelemben vett törvényes bánásmód alapvető követelményének.

A bánásmód és ezen belül a fogvatartottak elhelyezésének és kivájalomnak jogszerűségét ellenőrző nemzetközi szervezetek és hazai emberi jogvédő fórumok is kiemelt figyelmet fordítanak a végrehajtás ezen területére.

A végrehajtás törvényessége, a nemzetközi normáknak és kívánalmaknak való megfelelés a vizsgált területeken fokmérője lehet a hazai büntetés-végrehajtás, de Magyarország nemzetközi megítélésének is, amelynek különösen az európai integráció folyamatában lehet komoly jelentősége.

Elhelyezési körülmények

A túlnyomórészt száz évnél régebben épült épületek állaga a folyamatos karbantartás és a – többnyire részleges – felújítások ellenére sem felel meg a mai követelményeknek. A fogvatartottak elhelyezésére szolgáló helyiségek kialakítása és állapota több helyen is erősen kifogásolható.

A büntetés-végrehajtási intézetekben lévő zárkák felszereltsége összességében megfelelő, azok emberi tartózkodásra alkalmasak, ugyanakkor több olyan intézet van, ahol a zárkákban a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet (továbbiakban röviden: Bv. Szabályzat) 3. számú mellékletében felsorolt felszerelési tárgyak nem állnak rendelkezésre. Több bv. intézetben nincs kialakítva szabadságos vagy szabadulózárka, avagy ezek felszereltsége nem előírászerű.

A Bv. Szabályzat 137. § (1) bekezdése szerint a zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítélte legalább hat köbméter légtér, férfi elítéltek esetében három négyzetméter; fiatalok, illetve női elítéltek esetében három és fél négyzetméter mozgástér jusson.

A vizsgálat megállapította, hogy a fenti jogszabályi rendelkezéssel előírt normák – igen csekély kivételtől eltekintve – nem hatályosulnak. A büntetés-végrehajtási intézetek telítettsége jelenleg országos szinten 160%-os, több intézetben azonban még ezt is meghaladó a zsúfoltság.

A bv. intézetekben az egyéb helyiségek kialakítására az épületek építészeti adottságai, valamint a nagy fogvatartotti létszám miatt nem minden esetben a Bv. Szabályzat 146. §-ában írt rendelkezések betartásával került sor. Több intézetben nem megfelelő a helyiségek kialakítása, szellőzése, természetes megvilágítása, illetve felszereltsége. A zsúfoltság miatt több intézetben előfordult, hogy a korábban közösségi célokra használt helyiséget zárkává alakították át, míg ennek fordítottjára egy esetben került sor.

A bv. intézetekben a Bv. Szabályzat 146. § f) pontja szerint biztosított a szabad levegőn való tartózkodásra alkalmas terület, egy részük azonban sportolásra nem alkalmas. Az intézetek többségében biztosított a Bv. tvr. 36. § (1) bek. k) pontjában előírt napi 1 óra szabad levegőn tartózkodás lehetősége. Egyes helyeken azonban a sétaudvar kialakítása, a magas fogvatartotti létszám és a személyi állomány hiánya miatt a séta csak jelentős nehézségek árán és olykor a jogszabályban előírtnál rövidebb időtartamban történik.

Anyagi ellátás

A Bv. Szabályzat 135. § (2) bekezdése alapján a zárakban folyóvízzel ellátott mosdót és elkülönített WC-t kell kialakítani. Az országosan 4000 zárakból csak néhány olyan üzemel, ahol ezek a feltételek hiányoznak. A vizsgálat megállapította, hogy a bv. intézetekben e rendelkezés érvényesül, a zárakban belül elhelyezett WC-k jelentős részét azonban nem a zárak légtérétől elkülönítetten alakították ki.

A bv. intézetek többségében rendelkezésre áll a befogadóképességnek megfelelő számú fürdőhelyiség, a zsúfoltság miatt azonban azok száma nem elégséges és állapota sem mindegyik megfelelő.

A vizsgálat megállapította, hogy a bv. intézetek mindig lehetővé teszik a Bv. Szabályzat 151. §-a alapján a fogvatartottak számára a hetente legalább egy – a szennyező munkaterületen dolgozóknak a napi – meleg vízben történő fürdést. Egyes intézetekben az előírt minimumnál gyakrabban is használhatják a fürdőt.

Valamennyi bv. intézetben van lehetőség arra is, hogy az elítélt nőket a rendszeres fürdések között is ellássák meleg vízzel és ezt több helyen a férfi fogvatartottak számára is biztosítják. A folyamatos vízellátásnak néhány esetben költségvetési, illetve műszaki akadálya van.

A bv. intézetekben – a Központi Kórház kivételével – a Bv. Szabályzat 151. §-ának (4) bekezdése alapján havonta egy alkalommal biztosított a fodrász igénybevétele, de több intézetben ennél gyakrabban is lehetséges. E tevékenységet általában megfelelően szakképzett elítéltek végzik.

A Bv. Szabályzat 250. §-ának (3) bekezdése alapján a bv. intézetek az előzetesen letartóztatottat – segélyként – az évszaknak megfelelő polgári ruházattal látják el. Előfordult azonban ennek ellenkezője is.

A fogvatartottak a saját ruházatukat általában maguk tisztítják, ez elsősorban az alsóruházat tekintetében érvényesül. A felsőruházat tisztítására a lehetőségek szűkösek. A munkát végző előzetesen letartóztatottak minden esetben formaruhát kapnak, ennek viselését egyetlen érintett fogvatartott sem tagadta meg [Bv. Szabályzat 250. § (4) bek.].

A bv. intézetek minden esetben biztosítják az elítéltek számára is az évszaknak megfelelő formaruhát, azok mérete és mennyisége azonban nem mindig megfelelő. A vizsgálat megállapította, hogy a bv. intézetek lehetőségeikhez mérten gondoskodnak az elítélt letétben lévő ruházatának megvásárlásáról, egyes intézetekben azonban nem megfelelő a ruházat tárolására szolgáló helyiség kialakítása. Valamennyi intézetben lehetőség van továbbá arra, hogy az elítélt – letéti pénze terhére – szabadulása előtt polgári ruházatát kiegészíthesse, de a vizsgálati tapasztalatok szerint erre csekély az igény.

A bv. intézetek ellátják a fogvatartottakat a Bv. Szabályzat 2. számú mellékletében szereplő egyéni felszerelési tárgyakkal, azok mennyisége, minősége és pótlása – néhány kivételtől eltekintve – megfelelő.

A vizsgálat megállapította, hogy valamennyi bv. intézetben biztosított a fogvatartottak számára a szükségleti cikkek vásárlásának lehetősége, amelyhez általában az erre a célra kialakít-

tott helyiségekben, külső vállalkozó által üzemeltetett üzletben kerül sor. A megvásárolható cikkek köre megfelelő, a pénzügyi rendelkezéseket betartják.

Valamennyi bv. intézetben biztosított a Bv. Szabályzat 147. §-ának (1) bekezdése szerinti napi háromszori – egy esetben meleg – étkezés. Több bv. intézetben a hét több napján is napi két alkalommal adnak meleg ételt. Nem fordult elő olyan eset, hogy a fogvatartottat az előállítás idejére nem látták el hideg étellel, vagy az étel, illetve annak csomagolása nem volt megfelelő [Bv. Szabályzat 147. § (2) bek.].

A vizsgált időszakban egy alkalommal került sor arra, hogy a fogvatartottak egy teljes napig hideg ételmezt kaptak.

A Bv. Szabályzat 147. §-ának (4) bekezdésére figyelemmel orvosi javaslat alapján diétás vagy kímélő ételt kell biztosítani, ami általában megtörténik. Ennek elmaradását a közel 16000 fogvatartott közül csak néhányan sérelmezték. A vizsgálat megállapítása szerint a bv. intézetekben biztosítják a fogvatartottak vallási meggyőződésüknek megfelelő ételmezését is. A megfelelő ételmezés elmaradását sérelmező panaszok száma országos viszonylatban elenyésző. Az ételmezést valamennyi bv. intézetben a Bv. Szabályzat 147. §-ának (6) bekezdésében előírtaknak megfelelően a fogvatartottak felügyelet mellett végzik. Valamennyien rendelkeznek a szükséges egészségügyi feltételekkel és a megfelelő felszerelés (fehér köpeny, sapka) is biztosított.

A vizsgált időszakban ételmérgezés, illetve annak gyanúja 3 esetben fordult elő, de az nem a bv. intézet ételmezéssel összefüggő feladatainak ellátása körében következett be.

Egészségügyi ellátás

A fogvatartottak egészségügyi ellátásáról szóló 5/1998. (III. 6.) IM-rendelet (továbbiakban röviden: IM-rendelet) 6. §-a (1) bekezdésének rendelkezése szerint a fogvatartottat befogadásakor közegészségügyi és járványügyi szempontból egészségügyi szakdolgozó megvizsgálja. Megállapításunk szerint a bv. intézetekben minden esetben megtörtént a vizsgálat. Amennyiben a befogadás időpontjában nem tartózkodik orvos az intézetben, az IM-rendelet 6. §-ának (2) bekezdése alapján 72 órán belül minden esetben megtörténik a fogvatartott orvosi vizsgálata is. Ez különösen azokban az intézetekben gyakorlat, ahol nincs főállású orvos. A bv. intézetekben kialakított egészségügyi helyiségek felszereltsége mindenhol lehetővé teszi a befogadáshoz szükséges vizsgálatok elvégzését.

A helyiségek kialakítása és állaga többségében megfelelő, néhány intézetben azonban indokolt a felújítási munkák elvégzése.

A bv. intézetek néhány kivételtől eltekintve eleget tesznek a Bv. Szabályzat 17. §-ában és az IM-rendelet 6. §-ának (3) bekezdésében előírtaknak és megküldik a látelleletet az ügyésznek, ha az orvos a befogadás során külsérelmi nyomokat észlel.

A bv. intézetek terhes nő befogadása esetén megteszik a szükséges intézkedéseket, erre azonban igen kis számú esetben volt szükség. A vizsgált időszakban a bv. intézetekben igen ritkán fordult elő járványveszély, a szükséges intézkedések foganatosítására sor került. A fertőző megbetegedésben szenvedő fogvatartottak egészségügyi ellátása és a fertőzés veszélyének megszüntetése érdekében a bv. intézetek minden esetben megtették a szükséges intézkedéseket. Az ország csaknem valamennyi bv. intézetében sor került tetves, illetve rühes fogvatartott befogadására. Ilyen esetekben a bv. intézetek megfelelően jártak el, a fogvatartottat elkülönítették, egészségügyi ellátását biztosították, a szükséges fertőtlenítéseket elvégezték.

A bv. intézetek többségében előfordult, hogy a fogvatartottat az étkezés megtagadása, önkárosító cselekmény vagy szenvedélybetegség fennállása miatt kórházba, bv. egészségügyi

intézménybe kellett szállítani. A vizsgálat megállapította, hogy a szállítás során egyetlen esetben sem volt késedelem tapasztalható [IM-rendelet 30-31. §].

Az illetékes szervek (ÁNTSZ, Bv. Országos Parancsnokság egészségügyi főosztály, bv. intézet orvosa) eleget tesznek az IM-rendelet 38. § (2) bekezdésében írt ellenőrzési kötelezettségüknek. Az ellenőrzési tevékenység valamennyi szerv részéről rendszeres, az ellenőrzések megállapításairól és a szükségesnek tartott intézkedésekről a bv. intézetet megfelelően tájékoztatják. A vizsgálat megállapította, hogy a fogvatartottak valamennyi intézetben megkapják az előírt gyógyszert, a beszerzés miatt elenyésző esetben fordult elő 1-2 napos késedelem, ez okból azonban a fogvatartottakat egészségi állapotukat is érintő hátrány nem érte. Egyetlen intézetben sem fordult elő, hogy a fogvatartott azért nem jutott hozzá a szükséges gyógyszerhez, mert az intézet költségvetése ezt nem tette lehetővé. A gyógyszerek tárolására, nyilvántartására és kiosztására vonatkozó szabályok (IM-rendelet 37. §) megszegésére utaló adat a vizsgálat során nem merült fel.

A vizsgált időszakban több bv. intézet parancsnoka is engedélyezte a fogvatartott számára térítésköteles egészségügyi szolgáltatás igénybevételét. A bv. intézetek többségében – önkéntes alapon – van szervezett véradás, általában évi 2-4 alkalommal. A bv. intézetekben – az IM-rendelet 4. §-ának (1) bekezdésében írt rendelkezéseknek megfelelően – kellően felvilágosítják a fogvatartottat egészségi állapotáról, a tervezett orvosi beavatkozás szükségességéről, kockázatáról, vagy a szükségesnek ítélt beavatkozás elmaradásának következményeiről. Nem fordult elő, hogy a fogvatartottat az egészségügyi ellátás visszautasításával kapcsolatos önrendelkezési jogában jogszabálysértően korlátozták volna [IM-rendelet 4. § (3) bek.].

Az IM-rendelet 7. §-ának (1) bekezdése alapján az egészségügyi panasszal jelentkező fogvatartottat a legközelebbi orvosi rendelésre elő kell állítani. A vizsgálat megállapította, hogy szinte valamennyi bv. intézet eleget tesz az előírásnak. A bv. intézetek többségében elvégzik az IM-rendelet 8. §-ában előírt HIV-, tüdő-, fogászati és nőgyógyászati szűréseket.

A HIV-szűrés egyetlen intézetben sem maradt el, a tüdőszűrés biztosítása is általában megfelelő, a fogászati és nőgyógyászati szűrések lehetősége viszont nem mindenütt áll rendelkezésre.

A vizsgálat megállapította, egyetlen esetben sem fordult elő, hogy a bv. intézet megtagadta vagy elhalasztotta volna a sürgős orvosi ellátásra szoruló fogvatartott egészségügyi intézménybe való szállítását (IM-rendelet 12. §).

Az intézetekben a betegszobák kialakítása általában megfelelő, azonban több intézetben nincs meg minden feltétel, nem áll rendelkezésre valamennyi felszerelési és berendezési tárgy, vagy azok nem alkalmasak a megfelelő egészségügyi ellátás biztosítására.

A vizsgálat megállapítása szerint előfordult, hogy a betegszobából a fogvatartottakat nem az orvos írásos engedélye alapján helyezték ki.

A fogászati ellátás a bv. intézetek nagy többségében az intézeten belül kialakított fogorvosi rendelőben lehetséges, néhány intézetben azonban ennek kialakítására nem került sor, így a szükséges ellátás csak büntetés-végrehajtási vagy polgári egészségügyi intézmény igénybevételével oldható meg.

Az IM-rendelet 16. §-ának (1) bekezdése szerint, ha a fogvatartott olyan szakorvosi ellátásra szorul, amely a bv. intézetben nem biztosítható, a bv. orvos a fogvatartottat a területileg illetékes egészségügyi intézmény járóbeteg-szakrendelésére is beutalhatja. A vizsgálat alapján megállapítható, hogy a bv. intézetekben minden esetben lehetővé tették a szakrendelésen való megjelenést.

Terhes nő befogadásakor a bv. intézetek megteszik a szükséges intézkedéseket. Nem fordult elő olyan, hogy a fogvatartottat a szülés várható időpontját megelőző 28 nappal ne men-

tették volna fel a munkavégzés alól. A Központi Kórházban 2 esetben engedélyezték, hogy a gyermek 1 éves koráig az anyjával a kórházban maradjon. A gyámhatóság értesítésére a vizsgált időszakban nem volt szükség. A terhesség megszakítására vonatkozó előírásokat valamennyi bv. intézet betartotta (IM-rendelet 20-23. §).

A vizsgálat megállapította, hogy a bv. intézetekben intézkednek a fogvatartott IMEI-be történő beszállítása érdekében, ha ennek beszámítási képessége a bíróság szerint korlátozott, vagy akin a szabadságvesztés végrehajtása alatt kóros elmeállapotot észlelnek. Az esetek többségében az öngyilkossági szándéuk mellett kitarító fogvatartottak beszállítására kerül sor.

A kábítószer-élvező vagy kábító hatású anyagot visszaélészerűen fogyasztó fogvatartott gyógykezelése iránt a bv. intézetek a szükséges intézkedéseket megteszik. A fekvőbeteg-gon-
dozást nem igénylő esetekben az intézetek egy része gyógyszeres terápiát és pszichiátriai kezelést biztosít.

A fekvőbeteg-ellátást igénylő fogvatartottak esetében az IMEI-be való elhelyezés érdekében a bv. intézetek a szükséges intézkedéseket megtették.

A bv. intézetekben előírászerű az öngyilkossági kísérletet, önkárosító cselekményt elkövető, illetve az étkezést megtagadó fogvatartottak ellátása.

Kényszertáplálásra – a jogszabályi tilalomnak megfelelően – nem került sor [IM-rendelet 31. §].

A vizsgált időszakban a bv. intézetek tekintetében nem fordult elő, hogy előzetesen letartóztatott személyt polgári egészségügyi intézményben őrzés nélkül helyeztek volna el.

Fogvatartott halála esetén az IM-rendelet 34. §-ának (3) bekezdése értelmében a holttestet csak az ügyész nyilatkozata, valamint a hatósági boncolás után szabad eltemetni.

A bv. intézetekben – 2 eset kivételével – sor került a bv. felügyeleti ügyész értesítésére és az elhunyt fogvatartott temetéséhez szükséges ügyészi hozzájárulás beszerzésére.

A Bv. Központi Kórházában a vizsgált időszakban 18 fogvatartott hunyt el. A halálesetekről az ügyészt minden alkalommal értesítették, az elhunyt fogvatartott eltemetéséhez azonban az ügyész hozzájárulását nem szerezték be. A Központi Kórház álláspontja szerint a IM-rendelet alapján az ügyész hozzájárulásának beszerzésére csak rendkívüli haláleset bekövetkezése során van szükség, a kórházban pedig valamennyi fogvatartott természetes okból halálozott el.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 218. § (3) bek. g) pontja alapján a fogvatartott halála rendkívüli haláleset, erre tekintettel a Bv. Központi Kórház eljárása – a vizsgálattal érintett időszakban – nem felel meg a hatályos törvényi rendelkezésnek.

A vizsgálat megállapítása szerint 1999-ben nem volt olyan rendkívüli esemény, amely a gyógyszerek kezelésére vonatkozó szabályok megsértése vagy orvosi mulasztás miatt következett volna be.

A vizsgált időszakban a fogva tartó szerv állományába tartozó dolgozó ellen a nem megfelelő egészségügyi ellátás miatt fogvatartott feljelentése nyomán 1 esetben büntető-, az intézet kezdeményezésére pedig egy alkalommal fegyelmi eljárás indult.

A rendőrségi fogdákról

A rendőrségi fogdák állapota, felszereltsége országosan eltérő képet mutat. A fogdák jó része még 1988 előtt, a fogdaépítési szabályzat kiadását megelőzően épült. A zárkák kialakítása a fogdák többségében általában megfelelően történt.

A fogvatartottak elhelyezésére szolgáló helyiségek felszerelése azonban több helyen hiányos vagy a meglévő felszerelés nem, illetőleg alig használható.

A zárkák ablakainak mérete több helyütt nem felel meg az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet (továbbiakban Korm. rendelet) előírásainak, a természetes megvilágításuk ennél fogva nem elégséges. Egyes kapitányságokon az ablakok meghibásodás miatt nem, vagy csak részben nyithatók.

Előfordult, hogy a már felújított fogdán sem volt biztosítva a zárkákban a megfelelő szellőzés. Egyes fogdákban az ablakok a zárkából nem nyithatók, ami a fogdaórség számára további munkaterheket jelent.

Megállapítható, hogy a fogdán kialakított egyéb helyiségek állapota és felszereltsége az adott fogda általános feltételeihez igazodik. Így például több fogdán nem alakítottak ki orvosi szobát, vagy annak felszereltsége nem megfelelő. Kirívó esetként tárta fel a vizsgálat, hogy az egyik rendőrkapitányság fogdáján az orvosi szobában matracokat (!) tárolnak.

A látogatás lebonyolítására a fogdák többségében nincs elkülönített helyiség vagy annak elhelyezése, illetve felszereltsége nem kielégítő.

A 19/1995. BM-rendelet (továbbiakban röviden: BM-rendelet) 14. §-ának (1) bekezdése értelmében a zárkában fogvatartottanként legalább 10 m³ légteret és lehetőleg 4 m² mozgástérrel kell biztosítani. Ezzel összefüggésben kiemelés érdemel, hogy a jogszabály nem rendelkezik arról, hogy a légtér és a mozgástér meghatározásánál a zárka felszerelési tárgyai által elfoglalt területet is be kell-e számítani, vagy annak levonásával kell megállapítani az adatokat. A vizsgálat során a főügyészségek helyeselhetően döntően a levonás után fennmaradó alapterületet vették figyelembe.

Megállapítható, hogy a fogdák többségében az építészeti adottságokra is figyelemmel a 10 m³ légtér általában biztosított. Hiányosságot azonban e körben is tárt fel a vizsgálat. Több fogda zárkáiban nem, vagy csak részben elégséges a mozgáshoz előírt terület. Olyan kirívó eset is előfordult, amikor az gyakorlatilag teljesen hiányzott.

A szabad levegőn tartózkodásra a rendőrségi fogdák többségében megfelelő térség áll rendelkezésre. Az ún. „sétaudvarok” megközelíthetősége és kialakítása lehetővé teszi a napi 1 óra szabad levegőn tartózkodás biztosítását, erre azonban egyes helyi sajátosságok miatt nem mindig van fogvatartotti igény.

Figyelemmel arra, hogy a Rendőrség Fogdaszolgálati Szabályzatának kiadásáról szóló 19/1996 ORFK-utasítás (továbbiakban: fogdaszabályzat) alapján a fogvatartottak számára csak zárkánként lehet biztosítani a szabad levegőn tartózkodást, a nagyobb befogadóképességű fogdákban a nagyobb zárkaszám – és az olykor nem megfelelő létszámú fogdaórség – miatt nem mindig biztosítják ezt az előírt 1 óra tartamban.

Valamennyi fogdában biztosított a fogvatartottak számára a fürdőhelyiség igénybevételeknek lehetősége. A fürdők állapota az adott fogda általános állapotával megegyező képet mutat. A nagyobb befogadóképességű fogdákban a fürdőhelyiségek száma nem igazodik a fogvatartotti létszámhoz.

Egyes fogdákban a fürdők állapota, higiéniája nem megfelelő, felújításukra haladéktalanul szükség lenne.

A fogdák túlnyomó többségében nem biztosított a zárkán belül a folyóvízellátás és nincs a zárkában elkülönített WC sem. Ennek hiánya miatt előfordult panasz is.

A vizsgálat azonban feltárta, hogy a fogdák egy részében, ahol nincs elkülönített WC, a fogvatartottak „éjjeliedényként” többnyire üdítő flakonokat alkalmaznak, vagy a zárkában lévő falikutat használják ilyen célra. A vizsgálat megállapítása szerint valamennyi fogdán van lehetőség naponta zuhanyozásra, a folyamatos melegvízellátás a fürdőhelyiségekben biztosított, ennek elmaradását sérelmező panasz nem volt.

Mivel a zárkákban zömmel nincs mosdó, ezért a fogdaország a fogvatartott kérésére a helyi sajátosságoknak megfelelő edényben (lavór, kanna, flakon, vödör) biztosítja a meleg vizet.

A BM-rendelet 3. §-ának (1) bekezdése szerint biztosítani kell a fogdán elhelyezett fogvatartottak számára a fodrász igénybevételét. A vizsgálat megállapítása szerint a rendőrségi fogdák szinte kivétel nélkül a fogvatartottak igénye szerint biztosítják e lehetőséget. A szolgáltatást a fogvatartott költségére, számla ellenében végzik. Néhány fogdán azonban nem hatályosulnak az erre vonatkozó jogszabályi rendelkezések.

A BM-rendelet 8. §-ának (1)-(2) bekezdése alapján a fogvatartott részére szükség esetén az időjárásnak megfelelő ruházatot kell biztosítani, lehetővé kell tenni a fogvatartott számára, hogy ruházatát kitisztíthassa.

A vizsgálat megállapítása szerint a fogdák többségének rendelkezésére áll ilyen ruházat – melynek beszerzésében a karitatív szervek is közreműködnek –, a mennyisége és minősége azonban nem mindig kielégítő. Több fogdán sem tudnak polgári ruházatot biztosítani.

A fogvatartottak részéről egyébként nem gyakori az ilyen ruházat biztosítása iránti igény sem, mert általában saját ruházatukat viselik.

A fogvatartottak számára biztosítják az alsóruházat kitisztítását, a szárítás lehetősége – megfelelő szárító hiányában – nem mindenhol megoldott. Előfordult, hogy a fogvatartottak több fogdán is a lepedőből tépnek le egy csíkot és azt használják szárítókötélnek.

A vizsgálat megállapítása szerint a fogvatartottakat ellátják a BM-rendelet 26. §-ában meghatározott felszerelési tárgyakkal. Esetenként azonban nem biztosítottak papucsot, fogkrémet, fogkefét, hálóinget, félpengés borotvát, megfelelő evőeszközt. Az ágynemű több helyen szakadt volt.

A fogdákban a BM-rendelet 9. §-a és a fogdaszabályzat 42-43. pontja alapján biztosítják a fogvatartottak számára a szükségleti cikkek vásárlásának lehetőségét.

A gyakorlat a „vásárlások” számában, valamint az azt végző személyek vonatkozásában differenciált.

Megállapítható, hogy a vásárlást többnyire közalkalmazottak, fogdaőrök, valamint az ügyek előadói végzik, tehát nem hatályosul a BM-rendelet azon előírása, mely szerint a vásárlást elsősorban a fogvatartott hozzátartozója, jogi képviselője vagy ügyvédje útján kell biztosítani.

A fogdaszabályzat 43. §-ában előírt pénzügyi rendelkezéseket az esetek túlnyomó többségében betartják, ezzel kapcsolatos panasz ritkán merült fel.

A rendőrségi fogdán a BM-rendelet 25. §-ának (2) bekezdése alapján a fogvatartottak számára napi két alkalommal meleg ételt kell biztosítani.

A vizsgálat megállapítása szerint a fogdák többségében általában csak a hét 5 napján biztosított a kétszeri meleg étkezés, több fogdán azonban egyetlen napon sem biztosítják az előírt kétszeri meleg étkezést. A fogvatartottakat előállításuk idejére – eseti kivételektől eltekintve – ellátják hideg étellel.

A BM-rendelet 25. §-ának (2) bekezdése alapján a terhes nő részére a fogdák a terhesség 20. hetétől naponta biztosítanak fél liter tejet, erre azonban igen ritkán van szükség. A fogvatartottaknak – szükség esetén – kímélő, diétás, illetve vallási meggyőződésüknek megfelelő ellátást kell biztosítani.

A vizsgálat megállapította, hogy a rendőrségi fogdák általában eleget tesznek ezen jogszabályi rendelkezésnek. Néhány esetben fordult csak elő, hogy a megfelelő ellátás – többnyire beszerzési nehézségek miatt – kisebb késedelmet szenvedett. A kímélő és diétás étrend biztosítása érdekében a fogva tartó szervek a szükséges intézkedéseket megteszik.

A vallási meggyőződésnek megfelelő étkezés a fogdán megoldott, az összes fogvatartott létszámhoz viszonyítottan azonban csupán csekély számú esetben van rá igény.

A vizsgálat megállapítása szerint az élelem kiosztását a rendőrségi fogdáknak elsősorban közalkalmazottak végzik, több fogdán azonban az élelemosztás a fogdaország feladatai közé tartozik. Az élelem kiosztását végzők általában rendelkeznek a jogszabály szerinti egészségügyi feltételekkel.

Súlyosan törvénytörtő gyakorlatot tárt fel a vizsgálat Budapesten több kerületi rendőrkapitányság fogdáján, ahol a élelemosztást az ún. fogvatartott „házimunkás” végezte.

A vizsgált időszakban rendőrségi fogdán ételmérgezés nem fordult elő.

A fogdába történő befogadás során – statisztikailag elhanyagolható kivétel mellett – minden esetben megtörténik a BM-rendelet 17. §-ában előírt egészségügyi vizsgálat. A fogdákön kialakított egészségügyi helyiségek elhelyezése és felszereltsége kapitányságonként eltérő. A fogdák többségében a vizsgálóhelyiség felszereltsége csak a legszükségesebb vizsgálatok elvégzését teszi lehetővé.

Egyes fogdáknak nincs megfelelő vizsgálóágy, másutt az orvosi vizsgálat a helyi orvosi szolgálat rendelőjében történik.

Amennyiben az orvos a befogadásakor külsérelmi nyomot észlel a fogvatartotton, a látteleletet – megfelelő jogszabályi előírás hiányában – csak néhány kapitányságon továbbítják az ügyésznek minden esetben. Erre általában csak akkor kerül sor, ha a fogvatartott úgy nyilatkozik, hogy a sérüléseket rendőri bántalmazás során szerezte. Olyan is előfordult, hogy csak az ügyész kérelmére küldték meg a látteleletet.

Figyelemmel a fogva tartáshoz fűződő garanciális jogokra, célszerű lenne a 19/1995. (XII. 13.) BM-rendelet olyan irányú módosítása, amely – a 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet 17. §, illetve a fogvatartottak egészségügyi ellátásáról szóló 5/1998. (III. 6.) IM-rendelet 6. §-ának (3) bekezdésével egyezően – a láttelelet ügyésznek történő továbbításáról rendelkezne minden olyan esetben, amikor a fogvatartotton a befogadás során külsérelmi nyom észlelhető.

A rendőrségi fogdákon fertőző betegség igen ritkán fordult elő. Hepatitis-fertőzés, illetve gyanúja megállapítására került sor az egyik rendőr-főkapitányságon. A fogva tartó szervek a megfelelő intézkedéseket megtették, a fogvatartott számára a szükséges kezelést biztosították.

Egy másik megyei rendőr-főkapitányság fogdáján emiatt 30 napig befogadási és látogatási tilalmat rendeltek el. Az ügyészt minden esetben tájékoztatták.

Tetves, rühes fogvatartott befogadására szinte valamennyi fogdában sor került. Az érintettek elkülönítése mindig megtörtént, és a szükséges gyógykezelést is biztosították számukra. Járványveszély – ide nem értve az esetleges influenzás megbetegedést – a vizsgált időszakban nem volt.

A rendőrségi fogdák többségében előfordult, hogy a fogvatartottat étkezés megtagadása, önkárosító cselekmény vagy szenvedélybetegség miatt kórházba vagy bv. egészségügyi intézménybe kellett szállítani. A vizsgálat megállapítása szerint az elszállítás tekintetében késedelem nem volt tapasztalható. Étkezést megtagadó fogvatartott kényszertáplálására egyetlen esetben sem került sor. A legtöbb kiszállításra önkárosító cselekmény miatt volt szükség.

A BM-rendelet 22. § (2) bekezdésének előírása szerint a fogva tartásért felelős a rendőrorvosi szolgálat, amely az állami önkormányzati egészségügyi szolgálat igénybevételével gondoskodik a munkanapokon kívüli sürgősségi ellátásról.

Az egészségügyi ellátás ellenőrzésére vonatkozó jogszabályi rendelkezések – BM-rendelet 23. § (1) bekezdése – általában hatályosulnak, előfordult azonban, hogy a fogdáknak a fogdai ellátás keretében működő orvos az ellenőrzést elmulasztotta.

A fogvatartottak számára a szükséges gyógyszerellátás általában biztosított, a gyógyszereket szinte mindig időben megkapták és – egy kivétellel – pénzhiány miatt nem maradt el a szükséges gyógyszer beszerzése sem. Szervezett véradás csak egy-két rendőrségi fogdában van.

Megállapította a vizsgálat, hogy a fogvatartottakat kellően felvilágosítják a tervezett orvosi beavatkozások szükségességéről, kockázatáról vagy a szükségesnek ítélt beavatkozás elmaradásának következményeiről.

Ilyen jellegű fogvatartotti panasz nem merült fel, mint ahogy arra sem volt példa, hogy a fogvatartottat az egészségügyi ellátással kapcsolatos önrendelkezési jogában jogszabálysértően korlátozták volna.

Az sem fordult elő, hogy előzetesen letartóztatott személyt polgári egészségügyi intézményben őrzés nélkül helyeztek volna el.

A fogvatartott halála esetén érvényesül a BM-rendelet 21. §-ának (3) bekezdésében írt azon rendelkezés, mely szerint az elhunyt temetését az ügyész hozzájáruló nyilatkozatának birtokában engedélyezheti a rendőri szerv. Mindössze egyetlen alkalommal mulasztották el beszerezni a temetés engedélyezéséhez a szükséges ügyészi hozzájárulást.

A gyógyszerek kezelésére vonatkozó szabályok megsértése miatt 1 esetben következett be rendkívüli esemény.

A vizsgálat körébe tartozó előírások megszegése miatt fogdaőrrel szemben 2 esetben indult fegyelmi eljárás.

Összefoglalva megállapítható, hogy a bv. intézetekben az elítéltek és az előzetesen letartóztatottak elhelyezése, anyagi és egészségügyi ellátása – a vizsgálatok során feltárt hiányosságoktól, eseti hibáktól, továbbá a helyenként előforduló helytelen gyakorlattól eltekintve – a jogszabályok rendelkezéseinek megfelelően történt. A bv. intézetekben tapasztalható zsúfoltság, a törvényes végrehajtáshoz elengedhetetlen tárgyi feltételek hiányosságai több esetben eredményezték a fogvatartotti jogok sérelmét. Mindezekre figyelemmel a telítettség csökkenése, a körülmények javítása irányába ható intézkedések megtétele indokolt.

A fogvatartottakkal való törvényes bánásmód követelményének alapvető és nemzetközi ajánlásokban is megfogalmazott garanciáját jelenti, hogy amennyiben a rendőrségi fogdába történő befogadás során a fogvatartotton külsérelmi nyomot észlelnek, vagy azt állítja, hogy bántalmazták, a látélet és a felvett jegyzőkönyv minden esetben kerüljön megküldésre az illetékes ügyésznek. Ennek érdekében a fogdarendelet módosítása szükséges.

Vitatható a helyessége és megalapozottsága annak a több megyében is feltárt gyakorlatnak, mely szerint a pénzügyi és a személyi feltételek hiánya miatt azért függesztették fel a megfelelő elhelyezést biztosító fogdák működését, mert a szükséges fogdaőri létszám nem volt biztosítható. Esetenként az is előfordult, hogy a jelentős anyagi ráfordítással korszerűsített fogdák sem működnek ez okból, a helyi bv. intézet pedig túlszűfolt. A fenti gyakorlat törvényességi szempontból aggályosnak tekinthető. A feltárt jogszabálysértések, hiányosságok és mulasztások megszüntetése érdekében országosan összesen 71 ügyészi intézkedés megtételére került sor.

Pacsek József

Ismert tények

Reflexiók a Legfőbb Ügyészség vizsgálata kapcsán

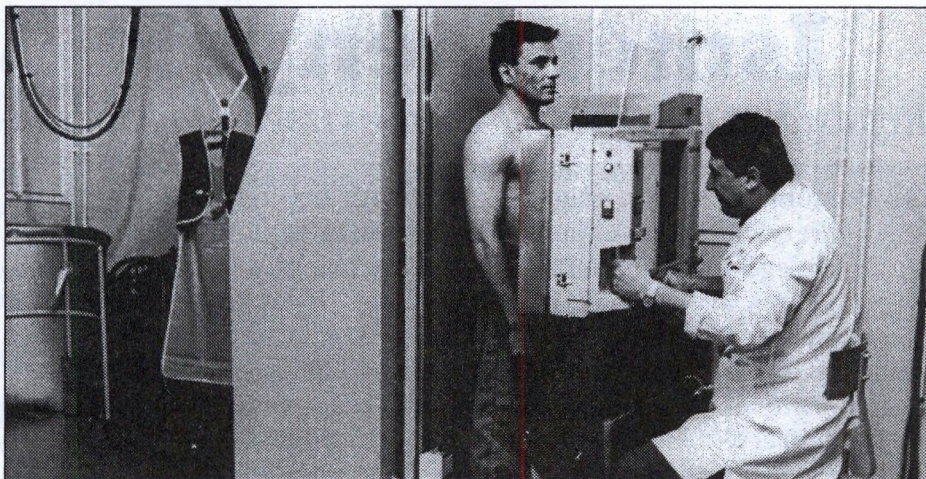
Köztudomású, hogy a magyar egészségügy helyzete minden jobbító igyekezet dacára az elmúlt évtizedekben folyamatosan romlott. A lakosság egészségi állapotáról jó néhány betegségkategóriában riasztó adatok árulkodnak. Elég, ha csak a szív- és keringési megbetegedések arányszámát említem, amely szerint ma Magyarországon háromszor annyi ember hal meg szívinfarktusban, mint az Európai Unió államaiban. Hasonló a helyzet a szélütés (stroke) egyre emelkedő értékeinél, miként a különböző daganatos megbetegedések, így a tüdőrák, az emlőrák, a vastag- és vékonybélrákok egyre növekvő száma is arra mutat, Magyarországon ma nehezebb egészségesen élni, mint Európa más tájain. Azt hihetnénk, börtönkörülmenyek közötti ez még inkább igaz.

Ki tagadhatná, hogy a tény, amely szerint az elmúlt harminc évben megtízszereződött az alkoholos májzsugorban elhunytak száma, drámaian utal a lakosság egy részének egészségtelen életmódjára, a helytelen táplálkozási és a mértéktelen ivási szokások elterjedésére, miként a fellazult emberi kapcsolatrendszerek következtében a lassan népbetegséggé váló depresszió is arról árulkodik, a rendszerváltozás nagy társadalmi átrendeződése komoly érzelmi-lelki megrázkódtatással járt.

Mindettől nem választható el az a környezet (a maga szennyező hatásaival), amelyben élünk, de az egészségügyi ellátás feltételrendszere, színvonala sem. Érthető, hogy a súlyos gondok orvoslására olyan távlati népegészségügyi programra van szükség, amely realisan elérhető célokat fogalmaz meg a magyar lakosság egészségi állapotának javítására, de nem feledkezik meg az adott, sokszor bizony hiányos feltételekről sem.

Ha mindez igaz társadalmi méretekben, természetes, hogy a *normalizáció* elve alapján érvényes a büntetés-végrehajtás sajátos körülményei között is, ahol ugyan csak kimutathatók mindazok az adatok és folyamatok, amelyekből a lakosság romló egészségi állapotára következtethetünk, sőt a börtönbe kerülők többnyire kedvezőtlen szociális háttere miatt a bv. intézetekben a jelenség még markánsabban érzékelhető.

Ahol több ezer ember él kényszerközösségben, ott az egészségügyi ellátás feltételei, a szakszemélyzet felkészültsége és embersége fokozottan előtérbe kerül. Mert kétségtelen, sokszor kedvezőtlen körülmények között, pénzügyi nehézségek szorításában végzik munkájukat a fogvatartottak befogadásakor szokásos közegészségügyi-járványügyi vizsgálatoktól kezdve a különböző szűrővizsgálatokon át a gyógyító-megelőző tevékenység minden eleméig. Áldozatos munkájuk nem feledtetheti a hiányzó feltételek miatti nehézségeket, ame-

lyekkel a büntetés-végrehajtásnak, úgy tűnik, évről évre számolnia kell.

A Legfőbb Ügyészség a közelmúltban átfogó törvényességi vizsgálatban tárta fel az előzetesen letartóztatottak és az elítéltek elhelyezésének, anyagi és egészségügyi ellátásának körülményeit. A vizsgálat megállapításai nem ismeretlenek a büntetés-végrehajtás vezetői előtt, hiszen jól tudjuk, többnyire a régi elavult épületekben kell megoldani a fogvatartottak elhelyezését, ahol az építési adatosságok és a szűkös anyagi források eleve határt szabnak a lehetőségeknek, miközben nyilvánvaló, hogy a fogvatartottnak lakóterre, ruházatra, orvosi ellátásra, gyógyszerre, s még sok mindenre van szüksége, amit természetesen a büntetés-végrehajtásnak kell előteremtenie, többször is meggondolva, mire költhet most, mire később.

Ha a fogvatartottak egészségügyi ellátását, annak helyszíneit nézzük, ugyancsak megállapítható, miként erre az ügyészségi vizsgálat is utal, hogy az épületek többsége valóban elöregedett, a karbantartások és a rekonstrukciók ellenére is. Mindezt tetézi a rendkívüli zsúfoltság, a felújítások lassú üteme, a kiszolgáló létesítmények (például konyha, fürdő, mosoda) túlterheltsége és a

fogvatartottak időként tapasztalható vandalizmusa. Az intézetek parancsnokai a zsúfoltság csökkentése érdekében kényeszerűlnek az egyéb funkciójú helyiségek zárkává átalakítására. A zárkák légtéréből a vécék elkülönített leválasztása, ami az emberhez méltó kulturált elhelyezés alapvető követelménye, a közelmúltbeli jogszabályalkotás eredménye, így érthető, hogy a régi börtönépületekben csak jelentősebb átalakítások révén valósítható meg. Új létesítményeknél, mint például a Venyige utcai objektumban, a tervezés és kivitelezés már így történt.

Megnyugtató, hogy az ügyészségi törvényességi vizsgálat súlyos mulasztást nem tárt fel, sőt bizonyos egészségvédelmet szolgáló programok, mint például a fogászati, nőgyógyászati szűrések, bár nem minden bv. intézetben, olyan lehetőséget kínálnak a fogvatartottnak, amelyeket a lakosság nagy része a hétköznapi életben sajnálatosan ritkán vesz igénybe. Ahol a szűrés nincs megoldva, egyes megyei intézetekben, a fogászati ellátás gyakorlatilag az akut ellátásra korlátozódik (foghúzás), a nőgyógyász szakorvos pedig csak az intézeten kívül érhető el. Az itt elhelyezett, döntően előzetes fogvatartottak idővel az

országos letöltőházakba kerülnek, ahol már mindkét szűrés végrehajtható, így az előírt vizsgálatok némi késedelemmel ugyan, de megtörténnek.

A büntetés-végrehajtási egészségügyi ellátás a közelmúltban olyan új szűrési lehetőséggel gazdagodott, amelynek megléte ismételten rávilágít arra, mekkora jelentősége van, ha szervezett formában, jó feltételek közepette vizsgáljuk az elítélteket. A világban újabban sajnálatosan növekvő számban regisztrálnak friss tébécés megbetegedéseket, korántsem csupán a volt szocialista országokban, s nemcsak fegyintézetekben, hanem a társadalom különböző, szociálisan leszakadó rétegeiben. A fertőzés veszélye csak tudatos megelőző tevékenységgel csökkenthető. A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben egy éve felállított tüdőszűrő-állomás működése azt jelenti, hogy gyakorlatilag minden ide bekerülő fogvatartott átesik tüdőszűrésen.

Nem feledkezhetünk meg arról, hiszen a törvényi feltételek adottak, hogy a *progresszív betegellátás* megvalósítható a büntetés-végrehajtás körülményei között. A rendszer, amelynek alapegységei az intézetek egészségügyi osztályai, a Bv. Központi Kórház, az IMEI, az elmúlt években úgy teljesedett ki, hogy Nagyfán létrejött az a 80 ágyas krónikus utókezelő részleg, amely a súlyos, degeneratív megbetegedésben szenvedőket látja el. Az eddig említetteken kívül számottevő eredmény (ez is az országos egészségkultúra árnyoldalaira utal), hogy szükség szerint gyógytornász is foglalkozik a fogvatartottakkal, illetve fizioterápiás rendelésen kezelik a mozgásszervi betegségben szenvedőket (Nagyfa, Balassagyarmat), bár e területen még bőven akad tennivaló, hiszen ez a betegségfajta is lassan a népbetegségek közé sorolható. Ne feledjük egyébként: az országos népegészségügyi program, amely a következő tíz esztendőre tervezi a tennivalókat, első helyen említi a szív- és érrendsze-

ri betegségek számának csökkentését, amelyhez elengedhetetlen a magas vérnyomásban szenvedők felderítése és rendszeres vizsgálata. E törekvés fényében értékelhető igazán, hogy a befogadáskor valamennyi fogvatartottnak megméri a vérnyomását, s az előzmények feltárásával megkezdhetik a gyógyszeres kezelését. A járványügyi helyzetről ugyancsak elmondható: évtizedek óta nem volt számottevő járvány a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben, holott tudjuk, a körülmények, az élelmezés-egészségügyi adottságok és feltételek meglehetősen hiányosak. Szükség lenne természetesen a járványos májgyulladás (hepatitisz) szűrésére is. Erre egyelőre csak a véradásoknál kerül sor, ezért ezen a területen keresni kell az előrelépés lehetőségeit, elsősorban a pénzügyi forrásokat. Ugyanakkor a bv. intézetekben előforduló fertőző betegségek halmozódása esetén szakmailag elengedhetetlen bizonyos tömegeket megmozgató rendezvények felfüggesztése. Ettől – a fogvatartottak és a személyi állomány védelme érdekében – a jövőben sem tudunk eltekinteni. Az influenzás megbetegedések megelőzése érdekében a járványhelyzetnek megfelelően az országos parancsnokság a szükséges intézkedéseket mindenkor megtette.

Az orvosi rendelőkre és felszereléseikre a hatályos egészségügyi miniszteri rendeletben előírt norma érvényes, amely alapján az ÁNTSZ a működési engedélyeket adja. 1988-ban minden bv. intézet megkapta a működéséhez szükséges felszerelést, így a vizsgálatban nevesített Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézet is. Építészeti hiányosságok még vannak. A rendelő mérete, kialakítása (a burkolatok állaga), a kiszolgáló helyiség hiánya stb. miatt az ÁNTSZ több intézetnek csak ideiglenes működési engedélyt adott. Az építési hiányosságok kiküszöbölésére előírt határidő 2005.

Főállású orvosi álláshely a megyei intézetekben (a Fővárosi Bv. Intézet, illetve to-

vábbi kettő kivételével) nincs, és a fogvatartotti létszám alapján nem is indokolt. Több évtizedes tapasztalat bizonyítja, hogy a fogvatartottak orvosi alapellátása részfoglalkozású orvos közreműködésével szakmai és jogi szempontból is megfelel az előírásoknak. A hivatali időn túli orvosi és a sürgősségi ellátás a helyi ügyeleti és a mentőszolgálat által biztosított, így többek között a Hajdú-Bihar megyei és a Komárom-Esztergom Megyei Bv. Intézetben a közeljövőben sem tervezzük főállású orvosok alkalmazását.

Az ügyészi vizsgálatok során jelzett egyéb jogos észrevételekre, mint a látélet ügyésznek történő megküldése, a Fiatalkorúak Bv. Intézetében tapasztalt ápolói előszűrés, az orvosi rendelésre történő előállítás elmulasztása a Tolna Megyei Bv. Intézetben, a gyógyszerek összegyűjtése a Szegedi Fegyház és Börtönben, a betegszobából kihelyezés esete a Veszprém Megyei Bv. Intézetben, és még néhány ügyészileg kifogásolt körülmény a jogszabály előírásainak betartásával a továbbiakban elkerülhető, a végrehajtás pedig ellenőrizhető.

A Veszprém Megyei Bv. Intézet épülete az alapvető követelményeknek sem felel meg. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a személyi állomány még rosszabb elhelyezési körülmények között dolgozik, mint ahogyan a fogvatartottakat őrzik. A zsúfoltság is évek óta fennáll, 55 férőhelyen rendszeresen 170-180 fogvatartottat helyeznek el.

Az új börtönépület kialakítása a tervezés stádiumában van. Fogászati rendelés az intézetben nincs, egyébként a fogvatartottak fogászati alapellátását a városi szakrendelőben végzik.

Általános szabály, hogy ha az orvos a beteget a betegszobából gyógyultán kiírja, az ápoló az orvos jelenléte nélkül is intézheti a beteg kihelyezéséről.

Az egészségügyi dokumentum külön említi a Bv. Központi Kórházban elhunyt fog-

vatartottakat, nyugtázva, hogy a halálestekről az ügyészt minden alkalommal értesítették. Kifogásként merült fel azonban, hogy az elhalálozott fogvatartottak eltemetéséhez az ügyész hozzájárulását nem szerzik be, mely eljárás nem felel meg a hatályos törvényi rendelkezéseknek.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV törvény 218. § (3) g/ pontja rendkívüli halálként nevesíti a fogvatartottak mindennemű elhalálozását, ezzel adva törvényi alapját a szakértők által végzett hatósági boncolásnak. Az egyéb terminológiai megközelítés szerint viszont rendkívüli az a halál, amelynek természetes módon való bekövetkezését a körülmények kétségesse teszik. A Bv. Központi Kórházban bekövetkezett, természetes okú, sorsszerű megbetegedésből fakadó elhalálozások – az imént említett terminológiai kettősség miatt – mégsem tartoznak az utóbbi fogalomkörbe. Ennek figyelembevételével jelenik meg a rendkívüli halálest kapcsán követhető eljárás az 5/1998. (III. 6.) IM-rendelet 34. §-ában.

A két jogforrás ellentmondásának feloldásáig, amelyet a Bv. Központi Kórház főigazgató főorvosa az ügyészi szerveknél írásban is kezdeményezett, intézkedés született arról, hogy a magasabb rendűnek tekintendő egészségügyi törvény hivatkozott paragrafusa szerint járjanak el, és a kórházban minden esetben szerezzék be a fogvatartott eltemetéséhez az ügyész hozzájárulását. A kérdés megnyugtató, hosszú távra érvényes tisztázása érdekében jogi egyeztetésre van szükség, amelynek eredményeként feloldható lenne a két szakterminológia közötti ellentmondás. Így megszűnnének a rendőrségi helyszíneléssel kapcsolatos nehézségek is, hiszen az elhunytak rendszeres és tartós helyszíni elkülönítésére nincsenek felkészülve a büntetés-végrehajtás központi egészségügyi intézményében.

Heylmann Katalin

A legfőbb mozgóerő

Egy ügyészégi jelentés margójára

A Börtönügyi Szemle szerkesztőbizottsága felkért, hogy a Legfőbb Ügyészségnek a fogvatartottak elhelyezéséről, anyagi és egészségügyi ellátásáról készített összefoglaló jelentésével kapcsolatban írjak cikket. Sokáig még elképzelésem sem volt arról, mit is írjak. Lényegében egy arra feljogosított felügyeletet gyakorló hatóság megállapításairól van szó, amelyhez nincs mit hozzátenni. A sokéves együttműködés során soha nem tapasztaltam, hogy az ügyészség megállapításai ne lettek volna jogilag és szakmailag megalapozottak.

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy a részjelentésekben foglalt megállapításokat is ismerem, ez is megerősíti meggyőződésemet, hogy valóban releváns jelenségeket tartalmaz a jelentés. Itt akár le is záródhatna a történet, hiszen tényekkel, megállapításokkal kapcsolatban úriember nem vitatkozik, és különösen nem magyarázkodik. Okos hivatalnok nem kommentálja egy főhatóság kritikáját.

Elintézhető lenne a kérdés a hivatali ügyrendből következő, hivatalos válasz és az intézkedések ismertetésével is. Az intézkedések megtörténtek, az illetékes szakterületek annak rendje és módja szerint feldolgozták a jelentésben foglaltakat és a bv. országos parancsnoka kiadta a megfelelő utasításokat a bv. intézeteknek a hibák korrigálására.

A „lovagiasság szabályainak” tehát a felek eleget tettek, de ettől még néhány alapprobléma nem oldódott meg.

Saját szakterületemre vonatkozóan itt a bv. intézetek egyre fokozódó zsúfoltságát emelném ki. Teljes mértékben egyetértek azzal a jelentésben foglalt megállapítással, hogy a folyamatosan növekvő zsúfoltság veszélyezteti a fogva tartás rendjét, biztonságát, és hátrányosan befolyásolja a fogvatartottak elhelyezésének, ellátásának feltételeit. A végrehajtáshoz szükséges személyi és tárgyi feltételek pénzügyi fedezetének biztosítása alapvető törvényességi követelmény.

A bv. intézetek túltelítettségének problémáját az EU országjelentése és a CPT vizsgálata is kiemelte.

Figyelemre méltó, hogy az Európa Tanács legfrissebb statisztikai kiadványában is (Council of Europe Annual Penal Statistics) a nemzetközi összehasonlításban Görögország után hazánkban a legnagyobb a telítettség a börtönökben, a megállapított férőhelyekhez viszonyítva. E körülmények veszélyeztetik Magyarországot (nem csak a magyar bv. rendszer) megítélését az európai közvéleményben.

Akut veszély azonban – annak ellenére, hogy a fogvatartottak okozta rendkívüli események még kezelhető szinten vannak –, hogy a kialakult helyzet feszültségekkel

terhelt és esetleg súlyos tömeges méretű rendkívüli eseménybe torkollhat. A bv. szervezetnek ezt a helyzetet kezelnie kell. Azt, hogy kezelhető, az eddigi gyakorlat bizonyította.

A helyzet kezelése és nem megoldása a cél! Milyen eszközök állnak rendelkezésre?

Folyamatban lévő beruházásaink belátható időn belül megnyugtató megoldást – a fogvatartotti létszám ilyen arányú növekedése mellett – nem biztosítanak. Különösen akkor, ha a növekedés nem egyenletes, mint például a 2001-es év első negyedéve, amikor mintegy 900 fővel nőtt a fogvatartotti létszám. Hogy a laikus olvasó is meg tudja ítélni, ez a létszám nagyjából akkora, mint a Fővárosi Bv. Intézet elmúlt évben átadott új objektumának befogadóképessége. Ez a beruházás kb. öt év alatt valósult meg.

Lehetőség van az intézetek közötti átcsoportosításra. Az elhelyezési feltételek megtartása érdekében – a büntetés-végrehajtási intézetek közel azonos teherviselésének biztosításáért – állandó átszállításra kényszerülünk, az átszervezések végrehajtásához igen jelentős erőfeszítésre van szükség. Végso soron a zsúfoltságot próbáljuk meg egyenlően teríteni. Erre azonban egyre kevésbé van mód, mert ebben az évben már a végrehajthatók is telítettek.

A telítettség csökkentése érdekében nem engedélyezzük megyei bv. intézetből sem a nem jogerősen elítéltek, sem a már jogerősen elítéltek átszállítását. Az azonos típusú intézetek között pedig csak szervezett munkáltatási, biztonsági- és operatív érdekből került sor átszállítás engedélyezésére.

Az intézkedések következtében gyakorlatilag egyre inkább elmosódik a különbség az egyes intézettípusok profilja között. Ennek következtében mindenhol be kell rendezkedni a legnagyobb kockázatú fogvatartottakra. Nem szükséges hangsúlyozni, hogy ez a végrehajtást milyen mértékben drágítja meg, és a személyzetre milyen túlterhelést ró. Különösen vonatkozik ez a megyei intézetekre, ahol nincsenek berendezkedve nagyobb létszámú jogerős elítéltek fogva tartására. Hiányoznak a szükséges foglalkoztatási feltételek is.

A fogvatartottak elhelyezése ideiglenesen – nagy biztonsági kockázat és az intézetek költségvetését meghaladó pénzügyi problémák mellett – a büntetés-végrehajtási intézetekben közösségi és más célú helyiségekben (betegszoba, könyvtár, szabadságos- és szabadulózárka stb.) történik, és a jogszabályban előírt elkülönítési szabályok betartása napi problémát jelent.

Ismert az is, hogy a heti körszállítási igényt milyen mértékben fokozza a fogvatartottak létszámának emelkedése.

A kialakult helyzetet ideiglenesnek kell tekinteni, bár nem látható előre, hogy meddig fog tartani. Igen fontos azonban a helyes szemlélet fenntartása szempontjából az ideiglenesség hangsúlyozása, mert a börtön nem csak „emberraktár”, hanem emberek ezrei számára jószerevel teljes élettevékenységük színtere. A büntetés-végrehajtásnak nincs befolyása arra, hogy hány fogvatartottat fogadjon be. Vannak országok, pl. Csehország, ahol bizonyos létszám elérése után a bv. megtagadhatja az újabb befogadásokat. A megtagadás indoka, hogy a túlszűfolt börtönök sértik a fogvatartottak törvényben rögzített jogait az emberi méltósághoz és kimerítik az embertelen és megalázó bánásmód fogalmát.

A magyar büntetés-végrehajtási jogszabályok is garantálják a fogvatartottak emberi jogait, de felső korlátozás nélkül kötelesek vagyunk végrehajtani az elrendelt

előzetes letartóztatást, illetve szabadságvesztés-büntetést. Ezek után az egyetlen lehetőség a fentiek szerinti belső átcsoportosítás.

Hogy a képlet azonban egészen pontos legyen, van egy több mint húszéves szabály, amely azonban a gyakorlatban nem érvényesül. A büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bírósági büntetés-végrehajtási csoportra és a bírósági gazdasági hivatalra háruló feladatokról szóló 108/1979. (IK.8.) IM-utasítás 11. §. (1) bekezdése szerint: „*a bv. bíró az elítélteket a bv. intézettel egyetértésben meghatározott napra hívja be*”.

A gyakorlatban ez általában úgy történik, hogy a bv. intézettel történt előzetes egyeztetés nélkül a bv. csoport egyszerűen felhívja az elítéltet a szabadságvesztés-büntetés letöltésének megkezdésére, majd erről a jegyzék megküldésével értesíti a bv. intézetet.

Elvileg az egyeztetés során a bv. intézetnek volna lehetősége (ha valóságos egyeztetés folyna) érvényesíteni a befogadás korlátozottságát. A lehetőség azonban csak elvi, mivel az előzetes letartóztatottat mindenképpen be kell fogadni, ugyanez igaz az előzetesen letartóztatottakra, akiket végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték.

Elképzelhető, hogy az ún. „várólistás rendszer” bevezetése csekély mértékben csökkentené a létszámot. Adott esetben a helyzet kezelésének egyik nem túl hatékony eszköze lehet, de lényegi változást várhatóan nem eredményezne, bár egyes kivételes helyzetekben esetleg a „levegővételhez” szükséges haladékot jelenthetné.

Azt lehet mondani, hogy a bv. még így is szerencsésnek tarthatja magát, és ez a „szerencse” a szabadlábon lévő elítéltek azon hányadának köszönhető, akik nem tanúsítanak önkéntes jogkövető magatartást. 2001. március 2-án felmértük az év első két hónapjában kibocsátott Szv. Jegyzéken szereplő azon személyek számát, akik vonatkozásában a bíróság felhívást bocsátott ki, elővezetést rendelt el, illetőleg elfogatóparancsot bocsátott ki a szabadságvesztés végrehajtása érdekében.

Eszerint a kibocsátott felhívások száma 2 380 fő, az elrendelt elővezetések száma 1 401 fő, a kibocsátott elfogatóparancsok száma 1 817 fő. Mindösszesen 5 598 fő.

Képzelnék el, mi történne, ha ez a létszám egyszerre zúdulna rá a bv. intézetekre. Már a várakozók egytizedének befogadása is komoly szervezési, ellátási többletfeleladatot jelentene. Ugyanakkor fontos érdek, hogy a bírósági ítéletben meghatározott szabadságvesztés-büntetés időben végrehajtásra kerüljön.

Úgy vélem, hogy a fentiek is megfelelően illusztrálják azt az ellentmondásos helyzetet, amelynek kezelésére a magyar büntetés-végrehajtási szervezetnek hosszú távon be kell rendezkednie.

Adva van egyfelől egy olyan feladat, amelyet minden körülmények között végre kell hajtani, de a feladat mértékének meghatározására a szervezet nem rendelkezik befolyással.

Másfelől a viszonylagos eszköztelenség mellett az összes létező törvényi feltételnek minden pillanatban meg kell felelni és (nagyon helyesen) nem lehet válogatni abban, hogy melyik szabályt, milyen mértékben tartsa be a végrehajtás. Ezt számos arra jogosult szervezet folyamatosan vizsgálja, ellenőrzi, számon kéri a büntetés-végrehajtástól. Az Igazságügyi Minisztérium, a Legfőbb Ügyészség illetékes szervezeti egységei folyamatosan, a CPT, a Magyar Helsinki Bizottság és az ombudsman alkalmilag ellenőrzi, hogy a büntetés-végrehajtás betartja, alkalmazza-e a

jogszabályokat. A vizsgálatok alapján általában regisztrálják azokat az objektív akadályokat, amelyek miatt az előírások betartása elégtelen.

Az ellenőrző szervek regisztrálják, de nem respektálják, nem is respektálhatják a végrehajtás objektív nehézségeit. Eljárásuk teljesen nyilvánvaló, hiszen ez a feladatuk és a szervezetnek is folyamatosan szembesülnie kell saját hiányosságaival.

Miután jelen írás egy szakmai folyóirat számára készült, indokoltnak látom három olyan pszichológiai szempontból releváns körülményre is felhívni a figyelmet, amely a hivatalos jelentésekben nem szerepel.

Az első ilyen következménye a kialakult helyzetnek a bv. személyzetnél tapasztalható *önigazolás* problémája.

Véleményem szerint a vizsgálat által feltárt egyedi problémák egy része is erre vezethető vissza. A mechanizmus lényege az objektív feltételek hiányának kiterjesztése olyan területekre is, amelyeknél az nem indokolt. Háttérben a gondolkodás kényelmessége is állhat, hiszen legegyszerűbb a feltételek hiányára hivatkozva mulasztani, és egyben mentséget is találni.

A második – igen veszélyes – következmény *a szabályok be nem tartásának „bocsánatos” állapota*. Ez a gondolkodásmód abból indul ki, hogy miután a feltételek hiányában nem minden előírásnak lehet megfelelni, akkor megbocsátható (magyarázható), ha az éppen aktuális helyzetnek megfelelően a feladatok közül kiválogathatjuk azt, amelyeket nem kívánunk elvégezni.

A fenti két következmény minden ellenőrzött szervezet „természetes védekezési módja” a követelménytámasztással szemben.

A harmadik pszichológiai következmény azonban valószínűleg sokkal inkább „bv. specifikus”. Könnyű a helyzet, ha számonkérnek rajtunk olyan dolgokat, amelyekkel szemben ellenkezni tudunk, melyekre mentségeket találhatunk saját magunknak. *Az igazi nehézség ott kezdődik, amikor magunk is egyetértünk a számunkra támasztott követelményekkel, a megfogalmazott kritikával, hiszen értékeink, céljaink azonosak a kritikuskéval, ugyanakkor eszközeink nem minden esetben elégségesek a megnyugtató megoldás eléréséhez.*

Úgy vélem, hogy a Legfőbb Ügyészség jelentése tipikusan ilyen helyzetbe hozta a végrehajtásért felelős vezetőket, mivel a konkrét intézkedések mellett folyamatosan saját lelkiismeretükkel is el kell számoljanak. Ez a folyamatosan fennmaradó és megújuló lelkiismereti konfliktus az a legfőbb mozgatóerő és garancia, amely lehetővé teszi és várhatóan továbbra is lehetővé fogja tenni a bv. törvényes működését.

Végző soron szinte az egyetlen további mozgósítható erőforrás az emberi tényező, amely továbbra is záloga a működőképesség fenntartásának.

Garami Lajos

Ki a felelős?

*Az állomány „tervszerű” túlterhelése
Brandenburgban*

A német büntetés-végrehajtási testület kéthavonta megjelenő szakmai folyóiratában, a *Der Vollzugsdienst* című kiadványban bukkantunk az alábbi írásra, amely a brandenburgi tartományi kormány és az ottani büntetés-végrehajtási szakszervezet „szelíd érdeklődéséről” szól. Mindazok a gondok és észrevételek, amelyek a magyar bv. törvényességi vizsgálata körében felszínre bukkantak, érdekes összehasonlításként elemezhetők, ha összevetjük azokat a brandenburgi tartományi helyzettel. A magyar kormány 2000-ben nemhogy csökkentette, hanem 180 fővel növelte a bv. testület létszámát. A hivatásos szolgálatra vonatkozó törvény módosítása 2001. július 1-jétől jelentős bérfejlesztést tesz lehetővé a bv. állomány részére. A bv. intézetek zsúfoltságának enyhítése is immáron megkerülhetetlen igény, s ehhez erősödő állami közreműködés társul. A kormány jelentős beruházásokat finanszírozott és finanszíroz a fogvatartotti férőhely növelése érdekében (pl. az 1000 fős fővárosi új objektum, a veszprémi 226 fős új intézet, a szegedi 210 fős és a szolnoki 64 fős férőhely-kialakítás, valamint a miskolci fiatalkorúak intézete), és infrastrukturális korszerűsítéseket is engedélyezett.

Német kollégáink (szokatlan módon) azzal a sajtósággal találják szemben magukat, hogy a növekvő fogvatartotti létszám ellenére a tartományi kormányzat szervezet-átalakítás címén úgymond csökkentené a személyzet létszámát. Lám, ahány ország, annyiféle megoldás. A német szaklapban a szakszervezet aggályait fogalmazta meg a tervezettel kapcsolatban.

Brandenburg tartományi kormánya a büntetés-végrehajtásnak szánt személyzeti terveivel kétséggé teszi a bv. feladatainak törvényileg előírt ellátását. A 2000. évről visszatekintve prof. dr. Kurt Schelter igazságügyi miniszter hangsúlyozta, hogy a büntetések végrehajtása a tavalyi évhez képest jelentősen javult. Ugyanakkor felhívta a figyelmet arra is, hogy az intézetek külső biztonsági rendszere szintén jelentősen javult.

Ez a kijelentés a brandenburgi bv. szakszervezet (BSBD) szerint helytálló ugyan, de számos fontos tényezőt nem vesz figyelembe. Kétségtelen, hogy a bv. intézetekben 1994 óta fennálló túltelítettség 2000-ben sem szűnt meg, és az újonnan átadott

Neurupin-Wulkow intézet üzembe helyezése is csak csekély mértékben csökkentette a telítettséget.

Az új előrejelzés szerint a következő évben nem kevesebb, mint 2750 fogvatartotti férőhelyre van szükség, amit egyébként a BSBD már évek óta fontosnak tart. Az új férőhelyek létesítéséről szóló konkrét elképzelés a már jelenleg elfogadott költségvetés megváltoztatása nélkül is kivitelezhető.

További aggodalmak merültek fel a *szervezetfejlesztési kivonat* (AVO) tervvel kapcsolatban. Katasztrofális lesz a helyzet, ha az új férőhelyek felügyeletét és őrzését a jelenlegi személyi állományi lét-

számtervvel akarják megoldani. Míg 2000 januárjában 1358 alkalmazott dolgozott a bv. intézetekben, 2001-ben ez a létszám 1332-re apadt.

Az emelkedő fogvatartotti létszámmal szemben folyamatosan csökkenő állományi létszám áll szemben. Végül is lehetővé vált, hogy a büntetés-végrehajtási szolgálat általános felkészítő tanfolyamára további 20 órát vegyenek fel, de továbbra is kérdés maradt, hogy az igazságügy-miniszter úr 2001-es terve – a BSBBD felszólalása ellenére – megvalósul-e.

A jelenlegi költségvetési intézkedés és annak gyakorlata éppen ennek az ellenkezőjét sugallja, mert a gazdasági okokból alkalmazott állományi létszámcsökkenés ahhoz vezet, hogy a jelenleg betöltetlen státuszokak sem lehet elfoglalni. A 2001-es költségvetés a tizenegy fős létszámbővítés mellett, a személyzetnek juttatandó összeget 15 millió márkával csökkentené. Már 2000-ben is alig volt elegendő a kiutalt összeg az 1402 alkalmazott számára. A 2001-es költségvetés szerint az is lehetséges, hogy az elkülönített bér még a 2000-ben elfogadott létszám bérének átutalására sem lesz elegendő. Az alkalmazottak elbocsátásával a kormányzat e fedezet nélküli csekkje nem orvosolható. Nem beszélve a bv. feladatok, így különösen a belső felügyeleti szolgálat ellátásáról. A kormányzat terve így egyszerűen kontraproduktív. A brandenburgi BSBBD külön hangsúlyozza, hogy az említett intézkedések vélhetően azt eredményezik, hogy egy gyakorlatlan állomány fogja átvenni a feladatokat a jelenlegi gyakorlott állománytól. Az új állomány bérének kifizetése is kétséges a költségvetési hiány miatt.

A polgárok biztonságérzetére katasztrofális hatással van, hogy a kormány a 8000-es létszámcsökkenési terve mellett gátlástalan módon a hiányt a feladatok összetettségének növelésével akarja pótolni.

Mindezek alapján úgy tűnhet, hogy a kormányzat a szervezetfejlesztés leple alatt akar pénzt megtakarítani, és legalábbis a bv.-vel kapcsolatban semmilyen realitás-érzékkel nem bír. Így matematikailag még az is lehetséges, hogy a 2750-es elítélti létszám mellett összesen 1312 fő bévés fog dolgozni. A szolgálat ellátása ebben semmilyen szerepet nem játszik. A kormányzat szakemberei által felvázolt terv intézetenként átlagban 14 főt egyszerűen nem vesz számításba.

Egyértelmű – és erre a brandenburgi bévés szakszervezet nyomatékosan felhívja a figyelmet –, hogy a kormány terve alapján a törvényes és biztonságos büntetés-végrehajtás nem folytatható.

A tartományi kormányzat által megállapított folyamatos fogvatartotti létszámemelkedés problémája nem oldható meg csupán a férőhelyek bővítésével és új intézetek építésével. Már több példa bizonyítja, hogy a tartományi kormányzat összességében nem kész arra, hogy szakmailag megalapozott végkövetkeztetésre jusson a belső és a külső biztonság, a jogszabályszerűség, a követelmények és az állományi létszám összehangolása terén.

Az állomány „tervszerű” túlterhelésének biztonságra gyakorolt hatása vélhetően előbb-utóbb gondot okozhat a tartományi kormánynak és a koalíciónak. Felvetődik a kérdés, hogy ki ezért a felelős. Vajon mindig „történnie” kell valaminek ahhoz, hogy vezető beosztású személyek ráébredjenek a társadalom által elvárt felelősségükre?

Fordította: Fliegauf Gergely

Minőségbiztosítás

Nem csodaszer, de számtalan félreértést tisztáz

A minőségbiztosítás az iparban, a felsőoktatásban és szakképzésben már hosszabb ideje, a közoktatásban pedig újabban divatjelenség, illetve kikerülhetetlen kihívás. Minden szervezett, irányított, intézményesített tevékenységnek szükséges eleme a minőségbiztosítási rendszer kiépítése, működtetése. A büntetés-végrehajtás és a minőségbiztosítás ma még bizarr képzettársításként hat. A büntetés-végrehajtás minőségbiztosítása azonban napirenden lévő kérdés, még akkor is, ha a fogalom ebben a formában nem manifesztálódott. A kérdés aktuális, ha jelentős beruházás, bővítés, fejlesztés lehetősége vagy kényszere előtt áll az intézmény, s akkor is, ha pénzügyi, gazdasági mélyrepülés következtében leépülésre, leépítésre, vegetálásra kényszerül egy szervezet. A minőségbiztosításról a hazai irodalomban alig jelent meg publikáció. A nemzetközi szakirodalom sem bővelkedik monográfiákban, a néhány tucat könyv jórészt a felsőoktatási, szakképzési minőségbiztosítással foglalkozik.

Eredményesség, teljesítmény, színvonal

Kevesen értették a kijelentés horderejét, amikor 1983-ban a nevelésfejlesztési koncepció kidolgozásakor egy vezetői értekezleten elhangzott: „A magyar büntetés-végrehajtás politikai erőszakszervezetből profi szakmai szervezetté alakult”. Ennek az átalakulásnak a folyamata nehéz, kudarcokkal, félreértésekkel teli időszak volt, és sokan úgy gondolhatták, a koncepció elfogadásával az állításban foglalt tény megváltoztathatatlan, visszavonhatatlan.

Arról volt szó ugyanis, hogy alapos kutatómunkával, tudományos igényességgel tárta fel a büntetés-végrehajtás szakmai állománya a vele szemben megfogalmazható társadalmi, szakmai igényeket. Úttörő módon szakítottak a politikai kívánalmak figyelembevételével, s pusztán szakmai kérdésekre kerestek tudományosan megalapozott válaszokat.

Az alapkérdés, a fejlesztés meghatározható főbb irányain túl a gazdaságosság, az eredményesség javításának mikéntje volt. Nem szűk, rövidtávú és csak pénzügyi szempontokat szem előtt tartó program kidolgozására törekedtek, hanem a hosszú távú fejlesztés irányait fogalmazták meg a hazai lehetőségek és a nemzetközi fejlődési trend figyelembevételével. A vizsgálódás központi kérdései az „eredményesség”, „hatékonyság”, „színvonal” voltak.

A tevékenység objektív megítélhetősége, mérhetősége, értékelhetősége mindig foglalkoztatja az adott tevékenységben résztvevőket. Különösen akkor, ha bonyolult társadalmi feladatokat vállaló és jelentős közösségi kiadásokkal járó rendszer működésének minőségi megítéléséről van szó. Eredményességről, hatékonyságról, színvonalról korábban is beszéltünk, s minőségről is, csak egyéni értelmezésben.

Eredményesnek olyan folyamatot neveznek, melynek során a tevékenység, a folyamat résztvevői megfelelnek az előre megadott kívánalmaknak. Eredményes például az az őrzési rendszer és gyakorlat, mely megakadályozza a fogvatartottak számára az intézet illegális elhagyását vagy a működést zavaró esemény kialakulását.

A *színvonal* mindig egy adott rendszer igényeinek történő megfelelést jelölt. Mindig voltak például kiváltságos helyzetben lévő nevelők, akik jó eredményeket értek el munkájukban. A hozzájuk tartozó fogvatartottak jó iskolai eredményeket produkáltak, szakképzésben vettek részt, s egyéb mutatóik is kedvezőbbek voltak, mint az átlag. Kiemelkedő teljesítményük azonban inkább a kiválasztás, a nevelési csoportba válogatás következménye, s nem az ott folyó nevelői tevékenység eredménye volt (ami azonban nem zárta ki az igényes pedagógiai munkát!).

A *hatékonyság* korszerű fogalom, amely azt tükrözi, hogy arányban állnak-e a működésre fordított anyagi, szellemi erőforrások az elért eredménnyel. Aki hatékonyságról beszél, az legtöbbször pénzügyi hatékonyságot ért alatta. A jórészt pénzügyi szempontból értelmezett, hatékonyságközpontú intézményi értékelések fénykora az 1993-1995 közötti időszak volt, amikor az intézményfenntartók – akár állami, akár önkormányzati – jelentős része ésszerűsíteni igyekezett intézményeinek működését.¹

A hatékonyság a ráfordítások és az eredmények viszonyaként értelmezhető és nem szabadna összekeverni az olcsósággal. A ráfordítások pénzben pontosan kifejezhetők, míg az eredmények – különösen a bonyolult folyamatok és az összetett, több egység tevékenységét koordináló szervezetek működését ellátó intézmények esetében – változó, tetszőlegesen variálható szempontrendszer alapján szubjektíven értékelhetők. Ez nem jelent feltétlenül szándékos torzítást. A különböző értékek, érdekek eltérő megközelítést, eltérő minősítést eredményezhetnek. Szemléletes példa erre, hogy a feltételes szabadságra bocsátást tárgyaló bíró a fogva tartás során összegyűlt fegyelmi büntetések számát negatívan értékeli, s kizárja a fogvatartottat a feltételes szabadság kedvezményéből. Elképzelhető azonban, hogy többek között ezeknek a büntetéseknek a hatására állt be kedvező változás a fogvatartott magatartásában.

A *minőség* összetettebb fogalom, mint az eredményesség, a színvonal, a hatékonyság. A minőségfogalom mindenekelőtt a felhasználó, a megrendelő minél teljesebb kielégítését jelenti. A minőségbiztosítás az ipar, a szolgáltatások, a közoktatás területén nyert teljes létjogosultságot a fejlett világban. Ma már azonban valamennyi szervezett, irányított tevékenységben szerepet kap, mint a megrendelő és fenntartó igényeit maximálisan kielégítő és a dolgozó közösség szakmai igényeinek is megfelelő tevékenységszervezés. A minőségbiztosítás tehát legalább két jelentős ponton tér el az eddig alkalmazott értékelési, irányítási gyakorlattól:

- a minőségbiztosítás belső, szakmai indítatású program, az adott munkaközösség tagjai határozzák meg főbb mutatóit, s űk azok, akik szervezik, s az ellenőrzés és minősítés szempontjait, elveit meghatározzák,
- a minőségi tevékenység lényege nem a központi elvárásoknak való megfelelés igénye, hanem a vevő, megrendelő igényeinek maximális, teljes körű kielégítése.

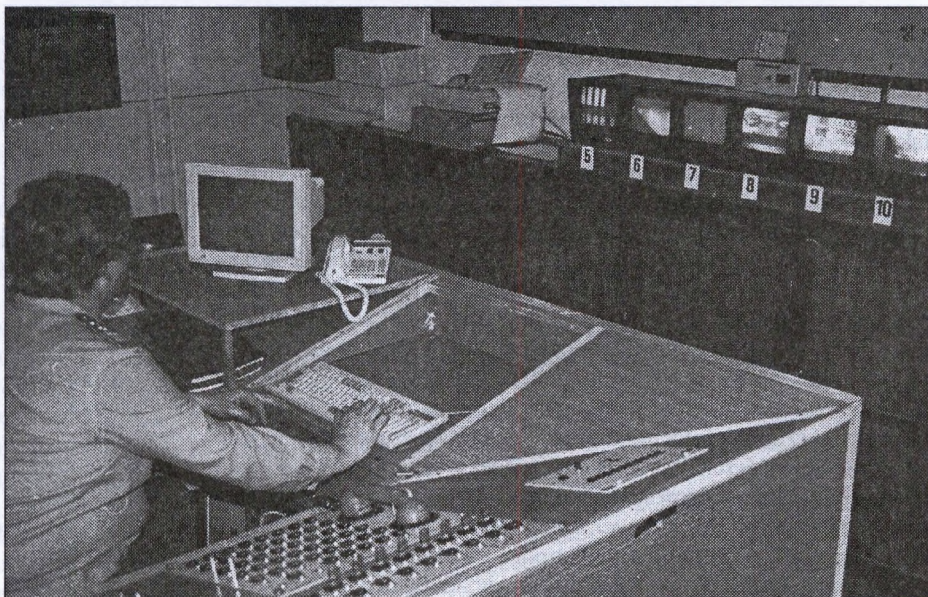
A büntetés-végrehajtás tevékenységének minősítése, a minőségbiztosítás bonyolultsága a büntetés-végrehajtás sajátos centralizált, hierarchikus szervezeti felépítéséből és a megrendelők jellegéből, sokféleségéből, sajátos érdekviszonyaiból ered. A végrehajtás gyakorlatától azonban nem idegen a szakmai közösségek működése, mivel a fogvatartottak tevékenységének szervezése, a pedagógiai programok teljesítése, az intézetek zárt jellegéből eredő pszichológiai problémák kezelése időközönként életre hívta azokat a konzultációs csoportokat, szakmai műhelyeket, melyek vagy egy adott szituáció megoldására voltak hivatottak, vagy az a programok bizonyos fázisaiban az irányítás, szervezés előkészítését dolgozták ki, vagy az esetleg egy-egy szakterületen dolgozók napi problémáinak megbeszélésére, így az ezekből a problémákból, konfliktusokból eredő feszültségek levezetésére szolgáltak. Ezek azonban vagy a központi akarat által létrehozott, egy adott probléma vagy problémásor megoldására hivatott szerveződések, vagy önként alakult, eltúrt vagy elfogadott szakmai munkacsoportok voltak, melyek tevékenysége még saját szakterületükre szorítva sem volt kötelező érvényű, döntéseik, megállapításaik legjobb esetben is csak valamilyen szintű vezetői döntés megalapozásául szolgáltak.

A büntetés-végrehajtás tevékenységének – szolgáltatásának – megrendelője a büntető igazságszolgáltatás állami szervei, melyek érvényesítik az állami büntetőpolitikát, és a társadalom mindazon intézményei, közösségei, melyek érdekelték a büntetőpolitika sikerében. A megrendelők érdekei a szakminisztérium és a szakmai, oktatási, nevelési, rehabilitációs intézmények, illetve azok szakmai közösségei jelenítik meg. De mint a társadalom nyilvánossága előtt működő intézmény, a laikus közvélemény számára is elszámolással tartozik.

A büntetés-végrehajtási tevékenység felhasználói köre, vevőköre – ez nem ironia – maguk a szabadságvesztésre ítélték, az elítéltek, s mindenki, aki valamilyen módon kapcsolódik a fogvatartottakhoz; szülők, hozzátartozók, a munkaerőpiac, a nyomozó hatóság stb. A börtönben a korlátozó intézkedések az elítélt érdekeit (is) szolgálják. Számukra is fontos a sikeres beilleszkedés a szabadulás után, s az ehhez szükséges készségek és feltételek megteremtése – még akkor is, ha ezt nem ismerik fel, vagy pillanatnyi érdekeik ezzel ellentétesnek tűnnek. Az már büntetésfilozófiai kérdés, hogy a hosszú távú érdekeik felismertetéséhez – és ezen keresztül a progresszív, együttműködő magatartás kialakításához – hogyan jutunk el. Direkt módon kikényszerítjük, vagy megfelelő motivációval és információkkal, felvilágosítással lehetővé tesszük, hogy felismerjék valós érdekeiket, maguk válasszanak azon lehetőségek sorából, melyeket az intézet felkínál a sikeres adaptációt segítő programok sokaságából (feltéve, hogy az adott intézet szervez ilyen programokat).

Minden intézmény – így a büntetés-végrehajtás és intézetei – megfogalmazhatja saját intézményi minőségfogalmát, amely a felhasználók sajátos igényeinek kielégítésén alapul. Nagyon alacsony lenne annak az intézményrendszernek az önbecsülése, mely kizárólag az államilag elvárt minőségnek tenne eleget. Ugyanakkor a felhasználók, megrendelők sajátos köre előrevetíti a sokszor egymásnak ellentmondó érdekek, értékek alapján a büntetés-végrehajtással szemben megfogalmazható elvárások ambivalenciáját.

Amíg a színvonal, az eredményesség, a hatékonyság általában külső – leginkább államigazgatási – előírásokhoz való alkalmazkodást jelent, addig a minőség elsősorban a felhasználók igényeinek megismerését és kielégítését szolgáló belső kezdeményezés nyomán jön létre. A felhasználók sokféleségéből adódóan egy időben sokféle minőségfogalom lehetséges, míg például a színvonalat általában egységesnek tételezik fel, melyet egyes intézmények alul vagy felülmúlhatnak.

Minden intézmény meghatározhatja saját intézményi minőségfogalmát, így a büntetés-végrehajtás is...

Mi a minőség? Egy egyszerű definíció szerint nem más, mint a célnak való megfelelés. A célfogalom azonban bonyolult rendszert takar; a felhasználók kifejezett és rejtett igényeinek minél teljesebb megfelelést, akár a termelés, a szolgáltatás, az oktatás, a büntetés-végrehajtás területén.

A büntetés-végrehajtás, ezen belül az egyes intézetek mozgásterét e vonatkozásban szűkebb, mint a társadalom civil intézményeie. A büntetőtörvények, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó, a tevékenység kereteit behatóan szabályozó jogszabályok, biztonsági előírások, a különleges feltételrendszer, a speciális szakmai követelmények nem önmagukban nehezebbé, hanem egyedülállóan sajátossá teszik tevékenységét.

Tovább bonyolítja a speciális feltételrendszert a büntetés-végrehajtási szervezet hierarchikus – katonai – felépítése, mely a szervezet szociális kapcsolataira is hatással van. Különleges zárt világ, izolálva a társadalomtól, amelytől függ, s amelynek igyekszik megfelelni, s alapfeladata a rehabilitáció.

Ezek a sajátosságok a központilag elvárt színvonalnak való megfelelést preferálják. A minőség iránti érdeklődés azonban csak a szakmai önállóság megfelelő szintjén jelenik meg. Nos, irányítási, vezetési szempontból a büntetés-végrehajtási intézetek nagyfokú szakmai önállóságot élveznek. A sokrétű feladat, az összetett tevékenységi rendszer lehetőséget ad a minőségbiztosítási rendszer kialakítására, működtetésére, a szervezet szakmai egységeire és egészére kiterjedő, átfogó minőségbiztosítási megteremtésére.

Ezt indokolja, sőt szükségessé teszi, hogy a büntetés-végrehajtás jellegéből adódóan az alapcél és az egyes szervezeti részecskék esetenként eltérőek, ellentmondásba kerülnek. Jó példa erre, hogy fontos rehabilitációs érdek a fogvatartottak munkával

történő foglalkoztatása. Ugyanakkor termelékenységi érdekből a fogvatartottak helyett polgári munkavállalók dolgoznak olyan helyeken is, ahol – bár rosszabb hatással – elítéltek dolgozhatnak. A rövid távú érdekek gyakorta kerülnek szembe hosszú távú elvárásokkal, az intézet biztonsági, fegyelmi érdeke a fogvatartottak társadalmi adaptációját szolgáló törekvésekkel. Ennek az ellentmondásnak feloldása csak az alapos szakmai elemzés, a minőségbiztosítás belső feltételeinek megteremtése útján érhető el.

Indokolja továbbá, hogy a büntetés-végrehajtás egy szakmailag erősen tagolt szervezetet örökölt, melynek korszerűsítésére 1990 óta több próbálkozás történt. A megcsontosodott szervezeti struktúra egyes egységei szembekerültek egymással dominanciájuk megőrzése, erősítése érdekében, ami elterelte a figyelmet a valós szakmai feladatokról, a tartalmi munkáról. A szervezeti korszerűsítésre irányuló törekvések egybeestek az egyre súlyosbodó finanszírozási problémákkal, ezért eredményei a tevékenység egészében nem érzékelhetők.

A tartalmi munka szempontjából fontos nevelési szakterület esett elsőként áldozatul az anyagi gondoknak. Ez pontosan kiolvasható a szakterület létszamarányának alakulásából, a nevelők illetmény-besorolásából. Ezzel szemben erőteljes kontrasztként az informatikai állomány gyors létszám bővülése állt. Az egyoldalú fejlesztés következtében a fogvatartottakkal való foglalkozás, az igényes szakmai munka feltételei nem javultak; a nevelők nem a fogvatartottakkal, problémáik megoldásával, életük szervezésével vannak elfoglalva, hanem a kevésbé korszerű, lassú, időt, energiát emésztő számítógéppel bíbelődnek.

A szervezetfejlesztési próbálkozások mellett a nyolcvanas évek végétől a nemzetközi kívánalmaknak való megfelelés szándéka is kihívást jelent a büntetés-végrehajtás számára. Az európai normák, az elhelyezésre, az ellátás minőségére, a bánásmódra, képzésre, munkáltatásra vonatkozó ajánlások az uniós csatlakozásra készülő ország számára sok esetben nehezen teljesíthetők, de minden vonatkozásban kényszerítő tényezők.

A megfelelés kényszere általában a formális teljesítésre ösztönöz, a tartalmi követelmények – a fogvatartottak sikeres társadalmi adaptációját elősegítő programok – teljesítése háttérbe kerül. Igaz, ez pénz, szakember, szakmai igényesség függvénye. Alapos előkészítést igényel, s sikere általában csak hosszú távon érzékelhető. Jelentős befektetés, aminek haszna nem minden esetben élvezhető azonnal, eredményei talán más intézmény munkájában jelentkeznek.

A büntetés-végrehajtással szemben azonban mégis ez a szakmai követelmény fogalmazódik meg. A valós társadalmi igény nem a jó börtönlakók, hanem a szabadulásuk után sikeresen beilleszkedők tömege. A cél megfogalmazása egyszerű, kézenfekvő, az eléréséhez vezető út azonban bonyolult rendszer működtetését igényli, s az eredményesség feltétele a rendszer minőségi működése. A büntetés-végrehajtásról alkotott ítélet nem aszerint minősül, hogy egyik vagy másik szervezeti egysége milyen színvonalon látja el feladatát, hogy egy-egy intézet milyen látványos eseményt produkál, hanem hogy milyen arányban válnak a szabadulók visszaesővé, jelentenek veszélyt a társadalomra, vagy hányan lesznek közöttük, akik nem kerülnek vissza a börtönbe. Mennyien lesznek közöttük, akik a beilleszkedés szándékával, és a szükséges képességek birtokában hagyják el a börtönt.

A minősegbiztosítás lehetséges hatása

A kilencvenes évek elejétől tapasztalható társadalmi változások nem indukáltak progresszív folyamatokat a büntetés-végrehajtásban. Tartós és érzékelhető mozgásirányt az anyagi ellehetetlenülés eredményezett. Ez látszik az intézetek épületeinek állagán. Az elszigetelt felújítások, a biztonsági rendszerek építése, az beruházások már a működőképeséget veszélyeztető amortizáció eredményei voltak. Hiányzott egy megalapozott koncepció, ésszerű stratégia az elkerülhetetlen munkák és a hosszú távú fejlesztés, szükségszerű bővítés előkészítéséhez.

Volt hazánkban börtönépítészeti konferencia nemzetközi résztvevőkkel, ennek hatása azonban nem fedezhető fel a büntetés-végrehajtás fejlesztési stratégiájában, s különösen nem az egyes intézetek fejlesztési programjában. Nem érzékelhető például a minimális (vagy szükséges) biztonság senki által nem vitatott elvének távlati érvényesítésére való törekvés. Pozitív példa lehetne e sorban a Venyige utcai objektum európai színvonalú megvalósítása, de gyanítható, hogy ez sem egy átgondolt hosszú távú program része, hanem egy kínálózó börtönépítési lehetőség sikeres kihasználása.

A nyolcvanas évek eleje óta vajúdik, vagy talán teljesen feledésbe merült egy differenciált büntetés-végrehajtási rendszer létrehozása, melynek egyik, de nagyon lényeges feltétele lenne a korszerű büntetés-végrehajtási intézetek láncolata. A differenciált elhelyezés, foglalkozás, bánásmód szakmai igény, szervezettebbé, olcsóbbá, hatékonyabbá alakítaná a büntetés-végrehajtást. Oda irányítaná a szükséges szakembereket, erőket, ahol azokra valóban szükség van, s az adott kategóriának megfelelő feladatokra összpontosítana. Nem volna szükség mindenütt mindenre.

A differenciált intézményrendszert az európai kívánalmak is preferálják. Mégsem tűnik úgy, hogy a fejlesztések, bővítések, korszerűsítések ebbe az irányba történének.

A személyi állomány helyzetének állapota hasonlóan kedvezőtlenül alakult. A nincstelenség talán éppen ezen a területen érzékelhető leginkább. Nem arról van szó, hogy a büntetés-végrehajtás alkalmazottai éheznek, csupán arról, hogy a szűkös anyagi viszonyok között szolgálati feladataikat és annak időtartamát biztonsági tartalékként kezelik, s szolgálaton kívül keresik meg azt a pénzt, amit az elvárt megélhetési színvonalhoz szükségesnek tartanak. Sohasem annyit, amennyire valóban szüksége lenne. Ezért helyzetük miatt elégedetlenek, energiájukat nem szakmai feladatokra koncentrálnak, munkájukat úgy élik meg, hogy minden nap, ami súlyos konfliktus nélkül telik el, nyereség számukra. Nincs elképzelésük munkájuk jobb minőségű végzése iránt, szakmai igényük, kötődésük megszűnt.

A nincstelenség minimálisra zsugorította a merítési bázist. Nincs már az az alacsony elvárás, emberi, morális követelmény, amely az üres álláshelyek betöltésére „alkalmas” munkavállalókkal pótolná a hiányzó létszámot.

A büntetés-végrehajtási testület munkakörülményei összehasonlíthatatlanul kedvezőtlenebbek, mint más rendvédelmi szervezetnél dolgozó társaiké. A bévés szolgálati idejét számára egyre ellenségesebbé váló közegben tölti. Nem csak arról van szó, hogy munkahelye lepusztult, kulturálatlan, hogy munkaeszközei elavultak, hanem arról is, hogy a fogvatartottak vélt vagy valós gondjaikkal bombázzák, melyek megoldására nincs módja, és segítséget sem kap ebben. Egyedül van az öt körülvevő, nehezen kezelhető, olykor el-

lenséges, tudatosan cinikus, saját megoldatlan belső konfliktusaitól szenvedő, feszült, agresszív elítéltek között, rácsok, zárt kapuk mögött. Ebből a helyzetből tisztán és épen csak erős, morálisan biztos személyiség kerülhet ki. Aki nem rendelkezik ezekkel a tulajdonságokkal, az fél, hatalmaskodik, üzletel vagy egyszerűen szembesülve a helyzettel, elmegy, elhagyja a testületet. Így alakulhat ki a legköltségesebb, legdrágábban fenntartható testület, melynek jelentős százaléka folyamatosan cserélődik, elfogy tapasztalt törzsállománya, akiktől az újak megtanulhatnak a szakmának azokat az elemeit, amelyek csak a büntetés-végrehajtási intézetekben, az elítéltek körletein tapasztalhatók meg. Ahol egy ember dolgozik kettő helyén, s egy idő után azt veszi észre, hogy ez nem átmeneti állapot.

Az állomány szociális helyzete akadálya lehet a minőségbiztosítás bevezetésének. Ennek hiányában azonban nem javítható a szociális állapot. Az illetményt lehet növelni, duplázni, háromszorozni, ettől azonban tovább fog szorongani az, aki a körleten egyedül, a fogvatartottak között fél. A pénz nagyon fontos, de nem elégséges a személyi állomány helyzetének radikális megváltoztatáshoz, a szakmai színvonal javításához, a büntetés-végrehajtás minőségének emeléséhez.

Ami igazán elismerésre méltó törekvés, az a személyi állomány kiképzésére, oktatására, továbbképzésére irányuló erőfeszítés, a magasabb szakmai követelmények teljesítéséhez, teljesíthetőségéhez való hozzájárulás. A szűk merítési bázis azonban azt eredményezi, hogy a képzési rendszer minden fokán egyre szerényebb képességű hallgatók jelennek meg, legyen az alapképzés vagy tisztképzés. Az iskolák tanárainak egyre nagyobb erőfeszítése ellenére csökkennek a tanulmányi eredmények, gyengül a tudásszint, az ismeretek gyakorlati alkalmazásának képessége. S mellette romlik a morális színvonal, kevesebb a szorgalom, kisebb a kitartás, minimális az áldozatvállalás.

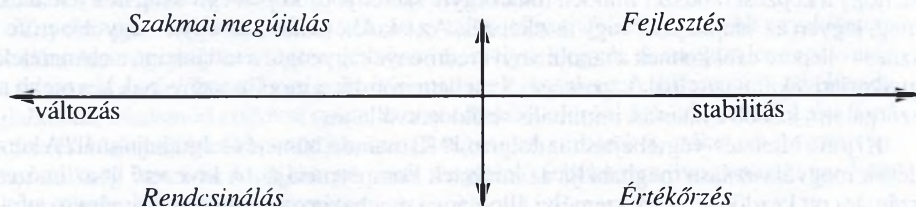
Ki jön a büntetés-végrehajtáshoz dolgozni? Ki marad a büntetés-végrehajtásnál? A kérdések megválaszolása meghaladja az intézetek kompetenciáját. A kivezető út az intézet számára ott kezdődik, hogy személyi állománya meghatározza, ön maga számára megfogalmazza, elfogadja azt a szakmai normát, amit követni, megvalósítani igyekszik; az ehhez való alkalmazkodás, a megfelelés igénye minden egyes személy számára követelmény.

Tapasztalat, hogy az intézetek életét szabályozni hivatott előírások – SZMSZ, munkaköri leírás, örutasítás stb. – helyett egyfajta működési rutin szabályoz. Mivel az intézet hierarchikus és központilag szabályozott jellege továbbra is létező valóság, a személyzet részére a vezető (parancsnok, szakmai helyettesek) közvetítik az elvárásokat. Ez a helyzet alkalmat kínál az önszerveződés lágyabb – de nagy befolyással bíró – technikáinak témyerésére a napi gyakorlatban. Problémaközpontú munkacsoportok, munkaközösségek szerveződésére, működésére, melyek személyi összetétele átnyúlik a szakszolgálati tagolódás fölött. Ez azonban a merev katonai hierarchiába, a központosított irányításba ütközve komoly konfliktusok forrása. A megoldás felülről, kívülről késik. (Talán nincs is, gondoljunk a büntetés-végrehajtás civilizálására való törekvések megfeneklésére a kilencvenes évek elején. A kezdeti nekibuzdulás csak arra volt jó, hogy az állomány hangulatát felborzolja a bizonytalan jövőkép kuszasága, s néhány szerény, a parlamenti nyilvánosság határát éppen súroló próbálkozást követően gyorsan lekerült a napirendről a kérdés). S talán jól is van ez így. A formai – szervezeti – váltás tartalmi megújulás nélkül pótcselekvés, jobb esetben konzerválva, vagy ami rosszabb, elmélyíti a válságot. Kedvezőbb, ha belülről indul a szakmai színvonal emelésére, a minőség magasabb szintű biztosítására irányuló kezdeményezés, ami feltételezi a szakemberek, szakmai csoportok aktivitását, elkötelezettségét, s hozama a tevékenység minőségi fejlődése mellett a morális megújulás.

Ezek a formák a szakmai munka nagyobb függetlenségét, ugyanakkor a benne résztvevők nagyobb felelősségvállalását eredményezik. A döntések helyben születnek, hatásukat rövid úton számon lehet kérni, szembesíteni lehet a döntéshozóval a következményekkel. Sajátos önállóság ez az intézményesített elszámoltatás, értékelés oldaláról.

Tunkli Gábor minőségügyi tanácsadó fontos megjegyzése, hogy a szabályozások eredményeként fokozatos gyengülése és a szabályok ismeretének hiánya általános tendencia. Ugyanez történt az iparban is, ahol az állami tulajdon jelenlétének gyengülésével párhuzamosan oldódtak fel a régi szabályozórendszerek. Az 1992-1995 közötti időszakban az új tulajdonosok kisöpörték a korábbi szabályozás maradékát. Az ipari minőségbiztosítási rendszerek kiépítése a korábbi szabályozásokat is pótolta. Feltételezhetően az oktatásban is hasonló történik, csak a piaci hatások gyengése miatt kisebb a kényszer a szabályozás újrapiálására². Miért ne lehetne ezt a büntetés-végrehajtásban is érvényesíteni, megőrizve a törvényességi garanciát megtestesítő szabályozást, kiegészítve a minőségbiztosítási rendszer újított lehetőségeivel.

A lehetséges választípusokra a szakirodalom több lehetőséget ajánl fel. A legegyszerűbb, sematikus ábra négy válaszlehetőséget mutat be. Eszerint az intézményi megújulás lehetséges változatai: rendcsinálás, értékőrzés, fejlesztés, szakmai megújulás.

A börtön konzervatív intézmény, ezért hatáselemei az értékőrzést segítik. Ezt erősíti a neokonzervatív büntetésfelfogás egyre erőteljesebb befolyása, a laikus közvélemény büntetést szigorító, a megtorló jelleget kidomborító elvárása. A megtorlás, az autoritás következményei azonnal érzékelhetők. Hátrányai csak hosszabb távon jelentkeznek.

A látványos intézeti rend érdekében az egyetemes, megtorló, büntető jelleg erősítése a cél, még akkor is, ha ez a szabadulást követő beilleszkedést, a sikeres társadalmi adaptációt korlátozza.

A szétzilálódott szervezetű vagy szakmai működésű intézetek esetében ismert stratégia a rendcsinálás; általában új vezető belépésével kezdődik, célja a leépült szervezeti és szakmai feladatok újralkotása. Előnye, hogy a követelmények jól megfogalmazhatók, és a szigorítás előnyei gyorsan érzékelhetők. Nem helyettesítheti önmagában a szervezet belső megújulását, szemléletváltását. Általában hiányzik a beosztottak és más érintettek mozgósítása.

A meglévő eredményekre alapozó fejlesztés az egyik legkiegyensúlyozottabb és legeredményesebb intézeti stratégia. Általában drága beruházásokat, programok indítását igényli. Gyakran előfordul, hogy csak a fejlesztésben érdekelt, elkötelezett mag ügye marad a fejlesztés, a többi munkatárs ettől leszakadva, személyes szakmai világába zárkózva dolgozik.

Nem kizárt, hogy fúrja a fejlesztésben érdekeltet, rombolja az intézet szociális minőségét, ami a börtönben a fogvatartottak irányában (szándékaink ellenére) hat és hiteles, ezért hatásos negatív mintát közvetít.

A szakmai megújulás – kezdetben – magas kockázattal járó intézményi stratégia. Lényege: az intézmény önértékelést végez, felfedi működése erős és gyenge pontjait, stratégiát dolgoz ki a gyengébb területek javítására.

Amennyiben egyszeri kampánytevékenységbe fullad, a személyi állomány előtt a megváltoztathatatlan „vegzás” érzetet kelti, passzivitást, kiábrándulást, közönyt eredményez a szakmai követelményekkel szemben. A szakmai működés megújításával kapcsolatban követelmény: támogató, protektív légkör kialakítására való törekvés, hangsúly a szakmai tevékenységen, az egyes szakterületek profiljának összehangolásán, világos célok (instrumentális és részcélok viszonyának tisztázása) és magas szintű elvárások. A szakemberek célzott továbbképzése, külső szakmai és társadalmi szervezetek bevonása, a fenntartó (minisztérium, op.) támogatásának megszerzése.

Az említett stratégiák eddig is léteztek, aki ismeri, átélte, megtapasztalta a büntetés-végrehajtás elmúlt két-három évtizedének történéseit, tapasztalhatta ezeknek a törekvéseknek elemeit, azt is, hogy a stabilitást biztosító stratégiák voltak általánosak, s a szakmai megújulás, mint „kísérlet” kapott zöld utat.

Az intézményvezetés legfontosabb kérdése ma a működtetés sokszor már irreális feltételei között az, hogy milyen szempontok figyelembevételével alakítható ki sikeres intézményi stratégia.

A hagyományra alapozó működés olyan – korábban magától értetődő – gyakorlaton alapult, melynek nincsenek meg, vagy jelentősen megváltoztak a feltételei.

A beavatkozás szükségessége

A büntetés-végrehajtás körüli világ átalakulása számos hagyomány, beidegződés átértékelődését igényli. Az egész társadalomban eltűnni látszik a természetesen kijáró, magától értetődő tekintély. Az egyén elfogadottságának legfőbb mércéje az egyéni teljesítmény lesz. A nagy foglalkozáscsoportokba szervezett szakmák példajellege eltűnőben van, ám felértékelődik az egyéni és intézményi tekintély. Például az elismert pedagógus, vagy a kiválóan teljesítő iskola lehet példakép, de a pedagógus általában, vagy a pedagógusszakma nem! A társadalom változása lehetővé tette a fejlett országok büntetési, büntetés-végrehajtási ideológiájának, technikájának, fejlődésének alaposabb megismerését. Az Európai Unió normarendszere, ajánlásai, mint szakmai követelmények inspirálták a fejlesztést, megmutatták a fontosabb fejlődési prioritásokat. Ezzel szemben az ország gazdasági állapota nem tette lehetővé a megfogalmazott fejlesztések végrehajtását, sőt a költségvetési keretek csökkentésével a tevékenység beszűkülését, szakmai színvonalának romlását, a személyi állomány létszámának, összetételének kedvezőtlen irányú alakulását eredményezték.

Az ésszerűbb, gazdaságosabb szervezeti működtetésre tett kompenzációs próbálkozások nem jártak eredménnyel; *a büntetés-végrehajtás ma már a működőképesség megőrzését, a biztonság fenntartását, a jelentős események (rendkívüli események) elkerülését célozza meg. A rehabilitációra, a társadalmi adaptációt előkészítő programokra sem pénz, sem szakember nem áll rendelkezésre.* A sok helyen aggasztó létszámhiány aránytalan leterheltséget eredményez a személyi állomány körében. A fogvatartottak életét, programjait szervezni hivatott nevelők a féloldalas fejlesztés eredményeként működő fogvatartotti alrendszerben a lassú, nehézkes informatikai rendszer foglyaiként fogalmaznak jelentéseket azokról, akikkel személyesen talán még nem is volt alkalmuk találkozni. Teszik ezt teljes közönnyel, hiszen hiábavaló erőfeszítéseik, hogy egykori munkájukra – a fogvatartottakkal

való személyes foglalkozásra – is időt, energiát szakítsanak, nem találnak elismerésre, elfogadásra.

Az intézet vezetője – egyéb lehetőségek hiányában – csak azt várja el, hogy teljesíteni tudják az előállításokat a tárgyalásokra, s a szolgálatvezetés biztosítsa a minimális erőt az őrhelyeken.

Az elítéltek munkával történő foglalkoztatási aránya az erőfeszítések ellenére csökkenő trendet mutat, az oktatásba bevontak száma minimális, a szükséges töredéke, az egyéb programok esetlegesekek, nem képeznek hatékony, összefüggő tevékenységi rendszert.

A kialakult helyzet önmagában is beavatkozást igényel. A szakmai leépülés megállítása, munkánk minőségének belső igényből fakadó javítása a meglévő – szűkös – feltételek felmérését és a lehetőségekhez mért fejlesztési lehetőségek kialakítását teszi szükségessé. A fejlesztés programszerű megfogalmazása egyrészt a teljes személyi állomány aktivitását teszi lehetővé, ugyanakkor szükséges, bár nem mindig elégséges feltétele a központi támogatás megszerzésének.

A működési feltételek további romlásának megakadályozását, megelőzését szolgálhatja a szabványosítás, melynek kötött keretei automatikusan biztosítják a tevékenység folytatásához minimálisan szükséges pénz- és eszközigényt.

A modern minőségi szabványok a XX. század húzóágazatában, a hadiiparban keletkeztek. Az amerikai, majd NATO-szabványokat követően a brit Szabványügyi Intézet 1974-ben jelentkezett az első polgári célú minőségi szabvánnyal. A 80-as években számos európai ország átvette a brit szabványokat, ami szükségszerűen azt eredményezte, hogy a megújult szakmaiságú Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) saját fejlesztésbe fogott, és 1987-ben megjelentette az ISO 9000-es szabványt. Magyarországon MSZ EN ISO elnevezéssel került forgalomba a szabványcsalád.³

A szabvány megkönnyíti a saját minőségfogalom megalkotását, a belső követelmények kialakítását, a szervezet alkalmazkodását. A szabványkövetelmények igénytelen alkalmazása azonban külső függőséget teremthet. Ezért az ISO-rendszer szolgáltatói alkalmazásának legfontosabb eleme a szabványkövetelmények intelligens értelmezése és alkalmazása. Az ISO-szabványcsalád olyan általános követelményeket támaszt a szervezetre működés folyamatait illetően, amelyek a gazdaság és a szolgáltatások bármely területére vonatkozhatnak, így profitközpontú és nonprofit szervezetek egyaránt alkalmazhatják.

A börtön vevői köre: az elítéltek

A minőségbiztosítás egyik pillére a vevőkör igényeinek figyelembevétele, kielégítése. Kérdés tehát, hogy mit vár el az elítélt attól az intézménytől, melynek nem önszántából, hanem a törvény kényszerítő erejénél fogva válik lakójává? Ez a kényszer nem mellőzi szükség esetén a fizikai erőszakot sem.

Valószínűleg bizonyos körökben a kérdésfelvetés is megütközést kelt: *mit vár el a rab a rabtartótól?* De gondoljunk bele, az Európai Börtön szabályok együttműködési, partneri viszony kialakítását várják el a rabok és a börtön személyzet között. Ez a partneri viszony nem terjed ki az élet minden szférájára, elsősorban a fogvatartotti helyzet, az ebből eredő konfliktusok megoldása, az elítéltek egyéni válsághelyzetein való átségítés, a büntetés elítéltre vonatkozó céljainak megvalósítása esetében indokolt.

Partnerként együttműködni az életfeltételek alakításában, a szabadulást követő életre történő felkészítésben, kedvező az elítéltnak és kedvező a személyzetnek. A folyamatos konfrontáció elkerülésére törekvés aktivitást, a napi élet konszenzusos alakítását, együtt-

működést eredményez. Ez a partneri viszony természetessé teszi a fogvatartotti igény elfogadását. Mire irányul, irányulhat az elítélt elvárása? Alaphelyzetben igényelhet védelemet, védelmet. Akár társai fizikai atrocitásaival szemben (ez ritkán fordul elő egy jól karbantartott közösségben), akár a hely és a személyi ismeret hiányából adódó szorongások, konfliktusok ellen. Az elítélt kívánsága lehet a személyi autonómiájának, aktivitásának biztosításához szükséges feltételek kialakítása. Kedvező, támogató feltételek között egyéni érdeklődésének, ismeretei bővítésének, szakirányú képzésének biztosítása, általános szellemi, fizikai kondíciójának javítása. Ezek az kívánalmak egybeesnek a fenntartó és az intézet törekvéseivel, s ezek teljesítése garantálja a fogvatartottak együttműködési készségének kialakulását, erősítését, szocializációját.

A vevőkört alkotja még az a családi, rokoni, ismeretségi kör, mely a fogvatartotthoz kapcsolódik és érdekelt a fogvatartott sikeres rehabilitációjában. Érdekeik megegyeznek az előbb soroltakkal, a fogvatartott nyugodt, kiegyensúlyozott fejlődését segítő életfeltételeinek biztosításával, a szabadságvesztés-büntetés tartama alatt, és sikeres beilleszkedésével a szabadulás után. További feladatok a börtön, mint szolgáltató, vevőkörének vagy felhasználói körének vizsgálata, igényeik elemzése! Számunkra fontos a személyi ellenállás felszámolása, a reszocializációs céljainkhoz való aktív viszony kialakítása (nevelési alapelvek), az együttműködési készség, partneri viszony (európai normák) elérése. Vajon ismerjük-e az elítéltek, az őket visszafogadók ezzel kapcsolatos véleményét? Nem volna-e könnyebb annak ismeretében, nagyobb tudatossággal – eredményesebben – tevékenykedni?

Különösen fontos szempont, hogy a büntetés-végrehajtás esetében a vevővé válás is egyedi módon történik. Az állami akarat ilyen kikényszerítése extrémme alakítja ezt a kört. Ez nem mond ellent annak, hogy elvárásai, igényei vannak a „szolgáltatással” kapcsolatban, sőt alátámasztja ennek az igénynek megismerését, és kielégítését, vagy legalábbis fokozottabb figyelembevételét.

A minőséglánc érzékeny pontjai

A rendelkezésre álló szakirodalmak mindegyike megegyezik abban, hogy a minőséglánc pontjain válik érzékelhetővé, az egyazon intézet falai között végzett szakmai munka és a minőségügyi gondolkodás szakmai és szervezeti alapjainak híján itt a legnagyobb a szakmai konfliktusok elhallgatásának kényszere. Egy büntetés-végrehajtáson kívüli példával szeretném érzékeltetni a probléma lényegét és jelentőségét.

Egy enyhe értelmi fogyatékosokkal (is) foglalkozó általános iskolában rendezett minőségügyi beszélgetésen a kollégák tagadták a minőséglánc létét. Elmondták: munkájuk olyannyira személyközpontú, és a tanulók esetei annyira egyediek, hogy a minőségbiztosítás „gépies” és „idegen” gondolkodásmódja nem képes leírni azt. A vita utáni folyosói beszélgetésen egy kolléganő elmondta, hogy a minőséglánc szakadása régi szakmai problémájuk, a megközelítés pedig olyannyira fontos, hogy ő személy szerint tudja minden neki „beszállító” kollégájáról, hogy milyen taníthatósági szinten adja tovább neki tanulóit. Erről azonban nem lehet nyíltan beszélni, mert azonnal sértődéshez vezet.

A büntetés-végrehajtási intézetek gyakorlatából – nem csak a nevelők munkájából – is emelhetünk ki hasonló eseteket. Nagyságrenddel jelentősebb azonban a büntető igazságszolgáltatás minőségláncának elemzése. Mit kap a büntetés-végrehajtás a rendőrségtől, a

bíróságoktól? Akivel szemben rendőri túlkapas, brutalitás nyilvánult meg, akinek pere során méltánytalansággal, igazságtalansággal, esetleg törvénytesséssel találkozik, vagy inkább ezek miatt szenved hátrányt, az nagyobb személyi szembenállást tanúsít a börtönben, kevesebb eséllyel lehet nála elérni együttműködést, kisebb eséllyel érhető el a sikeres társadalmi adaptáció szabadulása után.

A folyamat kimeneti részén pedig az a nagy kérdés, hogy van-e olyan intézmény, amely fogadja a szabadulót? Folytatja a megváltozott körülmények között a rehabilitációt, végzi az utógondozást. Ilyenek lennének a hivatásos és társadalmi pátfogók, az egyházi, vallási, karitatív közösségek, a család. Vajon mit mondhat a szülő, a házastárs, a hozzátartozó a szabadságvesztésből szabadulóról? A börtönben eltöltött idő változtatott személyiségén, meggyőződésén, képességein, morális arculatán? Minden bizonnyal igen. A börtönben eltöltött néhány – vagy akár több – esztendő nyomot hagy az emberen. A kérdés, hogy a változás milyen irányú. Milyen indulatokkal, reményekkel, érzelmekkel szabadul valaki; felfogta, megértette azokat a törekvéseket, melyekkel a személyi állomány megpróbálta segíteni, felkészíteni a várható feladatokra, a követelmények teljesítésére? Esetleg késztetést érez megkezdett tanulmányai folytatására, ragaszkodik a kényszerű körülmények között kialakult, de megkedvelt hasznos időtöltés folytatására, vagy a szakemberek segítségével felépített reálisnak tűnő életterv megvalósítására? Vagy mindezekkel ellentétben megerősítik szembenállását, vad gyűlöletté fokozva hajdan volt ellenérzését a társadalom intézményeivel szemben? Esetleg a szabadságvesztés időtartama megerősítette bűnözői szemléletét, miszerint nem érdemes, nem kifizetődő a becsületes életmód? Az sem kedvezőbb eredmény, ha testileg, lelkileg összetörten, erősen neurotikus állapotban, tele félelmekkel, szorongásokkal hagyja el valaki a börtönt.

Függetlenül a beilleszkedés későbbi sikerességétől vagy sikertelenségétől, a büntetés-végrehajtás felelőssége, hogy milyen állapotban szabadul az elítélt. Ez a szakmai munka színvonalának valós mércéje. Ha a szabaduló kondíciói kedvezőek, akkor a társadalom segítő, támogató erői – a minőségilánc utolsó láncszeme – kedvező alanyt kap a büntetés-végrehajtástól. Ha a kondíciók rosszabbak, mint a börtönbe kerülés előtt, valószínűleg már a kapcsolatfelvétel sem jön létre a szabaduló és az utógondozó között.

Szervezetfejlesztés és minőségbiztosítás

A 80-as évek óta mind több intézmény végez önértékelést, azonban a folyamatos önértékelés ma még ritkának mondható. Ugyancsak gyakori az egyes szakmai problématerületek áttekintésére szervezett csoportok (teamek) munkája. Egyes oktatási intézményekben még a folyamatszabályozás elemei is felbukkannak. A minőségbiztosítási tevékenységek számára értékes tőkét jelentenek a szervezetfejlesztési hagyományok. A megszokott intézményfejlesztés azonban csak elemeiben hasonlít a minőségbiztosítás lépéseire, de nem azonos azzal. A szervezetfejlesztés és a teljes körű minőségirányítás (TQM) bizonyos pontokon igen hasonlóak, míg a minőségbiztosítás (ISO) jelentősen eltér a szervezetfejlesztés céljaitól és eszköztárától. A TQM a változásokat fenntartható és folyamatosan javítható állapot elérésére használja, míg a szervezetfejlesztés látóköre rövidebb és homályosabb.⁴

MŰHELY

A különbségek egy részét az alábbi táblázat mutatja be :

szempontok	szervezetfejlesztés	Minőségbiztosítási és minőségirányítási tevékenység (ISO ésTQM)
Közös értékrend folyik-e?	Nem feltétlenül! A közös értékrend sértheti az egyes szervezeti egységek autonómiáját	Igen
Folyamatos tevékenységet feltételez?	Nem. Akkor hatékony, ha a felmerülő igények szerint folyamatosan változó elemekből áll	Igen. A tevékenység keretei hosszú távú és folyamatos munkát igényelnek
Megkívánt-e a csoportmunka?	Igen	Igen, sőt a csoportmunkának kidolgozott munkaszervezési módszertani és tartalmi keretet ad
Kiterjed-e a dolgozó egészére?	Nem feltétlenül	Az ISO-nál nem, a TQM-nél igen. A mértéke eltérő, de mindenki részt vesz
Szükséges-e hozzá külső támogatás?	Jó, ha van, de nem feltétlenül szükséges	Igen
Mi a munka célja?	Általában a meglévő gyakorlat megváltoztatása, javítása	1. a vevőközpontú közös értékrend kialakítása. 2. szabályozott munkafolyamatok kialakítása 3. a folyamatos javítás lehetőségének megteremtése
Mire irányul a munka?	A fejlesztéstől függő. Sokféle irányultság lehetséges	A munka a közös értékrend kialakítására, a szabályozott munkafolyamatok kidolgozására irányul
Ki minősíti a munka sikerességét	A dolgozók	A vevők. Az ISO esetében egy tanúsítási eljárás is minősít
Mi a siker biztosítója?	A vezetés és a dolgozók elkötelezettsége	Elkötelezettség, közös értékrend, folyamatszabályozás

A szervezetfejlesztési megközelítésen való túllépés több szempontból is kényes kérdés. Ma is sokan autokratikus szándékokat sejtnek a közös intézményi értékrend kimunkálása mögött. A vevőközpontú értékrend elfogadása a közoktatásban például az attól való félelmet váltja ki, hogy a pedagógiához nem értő „laikusokat” hozza kitüntetett helyzetbe. Ezzel szemben a minőségbiztosítási rendszer többet kínál a minőségügyi célok teljesülésénél. Arról van szó, hogy a minőségbiztosítás kiépítésekor az egész intézményi működés újragondolása és szabályozása lehetségessé válik, személyeskedéstől mentes, folyamatos és fokozatos munka eredményeképpen.

A minőségbiztosítás bevezetése, a szervezet megújult, feladatorientált, vevőközpontú tevékenysége nem bízható a vakszerencsére. Szükség van az intézményi munka olyan szabályozására, mely világosan meghatározza a közös értékrendet valóra váltó munka lépéseit, szereplőit, felelőseit.

Maga a folyamatszabályozás nem teljesen idegen a hagyományos intézményi működéstől. Ahol erős külső kényszer működik az egyes folyamatok egységes végrehajtása ér-

dekében, ott gyakori a belső intézményi folyamatok magas szintű szabályozottsága. Az egyes folyamatok megkülönböztetésére azért van szükség, hogy kezelhetővé váljon az intézmény szakmai munkája, mivel azt általánosságban nem lehet javítani. Az általános jellegű műhelymunkák egyik legnagyobb hátránya, hogy a témák folyamatos keveredése kioltja a komoly elemző- és javítómunkára irányuló energiákat.

Ma egy büntetés-végrehajtási intézet vezetője nincs könnyű helyzetben, amikor a munka minőségét és szakmai tartalmát kívánja számon kérni munkatársaitól. A belső ellenőrzés és értékelés rendszere a törvényesség biztosítására irányul, a szakmai párbeszédre alkalmas fórumok korlátozottak. A működő fórumok a problémák felvetésén, illetve a szükséges információk átadásán túl másra nem igazán alkalmasak.

Kérdés, miként határozható meg egy folyamat, hogyan emelhetünk ki egy folyamatot a napi rutinmunka szövevényéből? Folyamatnak az intézményi működés egy adott területén, egy adott cél érdekében szervezett, egymásra épülő tevékenységek sorát nevezzük. Akkor szabályozott a folyamat, ha lépései, szereplői és felelősei a dolgozók előtt ismertek, végrehajtottak, és a vezetés által ellenőrzöttek.

A folyamatok irányítása által megragadhatóvá válik a napi munka sokszínű, személyes világa, személyeskedés nélkül javíthatóvá válik a munka szakmai tartalma, a munka során kiszámítható és egyöntetűbb szakmai teljesítmény biztosítható, csökkenthető a folyamatban szereplők szubjektivitása általi kiszolgáltatottság, világos elvárások érvényesíthetők eseti számonkérés és személyeskedés nélkül, végezetül mindez új szemléletet alakít ki.

A minőségbiztosítás azonban több, mint folyamatszabályozás. Ha egy szervezet – pl. egy büntetés-végrehajtási intézet – munkáján belül értelmezzük azt, többféle megközelítés lehetséges. Ha a cél a vevő igényeinek mind tökéletesebb kielégítése, akkor elsősorban olyan minőségbiztosításra van szükség, ahol a célnak alárendelődik a folyamat szabályozása és a szakmai tartalom megújítása. Ha azonban a tevékenység állandó minőségére, kiszámíthatóságára van szükség, akkor a szabványokhoz rendelt folyamatszabályozás bír kiemelt jelentőséggel.

Ugyancsak fontos különbség, hogy míg a teljes körű minőségirányítás egy belső szükségletté váló minőségi kultúrát épít ki a szervezetben, addig az ISO elsősorban külső szabványok belső értelmezésére alapítja a minőségügyi tevékenységet.

A minőségbiztosítással összefüggő folyamatszabályozási lépések – tervezés, végrehajtás, ellenőrzés, beavatkozás – ismertek (bár tartalmuk némileg módosult), azonban a teljes körű minőségmenedzsmet (gyakorlatilag a TQM) szakmai kereteinek lényegesebb pontjait érdemes felsorolni:⁵

- A minőséget a fogyasztó határozza meg. A minőség a folyamatok javításának eredménye, és nem a rosszul szervezett folyamatok keménykedő ellenőrzéséből fakad.
- A munkafolyamatokban tapasztalható változatosság csökkentendő. Ami változatosság a dolgozóknak, az kiszámíthatatlanság és kiszolgáltatottság a fogyasztóknak.
- Minden jelentős, hosszú távú minőségjavulás a vezetés elkötelezettségének és szakmai felkészültségének függvénye. A javulás nem fakadhat a középvezetők találmányosságából, vagy a dolgozók keményebb munkájából.
- A változás és a javítás folyamatos, és a szervezet minden dolgozóját, sőt minden külső munkatársat is át kell hatnia.
- A minőségjavításhoz szükséges munka csak akkor lehet eredményes, ha a szervezet dolgozói rendszeresen kapnak információkat tevékenységük minőségi mutatóiról.

- A munkavállalók teljesítményének egyéni rangsorolása pusztítóan hat a szakmai kultúrára. Az egyéni rangsorok több vesztest teremtenek, mint győztest, ezáltal fékezik az egyéni kezdeményezéseket. A teljesítményeknek közösségben kell kibontakozniuk.⁶

A felsorolás tartalmaz izgalmas újdonságokat, s a büntetés-végrehajtásban csak kellő megfontolással alkalmazható elemeket. A TQM vezetési filozófia azt szolgálja, hogy egy szervezet anyagi és emberi erőforrásait a leghatékonyabb módon kihasználva érje el céljait.⁷ Ami megszívlelendő, alapelvi jelentőségű számunkra, az a vezetőkörpontú szemlélet, a szervezet egész működésének folyamatos javítására való törekvés, valamint a teljes körű részvétel és elkötelezettség.

A fenti célkitűzéseket megvalósítani szándékozó szervezetekben van néhány olyan közös jegy, melyet a legtöbb esetben megtalálhatunk a TQM működtetése esetén. Ilyen mindenekelőtt a vevő, a felhasználó igényeinek megismerésére és az addigi saját működés feltárására vonatkozó igény. Olyan minőségfogalom kidolgozása, mely a vevők igényeiből, elvárásaiból indul ki. Ugyancsak elengedhetetlen egy olyan szervezeti önértékelés, amely a minőségfogalomba sűrített elvárásokat veti össze a szervezet tényleges napi működésével. Ennek oka, hogy a TQM nem előre megadott követelményeket fordít le a szervezet működésére, hanem magukat a „szabványokat” is maga a szervezet alkotja meg. Ilyen feladat ellátására pedig csakis a közösség tapasztalatainak és tudásának egészére támaszkodva lehet vállalkozni.

Ha a TQM a szabványok helyett a fogyasztói igényekből levezetett minőségfogalommal dolgozik, akkor ezek esetleges változásaira is tekintettel kell lennie. Ezért a javító munka folyamatos és vég nélküli. A program eredménye, hogy alkalmazása eredményeképpen növeli a szervezet önismeretét. Ezáltal lehetőség nyílik a problémák feltárására, pontos meghatározására. Mivel a rendszer lényege a változó igényekhez igazodó maximális megfelelés, ezért rugalmas, mindig az adott helyzethez alkalmazkodik, megelőző jellegű és folyamatos javítást biztosít. A jobbító törekvések belülről indulnak, ezért elfogadhatóbbak, s fenntarthatóbbak. A TQM filozófia és gyakorlat fenntartása, okos alkalmazása belülről fakadó elkötelezettséget és minőségi kultúrát teremt.

Talán most volna lehetőség kihasználni a dramaturgiai lehetőséget, s röviden összefoglalni, hogy a minőségbiztosítás milyen kiváló lehetőséget nyújtana a büntetés-végrehajtási intézetek szakmai munkájának javítására, a sokszor már válságos állapotok felszámolására, a személyi állomány aktivizálására. Eddigi tapasztalataim azonban óvatosságra intenek, s azt sugallják, hogy a TQM adta szervezettervezési lehetőségek nem hogy nem fogják egy csapásra orvosolni a problémákat, hanem további konfliktusok forrásai lehetnek.

A minőségbiztosítás az ipar és a szolgáltatás területén már csatát nyert, a közoktatás területén azonban napjainkban is folynak a nem mindig sikeres próbálkozások meghonosítására. Tapasztalatom szerint még nagyon kevesen vannak, akik értik a lényegét, felismerték, hogy az elkövetkezendő évtizedekben sikeres csak az lehet, aki vezetése alatt álló szervezet szakmai munkáját állandó kontroll alatt tartva folyamatosan képes megújítani, s a folyamatosan változó igényekhez maradéktalanul alkalmazkodni.

Feltételezem, hogy a büntetés-végrehajtás intézetei még nincsenek e kényeszerű felismerés közelében, s elég gondot okoz a napi működési feltételek megteremtése. Talán még nem érkezett el a pillanat, hogy az előttünk tornyosuló feladatok fölé ágaskodva egy kicsit előbbre tekintsünk, és vállaljuk a további szakmai fejlődés – vagy csak a tel-

jes leépülés megelőzése – érdekében egy új szervezetrányítási filozófia gyakorlatba ültetésének tortúráját. Annál is inkább, mert ez az intézetvezetőktől nem elsősorban büntetés-végrehajtási tapasztalatokat, jogi ismereteket igényel elsősorban, sokkal inkább egyfajta menedzserszemléletet kíván. Ebben pedig odáig jutottunk csak, hogy pénzt kell szerezni az intézet számára halaszthatatlan felújításhoz vagy új beruházáshoz. Most azonban sokkal többről lenne szó! A szakmai tevékenység javításával – megteremteni az egyes szakterületek és szakemberek tevékenységéhez szükséges optimális feltételeket, megőrizve a szakmai autonómiát, korszerűsítve a szervezeti célokat, átalakítva a gondolkodásmódot – tehát az eredményesebb, hatékonyabb, vagy egyszerűen csak jobb munkáról.

Módos Tamás

Felhasznált irodalom

1. **Setényi János:** *A minőség kora.* Raabe Kiadó, Budapest, 1999. p.14.
2. Az ISO szabványok egy kiváló oktatásra fordítási kísérlete: **Tunkli Gábor:** *A minőségbiztosítás lehetőségei az oktatásban, avagy az MSZ. EN ISO-9001 szabvány értelmezési kísérlete.* Budapesti Kereskedelmi Iparkamara, Bp., 199.
3. A szabványokról magyarul lásd **Brian Rothery:** *ISO 14000 és ISO 9000.* Panem-McGraw-Hill, Bp, 1997.
4. **Setényi János:** i.m.p.104.
5. **Andrea Gabor:** *The man who discovered quality.* Penguin Books, 1990. N.Y., p.18-19.
6. Sokféle alapelvei értékű felsorolás született, van jelenleg is forgalomban. Az eredeti Edward Eming által szerkesztett 14 pont sok illúziót hordozott a matematika és statisztika területéről.
7. **Sugár Karolina:** *A Total Quality Management, azaz a teljes körű minőségirányítás alapjai.* Minőségfejlesztési Központ, Budapest. P.15.

Az ügyész szemével

Még egyszer a szabálysértési elzárásról

A Börtönügyi Szemle 2001/1. számában dr. Pallo József már áttekintette a szabálysértési elzárás végrehajtásának szabályait az új jogszabályok tükrében, megvilágítva a jogi hátteret, a befogadási eljárást, a halasztás és félbeszakítás lehetőségeit, sőt mindazokat a körülményeket, amelyek között az érintett az elzárást tölti. Érzelletesen egészíti ki, helyezi más megvilágításba e témát dr. Szendrei Géza ügyész az itt következő írásban, amikor az ügyészi felügyelet fontosságát hangsúlyozza a szabálysértési pénzbírságok elzárásra változtatásának eseteiben. Maga is jelzi: a téma ágas-bogas. Egy cikk kevés a megtárgyalásához. Egyetértünk vele.

A szerkesztő

E cikk tárgya a szabálysértési hatóságok közül az önkormányzati jegyzők, a rendőrség, a vámhivatal által jogerősen kiszabott, de be nem fizetett, adók módjára be nem hajtható, közérdekű munkára át nem változtatható szabálysértési pénzbírságok elzárásra átváltoztatása. (Sztv. 32-34. §-ai) Ezek ugyanis a határozatot hozó főbb szabálysértési hatóságok. Mivelhogy a szabálysértési pénzbírság elzárásra átváltoztatásáról a bíróság dönt, de a bíróság végzése végrehajtásához sokszor az elővezetési határozat ügyészi jóváhagyása szükséges, az e körben felmerült kérdések is a tárgy törzsét képezik.

A téma ágas-bogas. Egy cikk kevés a megtárgyalásához. A tapasztalat vezetni tollam és annak előrebocsátása, hogy a jogalkalmazás történései másképpen is megfogalmazhatók. De hát beszéljük meg együtt.

Az általam fő kérdéseknek titulált három problémakör: *Hogyan érvénye-*

sülnek az elkövetők garanciális jogai a bírói kontroll által. Végül is, ki az ügy ura, ha az elzárásra átváltoztató bírósági határozat ellenére az ügyész megtagadja a szabálysértést elkövető elővezetését a büntetés-végrehajtási intézetbe? Fenntartható-e az a gyakorlat, hogy erről a végzést hozó bíróság hivatalosan nem szerez tudomást?

Néhány szó az új törvényről

2000. március 1-jén lépett hatályba az új szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény, továbbiakban Sztv., amely – a régi (1968. évi I. sz.) Sztv.-hez képest – több lényeges változást hozott.

Az Európai Emberi Jogi Egyezményeknek megfelelően a meg nem fizetett és be nem hajtható pénzbírság elzárásra átváltoztatása jogát a bíróság hatáskörébe utalta. [Sztv. 111. §. (13) bekezdése].

Az új Sztv. bevezette a szabálysértési hatóság határozata, intézkedése elleni panasz jogát. Ezzel összefüggésben új feladat hárult az ügyészi szervezetre, mert ha a szabálysértési hatóság a panasznak nem ad helyt, az iratokat az ügyészségnek köteles megküldeni. Az ügyész döntése (a panasz elutasítása, a határozat hatályon kívül helyezése, az eljárás folytatására utasítása) végleges. [Sztv. 86. § (3-4.) bekezdése]

Amiben nem történt változás – többek mellett – az az, hogy a szabálysértési hatóság által elrendelt elővezetés az ügyész jóváhagyásával hajtható végre. [1968. évi I. tv. 55. §. (1-2.) bekezdése, 5/1968. (X.19.) IM-BM-PM. sz. együttes rendelet 6. §-a, új Sztv. 78. § (1-4) bekezdése.]

Az új Sztv. hatálybalépésétől függetlenül még egy lényeges folyamatot kell kiemelni: a szabálysértéseket elkövetők körébe tartozók jelentős részénél általánosítható a munkahely hiánya. A pénzbírság letiltásának nehézsége megnövelte a szabálysértési hatóságok, bíróságok, ügyészségek, az elővezetést foganatosító rendőrségek, büntetés-végrehajtási intézetek munkaterhét.

Az átváltoztatás súlya, jelentősége

A szabálysértés miatt kiszabható leg súlyosabb büntetés az elzárás. Az enyhébb büntetesként kiszabott pénzbírság is – a már említett feltételek megléte esetén – elzárásra átváltoztatható. (Sztv. 13. §, 14. §, 111. § 11-13 bekezdése). Amióta a bíróság közreműködik a pénzbírság elzárásra átváltoztatásában, az ügyiratok rendbetétele és a határozatok törvényessége javult. Mivel a szabálysértési elzárás is a személyi szabadság megvonása, ennek garanciális jelentősége van.

Az Sztv. 111. § (13-15) bekezdései szerint: (13) Az elzárásra átváltoztatásról az a helyi bíróság rendelkezik, amelyik az ügyben érdemi határozatot hozott: amelynek illetékességi területén a jogerős határozatot hozó szabálysértési hatóság fekszik, amelynek illetékességi területén a helyszíni bírságotól sor került.

(14) Az elzárásra átváltoztatás szükségességének fölmerülése esetén a szabálysértési hatóság az ügy iratait haladéktalanul megküldi a (13) bekezdésben meghatározott bíróságnak.

(15) Az elzárás büntetés-végrehajtási intézetben, illetőleg rendőrségi fogdában hajtható végre.

Az Sztv. 112. § (4) bekezdése szerint: az elzárásra átváltoztatás tárgyában hozott bírósági határozattal szemben nincs helye jogorvoslatnak.

Az elzárásra átváltoztatás tehát bíróság által végzett szabálysértési iratvizsgálat alapján történik. A bíróság határozata végleges. A bíróság eljárása amennyire megnöveli a garanciális jogok felértékelését, legalább annyira megnöveli a döntéssért való felelősséget. De mi történik akkor, ha a bíróság elzárásra átváltoztató határozata törvénytört?

Ha az elkövető a szabálysértési hatóság által a részére megküldött elzárásra átváltoztató bírósági határozat és az ahhoz csatolt elzárásra felhívás hatására a felhívásban megjelölt napon és a megnevezett büntetés-végrehajtási intézetben megjelenik, az elzárást végrehajtják. Feltéve, hogy nincs a befogadásnak akadálya. [7/2000. (III. 29.) IM-BM. együttes rendelet 16. § (1-3) bek.]. Csakhogy az elkövetők tízezret meghaladó tömege a bírósági végzésnek, a szabálysértési hatóság felhívásának év mint év nem tesz eleget. Ezért szükséges az elkövetők elővezettetése. Ekkor kerül döntési helyzetbe az ügyész.

Az Sztv. 78. § (4) bekezdése szerint ugyanis: a szabálysértési hatóság által elrendelt elővezetés az ügyész jóváhagyásával hajtható végre.

Az elővezetés személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedés. Általában a rendőrség, kivételesen a Vám- és Pénzügyőrség foganatosítja. Az elővezetés elrendelése szabálysértési hatóság által hozott határozattal történik. Ha az ügyész azt aláírta, az elővezetést foganatosító szerv a határozat törvényességét nem vizsgálhatja.

Az elővezetést elrendelő határozat aláírása, vagy annak megtagadása ugyancsak az elkövető védelmét szolgáló garanciális jogérvényesítést jelent. Az ügyésznek tüzetesen meg kell vizsgálnia az ügyben keletkezett összes iratot. Erről az ügyészi törvényességi felügyeletről szóló, a 6/2000. (ÜK.4.) LÜ. utasítással kiegészített 13/1994. (ÜK. 12.) Legfőbb Ügyészi utasítás 53/A. §-a a következőképpen rendelkezik: *A szabálysértési hatóság által elrendelt elővezetés az ügyész jóváhagyásával hajtható végre.* [Sztv. 78. § (4) bekezdés.] A jóváhagyásról szóló döntéshez be kell szerezni, és meg kell vizsgálni a szabálysértési ügy iratait. Ha az Sztv. 78. § (1) bekezdése szerinti elővezetésnek, illetve az eljárás folytatásának törvényi feltételei hiányoznak, az ügyész az elővezetést nem hagyja jóvá, és indokolt esetben megteszi az Ut. III. fejezetében szabályozott intézkedést. Ha az ügyész az Sztv. 78. § (2) bekezdése alapján részére megküldött iratokból azt állapítja meg, hogy a szabálysértési hatóságnak az ügy érdekében hozott jogerős határozata törvénytörő, az elővezetést nem hagyhatja jóvá akkor sem, ha a pénzbírságot a bíróság – az érdemi határozat felülvizsgálata nélkül – elzárásra átváltoztatta.

Mit jelent ez a gyakorlatban? Az Sztv. szerint hiába nincs a bíróság elzá-

rára átváltoztató határozata ellen jogorvoslat, az ügyésznek szükségszerűen a bíróság határozatát is felül kell bírálnia. Az ügyész az egész eljárás törvényességét nézi akkor is, ha a bíróság már határozatot hozott az ügyben. Mi ad erre törvényi felhatalmazást?

Ügyészségről szóló jogszabályt tartalmaz a Magyar Köztársaság alkotmánya, amelynek 51. § (1) bekezdése szerint a legfőbb ügyész és az ügyészség gondoskodik az állampolgárok jogainak védelméről.

Az alkotmány 51. § (3) bekezdése szerint az ügyészség közreműködik annak biztosításában, hogy a társadalom valamennyi szervezete, minden állami szerv megtartsa a törvényeket. Törvénytörés esetén – törvényben meghatározott esetekben és módon – fellép a törvényesség védelmében.

Ha az idézett jogszabályok gyakorlati alkalmazását nézzük, az 51. § (1) bekezdése kötelezi az ügyészt az állampolgári jogok védelmére. Így például arra is, hogy törvénytörő elzárásra ne kerüljön sor.

Az 51. § (3) bekezdését illetően állami szerv a szabálysértési hatóság is, amely saját hatáskörében hoz elővezetési elrendelő határozatot. Bár ennek törvényességi előfeltétele, hogy a bíróság a be nem fizetett pénzbírságot elzárásra átváltoztassa, de – ismétlem – az elővezetési határozatot, a szabálysértési hatóság, mint állami (közigazgatási) szerv saját jogkörében hozza.

Az 51. § (3) bekezdése meghatározott eseteket és meghatározott módon való ügyészi fellépést említ. A témát részletezve, meghatározott esetet képez a szabálysértési elzárásra történő elővezetés (Sztv. 78. § (2) bekezdése) és meghatározott módon való ügyészi fellépést jelent az elővezetést elrendelő határozat jóváhagyásának megtagadása [Sztv. 78. § (4) bekezdése]

TAPASZTALATCSERE

Az ügyészségről szóló jogszabályok közül kiemelkedő jelentőségű a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló többször módosított 1972. évi V. törvény és a témánk szempontjából annak 17. § (1 és 4) bekezdései.

17. § (1) bekezdése alapján az ügyész felügyel ... a szabálysértési hatóságok és bíróságoló szervek eljárásainak, az eljárások során hozott határozatainak és intézkedéseinek, valamint azok végrehajtásának törvényességére.

17. § (4) bekezdése alapján az ügyésznek a pénzbírságot helyettesítő elzárásra, illetőleg a szabadon bocsátásra, valamint a fogva tartás körülményeire vonatkozó egyedi ügyekben adott utasításait az eljáró szervek teljesíteni kötelesek. Az ügyész utasítása ellen az érintett szerv a

felettes ügyészhez előterjesztéssel élhet. Az előterjesztésnek nincs halasztó hatálya. Az idézett (4) bekezdés szerint az ügyész ura a pénzbírságot helyettesítő elzárásnak akkor is, ha az ügy nem került eléje az elővezetési határozat jóváhagyására, mert az elkövető önként megjelent az elzárás letöltésére. Az ügyész törvénysértés esetén ekkor is szabadíthat. Ez ellen nincs halasztó hatályú jogorvoslat. Maga az új Sztv. is kiemeli az ügyész erős jogállását a szabálysértési ügyekben.

A 91.§ (1) értelmében az ügyész az e törvényben szabályozott eltérésekkel gyakorolja az ügyészségről szóló jogszabályokban meghatározott törvényességi felügyeleti jogait a szabálysértési hatóságok eljárása, határozata (intézkedése) felett.

**A 2000. évi országos statisztikai adatok.
Törvényességi felügyeleti ügyek körében végzett egyéb tevékenység**

Ügyészségek	Elővezetések		Utasítás szabálysértési ügyben
	jóváhagyása	megtagadása	
Főváros	4123	270	0
Baranya megye	491	22	1
Bács-Kiskun megye	1631	130	0
Békés megye	371	11	2
Borsod A-Z megye	1355	140	1
Csongrád megye	1036	13	0
Fejér megye	484	68	0
Győr-M-Sopron megye	162	21	1
Hajdú-Bihar megye	330	133	1
Heves megye	469	72	1
Jász-N-Szolnok megye	1243	60	0
Komárom -E megye	226	12	0
Nógrád megye	222	32	0
Pest megye	659	97	1
Somogy megye	486	58	1
Szabolcs-Sz-B megye	1918	191	1
Tolna megye	173	23	0
Vas megye	162	17	5
Veszprém megye	689	89	0
Zala megye	285	47	1
Legfőbb Ügyészség	0	0	0
Összesen:	16515	1506	16

Statisztikai adatok

Előrebocsátom, hogy az ismertetésre bocsátott ügyészégi statisztikai adatok kétféle elővezetést tartalmaznak. Az egyik a meghallgatásra vonatkozik [Sztv. 78. § (1) bekezdése, illetve az Áe. 24. §-a] a másik a pénzbírságot helyettesítő elzárás miatt [Sztv. 78. § (2) bekezdése alapján] elrendelt elővezetésekre.

Az Áe. szerinti elővezetések kb. 10%-át teszik ki az összes elővezetéseknek.

Számításom szerint száz ügyből 9 esetben törvénysértő volt az elővezetés elrendelése. A törvénysértések 9 %-os gyakorisága magas. Szigorú ügyészi iratfelülvizsgálat szükséges.

Melyek az elővezetések jóváhagyása vizsgálatok tapasztalt megtagadási okok?

Erre vonatkozóan nincsenek statisztikai adatok. Munkahelyemen, a Budapest V. VIII. és XIII. kerületi ügyészségen – amely ügyészség összesen hét pesti kerület szabálysértési ügyeinek törvényességét felügyeli – önszorgalomból összeállítottam az 1997. évi, valamint a 2000. évi elővezetések megtagadásának okait. A kerületi ügyészséghez 2000-ben elővezetés jóváhagyására 1454 ügy érkezett. Jóváhagyva 1317 határozat. A jóváhagyás megtagadására 137 esetben került sor. Kerekítve: az ügyek 9%-ában törvénysértően rendelték el az elővezetést.

Nézzük: 2000-ben az említett kerületi ügyészségen mik voltak a jóváhagyást megtagadó okok. A szabálysértési határozatok, elzárásra történő felhívások kézbesítési hibái. A kézbesítés nem szabályszerű. Pl. a címzett ismeretlen hely-

re költözött. A bíróságot elzárásra átváltoztató határozatot a sógor vette át, aki az átvételre nem jogosult ezen a címen. Az elzárás letöltésére küldött felhívás kézbesítési eljárása törvénysértő. A címzettnek a jelentkezésre biztosított 8 nap helyett a posta 1,2,6 nappal előbb kísérte meg a kézbesítést.

A szabálysértési határozatokban tapasztalt törvénysértések: A tárgyalásra a fiatalokorú elkövető törvényes képviselőjét nem idézték. A bírágoló határozat névelírást, születésiév-elírást tartalmaz. Felhívás kibocsátása nélkül hoztak elzárásra elővezetést elrendelő határozatot. Az elővezetési határozat újabb határnapot nem jelöl meg. Nem tartalmaz lakcímet, költségtérítést, születési helyet, az elkövető anyja neve téves. A szabálysértés büntethetősége elévült. Az elzárás végrehajthatósága elévült. A bírág elzárásra átszámítása téves. Hiányos tartalmú, nem jogerős határozatot változtattak át elzárásra. A be nem fizetett bírág elzárásra átváltoztatására átmenetileg nem volt törvényes lehetőség (63/1997. (XII.12.) AB. sz. határozat.) A bírágoló határozat megalapozatlanság miatt törvénysértő. Tiltott kéjelgés miatt (2000. III. 1. után) a rendőrség hatáskör hiányában törvénysértően hozott bírágoló határozatot. P. Mária ellen például a rendőrkapitányság közrendvédelmi osztálya tiltott kéjelgés szabálysértése miatt azért tett feljelentést, mert a ... téren „*mint ismert prostituált, passzív magatartásával (kihívó öltözet, fel-alá sétálgatás) megszegi az 1999. évi LXXV. törvény 7. § (1) bekezdése alapján az Sztv. 92. §-ban foglaltakat.*”

A szabálysértési iratokból megállapíthatóan P. Mária meghallgatása alkalmával határozottan tagadta, hogy a feljelentésben szereplő időpontban, helyen és módon prostitúciós cselekményt követett volna el. Előadta, hogy azon a

napon nem állt kinn, illetve már nem folytat prostitúciós tevékenységet. Elmondta továbbá, hogy aznap a férjét kereste a téren, mivel nevezett már péntek óta nem ment haza, és ő úgy gondolta, a tér környékén csatangol. Férjét keresve az ismerős lányoktól – akik ismerték a férjét – érdeklődött férje holléte felől. Miközben a lányokkal beszélgetett, megjelentek a rendőrök és bevitték a kerületi rendőrkapitányságra, bár ő azt állította nekik, hogy már kb. 4 éve nem folytat prostitúciós tevékenységet.

A szabálysértési hatóság P. Máriát tiltott kéjelgés szabálysértése miatt 50 000 Ft pénzbírsággal sújtotta, melyet a bíróság 50 nap elzárásra változtatott át. A hatóság a feljelentés és az eljárás alá vont védekezése közötti ellentmondást meg sem kísérelte tisztázni, tényállás-tisztázási kötelezettségének nem tett eleget. Mindezekre figyelemmel az elzárás végrehajtása érdekében történő elővezetés nem hagyható jóvá, mivel a bírságot határozat megalapozatlan, s ezért törvénytisztító. Az ügyész a jóváhagyást megtagadta.

A kettős családi nevű és kettős utónevű F. M. Árpád Ottót a szabálysértési hatóság a katonai sorozáson való megjelenési kötelezettség elmulasztása miatt 5000 Ft pénzbírsággal sújtotta.

A szabálysértési hatóság a tárgyalás mellőzésével hozott határozatát – a térítvény szerint – F. M. Károly nevére postázta, amelyet Lukács I-né meghatalmazott vett át. Lukácsné utóneve, sem mint meghatalmazott átvételi jogosultsága kétséget kizáróan nem állapítható meg az iratokból.

Az elővezetést elrendelő határozatban az elővezetendő neve F. M. Károly. A fentiek szerint utónévelírás történt. A határozat szabálytalan kézbesítése, valamint az elővezetendő téves megnevezése törvénytisztítóhoz vezetethet.

A 133/1993. (IX.29.) Korm. r. (R.) 15. § (1) bekezdése értelmében – figyelemmel az 1992. évi XLV. tv. 17.§ (2) bekezdésére – a szabálysértési hatóság határozata akkor kézbesített, ha azt a címzett, meghatalmazottja, vagy helyettes átvevő veszi át, illetve, ha a küldeményt a címzett [43/1953. (VIII.20.) Mt. rendelet 9. § (1) bekezdése] „nem keres-te”.

A R. 13. § (1) bekezdése értelmében a könyvelt küldemény átvételének elismerése előtt a személyazonosságot igazolni kell.

A fentiekre tekintettel az elővezetést elrendelő határozat jóváhagyását az ügyész megtagadta.

A jogalkalmazás során hozott eltérő döntések ütköztetése viszont nincs a tárgyalat témában, ami bennem hiányérzetet kelt. A probléma lényegét ismertetem. A bíróság az iratok érdemi felülvizsgálásával hoz a be nem fizetett pénzbírság tárgyában elzárásra átváltoztató határozatot. A bíróság a végzését az iratokkal együtt megküldi a szabálysértési hatóságnak a végrehajtási eljárás lefolytatása végett. Ezután kerülhet sor – a szabálysértési hatóság által, a bírósági végzésre tekintettel hozott – elővezetést elrendelő határozat elkészítésére. Az elővezetési határozatot az összes iratokkal együtt az ügyésznek kell megküldeni. Az ügyész esetenként a határozatot nem írja alá. A szabálysértési hatóság eljárása törvényességét előbb a bíróság, utóbb az ügyész értékeli. Ha az ügyésznek az a jogi meggyőződése, hogy valamely törvényes ok kizárja az elővezetést elrendelő határozat jóváhagyását, ezt átiratban (levélformában) közli a szabálysértési hatósággal. Az elővezetés megtagadásáról hozott döntést az iratokkal együtt megküldi a szabálysértési hatóságnak.

Ha a szabálysértési hatóságnak lehetősége van a törvénytisztító megszü-

tetni (pl. az új kézbesítés már szabályszerű) az elővezetést elrendelő határozat újra megírható, arra az ügyészi jóváhagyás megadható (feltéve, hogy nem évült el a lassú forduló miatt a végrehajthatóság.) Ha a törvénysértés már nem küszöbölhető ki, akkor a bíróság elzárásra átváltoztató határozatával a szabálysértési ügy az irattári feledés homályába merül. A bíróság egyik esetben sem szerez tudomást az ügyész döntéséről. A bíróságot sem az ügyész, sem a szabálysértési hatóság nem köteles értesíteni az elzárás végrehajtását megakadályozó ügyészi álláspontról. Egy-egy szabálysértési ügyben tehát lehetséges két egymástól eltérő jogi döntés, amelyek egymással a jogalkalmazás gyakorlatában mégsem ütköznek, ugyanis ennek nincs fóruma. Nincs megadva annak a jogi kerete, ahol a bírósági és az ügyészi álláspont egymást csiszolhatná, jobbíthatná, a jogértelmezést közös nevezőre hozhatná. A jogalkalmazás ezen rendezetlen szakaszán a jogalkotásnak kell segítenie.

Elzárási feladatok a Bv-nél

Ha az elkövető a rendőrség őrizetében van, a tíz napot meg nem haladó elzárást a rendőrség fogdájában kell végrehajtani. Ez a végrehajtási mód nem gyakori. Az a fő szabály érvényesül, hogy az elzárást az elkövető lakóhelye szerint illetékes büntetés-végrehajtási intézetben hajtják végre. [7/2000. (III.29.) IM-BM együttes rendelet 2. § (1-3) bekezdései.] A bv. intézetben az elkövető az elzárás végrehajtására a bíróság jogerős és végrehajthatósági záradékkal ellátott elzárást kiszabó, illetve meg nem fizetett pénzbírságot elzárásra átváltoztató határozata alapján fogadható be. A befogadás alapjául szolgáló iratok

vizsgálatát és a személyazonosság megállapítását a 6/1996. (VI.12.) IM-rendelet 11. § (1-3) bekezdései alapján kell elvégezni.

A 7/2000. (III.29.) IM-BM együttes rendelet 16. § (2) bekezdése (3-4) bekezdései szerint: *Az elkövetőt ideiglenesen kell befogadni, ha a személyazonossága kétségesse válik, az elzárás végrehajtására vonatkozó határozat hiányos vagy kijavításra szorul, illetve, ha az elzárást foganatosító szerv az elzárás végrehajtását kizáró ok gyanúját észleli. Ha az elzárást foganatosító szerv az elkövetőt a (2) bekezdés alapján nem fogadta be, erről haladéktalanul értesíti az elzárás végrehajtásáról gondoskodó szabálysértési hatóságot. Ideiglenes befogadás esetén az elzárást foganatosító szerv haladéktalanul megkeresi az illetékes szervet a személyazonosság tisztázása, illetve a szükséges iratok kiegészítése, kijavítása, pótlása iránt.*

Bár két törvényességi szűrőn (a bíróság és az ügyész kezén) megy át tízszázszámra a szabálysértési ügyirat, amíg az ügy befejező szakasza a bv. intézetbe érkezik, a jogalkotók jó előrelátással a bv. intézetet is kötelezték a szabálysértési iratok vizsgálatára. A mulasztások és tévedések észrevétele (határozat hiányossága, az elkövető személyének kétségessege) még mindig és ott is előfordulhat. A bv. intézet ügyrelátása természetesen szűk körű. Az összes iratot nem látja, a végrehajtási eljárásban már csekély a törvénysértés észlelésének esélye. A bv. intézetek, feladat-teljesítésének jobbitását szolgálja, ha az összes szabálysértési iratot vizsgáló bíróság, majd az ügyész szigorú revíziót végez.

A kettős revízió után, már csak a bv. intézetben észlelhető törvénysértéseket ismét az ügyész veheti észre. Az ügyészi szervezet büntetés-végrehajtást felügyelő szakága.

Felvetéseimet egy ide illő idézettel zárom:

„A büntetés-végrehajtás feletti törvényességi felügyelet mára sokkal szélesebb területet ölel fel, mint a büntetőjogi szankciók, büntető-eljárásjogi jogkorlátozások végrehajtásának köre. A szakág újabban ellátja az idegenrendészeti őri-

zet, a közösségi szállások, 2000. március 1. napjától pedig a szabálysértési eljárás végrehajtásának törvényességi felügyeletét is. ...”

(Dr. Polt Péter, a Magyar Köztársaság legfőbb ügyésze. Az ügyészség a harmadik évezredben. 2000. szeptember 7.)

Szendrei Géza

Egy kis anomália...

A Börtönügyi Szemle 2001. márciusi számában megjelent a *Szabálysértési eljárás* című írásom. A cikkben egy jogtörténeti tanulmány és egy hatályos joganyagra épülő tanulmány egyes lapjainak szerencsétlen keveredése miatt, a már hatálytalan joganyag rendelkezései kerültek idézésre a pénzbírság összeghatárainak ismertetésekor, illetve az 1999. évi LXXV. törvényre való hivatkozás kapcsán. Természetesen a hatályos joganyag e tekintetben a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvényben található. A cikk megjelenése után többen is észlelték az ellentmondást és figyelmeztettek rá, amelyért ehelyütt is köszönetemet fejezem ki.

A hibáért kérem a Tisztelt Olvasók szíves elnézését!

Dr. Pallo József

Speciális feladatkör

Ambuláns pszichiátriai ellátás az IMEI-ben

A pszichiátria az az orvosi szakma, amelynek talán a legnehezebb meghatározni a határterületi kompetenciáit. A deviancia, a parasuiciális állapotok, a tartós és átmeneti krízishelyzetek, a manipulatív magatartásmódok olyanok, amelyeket minden irányból szívesen ajánlanak – természetesen a vele járó etikai és jogi felelősséggel együtt – a pszichiáter működési körébe. A páciens számára azonban a pszichiátrializálódás gyakran kibúvót jelent helyzetének racionális megoldásából, ezért károsná válhat, más esetekben pedig a sürgős pszichiátriai beavatkozás döntő fontosságú, akár életfontosságú lehet.

A prizonális pszichiátriában – miként ez az IMEI-ben érzékelhető – e problémakör még nagyobb terjedelmű, arányai és megjelenési formái is módosulnak.

1. A valódi, tartós, ún. „nagy pszichiátriai kórképek” a beszámíthatóság előzetes mérlegelése következtében a börtönnépességből igen hatékonyan kiszűrődnek, ezt a büntetés idején az ún. átminősített kóros elmeállapotú jogállás rendkívül ritka előfordulása bizonyítja.

2. A deviáns (a társadalmi normáktól eltérő) személyiség, a személyiségzavar minősítésének előfordulási gyakorisága egy népességen belül nagyban függ e fogalmak körülírásától, de az nem vitatható, hogy a bűnelkövetőknél igen magas, talán a legmagasabb más csoportokhoz képest.

3. A börtönkörülmények lényege egy totalitárius, kényelmetlen érzést kiváltó helyzet, mely e populációban természetesen gyakran felerősíti az említett határterületi körbe tartó megnyilvánulásokat.

Az IMEI pszichiátriai járóbeteg-ellátásának e területen nagyobb kívánalmaknak kell megfelelnie, mint bármely polgári pszichiátriai rendelőintézeti-kórházi működési egységnek.

Az IMEI pszichiátriai járóbeteg-ellátásának általánosságban arról kell döntenie, hogy a vizsgálatra béküldött személy az adott helyzetben a pszichiátria illetékességi körébe tartozik-e és igényel-e kórházi kezelést (felvételt), vagy a pszichiátria kompetenciájába tartozik és további ambuláns (gyógyszeres, pszichoterápiás) kezelést igényel, ezért visszarendeli, illetve gondozásba veszi. Az is lehetséges, hogy a személy nem tartozik egyértelműen a pszichiátria körébe, de célszerű pszichiáter további közreműködése (pl. suicid prevenció, addikciók bizonyos formái, ösztönzavarok), ezért visszarendeli, gondozásba veszi.

Ha olyan alkatú, illetve állapotú, helyzetű a vizsgált, akit személyiségzavarral vagy más megjelöléssel gyógyító-nevelő csoportba helyezés kérdésével küldenek be, tehát eddigi körülményeinél támogatóbb környezetbe való helyezésről kell döntenie, a szabályok szerint a kórházszerű kivizsgálás kötelező. (KKMO)

Megtörténik, hogy az intézet elutasítja a pszichiátriai közreműködést, mint célszerűtlen, és a prizonális nevelési, őrzési, fegyelmezési hatáskörbe utalja a vizsgálatat, esetenként függetlenül attól, hogy az előzőekben volt-e szükség a fentieknek megfelelő pszichiátriai kezelésre.

A döntéshozatal eszközei

Az *orvosi beutaló* az első, amivel a pszichiáter találkozik. A polgári pszichiátriához hasonlóan gyakran nehezíti ennek értékelését a következő. A beutaló orvos, arra hivatkozva, hogy nem pszichiáter, éppen pszichiátriai konklúzióval utal be, ahelyett, hogy azokat a tapasztalatait írja le, mely miatt pszichiátriai konzíliumot kér, vagy pszichiátriai veszélyeztető helyzettől tart. Sajátos, hogy ez az egyébként hatályos egészségügyi szabályozásból következő eljárás – hasonlóan a polgári ellátáshoz – oly nehezen érthető meg, illetve vihető keresztül.

Fontos az orvosi beutaló tartalma a személyiségzavar miatt gyógyító csoportba való helyezés kezdeményezésénél is. Dokumentálandó, hogy az indíték nem egyszerűen csak a szabadulást szolgálja a beilleszkedni képtelen fogvatartottól, illetve, közléni lehet a személyiségzavar bv-beli felfogását, illetve pszichiátriai megfogalmazását, mely tudvalevően különbözik az előzőtől.

A *nevelői véleménynek* általában a gyógyító-nevelő csoportba való helyezés igénye felmerülésekor van lényeges szerepe. Színvonalra változó, bár a nevelők éppen azokat a fogvatartottakat ismerik jól, akiknél a vélemény ilyen célra készült. Elvárható az orvosi beutalóhoz hasonlóan, hogy ne döntést erőszakoljon, szándékot közvetítsen, hanem tapasztalatokat írjon le, természetesen a szükséges bv. információk mellett (őrzési fokozat és ennek oka).

A *kórelőzmény pszichiátriai dokumentumai*. A fogva tartás előtti dokumentumok kétfélek. A büntetőeljárással időbeli kapcsolatban nem állók fontos információt tartalmazhatnak, de a szokásos nevezéktanban, főleg mint említettük, a személyiségzavar tekintetében lényeges eltérések vannak. (A polgári pszichiátriában pl. a szociopathia általában egészséges bűnözőt jelez, nem pedig a BNO 10-ben az általunk is használt disszociális személyiségzavart.) A büntetőeljárással időbeli kapcsolatban lévő dokumentumok, legyenek azok polgári intézményből származók vagy szakértői, nemritkán tartalmazhatnak manipulatív elemeket. A kényszergyógyításra későbbiekben kötelező, az alkoholizmust megállapító szakértői vélemények ritkán tartalmaznak releváns információt.

Az IMEI-ből származó pszichiátriai előzményi adatok, melyek a fogva tartás alatt készültek, ha vannak, döntőek szoktak lenni, elsősorban azért, mert a betegség, krízis és a manipulatív modus operandi jellegzetességeit világosan meg szokták mutatni.

A *pszichiátriai vizsgálat* időigényessége emelhető ki elsősorban. Ennek lényeges eleme az előzmények nyugodt és alapos áttekintése, de vonatkozik természetesen az explorációra is. Fontos ezért, hogy a valódi sürgősség és az ütemezhető vizsgálatok ne keveredjenek. A KKKO ambulanciára előjegyzésre küldött személyek anyagában szereplő veszélyeztető állapotra tett utalások – melyek nem ritkák – jelentősen zavarhatják ezt az egyensúlyt. Körszállítással érkező személyeknél az ilyen vonatkozások abszurdak és a beküldőre is felelősséget terhelhetnek.

Jellegzetes határjelenségek

1. *Öngyilkossági veszély felvetődése.* Ennek kezelése, illetve kivédése lehet a pszichiáter feladata, bár nem mindig és nem okvetlenül az, ha a háttérben nem pszichiátriailag értelmezhető állapot szerepel. Megállapítása nem alapulhat a nem pszichiáter képzettségű orvos, sem a személy pusztá kijelentő módú verbális közlésén, mint ahogy ezen az alapon tagadással sem zárható ki. A parasuicidiumnak nevezett jelenség lényege nem az, hogy a személy „nem akar igazán öngyilkos lenni”, hanem az, hogy megtanul bizonyos megnyilvánulással tetszőlegesen elindítani egy játszmat, melyet ő maga irányít. Ez korántsem börtönjelenség, de paradox módon a börtönlakó ezzel egyértelműbben kézben tudja tartani a környezetét, mint egy nyitottabb struktúrában élő. Ennek megfelelően a védekezésből eredő pszichiátrialis „mint kényszerpálya” és egyenmegoldás, kifejezetten ártalmas lehet, hasznos viszont az ilyen személyek rendszeres pszichiátriai utógondozása, mert bizonyos típusú parasuicidumok igen gyakran végződnek befejezett suicidiummal.

2. *Idegentestnyelés.* A mechanizmus valószínűleg az előzőekkel azonos, és az orvosi, esetleg sebészi observatio elkerülhetetlen. Pszichiátriai vonatkozása azonban szinte soha nincs, és amennyiben suicid kísérletként értelmeznénk, nem pszichiátriai okú öngyilkossági kísérletnek minősül. A kényszerpályát pszichiátriai kezeléssel kibővíteni céltalan, a személy jövőjét tekintve a hibás tanulás miatt káros is.

3. *Falcolás.* Megítélésünk szerint az idegentest-nyeléssel egyenértékű önkárosító magatartás hasonló teendőkkel, illetve konzekvenciákkal.

4. *Személyiségzavarra utaló magatartás.* Ez a minősítés jelenti a börtönnépességben a legkomolyabb mérlegelési feladatot és döntési felelősséget. Mint említettük, a nomenklátúra ellentmondásos. Az IMEI ambulanciája három formában találkozhat e diagnózissal.

– A gyógyító-nevelő csoportokat létrehozó rendelkezés, amikor a hatályos BNO még pszichopátiát említett, személyiségzavar alatt egy keresztszociális képet értett. Olyan személyt, aki börtönkörülmények között a többiekhez képest másképpen viselkedik, de a másság fegyelmi eszközökkel nem közelíthető meg, vagy nem volt rendezhető. E személyek között bőven akad olyan, akinél egyszerűen az intellektus alacsony volta határozza meg, hogy adaptálódják a börtönkörülményekhez, gyakran a fogva tartott társakhoz.

– Pszichiátriai betegségen átesett személyek (zömmel az ún. postprocessualisok) a büntetés kiszabásánál részlegesen vagy teljesen beszámíthatók lehetnek, míg börtönkörülmények között magatartásuk változhat, nem válnak pszichotikussá, de régi tüneteiket tanult börtönpraktikákkal együtt képesek előhívni. Ezek száma nem nagy, de kezelésük komoly feladat.

– *A jelenlegi BNO 10 (polgári pszichiátriai) értelemben vett személyiségzavarok.* Ezek esetében a teendők mérlegelése az előzőekben már említett okok miatt nagyon komoly pszichiátriai és börtöntapasztalatot kíván meg az IMEI járóbeteg-ellátását végző orvosoktól. Tulajdonképpen az a feladat, hogy egy nagy számban disszociális, affektlabil, vagy dependens személyiségzavarban szenvedő börtönpopulációban kell megtalálni azokat, akik valamilyen jellegű, mélységű vagy gyakoriságú pszichiátriai beavatkozásra szorulnak és merni kell elutasítani azokat, akiknél ez általában vagy az adott időben célszerűtlen volna.

5. *Drogfüggők.* Több okból (törvényes következmények, preventív gyógyszerek biztosítása) a nyerhető autoanamnesisek teljesen értékelhetetlenek és sajátágosan egyfor-

mák. Sajnos egyre kevésbé lehet abból kiindulni, hogy az elzárás ideje a drogmentességet is jelzi. A testi vizsgálat nyújthat támpontot, de ambuláner dönteni egy farmakológiai elvonás kirobbanásáról aligha lehet.

Terápiás lehetőségek

Gyógyszerek: Szinte csak a depot neuroleptikus szerek jöhetnek szóba. Börtönkörülmények között ugyanis aligha várható el, hogy a rendelt tablettákat olyan szakember adja be, aki meg tudja akadályozni azok összegyűjtését. Ennek hiányában a tabletták öngyilkossági szándék vagy kereskedelem céljából való összegyűjtése elkerülhetetlen. Az érthetetlen idegenkedés a depot neuroleptikumok alkalmazásától a nem pszichotikus állapotokban szerencsére megszűnőben van.

Verbális kontaktus-pszichoterápia: Az IMEI ambulancián ez nem könnyű. A körszállítás során mozgatott személyek, hacsak nem a BFB-ből kerülnek át, fáradtak, feszültek szoktak lenni. Néhány szavas megerősítésen kívül másra alig van mód. Többre csak az osztályos felvétel adhat lehetőséget. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a fogvatartottra az egészségügyi törvény ugyanúgy vonatkozik, tehát ha állapota közvetlen pszichiátriai veszélyeztetettségre nem utal, csak beleegyezéssel vehető fel. Ez a probléma a KKMO-ra való felvétellel hidalható át, mert az nem minősül pszichiátriai osztálynak.

Összességében elmondható, hogy az IMEI pszichiátriai ambulanciája speciális feladatkörű működési egység. Nem egyszerűen azért, mert prizonális pszichiátriával is foglalkozik, hanem nagyrészt azért, mert a vizsgáltakat (gondozottakat) nem a saját környezetükben ítéli meg és látja el. Ez az oka annak, hogy a beutaló orvosok és az ambulancia orvosai között folyamatos élő kapcsolatot célszerű és szükséges tartani.

Benke Bálint—Antal Albert—Krausz Sándor

Öngyilkossági kockázat

Csökkentésének lehetőségei

a magyarországi börtönkörülmények között

A börtön olyan totális intézmény, melynek sajátossága az elszigetelés, eszköze a fegyelmezés és a korlátozás, melyek a fogvatartott lelkiállapotára összetett hatással lehetnek. Anélkül, hogy az irodalomban bőségesen elemzett és hivatkozott deprivációkat részletesen felsorolnánk, csupán utalunk néhány olyan elemére, amely a fogvatartotti helyzetben a krízisállapotok kialakulását különösen elősegítheti. A szabadság – rácsok és falak által jelzett – hiánya nemcsak a külvilágtól szigeteli el az egyént, de családi, baráti, szociális környezetétől, a mindennapos információ cseréjétől (elsődlegesen annak emocionális elemeitől), az érzelmi-indulati állapotváltozások begyakorlott lehetőségétől is megfosztja. Ennek súlyos következménye a szociális szerepek elvesztése, az önérték és az énkép megingása.

A deprivációktól szenvedő fogvatartottak zöme a *szociális szerepek* gyakorlásában már megelőzően is kudarcos, az énkép és az ideálkép között igen nagy a távolság. Többségüknél már a fogva tartást megelőzően is valamilyen személyiségzavar, de legalábbis személyiség-diszfunkció a jellemző. Az IMEI-ben a krízisintervenció, illetve a gyógyító-nevelő csoportba történő elhelyezést megelőző kivizsgálásra beutaltaknál mindenekelőtt a hibás agressziókezelés emelhető ki. Ezek a fogvatartottak környezetükre és önmagukra nézve egyaránt veszélyt jelenthetnek.

Az öngyilkosságot megkísérlők vagy elkövetők élettörténetében gyakori a kora gyermekkori trauma, ami az infantilis pszichés munkamódok fixációját eredményezheti. Erre „erősít rá” a börtönlét, mely jellemből következően az infantilis-dependens viszonyulásokat hívja elő az autonómia hiánya révén azoknál is, akiknél a személyiség érettnak mondható. Az autonómiahi-

ány kompenzálásaként is kialakulhat a paraszucidium, mikor az azt megkísérlő egyén a fájdalom türése következtében a bátorság és férfiaság illúzióját élheti át. Ennek lélektani magyarázata az a freudi és stekeli felfogás, mely szerint ilyenkor az egyén valamely kapcsolati kötődéséből introjektált és inkorporált én-részének megbüntetésére törekszik. A börtörensím a szabályozórendszeren keresztül, mint kihelyezett felettes én működik, és az autonómia-törekvések gátlásáért cserébe adott „anyai” szerepet is betölt. Az egyéni döntés, választás megvonásával egyidejűleg a rezsím gondoskodik a táplálásról, a ruháról, a szórakoztatásról, átvállalva a döntések és felelősségek túlnyomó részét, cserében pedig a szabályzatnak megfelelő „balhémentes” viselkedést várja el. Ez a túltámogatás és függőségi viszony mintegy beépíti, erősíti és rögzíti a személyiségben a felelőtleniséget, az önállótlaniséget és a valódi kezdeményező-készség hiányát. Ha a

kihelyezett felettes énként és a korlátozó anyaként egyaránt funkcionáló rezsim nem teljesíti a „gyermek” fogvatartott valamely kívánságát (pl. más körletre helyezés, munkába helyezés vagy munkahely-változtatás stb.), akkor elsősorban az erős indulati töltéssel véghezvitt önkárosítás vagy paraszucidium következik be, melyet a személyzet manipulatívna ítélt, vélt haszonnalvűsége miatt. Ilyenkor a végrehajtási mód rendszerint a börtönszengben „falc”-nak nevezett elkövetési technika. Az elnevezés is beszédes, hiszen a falc eredeti szleng jelentése: „lelépni”. Az ilyen eseteket ugyancsak krízisállapotnak kell tekinteni, hiszen az indíték ezekben az esetekben is valamely – az egyén által – elviselhetetlennek ítélt állapot vagy helyzet megszüntetése.

Feldolgozásunk elsődleges szempontja az a *Shneidmantól* származó meghatározás, miszerint az öngyilkossági kísérletet elkövetők vezető motívuma sohasem maga a halálvágy, hanem valamilyen, az adott egyén számára elviselhetetlennek ítélt állapot megszüntetése.

Jelen munkánk célja az öngyilkossági kísérletet elkövető fogvatartottak motívációinak, illetve a krízisállapothoz vezető rizikófaktoroknak a feltárása és megfogalmazása. Ezen faktorok jobb megismerése reményeink szerint lehetővé teszi a veszélyeztetett fogvatartottak megfelelő szintű ellátását, és így az öngyilkossági kísérletek megelőzését.

Vizsgálati anyag, módszerek

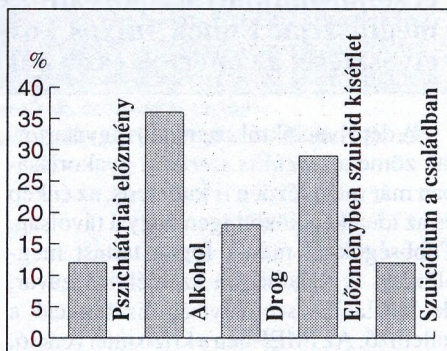
Jelen munkánk során 45 fős férfi fogvatartotti csoportot vizsgáltunk, akik gyógyító-nevelő csoportba történő elhelyezéshez szükséges kivizsgálás céljából, illetve krízishelyzet miatt kerültek felvételre az IMEI-be. Korábbi előzményi adataikban öngyilkossági kísérlet már szerepelt.

A kiválasztás során nem vettük figyelembe sem a fogva tartásukat indokló bűncselekményt, sem a fogva tartásuk időtartamát és az abból már letöltött időt.

A klinikai vizsgálatok anyagából elemeztük a rendelkezésre álló előzményi adatokat. Valamennyiüknél történt célzott exploráció és készültek személyiségtesztek (Rorschach, Szondi)

Az előzményi adatok alapján megállapítható, hogy a vizsgáltak 37%-a első szabadságvesztését tölti, míg 63%-uk visszaeső. Nagyrészüik csonka családban vagy intézetben nőtt fel. Eseteinket a veszélyeztetett előzményi adataik szempontjából is elemeztük, ennek alapjául a Ringel-Stengel Kielholz skála szolgált. (1. ábra)

Szucidiummal kapcsolatos rizikófaktorok (1. ábra)

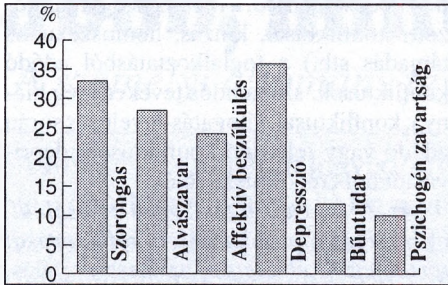

Adataink szerint az alkoholdependencia, valamint az előzményben szereplő öngyilkossági kísérlet, mint a konfliktuskezelés hibásan rögzült formája, prizonális körülmények között is komoly szerepet játszik az újabb öngyilkossági kísérletben.

Elemeztük az egészségügyi dokumentáció anamnesztikus adataiban szereplő klinikai tüneteket és azok gyakoriságát. (2. sz. ábra)

A célzott exploráció alapján négy csoportra osztható az öngyilkossági kísérlet háttérében húzódo motíváció. Ezeket az elkövetési módokkal összevetve jelentős különbségeket észleltünk. (3. ábra)

Klinikai tünetek (2. ábra)

Fogva tartási körülmények között olyan kényszerközösségek jönnek létre, amelyekben az informális hierarchia meghatározó. A bűnözői létforma, az agresszió, a mindennapos harc a csoportban elfoglalt pozícióért a gyengébbeket, és különösen az első alkalommal börtönbe kerülteket anyagi, egzisztenciális, szexuális frusztrációk eltűrésére kényszeríti. Az áldozatot insufficiencia érzés, esetlegesen súlyos büntudat gyöttri. Ez a lelkiállapot, különösen a szexuális traumák esetében, öngyilkossági kísérlethez vezet. Az ilyen esetekben nemritkán depresszió vagy mély regresszióval járó pszichogén zavartság figyelhető meg. Ezekben az esetekben az elkövetés módja is alkalmasabb az élet kioltására: stranguláció, nyakra-torokra való szúrás, önégetési kísérlet. Az ilyen elkövetési módok véleményünk szerint nemcsak figyelemfelhívó öngyilkossági kísérletek, hanem valódi halálvágyat jelezhetnek.

Az öngyilkossági veszélyeztetettség szempontjából a szexuális traumát elszenvedettek, a tárgyvesztést átélők (családtag elvesztése, halála, kapcsolat megszakadása), a jogerőre emelkedett és az egyén által szubjektíve túl súlyosnak ítélt szabadságvesztés mértéke fenyeget az élet kioltására alkalmas elkövetési móddal. A közeli szabadulás kapcsán felszínre kerülő szorongás inkább figyelemfelkeltő öngyilkossági kísérlethez vezethet.

A vizsgált csoport agressziókezelésének elemzése során, a fogva tartásukat

megalapozó cselekményük alapján két csoportot különböztettünk meg. Míg az egyik csoport által elkövetett bűncselekmény élet és testi épség ellen irányult, a másik csoporté vagyon elleni bűncselekmény volt. A két csoport indulatmobilizációja és agresszió-kielési módjai alapvetően különböznek.

Az erőszakos bűncselekmények elkövetőit a szélsőséges extroverzió, az indulatvezérelt, ellensúly nélküli, cselekvésvezérelt agresszió jellemzi. A vagyon elleni cselekmények elkövetőinél inkább szorongás és a depresszió autoagresszív megnyilvánulásai figyelhetők meg. Utóbbiakra jellemzőbb a realitáskontroll elvesztése vagy fellazulása.

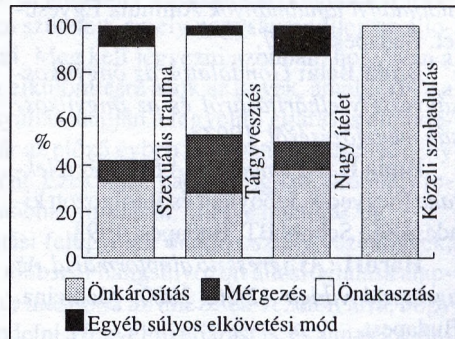
A vizsgált csoportban a krízisintervenciók terápiát követően az öngyilkossági kísérlet ismétlődését a homoszexuális traumát elszenvedőknél 16%-ban, a tárgyvesztést átéltek körében 23%-ban észleltük.

Az elkövetési módokat figyelembe véve az élet kioltására alkalmasabb módok (önakasztás stb.) esetén 50% feletti ismétlődési gyakoriság tapasztalható.

Megbeszélés

A paraszucidiumként értékelhető öngyilkossági kísérletek elkövetése olyan kommunikációs eszköz, amellyel a fogva

Elkövetési mód a motiváció függvényében (3. ábra)

tartott felhívja a figyelmet önmagára, aktuális konfliktusaira. A végrehajtó tettével részben eléri célját, azt hogy foglalkozzanak vele, és rövid időre, az indulatkisülés következtében megkönnyebbül. A munkamód egyfelől a gyermeki dackorszakra emlékeztet, másfelől viszont a freudi, másodlagos betegségelőny mintáját követi. Emellett olykor tekintélyt és elismerést is szerez az erőszakos alapon szerveződő fogvatartotti szubkultúrában, és pozíciója esetleg erősödik. Ezenkívül hatékony mintát szolgáltathat a többiek számára is.

Motivációként döntően a börtönhelyzetben kialakult konfliktusok megoldási törekvése tartható fel.

A fogva tartási körülmények között az öngyilkosság megelőzéséhez a veszélyeztető tényezők felmérése nyújthat segítséget. Az öngyilkossági kísérlethez vezető krízishelyzetek rizikófaktorai közül az alábbiakat tartjuk kiemelésre érdemesnek:

- *a fogva tartás eljárási folyamatából adódó elemek:* előzetes letartóztatás, fogdába, börtönbe kerülés, kihallgatások, tárgyalások, ítélethirdetések stresszhelyzetei, ítélet jogerőre emelkedése, szabadulás előtti időszak.

- *A fogva tartás körülményeiből, rendszereiből adódó elemek:* az elhelyezés kö-

rülményei (magányos, társas, túlzott alkalmazkodást igénylő, a rabtársak egymás közötti konfliktusai, kínzás, homoszexuális támadás stb.) a foglalkoztatásból adódó konfliktusok, szabadidős tevékenység hiánya, konfliktusai, látogatás-levezetés során adódó vagy feltárló konfliktusok, depri-
vációkból eredő frusztrációk.

- *A fogvatartott szociális, családi, egészségügyi problémái, rizikófaktorokat tartalmazó előlelete:* haláleset, válás, gyermekszületés, alkoholizmus, kábítószeresség, pszichiátriai kezelés, egyéb pszichés anomáliák, krónikus betegségek.

A szuicid prevenció érdekében elengedhetetlennek tartjuk a büntetés-végrehajtási szermélyzet összehangolt csapatmunkáját, amely a személyzet teljes egészét érinti (őrszemélyzet, bv. osztály, nevelési szolgálat, lelkeszi szolgálat, ápoló, pszichológus, orvos stb.). A csapatmunka létrejöttének feltétele, hogy a munkában részt vevők megfelelő képzésben részesüljenek, felismerjék a rizikófaktorokat, és ezáltal módjukban álljon a szükséges és elégséges intézkedések megtétele. Elengedhetetlen, hogy a veszélyeztetett fogvatartottak megfelelő szintű gondozásba kerüljenek.

*Antal Albert, Hamula János,
Szakonyi Erika, Zsombor Júlia*

Felhasznált irodalom

Az öngyilkosság. Orvosi és társadalomtudományi tanulmányok Animula Egyesület, Budapest, 1997.

Buda Béla: *Gondolatok az öngyilkosságveszély elhárításáról és az öngyilkosság megelőzéséről*, 1997.

Buda B.: *Az empátia – A beleélés lélektan* (negyedik, kibővített és átdolgozott kiadás) Ego School BT, Budapest, 1993.

Hardi I.: *Az agresszió alapformái id. Az agresszió világa* 42-56. 2000. Medicina, Budapest

Kernberg, O.F.: *Borderline szindróma és patológiás narcizmus.* Párbeszéd Kiadó Budapest, 1993.

Ringel, E.: *Selbmordverhütung*, Hans Huber Verlag Bern, 1969,

Shneidman, E.S.P. Mandelhorn: *How to Prevent Suicide* id. Buda Béla, 1967 *Az öngyilkosság*, 40. l.

Stengel, E.: *Grundsatzliches zum Selbstmordproblem.* In: Ringel: op.cit.(62)-9-50

Temesváry B.: *Az önpusztító agresszió* id.: *Az agresszió világa* 149-155, 2000. Medicina, Budapest

Jobb, mint korábban

A személyi állomány fegyelmi helyzete 2000-ben

A hivatásos szolgálati jogviszony mind büntetőjogi, mind munkajogi vonatkozásban sokkal nagyobb felelősségvállalásra, fegyelmezettségre kötelezi az állomány tagjait, mint a civil munkáltatóknál létesített munkaviszony. A hivatásos állomány tagjainak szolgálati jogviszonyára vonatkozó jogszabályok, munkaköri leírások és szolgálati utasítások legapróbb szándékos vagy esetenként akár gondatlan megszegése is komoly büntetőjogi vagy fegyelmi felelősségre vonást eredményez. A büntetés-végrehajtási szolgálat jellegéből adódóan olyan szolgálatból eredő kötelezettség megszegése, amely más munkaviszonyban csupán fegyelmi felelősség megállapítására alkalmas, a hivatásos szolgálatban álló munkavállaló esetében akár katonai bűncselekményt is megvalósíthat. Ezért is rendkívül fontos az, hogy az állomány tagjai pontosan tisztában legyenek szolgálati kötelezettségük legapróbb részleteivel és az azok megszegésével járó fegyelmi és büntetőjogi következményekkel.

A 2000. évben a büntetés-végrehajtás személyi állományába tartozók közül 629 fővel szemben indult fegyelmi vagy büntetőeljárás, amely az állomány közel 9 százaléka. Ez 2,2 százalékkal alacsonyabb százalékpontot jelent az 1999. év adataihoz képest. A szolgálati viszonyból eredő kötelezettségek vétkes megszegésének alapos gyanúja miatt indított eljárások közel kétharmada (412) fegyelmi, egyharmada pedig (217) büntetőeljárás volt.

Az elrendelt büntetőeljárások tehát csupán az állomány 3 százalékát érintették. Elmarasztaló büntetőítélet pedig csupán 69 esetben született, amely nagyságrendileg az állomány tagjainak mindössze 1 százalékát jelenti. Meg kell jegyezni azonban, hogy sem a korábbi években, sem 2000-ben nem kerültek elkülönítésre azok az ügyek, amelyekben a büntetőeljárással egyidejűleg, ugyanazon tényállás alapján a fegyelmi eljárás is elrendelésre került. Így könnyen lehetséges, hogy már az előző évben is ugyanazon cselekmény megjelent mind fegyelmi, mind büntetőügyként. Ezek a számadatok így az állomány fegyelmi helyzetét a valóságnál lényegesen rosszabbnak mutatták, illetve mutatják be.

A Legfőbb Ügyészség büntetés-végrehajtási felügyeleti önálló osztály vezetőjének, dr. Vókó György osztályvezető ügyész úrnak többször hangsúlyozott állásfoglalása alapján 2000 júniusában az országos parancsnok úr utasította az intézetek vezetőit arra, hogy – a büntetőeljárásra tekintet nélkül – el kell rendelni a fegyelmi eljárást is, és annak később-

bi alakulásától függően kell dönten a fegyelmi eljárás felfüggesztése, megszüntetése, vagy az esetleges maradék cselekmény miatti folytatásának kérdésében.

Ebből következően a 2000-ben 42 fővel szemben ugyanazon cselekmény miatt a büntetőeljárás mellett megindítottuk, és azzal egyidejűleg – a büntetőeljárás befejezéséig – felfüggesztettük a fegyelmi eljárást is.

Az is előfordul, hogy ugyanazon történeti tényállás – amely bűncselekményként minősül – magában hord olyan, a bűncselekmény elkövetését elősegítő eszközcselekményeket, amelyek önmagukban is valamely fegyelmi eljárás alá tartozó vétkes köteleességszegést valósítanak meg. Így egyazon elkövető, ugyanazon esetben történt cselekményével fegyelem-sértést és bűncselekményt is megvalósít, melyek miatt két különböző eljárást folytatunk.

Az alábbi számadatok csak a fentiek figyelembevételével értékelhetők reálisan. Ezt figyelmen kívül hagyva a ténylegesnél aggasztóbbnak tűnhet a fegyelmi helyzet.

Büntetőeljárások

2000-ben a büntetés-végrehajtás 217 hivatásos állományú tagja ellen indult büntetőeljárás, az állományilletékes parancsnok, a rendőri szervek, az elítéltek vagy azok hozzátartozóinak kezdeményezésére. Ebből 209 fővel szemben a szolgálati jogvisztonnyal összefüggő cselekmény, 8 főnél pedig a szolgálati jogvisztonnyal nem összefüggő bűncselekmény alapos gyanúja miatt.

A *szolgálati jogvisztonnyal összefüggő bűncselekmények* alapos gyanúja miatt indított büntetőeljárások közül 66 fővel szemben a nyomozást még ügyészi szakban megszüntették bűncselekmény vagy bizonyíték hiányában.

Elmarasztalásra 67 személy esetében került sor, 3 fővel szemben ügyészi megrovás formájában, 64 esetben pedig bírósági ítélettel. További 24 fővel szemben emelt vádat az ügyészség, de büntetőítélet még nem született. A többi 52 érintettel szemben a nyomozás még folyamatban van.

A bűncselekmény alapos gyanúja tehát a kezdeményezett eljárásoknak csupán 32 százalékában nyert bizonyítást, és eredményezett büntetőjogi elmarasztalást.

Ha feltételezzük, hogy a még vádemelési szakaszban lévő 24, és a nyomozati szakban lévő 52 (összesen 76 fő) elleni ügyben is ilyen arányban kerül sor elmarasztaló döntésre, úgy az a 2000. évben indult büntetőeljárások 44 százalékát jelenti.

Az elkövetett bűncselekmények tárgyi súlyát jelzi, hogy végrehajtható szabadságvesztés-büntetést egyetlen esetben szabott ki a bíróság, felfüggesztett szabadságvesztés is mindössze 3 esetben sújtotta az elkövetőt.

Az esetek nagy többségében pénzbüntetést, a cselekmény társadalomra veszélyességének csekély súlya miatt pedig 6 fővel szemben megrovást, további 6 fővel szemben próbára bocsátást is elegendőnek tartott.

A *fogva tartás törvényességét sértő bűncselekmények* alakulását különösen nagy figyelemmel kíséri a kínzás és az embertelen bánásmód megelőzésére létrehozott Európai Ellenőrző Bizottság, a CPT is.

2000-ben a büntetés-végrehajtási intézetek parancsnokai is fokozottan ellenőrizték a fogvatartottakkal való bánásmód törvényességét, az annak megsértésére utaló gyanú esetén haladéktalanul fegyelmi, illetve büntetőeljárást kezdeményeztek a felelősségre vonás érdekében.

A Btk. 226. §-ába ütköző *bántalmazás hivatalos eljárásban* alapos gyanúja miatt 13 esetben a fogvatartott, 38 esetben az intézet parancsnoka kezdeményezte a büntetőeljá-

rást. Így az összesen 51 fővel szemben tett feljelentés során 4 esetben a nyomozást az ügyészség megtagadta, 12-12 fő esetében bűncselekmény, illetve bizonyíték hiányában megszüntette, és csupán 7 ügyben, 10 személy ellen emelt vádat, melyből 3 ügyben 5 főt ítél el, további 4 ügyben 5 fő ellen bírósági szakban, 13 fő ellen ügyészi szakban az eljárás még folyamatban van.

A Btk. 250. §-ába ütköző *vesztegetés gyanúja* miatt 16 fő ellen indított ügyben is csupán egyetlen elmarasztaló ítélet született, további 3 fővel szemben vádemelési szakaszban van az eljárás. Az eljárás során 11 esetben nem volt bizonyítható, hogy azt elköveték, vagy hogy azt a gyanúsított követte el. Egy fővel szemben az eljárás még folyamatban van.

A fenti két bűncselekmény-kategóriában tehát az állapítható meg, hogy bár a feljelentés megtörténik, de az intézetek vezetői nem kellő időben és megfelelő szakszerűséggel dolgoznak annak érdekében, hogy a bántalmazás és vesztegetés bizonyítható is legyen. Ezeknek az ügyeknek a vizsgálata során a nyomozásban sokkal nagyobb segítséget kellene nyújtani a katonai ügyészségeknek, hiszen az intézetek bizonyos fokig zárt rendszerében a parancsnokoknak sokkal több lehetőségük van arra, hogy a megfelelő bizonyítékokat haladéktalanul biztosítsák, beszerezzék, s a bűnelkövetőt „forró nyomon” üldözzék.

Ez a fajta ügyészséggel történő együttműködés pillanatnyilag ronthatná ugyan a bűnügyi statisztikánkat, de hosszabb távon jó eredménnyel járna, és az állomány becsülettel dolgozó, törvényes keretek között eljáró tagjait az általánosítás negatív következményeitől megkímélné.

Más a helyzet a Btk. 225. §-ába ütköző *hivatali visszaélés* büntetetének gyanúja miatt 29 fő ellen kezdeményezett ügy vonatkozásában. 9 eljárás intézetvezetői, 9 fogvatartotti és további 11 más hatóság feljelentése alapján indult. Ezek közül is mindössze 5 esetben került sor vádemelésre, csupán 1 elmarasztaló ítélet és 1 ügyészi megrovás született. A nyomozás elrendelését 17 esetben bűncselekmény hiányában tagadta meg az ügyészség, 2 esetben pedig bizonyíték hiányában szüntették meg az eljárást.

A hivatali visszaélések miatt indított büntetőügyek 80 százaléka tehát alaptalannak bizonyult, az eljárást nem csupán a bizonyítékok, hanem elsősorban bűncselekmény hiányában kellett megszüntetni.

Egyetlen eljárás sem indult tavaly a büntetés-végrehajtási testület állományának tagjai ellen *jogellenes fogva tartás* vagy *szabadság elleni bűncselekmény* miatt.

Összességében tehát megállapítható, hogy azok a fogva tartás törvényességét sértő bűncselekmények, amelyekben 2000-ben elmarasztaló ítélet született, az egy ügyészi megrovást és a 7 jogerős ítéletet figyelembe véve, feltételezve, hogy a 12 vádemelés is mind elmarasztaló ítélettel fejeződik be, akkor sem haladja meg az állomány létszámának egy-másfél százalékát azoknak a száma, akiket fogva tartás törvényességét sértő bűncselekmény miatt ítél el jogerősen a bíróság.

Katonai bűncselekmények

A hivatásos állomány tagjai ellen 2000-ben katonai bűncselekmény alapos gyanúja miatt indított ügyek száma országos szinten 12 volt.

Ezek nagyobb részét (40 fő) a szolgálatban történt kötelességszegés, valamint (31 fő) a szolgálati feladat alóli kibúvás, kisebb részét (11 fő) parancs iránti engedetlenség, illet-

ve (5 fő) jelentési kötelezettség megszegésének vétsége, szolgálati tekintély megsértése és egyéb bűncselekmények alapos gyanúja miatt indították. Közülük 54 fővel szemben zárult az eljárás elmarasztaló ítélettel, 2 fővel szemben ügyérsi megrovást alkalmaztak, 11 esetben a vádemelési szakaszban van az ügy. E bűncselekményi körben tehát megállapítható, hogy az elrendelt nyomozások 70 százalékában bizonyítást nyert a cselekmény.

Az állomány tagjai közül mindösszesen 8 személy ellen indult olyan büntetőeljárás, amely a szolgálattal összefüggésbe nem hozható. Két esetben hoztak elmarasztaló ítéletet, 2 ügyet megszüntettek, 4 pedig még folyamatban van.

Fegyelmi eljárások

A szolgálati viszonyból eredő kötelezettségek vétkes megszegése miatt 412 fővel szemben rendeltünk el vizsgálatot. A vétkes köteleességszegést 328 esetben lehetett bizonyítani, és ennek következtében fenyítést kiszabni. Az elrendelt vizsgálatok közel 20 százalékában nem lehetett vétkességet megállapítani, ezért 84 fővel szemben az eljárást megszüntették. A vétkességet megállapító határok közel 50 százalékában a cselekmény csekély súlya miatt csupán feddés kiszabása történt. 87 esetben kapott az elkövető megrovás büntetést. A súlyosabb fenyítési nemek alkalmazására csak néhány esetben került sor.

A fogva tartás törvényességét sértő cselekmény vagy köteleességszegés miatt mindössze 2 fővel szemben kellett fegyelmi úton fenyítést alkalmazni, az összes többi fegyelemsértés egyéb kisebb súlyú mulasztás vagy gondatlanság miatt történt.

★

Összességét tekintve az állomány fegyelmi helyzetét átlagosnak lehet minősíteni.

Bakó Katalin

Univerzális szerszám

*A katonai és rendvédelmi feladatokra
alkalmazható kések*

„A nagy kés több, mint egy férfias szimbólum.”

(Dave Kreutzer)

Egyik legősibb eszközünk a kés. Talán épp időtlen célszerűsége a titka. Jó példa erre az 1939-ben megalkotott legendás SAS Fairbairn-Sykes harcikés, amely egy több ezer éves egyiptomi típus újragondolása. Ez a kés jól példázza azt is, hogy a legjobb eszközöket néha nem fejlesztő mérnökök, hanem gyakorlati szakemberek alakítják ki. William E. Fairbairn őrnagy az OSS (Office for Strategic Service, a CIA elődje), Eric Antoni Sykes pedig a SOE (Speciális Végrehajtó Szervezet) közelharcszakértője volt a második világháborúban. A kés napjainkra semmit nem veszített jelentőségéből, sőt katonai és rendvédelmi felhasználás terén is egyre népszerűbb. Ez a legsokoldalúbb és legmegbízhatóbb szerszámunk. Fegyverként pedig láthatatlan, gyors, halk, pontos és csak a célzott személynél okozhat sérülést. Sokak szerint közelharcban (kb. 3 méteren belül) veszélyesebb lehet a pisztolynál.

Eltérő felhasználási igények eltérő típusú késeket követelnek meg. Így katonai és rendvédelmi célra beszélhetünk harci-, túlélő-, bűvár-, resque-, többfunkciós, rohamkésekről és szuronyokról stb.

A jó késsel szemben magas követelményeket támasztanak. Amikor az US Navy SEAL 1994-ben új szolgálati kést kívánt rendszeresíteni, összesen 31 fegyvert teszteltek. Tengervízbe merítették a próbapéldányokat, majd szárazon és nedvesen 12 féle kötelet vágta át velük, favágásra, lyukak fúrására használták őket. A hajlítási teszt során egy 90

kilós férfi felhúzta magát a két gerenda közé szorított pengéjű kés markolatába kapaszkodva, 2 cm-es többvezetékes elektromos kábelt vágta át vele. Végül a kicsi és szinte névtelen Mad Dog cég 01-es magas széntartalmú szerszámacélból készült ATAK-ja volt az egyetlen, amely ép és éles maradt a teszt végén.

Történeti áttekintés

A késjellegű vágóeszközök a paleolitikorból a neolitikorba való átmenet idején

tűnnek föl (eliptikus vagy ék alakú, gondosan élesre és hegyesre pattintott kovaködarabok). A fémek (réz) felfedezése lehetővé tette a fegyverkészítőknek a formák változatosabb kialakítását. Szélesre (általában háromszögűre kellett) a pengét kialakítani, hogy kellően szilárd legyen. Az i.e. 2 000 évvel a tiszta rezet felváltó kemény bronz a pengéhez rögzíthető, kiváló fogást biztosító markolat kialakítását is lehetővé tette. A kés formáját az anyag és a használati mód is meghatározza, ezért vágásra hajlított, szúrásra egyenes pengeformát alakítottak ki. I.e. 1 000-500 között a bronz fokozatosan átengedte helyét a vasnak, amelyet könnyebb volt előállítani és olcsóbb volt. A vaskor vágókése rövid, görbe nyelű. Jellegzetes pengéje egyszer görbült. A vas előnytelen tulajdonságain kovácsolással tudtak javítani. A 12. szd.-től több acélszálból összekovácsolt „damaszktolt acél” technológiájával olyan fémeket kaptak, amely az összes kívánt tulajdonsággal rendelkezett: erős, kiválóan élezhető és éltartó volt.

A kést elsősorban kiegészítő (segéd-) fegyverként használták. Ez a feladatkör jellemzően mind a mai napig megmaradt. A parthus lovas íjászok, vagy a perzsa „halhatatlanok” a lándzsa és az íj mellett alkalmazták. A római hadseregben *pugio* néven Marius reformjai idején vált általánossá használata. Az európai lovagi fegyvertárban a 13. századtól került általános használatra a tör. Ekkor jutott el hazánkba is a nyugati mintájú lovagi öltözet, fegyverzet átvételével. A 13. századi példányok pengéi között gyakoriak az egyélű, mérsékelten hajlított alakúak, a következő században azonban a pengék már kétélűek és he-

gyes csúcsba futnak. A 15-16. században a leggyakoribbak a két- és háromélű pengék, de már előfordulnak erőteljes gerincélű, hosszú, keskeny levélalakban készült, vájatokkal, ún. méregcsatornákkal áttört, továbbá a legkülönbözőbb vájatokkal kiképzett pengék is. A *fogastőrök* pl. megakasztották az ellenség kardjának pengéjét. Megcsavarással esetleg el is lehetett törni azt. A középkori török külön csoportját alkotják azok a példányok, amelyekkel a lovagok a harc képtelenné tett ellenfélnek a kegyelemdőfést megadták (*misericordia*).

Hazánkban a 16. században elterjedtek a török-arab eredetű, hajlott pengéjű törféleségek. A 17-18. században elsősorban Spanyolországban használták a balkezes vívőtőröket. A 16. század második felében találkozunk löberendezéssel ellátott törökkel is.

Japánban a leggyakoribb fegyver a 25-30 cm hosszú *tanto* volt. A kés a szamuráj ékszere is volt, amely jelentős szerepet töltött be az állandó intrikák és mérényletek miatt (a kardot látogatóban le kellett tenni, a késeket viszont állandóan viselték). A kínai kultúrában is ősi fegyvernek számít a kés (*tao*). Kína legrégebbi ismert bronzkészítménye egy i.e. 3 000-ből származó bronzkés. A markolatok különbözőek voltak, attól függően, hogy nyélben és nyelvben (*ping sö*), vagy nyélben és fejben (*sou*) végződtek. A régi kínai kések hossza 13-45 cm között változott. A „fejes” típusba tartozó kések fejeit karika, állat vagy sárkány formájúra képezték.

A lőfegyverek terjedésével és a lovagi harcászat eltűnésével a nyugati országok hadseregeiben mint taktikának nem megfelelő fegyvert elvetették a késeket.

Tovább élt azonban fegyverként *szurony* formájában, amely lehetővé tette az egységes távolra ható és közelharcfegyver kialakítását.

A harci kések reneszánszának kezdete az első világháborúra tehető, amikor a hadseregek *közelharctörőket* (rohamkéseket) adtak katonáiknak. A Német Hadügyminisztérium pl. 1915. május 8-án meghatározta, hogy a Nyugati Hadsereg valamennyi gyalogos századának 6 db kést vagy tört adjanak, hogy az állásharc és árokharc előtt, őrzáratoknál a saját peremvonal előterében és az ellenség állásainak rajtaütésénél közelharcfegyverként szolgáljanak. Az ároktörők általában vadászkésekből lettek kifejlesztve. Gyakran felirattal is ellátták: pl. „Rohamban hű”. E korszak tipikus terméke a boxerszerűen kialakított markolatú amerikai ároktör.

Ezeket a fegyvereket és utódaikat használták a második világháborúban is. Pl. a híres német Brandenburgi hadosztály katonái az első világháborús Stromdolkot. A brit SAS a Fayrbairn-Sykest alkalmazta. Az USA légideszant katonái pedig a jobb lábszárra erősítették fel ugrás előtt az M3 kést M6 bőrtokban. Elsősorban az elitalakulatokat és a kommandókat látták el speciális igényeiknek megfelelően ezekkel az eszközökkel.

A második világháború utáni korszak helyi háborúban megmaradt, sőt talán még nőtt is a kések szerepe. Használták ezeket az izraeli ejtőernyős vadászok, a Vietnamban harcoló amerikai katonák pedig akár hónapokat is vártak egy Randall késre. Vietnamban az elitalakulatok által alkalmazott kések top-listáját a Camillus vagy az Ontario cégek által gyártott szerény méretű és küllemű *Milpar*

pilóta-túlélőkés vezette. Kicsi, kompakt, erős szerszám és fegyver, amely csendes mozgást tett lehetővé a dzsungelben. A második helyen állt az elnyúlhatetlen USMC Fighting/Utility, vagy népszerű nevén a KABAR. 1943-tól volt ez hű társa a dzsungelben harcoló amerikai katonáknak. A harmadik helyen a 15 cm hosszú Recon, vagy SOG kés állt. A negyedik egy egész kategóriát jelöl. A különféle magánutakon beszerzett késeket foglalja össze (Gerber, Buck, Western, Ruana stb.). Ezek közül kiemelkedett a Gerber MKII, amely elsőrangú fegyver. Az utolsó nagy csoportot a híres Randall-kések alkották. Ezek azonban a maguk idejében is igen drága darabok voltak, ezért egy egyszerű Special Forces-katona (vagy akár tiszthelyettes) nem szerezhetett be ilyen eszközt. Elsősorban tiszteteket látunk a régi fotókon ezekkel büszkélkedni.

Napjainkban talán soha nem látott forma- és funkciógazdagsággal ismét rangos helyet foglalnak el a fegyveres küzdelemben. Ez két tendenciával indokolható. Minden fegyveres szervezetnél jelentősen megnőtt a különleges feladatok ellátásának jelentősége. Ezzel párhuzamosan az individuum szerepének erősödésével megnőtt az egyén életben maradásának és életminőségének a jelentősége, s így a kés, mint univerzális szerszám (amely egyaránt alkalmas az ételkészítésre és szerelési feladatok elvégzésére) újra fontos szerepet kapott.

A kések anyaga

A kések pengéje általában acélból (ötvözött vagy ötvözetlen) készül, de gyártanak késeket műanyagból (pl.

rendkívül szilárd Zytelből, amely 33% üvegszállal megerősített nejlon), amelyet az tesz nagyon veszélyessé, hogy műszeres vizsgálattal nem mutatható ki a biztonsági kapuknál. A Misson Knives cég MPK-ja erős és minden külső hatásnak ellenálló titánötvözetből van (speciális katonai akcióknál, pl. tengeralattjáró fedélzetéről indulva fontos lehet, hogy antimagnetikus). Alkalmazzák a Zircon Oxid-kerámiát, melynél a gyártók szerint csak a gyémánt keményebb, élezést nem is igényel (pengéje könnyedén karcolja az üveget). Se szeri, se száma a különböző összetételű acélötvözeteknek, melyet a késgyártók használnak. A jelenleg használt legnépszerűbb stainless ötvözött acélok: 440 C, G-2, ATS-34. A CPM 440 különleges porkohászati eljárással készül, s így nem tartalmaz az acélban egyébként mindig jelenlévő káros szennyező elemeket (foszfor, kén). Ritkábban használják a 13%-nál kevesebb krómot tartalmazó, nem stainless „szénacélokot” (O2, Carbon V, 1095 C stb.), mert könnyebben rozsdásodnak. A közhiedelemmel ellentétben nem létezik rozsdamentes acél. A Stainless Steel „szennyeződésálló” acélt jelent.

A pengék minőségét alapvetően három fő tényező határozza meg: a felhasznált anyag minősége, a kovácsolási technika és a hőkezelés. Rendkívül fontos mutató a penge keménysége, melynek a késgyártásban használatos mértékegysége a HRC (Hardness Rockwell Cone). A nagyon kemény 60-62 HRC értékű pengék jól tartják élüket, azonban utánélezésük nehézkes. Az 50-es érték túl lágy. Az 54-59 HRC-t tartják az arany középértéknek.

A kés okozta sérülések

Bár a kés nagyon veszélyes fegyver, a sérülések orvosi ellátása általában könnyebb, mint a lőtt sebeknél. A szívet ért szúrás, vagy a torok átvágása okozza a legsúlyosabb sérülést, gyakorlatilag a leggyorsabb halált. A gyomor vagy a léggyék szúrása, vágása súlyos pszichológiai és fiziológiai hatást (sokk) vált ki, s ilyen értelemben nagyon hatásos (a kontroll, az eszmélet gyors elvesztését okozza, bár nem jelent azonnali halált).

Az alábbi táblázat a legfontosabb támadási területeket sorolja fel, bemutatva támadásuk élettani hatásait.

fsz.	artéria, szerv neve	mérete	mélysége	eszmélet-vesztés mp.	a halál beállta
1.	(brachiális) - felkari	közepes	1,5 cm	14	1 1/2 perc
2.	(radialis) - alkari verőér	kicsi	1,5 cm	30	2 perc
3.	(carotis) - nyaki verőér	nagy	4 cm	5	12 másodperc
4.	(szublimális) kulcs-, szegycsont alatti	nagy	6,5 cm	2	3 1/2 másodperc
5.	szív		9cm	azonnali	3 másodperc
6.	gyomor		14 cm	a vágás mélységétől függ	

A penge

A kések legfontosabb része a penge. Alakját a rendeltetés és a felhasználási mód határozza meg (szerepe van a hagyományoknak is). Kultúrkörünkben elsősorban az egyenes típus terjedt el.

A klasszikus pengék makulátlan, tükröfényes polírozásúak. Napjainkban azonban egyre divatosabbak a homokfűjással tompított fényű, illetve a katonai célra szánt fekete pengék (festék- vagy műgyantabevonattal látják el), melyek bevonata védi is a fémot.

A penge szélei valamilyen szögben zárnak. Ez az él, amely két részből áll. Először a kés hátától valamilyen távolságra viszonylag éles szögben beköszörül a pengét. Ez a *levezető él*, melynek elsősorban az a feladata, hogy segítse a penge bevezetését a vágott anyagba. Ez a felület végződik a *vágóélben*. Több típusú beköszörülést alkalmaznak a gyártók a levezető élen (kivájt, sík és vésőköszörülés). A kivájt forma sajátossága, hogy a penge gerince alatt homorú (a borotvákra jellemző) beköszörülés található mindkét oldalon. Az ily módon kialakított éllel viszonylag kis erőt igényel a vágás. Hatékony élstruktúrát ad az egyenes köszörülés, mely hasonlít az előzőre, de a levezető éleket egyenes lapok határolják. Nagy igénybevételnek kitett eszközökön alkalmazzák a *véső típusú* formát, melynél csak a penge egyik oldala van beköszörülve. Viszonylag könnyen és gyorsan utánélezhető, ugyanakkor a véső élű pengével kemény anyagban végzett mély vágás jelentős erőfelfejtést követel, mivel a penge hajlamos elvándorolni a vágási vonaltól. Puha anyag-

ban viszont enyhe körívű pályán mozog a penge.

A legtöbb késnél szablyszerűen, a kés hátától valamilyen távolságra kezdik el a levezető él kialakítását. Az ilyen pengék erőteljes eszközök, jól viselik az oldalirányú terhelést. Hátrányuk viszont, hogy a vágandó felületbe a vékony vágóéllal való gyors metszés után, viszonylag lassan és nagy erőt felémészelve hatolnak be az anyag mélységébe, mivel a viszonylag tompa szögű levezető élük belefeszül a szétválasztott anyagba. Ezért a legkiválóbb késeket úgy alakítják ki, hogy a levezető él közvetlenül a háttól indul ki. A penge egésze "V" keresztmetszetű.

A tulajdonképpeni vágófelület, az él kialakításánál két módszert alkalmaznak. A korszerű egyenes (plain) élnek mikrocsipkézésűnek kell lennie (Micro-Serretions - az él teljesen egyenesnek, simának tűnik, de nagyítóval vizsgálva látható, hogy a felülete recés). Az ilyen penge egyesíti magában az egyenes él tiszta vágási felületének, mély behatolásának és a recés felület mikrotépéseinek előnyeit (pl. ha egy paradicsomot kell átvágni, a Micro-Serretions feltépi a gyümölcs kemény héját és az így nyitott úton könnyen halad előre az egyenes élű penge).

Egyre népszerűbb éltípus, az ún. SpyderEdge Serretion (csipkefogás), melyen hullámos vonalat képező homorú bemarkások vannak. Több kisebb homorulat után egy szélesebb következik, váltakozva a pengén. Találkozásuknál ragadozófog-szerű tépőhegyek találhatók. A fogak között is van vágóél, így folyamatos metszés érhető el (a hajlított élek 14%-kal hosszabb vágófelületet al-

kotnak, mint az egyenes penge). Legfőbb előnyük, a brutális, ellenállhatatlan vágási képesség. Az ilyen késekkel kábeleket is át lehet vágni. Hátrányuk, hogy kevésbé felelnek meg finom vágási (tábori vagy túlélő) feladatokra. Bár struktúrájuk miatt éltartóak, utánélezésük azonban szinte lehetetlen. Épp ezért több gyártó kísérletezik azzal, hogy egyesítse előnyeit az egyenes élével. Általában 75/25, 60/40 és 50/50 a serra-
ted/plain részek aránya.

A hegy

A kés hegye szúrásra és vésésre, az alatta közvetlenül található rövid szakasz precíziós, az ívelt rész finom, a markolatig terjedő egyenes szakasz pedig erőteljes vágásra a legmegfelelőbb. Általános használatú késeken az ún. *fok él* csak ritkán van teljesen kiköszörülve, inkább a fegyver könnyed szúrását, mintsem a visszakezes vágást segíti.

A vágás és szúrás követelménye egymással ellentétes. Minél jobban felfelé ível az él, annál jobban vág, de rosszabban szúr a kés, és minél közelebb van a középponthez a hegy, annál hatékonyabb a szúrás, de gyengébb a vágóképesség.

A kések hegye alapvetően hatféle lehet (csak a rendvédelmi és katonai felhasználásra alkalmas típusokról ejtünk szót).

A *stiletto hegy* a legősibb hegytípus. Az emberiség első szűrőeszközei kihegyezett botok és csontdarabok voltak. Hasonló a törhegyhez, de hiányzik a vágóél a penge széleiről. Nem csak azért volt kedvelt forma, mert könnyű az elkészítése, hanem azért is, mert az okozott sebet nehéz ellátni és lassan gyógyul. A

stiletto hegy erőteljesebb a törhegynél, ezért dobásnál az ilyen típusú eszközzel lehet a legnagyobb behatolási mélységet elérni. Hátránya, hogy használhatatlan vágásra. Ölhatalása nemes szervek eltalálásán alapul. Inkább használatos rejtett támadásra, mint a harcra.

A *duplaélű török* pengéi általában kétélűek (de nagyon keskenyek) a legtöbbször gerinccel rendelkező rombusz keresztmetszetűek. A hegybe vezető pengekeskenyedés a legtöbbször már a kézvédő keresztvasnál indul. A döfés teljes ereje egyetlen pontba koncentrálódik, így a hegy már kis erővel is könnyedén átüt a testi célokon. Mivel a hegy a középvonalban van, pontszerű célokat is el lehet vele találni. Egyik hátránya, hogy könnyen görbül, törik bármilyen keményebb anyagon. Másik, hogy a célszemély kitérő mozgása miatt célt téveszthet a pontra irányuló szúrás, vagy a felszerelés térítheti el a döfést. A törjellegű hegygel pontosan kell átszúrni a nemes testrészeket. A mélyen található vastag rugalmas erekről lecsúszhat a penge. A török az ívelt élrész hiánya miatt nem alkalmasak a vágásos támadásra.

A *lándzsahegy* (Spear point), kifejezetten harcra született, sokoldalúan felhasználható típus. Késharc közben az összes manővert végre lehet hajtani vele. Végső esetben túlélési feladatokra is felhasználható. Lencse vagy gyémánt keresztmetszetű pengéken található (pengéje jóval szélesebb a törnél, ezért hosszabban lehet felköszörülni az élét). Szúrásnál garantálja a széles, vastag, vágott bemeneti nyílást. A penge könnyedén átvágja az ereket, s így ölü hatása nem csupán nemes testrészek szúrásán nyugszik. Hátrányai közé tartozik a pen-

ge viszonylagos sérülékenysége, és hogy az előző típusokhoz képest nagyobb erő kell a szúráshoz.

A *letörő hegyről* (Clip point) sokan azt hiszik, hogy Jim Bowie találmánya. Története azonban sokkal régebbre nyúlik vissza. A bronzkorban már a halstadti időszakban (i.e. 900) létezett. Ez a típus majdnem olyan jól szúr, mint a tör (a korszerű egykezes nyitható pengés harcikéseknél alakították ki az ún. Tactical Clip Point verziót, melynek foka a markolatig nyúlik, s így tulajdonságaiban nagyon emlékeztet a törhegyre). Ugyanakkor rendkívül nagy metsző ereje van a széles pengének és az erőteljes, hosszan felkösörült élnek köszönhetően. A megfelelően élezett fokél visszakezes vágásra is alkalmas. Elsősorban univerzális használatra szánt késeknel alkalmazzák (ideális túlélőkéshegy).

A *tantohegy* (kevés köze van az ősi japán tantókhoz) jelentős mértékben különbözik a korábban ismertektől: háromszöget képez a hegy csúcsánál, ami általában vésőszerűen van élesítve. Az egyik legnagyobb előnye, hogy szinte törhetetlen. A hegy csúcsa áttöri a szöveteket és utat nyit a hegy részét képező vésőszerű másodlagos élnek. A viszonylag nagy erőt igénylő, a szúrást követően behatoló penge brutális roncsolást véggezve könnyedén vágja át az útjába eső ereket. A másodlagos él tompa szöge miatt azonban elakadhat a penge csontoknál (bár ezeket is áttörheti erőteljes felhasználó kezében). Figyelembe kell azonban venni, hogy a hegyből lefutó másodlagos él és a valódi él tompa szögben, egyenes vonalakkal találkozik, s így e nagyon fontos ponton hiányzik a vágóél folyamatossága. Hátránya továbbá;

hogy hegye nem a penge közepén van, tehát pontossága nem kielégítő.

A *domború hegy* (Drop Point) elsősorban munka-, esetleg túlélőkészen alkalmazható. Mivel nincs fokéle, egyes precíziós munkavégzéseknél jól megtámaszkodhat rajta a hüvelykujj is. Szűrőképesége elég gyenge. A nagy erőt igénylő behatolás után azonban már a Clip Point típusú hegyhez hasonlóan viselkedik.

A markolat

A markolat legfontosabb feladata, hogy bármilyen körülmények között pontosan és biztonságosan irányíthatóvá és ellenőrizhetővé tegye a penge mozgását. Meghatározó szerepe van abban, hogy a kés hegye vagy éle az ideális szögben érintkezzen a célfelülettel. Ha ez nem történik meg, a kés könnyen célt téveszthet vagy elcsúszhat. Ez mentette meg I. Ferenc József életét is 1853. február 18-án, amikor Libényi János 22 éves szabósegéd egy hosszú, gondosan kifent késsel nyakon szúrta. A császár életét az mentette meg, hogy a magas nyakú tisztí zubbony és az alatta feszülő fehér gallér felfogta a szúrást és a kés megbicsaklott. Az ujjak számára készített vájatok segítik a munkajellegű használatot, viszont csak egyféle fogást tesznek lehetővé, s így készarca, vagy fogásváltással történő munkavégzésre nem alkalmas. Nem jó sem a túl keskeny, sem a túl vastag átmérőjű markolat. A szögletes kényelmetlen, a hengeres elfordul a kézben és nagyon nehéz vele fogás alapján a penge és a hegy helyzetének pontos megállapítása. Az ideális forma keresztmetszete közel ovális.

Anyaga lehet fa, bőr, fém, műanyag, csont. A legjobb fogást biztosító markolatok polimerizált gumiból készülnek, pl. Kraton, Neopren. Ezeknek a korszerű anyagoknak még mindig kiváló versenytársa a bőr. Méretre vágott bőrkarikákat egymásra csúsztatva és összecsavarozva alakítják ki a markolatot (pl. Ka-Bar U.S.M.C. Fighting Knife). Előszeretettel használják a szívós műanyagokat és epoxy gyantás szénszálas szöveteket, pl. G-10, Du Pont Zytel, Kevlar, a nemes fára emlékeztető Micarta-t. Egyes becsukható pengés kések markolata titán vagy alumínium ötvözetből van. Több típusnak nincs hagyományos értelemben vett markolata, hanem az egy darab acélból készült kés a keresztvas mögött ejtőerősítő zsinórral van betekerve.

Egy időben a Rambo-filmek divatba hozták a *markolatartályos* késeket. Legnagyobb hátrányuk, hogy a penge csak egy kis nyúlvánnyal van a markolathoz erősítve, s így kevésbé áll ellen a terheléseknek. Ebben a kategóriában a legjobbak az egy darab acéltömbből készített Chris Reeve gyártmányok.

A markolat egyik legfontosabb kiegészítő része a *kézvédő keresztvas*. Feladata hármas: védi a kezét a kés hegye irányából, a penge mentén; megakadályozza a kéz előrecsúszását a markolatról; megfelelő támaszt ad a hüvelykujjnak (ez utóbbi miatt a legjobb kések keresztvasának felső íve előrehajlik a hegy felé).

A késeken gyakran található *markolatgomb*, mely biztosítja, hogy a kéz ne csússzon le a markolatról. Szerepe van a kés kiegyensúlyozásában, kalapálásra és ütésre is használható. Alakja a legtöbb ször körte, háromszög, vagy korongszerű.

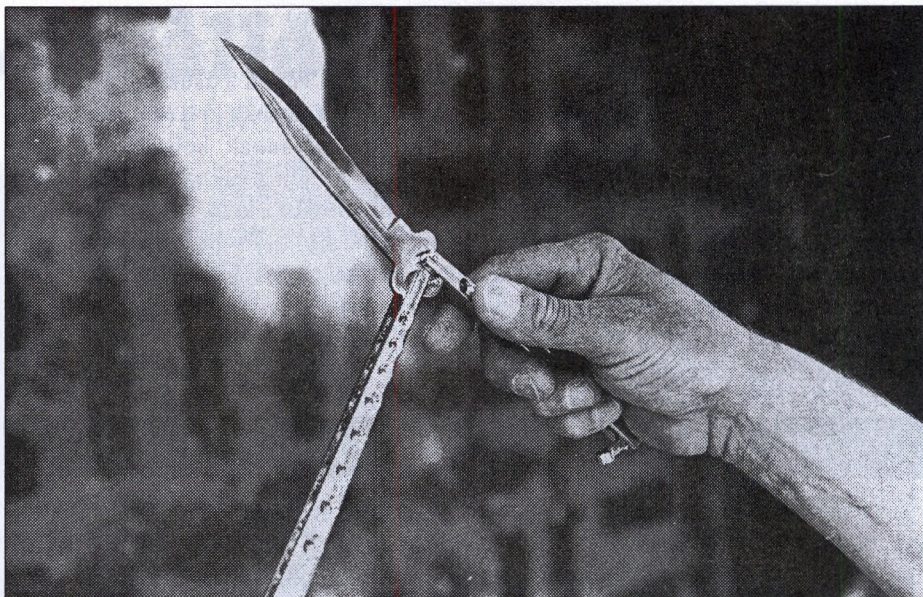
Több kés markolatán található egy erős acél laprugó, a clip, mely segítségével a ruházat vagy felszerelés valamely eleméhez lehet rögzíteni a kést. Biztos, rejtett hordást, gyors elővételt biztosít.

Becsukható pengés kések

A késeket alapvetően két nagy csoportba oszthatjuk: *merev és becsukható pengés kések* (bicska). A merev pengések egyszerű szerkezetek, ezért leírásukkal e cikkben nem kívánok foglalkozni. Annál összetettebbek a becsukható pengés kések.

A hagyományos zsebkés pengéjét a köröm számára kiképzett vájat segítségével lehet nyitni. A pengét egy egyszerű rugó rögzíti nyitott és zárt helyzetében. A mai késgyártók rafinált szerkezeteket alkottak a gyors és biztonságos nyitás, rögzítés és zárás segítésére. E fejlesztésnek köszönhetően jelentek meg az ún. *egykezes kések*, melyek úgy vannak kialakítva, hogy (a legtöbb esetben) a tartó kéz hüvelykujjának tolómozdulatával nyithatók.

Ma már általános követelmény, hogy a nyitott állapotban rögzített pengét egy zár oldása után lehessen összecukni. Attól függően, hogy a nyomás hatására nyitó rész a markolat elején vagy végén található, hívják Front Lock vagy Lock Back rendszernek. Elterjedt módszer a markolat vázát alkotó acéllemezek egyikét a markolatba benyúló laprugóként használva háromfunkciós biztosító-záró rendszert képezni: 1. a kinyitott penge mögé bepattanva rögzíti azt; 2. a tokból kinyúló csúszásmentes lapja eltolásával

válik lehetővé a penge becsukása; 3. a rajta található apró golyó rögzíti a becsukott pengét. Ez az ún. Liner Lock tekintendő elsősorban igazi egykezes megoldásnak, mivel nyitáskor és zárásnál egyaránt elegendő egy kéz használata.

Befejezés

Korunk fegyveres szolgálatot ellátói nem létezhetnek jó minőségű, univerzális felhasználásra alkalmas kés nélkül. A legpraktikusabb elsősorban egy nyitható pengés kést beszerezni. A vásárlás előtt azonban érdemes áttanulmányozni az ausztrál hadsereg szakértői által felállított követelményrendszert. Szerintük a nyitható pengés késnek nem kell nagy méretűnek lennie. Elegendőnek tartják a 80-100 mm hosszúságú pengét, mely keresztmetszetének viszont el kell érnie a 3 mm-t (hazánkban az 124/1993. kor-

mányrendelet megtiltja az olyan szűrő- vagy vágóeszközt, amelynek szűrőhosszúsága vagy vágóéle a 8 cm-t meghaladja, viszont nem vonatkozik a tilalom azokra a rendeltetészerű munkavégzési, sport és szokásos életvitel körében használatos eszközökre, amelyeknek a közterületen birtoklása – így különösen a rendeltetészerű használathoz történő szállítása – indokolt, feltéve, ha...birtoklás, szállítás rejtve vagy szokásos módon becsomagolva...vagy tárolóeszközben történik). Hosszú élettartamú, magas széntartalmú acélból kell készülnie. Keménységének 57 és 60 HRC között kell lennie. Az ideális vágóképesség elérése érdekében a serrated és a plain élek kombinációját tartják a legjobbnak. Súlya ne haladja meg a 100 grammot. Egykezes, a pengén kiképzett lyukkal, vagy nyitó-szegeccsel ellátott típus legyen, amely mindkét kézzel nyitható. Rögzítőzárral kell rendelkeznie, mely megakadályoz-

TAPASZTALATCSERE

za a penge véletlen becsukódását. A modern, üvegszállal megerősített műanyag markolatot tartják a legjobbnak, mert ellenáll az időjárás behatásainak, kényelmes és könnyű. A markolat alakjának lehetővé kell tenni az összes ismert fogási móddal történő használatot. Rendelkeznie kell valamilyen hüvelykujj-támasztási lehetőséggel. A kés tokban, övön való hordását nem tartják összeegyeztethetőnek a katonai használatlaltal, ezért szükségesnek tartják, hogy

csíptető (clip) segítségével a felszerelésre, vagy a zsebhez legyen rögzíthető. A markolat végén a csuklósíj számára kialakított furatnak kell lennie. A csuklósíjnak olyannak kell lennie, hogy szükség esetén nyakba akasztva is lehessen hordani a kést. Megítélésük szerint csak a legjobb minőségű (elsősorban Japán vagy USA) gyártmányok alkalmazhatók elég hatásosan katonai feladatok során.

Makrai Tibor István

Felhasznált irodalom

1. **Fegyvertípusok enciklopédiája**, Gemini, Budapest, 1995.
2. **Gary Boyd**: *Most Popular Knives in' Nam*, Tactical Knives, 2000. július
3. **Gerhard Buzek**: *A túlélés kézikönyve*, Subrosa Kiadó, Budapest, 1995.
4. **Ken Warner**: *Knives*, DBI Books.
5. **Kiss A. Péter**: *A szamurájkard*, Militaria Modell 1992/2
6. *Militar-Messer*, VISIER SPECIAL
7. **Tokaji Zsolt**: *A régi Kína fegyverei*, Zrínyi Kiadó és Terebes Kiadó, Budapest 1997.
8. 124/1993. (IX.22.) kormányrendelet

Jogállam, humánnum

Összefoglaló egy tudományos konferenciáról

2001. március 23-án a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának szervezésében az egyetem aulájában került megrendezésre A magyar büntetés-végrehajtás időszerű kérdései című szakmai tudományos konferencia, arra tekintettel, hogy a büntetőeljárás-jogi tanszék oktatójának, dr. Vóko György hab. egyetemi docensnek, a Legfőbb Ügyészség önálló osztályvezető ügyészenek megjelent a Magyar büntetés-végrehajtási jog című tankönyve. A tudományos konferencián a büntetés-végrehajtási jog száznál is több elméleti és gyakorlati szakembere (bv. bírók, hivatásos pártfogók, ügyészek, ügyvédek, bv. intézeti parancsnokok, egyetemi oktatók) vettek részt. A konferencia elnökségében a szerző mellett dr. Tremmel Flórián tanszékvezető egyetemi tanár – mint a konferencia moderátora –, dr. Varga Koritár György, Baramya megye főügyésze, dr. Kertész Imre, az állam- és jogtudományok doktora, professzor emeritus, Csóti András bv. dandártábornok, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának általános helyettese, dr. Müller Anikó bv. ezredes, az Országos Parancsnokság jogi és igazgatási főosztályának vezetője, valamint Eugén Balkó, a szlovák büntetés-végrehajtás igazgatója foglalt helyet.

Dr. *Petrétei József* dékánhelyettes megnyitóbeszédét követően dr. Tremmel Flórián levezető moderátor üdvözölte a jelenlévőket, majd felkérte dr. Vóko György hab. egyetemi docent, legfőbb ügyészségi önálló osztályvezető ügyészt a büntetés-végrehajtás időszerű kérdései című előadásának megtartására.

Dr. *Vóko György* előadásának bevezetőjében hangsúlyozta, hogy a modern állam működéséhez nélkülözhetetlen intézmények hatékony, jogállami funkcionálását sajátos eszközeinkkel az új évszázadban, évezredben is elő kell segítenünk. Számításba kell vennünk az Európai Unióba vezető úton az újabb kihívásokat is. A számbavételhez hozzátartozik a helyzetértékelés, hogyan látjuk a Magyar Köztársaság nagy múltú, nemes hagyománnyal rendelkező, viszont a modern állam működéséhez nélkülözhetetlen intézményeinek hatékony, jogállami funkcionálását. Olyan nagy fontosságú kérdésekre kell választ találni, hogy milyen lesz a magyar büntetés-végrehajtási jog az ezredforduló után, mennyit és mit kell még belőle átalakítani, és ennek során milyen súllyal szerepelnek nemzeti érdekeink és

értékeink, továbbá melyek az újabb kihívások az Európai Unió felé vezető úton. Az előadó napjaink fontos kérdéseként emelte ki, hogy milyen bűnmegelőzési intézkedésekre van szükség, milyen elméleti alapokra építsünk, mely intézkedések a leghatékonyabbak, és hogyan tudjuk ezekhez biztosítani a megfelelő feltételeket. A számos társadalmi, gazdasági és szociális feltételbe, a büntető felelősségre vonás olyan megszervezése is beleértendő, amely összhangban van a tudományos eredményekkel, a lakosság tudati állapotával, a gyakorlati megvalósulás lehetőségeivel és körülményeivel. Rámutatott arra, hogy a bűnözés elleni küzdelem a maga komplexitásában igyekszik vizsgálni és feltárni az okokat a kiküszöbölésük érdekében. Ebből a szempontból is helyeselhetően mindinkább megfelelő figyelem fordul a szankció végrehajtásának a büntető felelősségre vonás folyamatában betöltött szerepére, arra a felismerésre, hogy *minden büntetés vagy büntetőjogi intézkedés hatékonysága nagymértékben függ a büntetés-végrehajtási szervek tevékenységének színvonalától is*. Kiemelte, hogy a magyar büntetés-végrehajtás sem járhat más úton, mint ami társadalmi életünk fejlesztésének útja. Nyilvánvaló, hogy amikor az uniós államok tapasztalatainak felhasználásával próbálunk előrelépni, nem szabad vívmányainkat sem figyelmen kívül hagyni. Közismert tény, hogy a tagállamok büntető igazságszolgáltatási rendszerei nagymértékben különböznek egymástól.

Hangsúlyozta, hogy a jogharmonizáció megvalósításának ütemét, tartamát komoly mértékben befolyásolta és befolyásolja a továbbiakban is a bűnözés helyzetének alakulása. Amint büntetés nélkül nincs büntetőjog, nincs kriminalizálás, éppúgy büntetés-végrehajtás nélkül nincs büntető felelősségre vonás, mert nélküle parttalanná, önmagáért valóvá válna az egész folyamat. Ha a büntetőjog azzal tudja betölteni társadalmi szerepét, hogy büntet, akkor a büntetés-végrehajtási jog akkor, ha ezt a büntetést érvényesíti. Úgy kell ezt tennie, hogy eredményes, hatékony legyen, ugyanakkor megfeleljen a jogállamiság követelményeinek is. Aláhúzta, a büntetés-végrehajtás szerepének, hatékonyságának kérdése nem hanyagolható el, különösen akkor, ha a bűnözés helyzetét továbbra sem látjuk megnyugtatónak az elmúlt évi figyelemre méltó (10-15% körüli) csökkenés ellenére sem. Alapelvei szinten fogalmazta meg, hogy a büntető felelősségre vonás e szakaszában a tettesre esik a nagyobb figyelem, a büntetés-végrehajtási jog ezért csakis emberközpontú lehet. A jövőben nagyobb figyelmet kell fordítani a jogok és köteleességek összefüggéseire, kölcsönhatásaira, az elítéltek jogállásának kérdésében még meglévő ellentmondások tisztázására.

Egyidejű feladatként jelölte meg a nemzetközi kötelezettségvállalásainkból eredő *harmonizációs jogalkotási problémák megoldását és a büntető igazságszolgáltatási rendszer reformját*. A büntetés-végrehajtás új szabályozását a törvényességi és gyakorlati igények mellett szükségessé teszi az új büntető anyagi jogi és büntetőeljárás-jogi szabályozás is. Ezzel összefüggésben röviden emlékeztetett arra, hogy amennyit hazánkban tíz év alatt módosultak az anyagi jogi szabályok, addig más államokban a változás még ötven év alatt sem éri el ezt a mértéket. Hasonló tendencia figyelhető meg a büntetőeljárás jog területén is, azzal a sajátos helyzettel tetézve, hogy amíg az új büntető törvénykönyv elkészítésének igénye csak az elmúlt tízéves periódus utolsó szakaszában fogalmazódott meg, addig az új büntetőeljárás kódex megalkotása már a periódus első szakaszában igényként

öltött testet. Ennek eredményeként a tízéves időszak második felében fogadta el az Országgyűlés az új büntetőeljárás törvényt, amely azonban mégis csak az elfogadását követő öt év elteltével léphet majd hatályba jelentős változtatásokkal.

A büntetés-végrehajtási jog reformjával összefüggésben leszögezte, hogy a büntetés-végrehajtás Magyarországon humánusabb lett és követi a mai viszonyokat. A szankciók tartalmát képező jogkorlátozás, jogfosztás mértéke törvényben nyert megfogalmazást, a kötelezettségek helyett az ösztönzésnek jutott nagyobb szerep. A véleménynyilvánítás, az önálló döntési és választási lehetőségek köre növekedett, nemzetközi összehasonlításban is igen széles körű biztosítékrendszer működik. Az új évezred első éveiben azonban már olyan törvényre van szükség, amely a jelenleg hatályos, sokszor módosított törvényerejű rendeletnél jobban szolgálja a büntetési, nevelési vagy kezelési célokat, amely épít a magyar büntetés-végrehajtás még ma is hasznosítható hagyományaira, értékeire, ugyanakkor közelít a korszerű európai megoldásokhoz.

A büntetések és az intézkedések végrehajtására vonatkozó szabályozás értékelése kapcsán kiemelte, hogy azokat az 1979. évi 11. tvr. (Bv. tvr.), részletes szabályait a Be. és a Bv. tvr. felhatalmazása alapján kiadott mintegy húsz igazságügyi miniszteri rendelet és utasítás tartalmazza hat minisztérium területéről. Utalt arra, hogy 2000 januárjában lépett hatályba a bűnügyi nyilvántartásról és a hatósági erkölcsi bizonyítványról rendelkező 1999. évi LXXX. törvény, amely nem tekinthető klasszikus büntetőjognak, de rendészeti jognak sem, hanem a két jogterület mezsgyéjén mozgó sajátos jogterület. Emlékeztetett továbbá arra, hogy az eredeti felhatalmazás alapján adták ki a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra háruló feladatokról rendelkező 107/1979. (IK. 8.) IM-utasítást, valamint a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bírósági büntetés-végrehajtási csoportra és a bírósági gazdasági hivatalra háruló feladatokról rendelkező 108/1979. IM-utasítást. Hangsúlyozta, hogy ezek az utasítások mára már elavultak és a bíróságok munkáját nemhogy segítenék, meghatároznák, hanem inkább gátolják. Az utasítások ugyanis még olyan büntetőjogi büntetésekről és intézkedésekről is tartalmaznak rendelkezéseket, amelyek már nem részei a magyar jognak, továbbá olyan előírásokat is rögzítenek, amelyeknek törvényi szabályozása feltétlenül indokolt lenne.

A bíróságok adatszolgáltatási kötelezettségével összefüggésben aláhúzta, hogy a bíróságnak minden egyes alkalmazott jogkövetkezménnyről elítéltenként külön értesítést kell kiállítania. A büntető ügyszakban ez – megfelelően képzett segédszemélyzet hiányában – olyan adminisztrációs többletterhet jelent, amely sokszor az érdemi ítélkezés rovására is mehet. A különböző értesítési formanyomtatványok ugyanakkor sok felesleges információ közlését is megkívánják a jogerőre emelkedett határozat vonatkozásában.

Rámutatott arra, hogy az elmúlt évtized nem csupán a büntető anyagi és eljárási jogok területén hozott alapvető változásokat, hanem a büntetések és az intézkedések végrehajtásában közreműködő államigazgatási szervek feladat- és hatáskörében is. Sajnálatosnak nevezte, hogy a közjogi-közigazgatási változásokat az utasítások egyáltalán nem követték, így jelenleg a mellékbüntetések végrehajtására nézve az utasítások tartalma nem egy törvénnyel ellentétes. A még hatályos – az ún. jogfosztó mellékbüntetések végrehajtásának részletes szabályait tartalmazó –

4/1968. BM-utasítás már oly mértékben elavult, hogy a gyakorlatra is zavarólag hat. A Be. 1998. és 1999. évi módosítása során a lakhelyelhagyási tilalom teljes egészében új szabályozást nyert, a törvényben több új kényszerintézkedés került beiktatásra és jelenleg is – az idegenrendészeti törvény újraszabályozása folytán – új rendelkezések várhatók. A szabálysértésekről szóló törvény hatálybalépése óta eltelt alig egy év bebizonyította, hogy a Bv. tvr-nek a végrehajtásra vonatkozó rendelkezései elnagyoltak, amelyen alapvetően csak a Kódex átfogó módosítása segíthetne.

Dr. Vókó György előadásának végén hangsúlyozta, hogy a bűnözésre adott válasznak tiszteletben kell tartania a büntetőjog és büntetés-végrehajtási jog társadalmi funkcióját, igazodnia kell ezek hagyományos értékeihez, és a jogállamiság megkívánta feltételekhez. Az elkövetett bűncselekmény súlyához igazodó büntetési keretek között csak az individualizációval lehet a speciális prevenció szempontjait érvényesíteni. Ugyanakkor figyelembe kell venni a sértettek szükségleteit, a lakossági kívánalmakat is. Ahhoz, hogy a megmutatkozó nagyfokú igényre gyors és minőségi választ adhassunk, sokirányú reformot kell végrehajtani. Így többek között a jogalkotásban, az igazgatásban és a végrehajtás területén is egyaránt. A büntetés-végrehajtási jog elemzésekor mindig egy adott időpontban fennálló helyzetről kaphatunk képet, a következő nap esetleg már új gyakorlati kérdést, tudományos eredményt vagy jogalkotói szempontot hozhat felszínre, amelyre ugyanúgy, mint az egész összefüggés-rendszerre, nyomban oda kell figyelni. *Nem lezárt kérdéssről van szó, hanem folyamatos feladatról.* A fejlődésért még korszerűbb és hatékonyabb, a humánusot szolgáló állami és jogi intézményrendszerért dolgozunk, ezen belül ugyanilyen büntetés-végrehajtási rendszerért, magyar és egyben európai büntetés-végrehajtásért, ezt előmozdító büntetés-végrehajtási jogért.

Csóti András bv. dandártábornok, a bv. országos parancsnokának általános helyettese hozzászólásában hangsúlyozta azon álláspontját, mely szerint a jól működő büntetés-végrehajtás feltételei közé tartozik a korszerű jogi szabályozás a megfelelő intézményrendszer, a végrehajtáshoz szükséges pénzügyi fedezet, a fogvatartotti kör és a végrehajtó személyi állomány. Kiemelte, hogy a hazai szabályozás megfelel a nemzetközi elvárásoknak, azonban a végrehajtáshoz szükséges feltételrendszer hiányzik. Így például nincsenek meg az egyszemélyes elhelyezés, illetve a lakhelyhez közeli elhelyezés feltételei. Gondot jelent, hogy a büntetés-végrehajtás – ami a közösségi elhelyezés filozófiájára épült – alulfinanszírozott. Az alacsony biztonsági fokozatú intézetekben még van némi férőhely, a fegyházak azonban már teljességgel zsúfoltak. Különösen kritikus a megyei bv. intézetek helyzete. A növekvő feladatok mellett állandó válságmenedzselésre van szükség. A fogvatartotti létszám növekedését jól jellemzi, hogy 2001 első negyedévében annyit nőtt a telítettség, mint az elmúlt évben összesen. Rámutatott arra, hogy a mai büntetés-végrehajtásnak a túlszűfolttság jelenti a legnagyobb problémáját. A helyzet súlyát növeli, hogy a nemzetközi szervezetek is kiemelt figyelmet fordítanak erre a területre. Utalt arra, hogy az elmúlt időszak tapasztalatai alapján az előzetesen letartóztatottak száma csökkent, emellett azonban nőtt az elítélti állomány. Ebbe az irányba hatott az összbüntetés és a feltételes szabadságra bocsátás szabályainak szigorodása is. Súlyos problémaként értékelte, hogy a jelenlegi telítettség

mellett nem valósítható meg a személyes differenciálás, mert az legfeljebb 80%-os zsúfoltság mellett működhet megfelelően.

A mai magyar büntetés-végrehajtás sajnálatosan ott tart, hogy a közösségi helyiségek (könyvtár, klubszoba) egy részét is zárkává kell átalakítani. A tantermek fenntartása még biztosítható, ennek is köszönhető, hogy az elmúlt évben több mint 2000 fő vett részt valamilyen szervezett oktatásban, illetve képzésben, ami ilyen feltételek mellett nem kis teljesítmény. A zsúfoltság hátrányosan befolyásolja a fogvatartottak fegyelmi helyzetét is, nő a fegyelmi vétségek, az egymás ellen és a személyzettel szemben elkövetett bűncselekmények száma.

Különösen nagy problémaként említette a személyi állomány alulfinanszírozottságának kérdését. Rámutatott arra, hogy hét év alatt a személyi állomány gyakorlatilag teljes mértékben kicserélődött a büntetés-végrehajtásban, ezért ma szinte nincs ötven év feletti tiszthelyettes a testületben. Meggyőződése szerint amennyiben a büntetés-végrehajtás nem képes megoldani ezeket a problémákat, úgy nem lehet eredményes és hatékony. Végezetül emlékeztetett arra, hogy hazánkban a rendszerváltozás óta nem volt súlyos rendkívüli esemény, ami alapvetően a túlterhelt személyzet tisztességes, hivatástudó munkájára vezethető vissza.

Dr. Varga Koritár György, Baranya megye főügyésze hozzászólásában kiemelte, hogy az európai államokban elterjedt, uralkodó felfogás szerint a büntető anyagi jog és a büntetőeljárás jog mellett a bűnügyi jogok körében *a harmadik fő pillér* a büntetés-végrehajtási jog. Utalt arra, hogy a szerző a fenti követelményt szem előtt tartva alkotta meg tankönyvét. Nem volt könnyű helyzetben, hiszen egy állandóan változó jogszabályi környezetben tudományos igényű és a hatályos jognak megfelelő tankönyv elkészítése nagy kihívást jelentett. Dr. Vókó György ezt a feladatot kiválóan teljesítette, mind a szakma képviselői, mind a joghallgatók egy igen igényes és jól szerkesztett könyvet vehettek a kezükbe. Álláspontja szerint a szerző magas szintű és elmélyült elméleti tudását kiválóan ötvözte a gyakorlatban felvetődő jogi kérdésekkel. A tankönyv egyik fő erényeként emelte ki az elmélet és a gyakorlat egységét, ami egy egyetemi tankönyvben különösen fontos követelmény. Emlékeztetett rá, hogy a tankönyv megjelenésétől, 1999-től már több száz hallgató vizsgázott a tankönyv felhasználásával a büntetés-végrehajtási jogból. A vizsgák színvonala és a hallgatók véleménye, továbbá a büntetés-végrehajtási jog iránti érdeklődésük is azt igazolja, hogy egy nagyon jól kidolgozott és hasznos tankönyvről van szó, amely nagyban hozzájárult a jogág önállóságának elismeréséhez.

Hozzászólásának második felében az előzetes letartóztatás foganatosításának problémájáról, mint a magyar büntetés-végrehajtás egyik legneuralgikusabb területéről szólt. Utalt arra, hogy a magyar hatóságokat folyamatosan bírálják azért, mert rendkívül magas az előzetes letartóztatások aránya, ami a nemzetközi összehasonlítás alapján nem is cáfolható. Ezzel összefüggésben Baranya megyei adatokra hívta fel a figyelmet. Kiemelte, hogy a gyakorlatban a megyei bv. intézetekben, valamint a rendőrségi fogdák egy részében a fő problémát is az előzetesen letartóztatottak nagy száma jelenti.

Két megoldási lehetőségre hívta fel a figyelmet. Az egyik szerint csökkenteni kellene az előzetesen letartóztatottak számát, ami a jelenleg ismert „elterelő” jogintézmények – lakhelyelhagyási tilalom, házi őrizet, útiokmány elvétele – alkalmazásától nem várható. A másik út a büntetés-végrehajtási intézetek bővítése, valamint további intézetek építése lehetne, ami nyilvánvalóan finansiális kérdés.

Hangsúlyozta, hogy a megoldást mind a gyakorlat, mind az elmélet szakembereinek folyamatosan keresniük kell, mivel az elmúlt évi ügyészégi országos vizsgálat is egyértelműen bebizonyította, hogy az elhelyezés körülményei a jogszabályi előírásoknak sok esetben nem felelnek meg. Elgondolkodtatónak tartotta, hogy több megyében a pénzügyi és a személyi feltételek hiánya miatt azért függesztették fel a megfelelő elhelyezést biztosító fogdák működését, mert a szükséges fogdaöri létszám nem volt biztosítható. Ennek eredményeként pedig a helyi büntetés-végrehajtási intézetek még zsúfoltabban működnek tovább.

Jogalkalmazási problémaként emelte ki, hogy jelenleg az előzetes letartóztatás foganatosítására szolgáló jogszabályok eltérő rendelkezéseket tartalmaznak a fogva tartás helyétől függően, ami egyben azt a visszásságot is felveti, hogy az előzetesen letartóztatottak nehezen értik meg; miért a fogva tartás helye határozza meg jogaik és kötelezettségeik érvényesítését, és miért nem a letartóztatotti státuszuk. Az egységes szabályozás szükségességét alapvető követelményként fogalmazta meg hozzászólása végén.

Dr. Kertész Imre, az állam- és jogtudományok doktora, professzor emeritus a bv. intézetek túlszűfoltóságával kapcsolatos problematikához csatlakozva elemezte a 100 ezer lakosra jutó fogvatartottak számának alakulását nemzetközi összehasonlításban. Ezzel összefüggésben utalt arra, hogy a közvélemény folyamatosan a büntetések és a büntetés kiszabásának a szigorítását követeli. Hangsúlyozta, hogy a bűnözés csökkenése és a bv. intézetekben fogva tartottak számának alakulása között nincs közvetlen összefüggés, mert ez utóbbi a mindenkori büntetőpolitika, a büntetéskiszabás függvénye.

Dr. Lajtár István legfőbb ügyészégi osztályvezető-helyettes ügyész hozzászólásában a szerző tankönyvből származó idézetekkel is igazolta a törvényesség követelményének szükségességét a végrehajtás során. Rámutatott arra, hogy egy ország jogállamiságának egyik fokmérője, hogy a független bíróságok által valamennyi jogerősen kiszabott büntetés, intézkedés, eljárási kényszerintézkedés, személyi szabadságot korlátozó jogkövetkezmény végrehajtására és annak nyilvántartására a vonatkozó törvényeknek és más jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően, az időszerűség elvének megtartása mellett kerüljön sor. A bv. intézetekben tapasztalható zsúfoltág, valamint a többi fogvatartó helyen egyaránt tetten érhető személyi és tárgyi feltételek hiánya kapcsán kiemelte, hogy a szükséges feltételek hiánya akadályozhatja a törvényi előírások hatályosulását, ezért az ahhoz szükséges pénzügyi fedezet biztosítása egyben alapvető törvényességi követelmény is. A követelmények és feltételek természetesen az ország általános teherbíró képességének függvényében lépésről lépésre valósíthatók csak meg. Mindez azonban azzal is jár, hogy a jövőben számolni kell nemzetközi szervezetek jogos és egyre türelmetlenebb sürgetésével a körülmények javítása érdekében.

Hozzászólása második részében a büntetés-végrehajtást övező külső kontroll- és garanciarendszer elemei közül részletesen szólt az ügyészi törvényességi

felügyeletről és annak kiteljesedéséről. Utalt arra, hogy folyamatban van a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény, valamint az ügyészségi szolgálati viszonyról és adatkezelésről szóló 1994. évi LXXX. törvény módosításáról szóló T/3712. számú törvényjavaslat általános vitája. A tervek szerint 2001 első félévének végén elfogadásra kerülhet a törvény, amely a kihirdetését követő 15. napon lépne hatályba. A törvényjavaslat – amely többek között lehetővé tenné a többi nyomozó hatósághoz hasonlóan az ügyészség részére is a titkos információgyűjtést, valamint kiszélesítené az ügyészségi nyomozások körét – teljeskörűen újraszabályozza az ügyészség büntetés-végrehajtási felügyeleti tevékenységét. A javaslat megteremti a jogsértően Magyarországon tartózkodó külföldiek határőrségi közösségi szálláshelyeken történő elhelyezése, továbbá a szabálysértési elzárás végrehajtása törvényességi felügyeletének törvényi alapját. A tervezet elfogadása esetén tovább bővül a bv. felügyeleti szakági hatáskör, kiegészül a bűnmegelőzési ellenőrzés, a házi őrizet, az előállító helyiségekben fogantatosított személyi szabadságkorlátozás, valamint a körözéssel kapcsolatos nyilvántartás törvényessége feletti ügyészi felügyeleti tevékenységgel is. Ezzel párhuzamosan bővül az ügyész vizsgálati, intézkedési jogköre is, elősegítve ezáltal az ügyészi munka hatékonyságát. Hozzászólása végén azon meggyőződését hangsúlyozta, hogy az ügyészség várható jogállami hatáskörbővülése egyaránt hozzá fog járulni a végrehajtás hatékonyságának és törvényességének erősödéséhez.

Dr. Irmes Gellért főtanácsos, nyugalmazott Fejér megyei főügyész hozzászólásában értékelte a tankönyvet, melyet a jogalkalmazók, az egyetemisták, az elméleti és a gyakorlati szakemberek által is hasznos, naponta forgatható tudományos igénnyel megírt alkotásnak minősített. Kiemelte, hogy számos gyakorlati kérdést is tartalmaz, továbbá ezekkel összefüggésben konkrét megoldásokat is megfogalmaz. Hangsúlyozta a jogalkalmazásban részt vevő bv. bírák és ügyészek jó együttműködésének szükségességét a Fejér megyei tapasztalatok függvényében. A könyv megírásáért valamennyi jogalkalmazó nevében köszönetet mondott a szerzőnek.

Dr. Herke Csongor egyetemi adjunktus, ügyvéd a tankönyv értékelése keretében külön is kiemelte az előzetes letartóztatás végrehajtásával kapcsolatos fejezetet. Utalt arra, hogy hazánkban 83 körül van a 100 ezer lakosra jutó előzetesen letartóztatottak száma, ami az európai átlag háromszorosa. Kiemelte, hogy a hatályos szabályozás korszerű, a gyakorlat azonban már számos kívánnivalót hagy maga után. Alapvető hiányosságként értékelte az elvek egységességének hiányát a végrehajtás terén. Ellentmondásos, hogy jóval rosszabb helyzetben vannak az előzetesen letartóztatottak, mint az elítéltek, a rendőrségi fogdán elhelyezett letartóztatottak jogi helyzete is eltér a bv. intézetekben fogvatartottakétól. A fenti problémákkal összefüggésben a változtatás szükségességét hangsúlyozta.

Jancsák Ramona ötödéves egyetemi joghallgató az egyetem joghallgatóinak képviseletében a fogvatartottak munkáltatásával kapcsolatos kérdéseket elemezte, a megoldások keresését célzó kérdéseket tett fel a szerzőnek. Tolmácsolta a hallgatók azon felvetését is, mely szerint féléves tárgyként nehéz elsajátítani a büntetés-végrehajtási jog teljességét, ezért javaslatot fogalmazott meg azzal összefüggésben, hogy a jövőben egész éves tantárgy legyen.

TAPASZTALATCSERE

Dr. Tremmel Flórián a hozzászólásokat követően külön is értékelte a tankönyvet, elismerését fejezve ki a szerzőnek, egyben reményének adott hangot, hogy megszületik a folytatás, és mielőbb rendelkezésre áll majd az átdolgozott, kibővített újabb kiadás.

Dr. Vókó György a konferencián elhangzottakra reflektálva hangsúlyozta, hogy a tankönyv megjelenése óta eltelt időszak alatt a jogi szabályozásban lezajlott változások miatt a tankönyv egyes oldalainak újraírása vált szükségessé. A dogmatikai részben a fogalom kiegészítésre szorul a büntetés-végrehajtás övező garanciarendszerrel. A szabadságvesztés végrehajtásának elhalasztása tárgyában hozott bírósági határozat ellen megnyílt a jogorvoslati lehetőség, szigorodtak az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának feltételei, amelyeket szintén szükséges átvezetni a tankönyvben. Bővült az ügyész és a bv. bíró feladatköre is. A büntetés-végrehajtás területén tapasztalható zsúfoltsággal összefüggésben hangsúlyozta, hogy a jogállami törvényességi követelményekből semmilyen nehézség ellenére nem szabad engedni. Egyetértett a hallgatók azon felvetésével, mely szerint féléves tantárgyként nagy feladat elsajátítani a büntetés-végrehajtási jog teljességét, ezért javasolta – az elhangzottakra figyelemmel – a büntetés-végrehajtási jognak a pécsi tudományegyetemen egész éves tantárggyá tételét.

Lajtár István

Nemzetközi kapcsolatok

2001. március 28. és április 1. között az Ügyészek Országos Egyesületének csoportjával *dr. Bakó Katalin* bv. alez., fegyelmi tiszt és *Bujáki Ildikó* önálló osztályvezető látogatott el Németországba, Karlsruhebe, ahol szakmai tanácskozáson vettek részt.

2001. április 18-án *Gálfi Lajos*, *Halász Sándor*, valamint *Tomán László*, a NOSTRA KFT. munkatársai tapasztalatcserére utaztak Ausztriába.

2001. április 24–28-án rendezte meg a lengyel Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága a II. Nemzetközi Röplabdabajnokságot, melyre Kule-ban, a Büntetés-végrehajtás Továbbképzési Központjában került sor. A rendezvényen egy 20 fős csapat vett részt a magyar büntetés-végrehajtás képviselőiben. A delegáció vezetője *dr. Sárdi Miklós* bv. alezredes, a BVOP stratégiai, tudományos és nemzetközi osztályának vezetője volt, akivel együtt utazott *Yazbekné Szabó Katalin* bv. alezredes, *Tomsics József* bv. alezredes, *Hrubák András* bv. őrnagy, *Madlenáné Szalma Eszter* ny. bv. alezredes és *Kovács Karola Gabriella* bv. főhadnagy.

A magyar és a lengyel büntetés-végrehajtási szervezetek között 2000. október 18-án megkötött együttműködési megállapodás és csereüldetési szerződés 2001. évre vonatkozó munkaprogramjának egyeztetésére és aláírására Aleksander Nawrocky, a lengyel büntetés-végrehajtás országos parancsnoka magyar delegációt hívott meg Lengyelországba, ahova 2001. április 26-27-én *dr. Bökönyi István* bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka utazott *dr. Lipták László* bv. ezredessel, a BVOP személyügyi és szociális önálló osztályának vezetőjével.

2001. május 7–11. között a Német Börtönparancsnokok Egyesülete Freisingben szervezett munkatalálkozót. A magyar delegáció vezetője a Magyar Parancsnoki Kollégium vezetőségének tagja, *dr. Estók József* bv. dandártábornok, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön parancsnoka volt, akivel *Oltyán István* bv. alezredes, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön fogvatartási osztályának vezetője utazott.

2001. május 11–21. között a BVDOSZ 8 fős delegációja látogatott el Németországba, Berlinbe. A tapasztalatcseré-látogatás vezetője *Hegyes András* bv. törzsszászlós, a BVDOSZ elnöke volt. Látogatásuk során megtekintették a charlottenburgi, a plötzensee-i és a heiligensee-i bv. intézeteket.

2001. május 14–18. között a Deutsche Stiftung für Internationale rechtliche Zusammenarbeit németországi alapítvány meghívására szakmai delegáció utazott Németországba, a börtönviszonyok tanulmányozására. A delegáció vezetője *Márki Zoltán bíró* főcsoportfőnök volt. A BVOP részéről *dr. Bökönyi István* bv. vezérőrnagy, országos parancsnok és *Varga Valéria* bv. dandártábornok, az országos parancsnok gazdasági helyettese vett részt a tanulmányúton, tolmácként *Posztobányi Mária* bv. főhadnagy, a Kalocsai Fegyház és Börtön főelőadója utazott.

RÖVIDEN

2001. május 23–26. között a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet 4 fős delegációja Lengyelországba, 6 fős csoportja pedig Romániába látogatott el tapasztalatcsere-útra.

2001. május 24–25. között a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet 3 fős küldöttsége utazott Nyitrára, Szlovákiába, tapasztalatcsere-útra.

2001. május 25–26-án a Váci Fegyház és Börtön delegációja tett látogatást Németországba, Kaisheimbe. A delegációt *dr. Rissai Nándor* bv. ezredes, a Váci Fegyház és Börtön parancsnoka vezette.

2001. június 1–3. között az EPEA (Európai Börtönnevelési Társaság) konferenciát szervezett, amelyen magyar részről *dr. Csetneky László* bv. ezredes, a Rendőrtiszti Főiskola büntetés-végrehajtási tanszékének vezetőhelyettese vett részt.

2001. június 5–7. között a lengyel büntetés-végrehajtási szervezet a Popowói Oktatási és Szabadidő Központban a büntetés-végrehajtás börtönműhelyeinek termékeiből kiállítást szervezett. A delegáció vezetője *Kovács László* bv. alezredes, a pénzügyi és gazdasági főosztály vezetője volt, akivel *dr. Csiki Zita* bv. százados utazott.

2001. június 6-án az idei kétoldalú tapasztalatcsere- és csereüldötletési munkaprogram megbeszélésére és aláírására 3 fős delegáció utazott Szlovákiába. A delegáció vezetője *dr. Bökönyi István* bv. vezérőrnagy, országos parancsnok volt, tagjai *Gyengebíró István* bv. őrnagy, valamint *Madlenáné Szalma Eszter* ny. bv. alezredes.

2001. január 9-én *Mr. Raymond Swennenhuis*, a Holland Helsinki Bizottság képviselője látogatott el Magyarországra, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságára *Ms. Hester M. J. Somsen*, a Holland Királyi Nagykövetség képviselőjének kíséretében a MATRA-program megbeszélése céljából.

2001. január 22–24. között *Mr. Roy Walmsley* az ET megbízásából, tanulmánykötet írásához történő információszerzés céljából tett látogatást a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán, akit *Ms. Morag McDonald* szociológus-kutató kísért el útján.

2001. február 27–28. között *Mr. Jan van den Brand*, a MATRA-program koordinátora és *Mr. Jos Kösters*, a Holland Helsinki Bizottság elnöke vett részt a parancsnoki értekezleten Pilisszentkereszten, a Bv. Továbbképzési és Konferencia Központban. Az utazás célja az intézetparancsnokok tájékoztatása volt a MATRA-programban való részvétellel kapcsolatban.

2001. április 28-án a hesseni igazságügy-miniszter tájékoztató jellegű látogatást tett a magyar büntetés-végrehajtási szervezetnél.

2001. május 10–11. között az izraeli büntetés-végrehajtási szervezet 8 fős delegációja tett látogatást Magyarországon, bv. szervezetünk tanulmányozása, illetve tapasztalatcsere céljából.

Bévés „allűrök”

*Allűr: fi., biz. viselkedés, modor, társas érintkezésben felvett szokás.
(Idegen szavak szótára)*

Abban a büntetés-végrehajtási intézetben, ahol korábban dolgoztam, parancsnokom egyszer megjegyezte, hogy néhány év elteltével minden dolgozónál kialakulnak „bévés allűrök”. Ezek bizonyos helyzetekben, például egy munkahelyváltásnál, problémákat okozhatnak. Akkoriban nem igazán értettem, mit jelent valójában, amit mond. Ma már kezdem sejteni, sőt példákat is tudok rá mondani.

A fogvatartottakkal való foglalkozáskor állandóan résen kell lenni, ha nem szeretnénk, hogy „megvezessenek” bennünket. Ez az állandó készenlét azt eredményezheti, hogy a munkatársak egymással szemben is bizalmatlanná válhatnak. Feltétlen bizalom csak szűk csoportokban alakul ki. Ez a mindennapi életben sok probléma okozója.

Zavarja a kommunikációt, bizalmatlan légkört eredményez, ami a munkavégzésre, a személyiségre gyakorolt hatását tekintve egyaránt kedvezőtlen. Ezt egy szemléletes példával illusztráltam akkoriban. Ha azt mondtam: „kék az ég”, nem azt az egyébként természetes reakciót váltottam ki, hogy „igen, na és?”, vagy, hogy „ne butáskodj, hisz éppen beborult!”, hanem azt a rendszerint kimondatlan gondolatot, hogy „mit akart ezzel mondani?”. Ez ott, akkor nagyon zavart, és jelentős része volt abban, hogy más munkahely után néztem. Megnyugvással vettem tudomásul, hogy ismét „bv. országba” tévedve, azokban a körökben, ahol legtöbbször előfordulok, ezt ilyen mértékben nem tapasztalom.

Az is tény, hogy a totális parancsuralmi rendszerek nem tolerálják az említett kisebb baráti csoportok kialakulását. Ez régi beidegződés, s bár ma már nem készülnek róla „hangulatjelentések”, a rendszer az ilyen csoportok szétzilálására törekszik.

Egy alkalommal két pszichológus által vezetett csoportfoglalkozáson, ahol hatan vettünk részt nevelők, „vakvezetést” játszottunk. A helyszínre ugyan munka után, de napfényes délután, sétálva érkeztünk, volt tehát lehetőségünk némileg feloldódni. Nyilvánvaló, hogy vakot tucatnyi módon lehet vezetni. Még a szakembereket is meglepte, hogy mindannyian magunk előtt tolva irányítottuk „vak” kollégánkat. Tipikus smasszerreflexet érhattünk tetten, miszerint nem szívesen vesszük, ha valaki a hátunk mögé kerül. Mindez annak ellenére történt így, hogy akit magunk előtt vezettünk, közvetlen munkatársunk, akiben egyébként maximálisan megbíztunk. Figyelemre méltó volt a pszichológusok megjegyzése. Szerintük az nem baj, ha munkahelyi reflexek munkahelyen kívül is hatnak, észlelhetők. Ez szinte elkerülhetetlen. Abból lehet gond, ha nem vagyunk vele tisztában. Az sem árt, ha a szűkebb környezetünkben – család, barátok – szintén értik ezt, és nem rigolyának tekintik.

A bűnügyi krónikák hírein a legtöbb ember azonnal túlteszi magát abban a hitben, hogy „velem ez nem fordulhat elő”. Egy büntetés-végrehajtási dolgozónál másként működik ez a mechanizmus annak ellenére, hogy legtöbbször nem is tud róla. Olyan reflexek tapasztalhatók, amelyek csak tudatos megfigyeléssel észlelhetők. Megemlítek néhány példát.

Társasházban a szomszédhoz két percre átlépvén is garantáltan bezárjuk a lakásajtót. Nem szeretjük a nyitott vagy könnyen kinyitható táskákat, tömegben főleg nem. A már korábban említett bizalmatlanság minden körülmények között hat. Az első találkozás alkalmával szinte soha nem fogadunk a bizalmunkba senkit. (Vigyázat! Ha a villamoson meglátunk felszállni egy roma társaságot, és ösztönösen megtapogatjuk a pénztárcánkat, az nem allűr, hanem előítélet, még akkor is, ha legtöbbször tagadjuk, hogy lennének előítéleteink. Előítéletei mindenkinek vannak. Felelősséggel legfeljebb arról nyilatkozhatunk, hogy a munkánk során nem hagyjuk őket érvényesülni, döntéseinket nem befolyásolják.) Rácsodálkozunk arra a turistára, aki a hátizsákjától akár 20-30 méterre is elbóklászik, bízva abban, hogy ott találja, ahol hagyta. Mi garantáltan addig megyünk csak el, hogy a csomagunk minimum a perifériás látószögünkön belül maradjon.

Magamon is tapasztaltam, hogy a mindennapi életben nem térek be egy kávéra, italtra akárhová. Ez természetes, mondhatnánk, hiszen akármilyen krimóba addig sem jártunk, amíg nem lettünk bévések. Csak-hogy most már néhány, egyébként civilizáltaknak tekinthető helyet is kerülünk a törzsközsége miatt. Ehhez kapcsolódik fiatal kollégáink problémája. A férfiak még csak-csak eljárhatnak szórakozni, diszkóba, de ezt is legtöbbször társasággal, tehát nem egyedül teszik. Nők esetében már kínosabb a helyzet. Nem „priózhathat” le minden, egyébként tisztességesen közeledő fiatalembert, viszont ha nem derül ki azonnal, hogy, mondjuk, egy fogvatartott rokona az illető, az állással játszhatnak a kolléganők.

Előfordul, hogy meglátunk egy arcot és ismerősnek tűnik, de nem jut azonnal eszünkbe, hol is találkoztunk vele. Ilyenkor

mindenki az emlékeiben kezd kutatni. Mi is, csak-hogy esetünkben először azt gondoljuk át, hogy volt fogvatartott-e az illető, netán egy kapcsolattartó, akivel a beszélőben találkozhatunk. Nem célszerű elbagatellizálni ezt a jelenséget. Ilyen megfontolásból satíroztam ki a telefonkönyvből egy egyébként ügyes gázszerelőt, nehogy a családom valamelyik tagja őt hívja ki egy esetleges hiba elhárítására, ugyanis a nevelési csoportomból szabadult nemrégiben. Kétlem, hogy ilyen esetben a számla megnyugtatón az ügyész vagy a védelmi tisztet.

Az utóbbi évek szomorú tapasztalata, hogy felelősségre vontak néhány bévést olyan módon, hogy az esetek jogi oldala is megkérdőjelezhető, de az etikai feltétlenül. Ennek az lett a következménye, hogy munkaidőnk jelentős hányadát arra fordítjuk, miként lehet mindent maximálisan le-, illetve túladminisztrálni. A nagyobb odafigyelés ömagában hasznos, csak a motívációval van bajom. Nyilvánvalóan tisztességgel szeretnénk végezni a munkánkat, de módfelett zavaró tényező az elemző-értékelő főtiszt vagy ügyész személyében a fejünk fölött hajszálon függő Damoklesz kardja. A személyiségre gyakorolt hatása negatív gondolkodást szül. A jól végzett munka szívmenelgető nyugalma helyett azon gondolkodunk, vajon nem követtünk-e el valami apró hibát, amiért aztán mi leszünk a „balhét elvívő” ügyeletes balekok, annak összes jogi, erkölcsi vonzatával együtt.

Az ehhez hasonló viselkedési módok másoknál is előfordulnak, mondhatná bárki. Ez igaz, de abban is biztos vagyok, hogy nálunk sokkal gyakrabban észlelhetők. Egyet-értek az írásom elején említett pszichológusokkal is. Jó, ha tisztában vagyunk a jelenség okaival és hatásaival.

Oravecz Máttyás

Segítő Kezek

A BVD alapítvány 2000. évre vonatkozó közhasznúsági jelentése

Az Alapítvány céljaira 2000-ben befizetett összegek:

a. a bv. szervezet dolgozóitól befizetett támogatás	4 000,- Ft
b. külső támogatók befizetései	1 280 095,- Ft
c. kamatbevétel	229 297,- Ft
d. költségvetési szervtől (Bv.Op) kapott támogatás	5 000 000,- Ft
e. SZJA 1 %-ából származó bevétel	1 527 412,- Ft
Az összes cél szerinti bevétel:	8 040 804,- Ft

Az Alapítvány céljaira 2000-ben teljesített kifizetések:

a. 14 fő részére rendszeres segély	776 000,- Ft
b. 123 fő részére egyszeri szociális segély	1 459 000,- Ft
c. 452 fő részére iskolakezdési segély	4 405 000,- Ft
d. 39 fő részére isk. kezd. támogatás Bv. Kft-ktől	244 000,- Ft
e. személyi jellegű kifizetések	545 000,- Ft
f. személyi jellegű kifiz. közterhei	147 000,- Ft
g. postaköltségek	46 500,- Ft
h. egyéb költségek, benne a gyermeküdültetés ktsg.	1 351 142,- Ft
Az összes cél szerinti kiadás:	8 973 642,- Ft

Az Alapítvány a 2000. évben 932 838,- Ft-tal költött többet, mint amennyi a bevétele volt. 2000. december 31-én 3 175 163,- Ft volt az összes felhasználható tőkéje.

Az Alapítvány tisztségviselői 2000-ben is társadalmi munkában, díjazás nélkül látták el feladataikat.

A SEGÍTŐ KEZEK BVD ALAPÍTVÁNY 2000-ben az előző évitől is nehezebb gazdasági körülmények között végezte a feladatait. Ennek egyrészt az volt az oka, hogy a belső támogatás lényegében elenyésző volt, míg a külső támogatók is jelentősen csökkentették befizetéseiket. Ezek a negatív jelenségek a bv. szervezet dolgozóinak tovább romló anyagi helyzetére és a külső támogatók számának, az általuk biztosított támogatás összegének csökkenésére vezethetők vissza.

Az Alapítvány Kuratóriuma 2000-ben 690 ügygel foglalkozott, ebből 61 esetben volt kénytelen elutasító határozatot hozni.

Az elutasításokra azért került sor, mert az Alapítvány pénzeszközei – a fentiekből is kitűnően – csökkentek, e körülmény miatt a támogathatók körét szűkíteni, a segélyek mértékét csökkenteni volt kénytelen.

2000-ben negyedik alkalommal szervezte meg és bonyolította le az Alapítvány a szociálisan rászorult bv-s családok gyermekei részére a Szelidi-tavi üdültetést. A kététes rendezvénysorozaton 44 gyermek üdült. Az üdültetést egybekötöttük Magyarország államiságának 1000 éves és a keresztény egyház 2000 éves évfordulójának méltó megünneplésével. A gyermekek részéről az üdültetés teljesen díjmentes volt.

Az Alapítvány és annak Kuratóriuma 2000-ben is a hatályos jogszabályok és az Alapító Okiratban foglaltak szerint végezte a munkáját. Döntéseit az esetek túlnyomó többségében egyhangú szavazással hozta meg. Ahol a szavazás során ellenszavazat vagy tartózkodás volt, ezeket a határozatokról készült jegyzőkönyvek tartalmazták. A döntések a Kuratórium egységes akarat-elhatározása szerinti feltételrendszer keretei között jöttek létre. A feltételrendszert a Kuratórium a bv. szervezet tagjai részére több alkalommal is közzétette.

Budapest, 2001. május 24.

SEGÍTŐ KEZEK BVD ALAPÍTVÁNY
dr. Csernyánszky Lajos sk. ügyvezető elnök

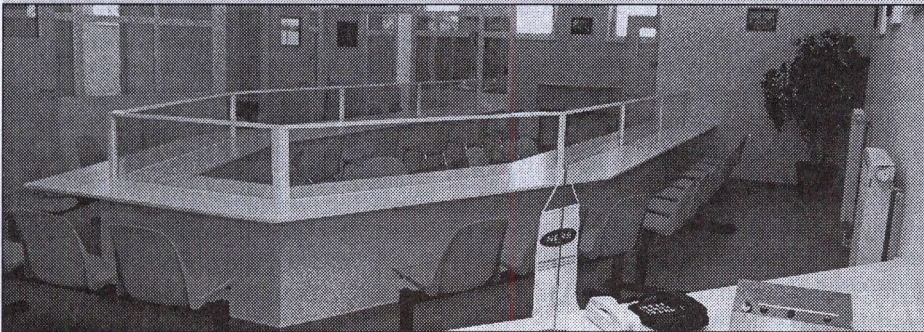
Képek, események

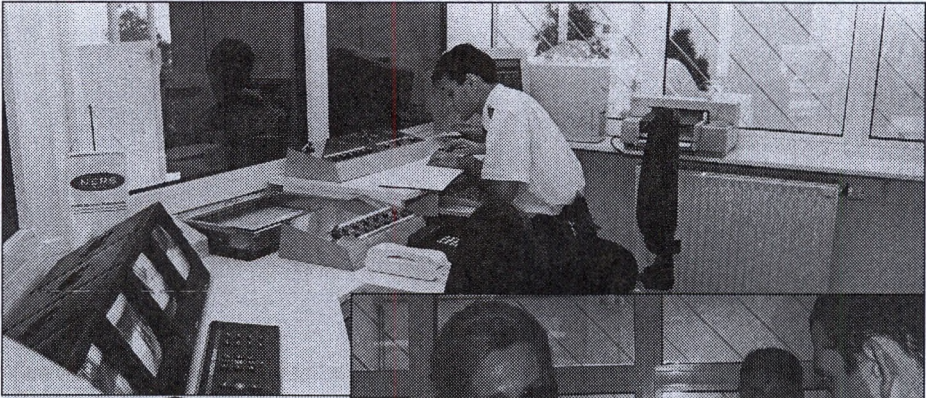
A miniszterre várva

Dr. Dávid Ibolya a nemzeti színű szalag átvágásával adta át rendeltetésének az új létesítményt

Kulturált körülmények teszik lehetővé a csoportos beszélőt

A
biztonsági helyiségből minden nyomon követhető

A miniszter a személyi fémvizsgálóval

A Budapesti Fegyház és Börtönben dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, országos parancsnok és dr. Huszár László ezredes kalauzolta az igazságügyi tárca vezetőjét és kíséretét

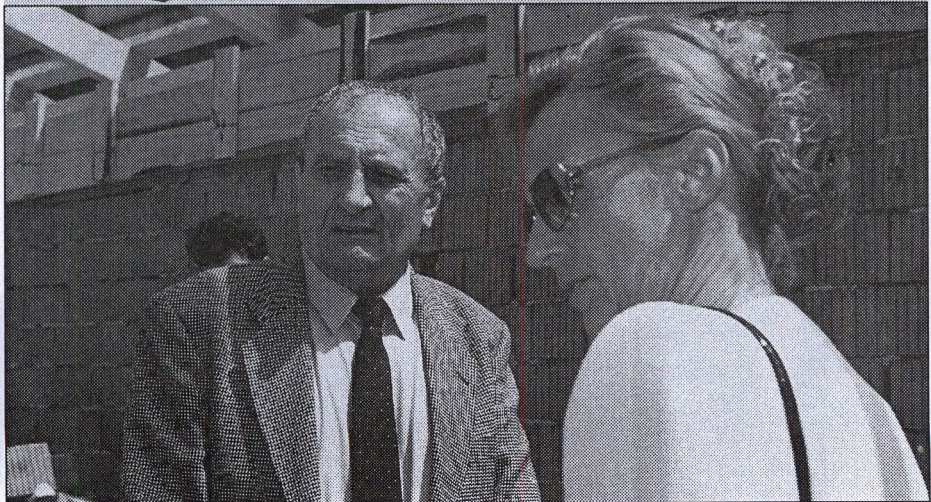

A látogatók egy csoportja

Az emlékhely építésénél

Fónay Jenő, a POFOSZ elnöke az '56-ot követő nehéz időkről beszélt

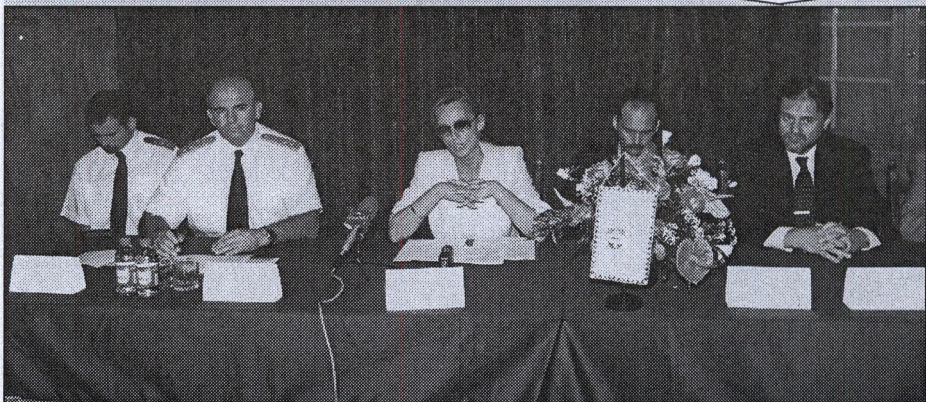

Ahol
a siralomház volt, ott
emlékhely lesz

Vajon mire gondol az
egykori halálraitélt a
valahai akasztások hely-
színén?

A látogatást követő saj-
tótájékoztatón

RÖVIDEN

Főfelügyelő-avatás

A Himnusz-t hallgatják a főfelügyelő-kibocsátási ünnepség résztvevői

Immár bv. főfelügyelők

Akik oktattak

Dr. Márkus Ilona bv. alezredes a szakképzés fontosságáról szőtt

Főfelügyelők felülnézetben

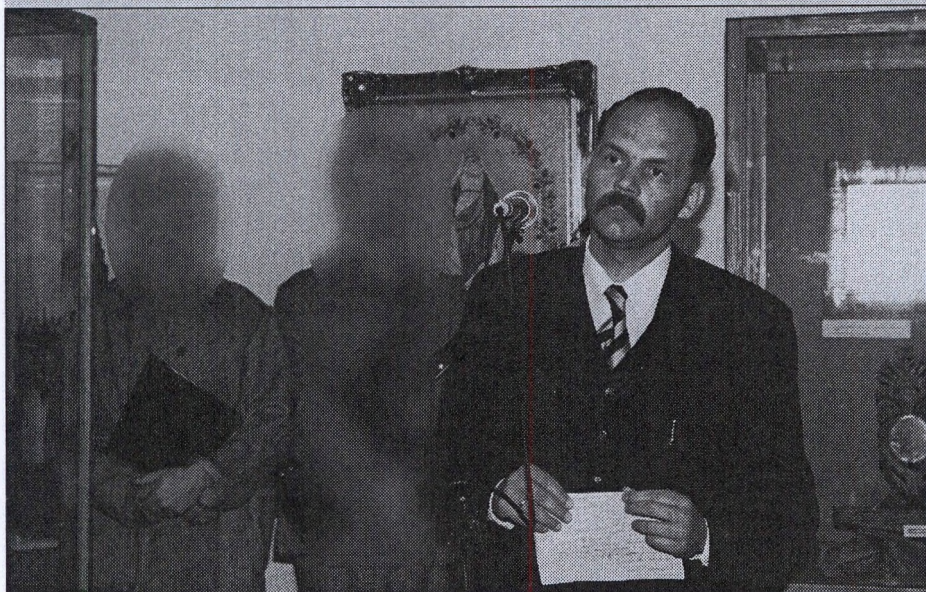

Az ünnepség előljárója, **Csóti András** dandártábornok sok sikert kívánt a végzett hallgatóknak

Van mire koccintani

Kiállítás Vácott

Márki Zoltán bíró, IM-főcsoportfőnök nyitotta meg a kiállítást

Meghívtak a kápolnában

Művek és művelődők

**A hajó a fogvatartott kézügyességét dicséri – állítja
Arató Ferenc esztergomi börtönparancsnok**

Fafaragás a múltból

**Dr. Bökönyi István és Yazbekné Szabó
Katalin a BVOP-t képviselte a megnyitón**

Bírói műélvezet

Végső búcsú

Emléksorok dr. Magyar Miklós halálára

Nekem jutott az a szomorú tisztesség, hogy búcsút – nehéz kimondanom; végső búcsút vegyek dr. Magyar Miklós nyugalmazott bv. alezredestől, az IMEI főigazgató-helyettesétől, elmegyógyász főorvostól, az Európa Tanács ellenőrző bizottsága, a CPT magyar tagjától, a sok év óta felejthetetlenül jó kollégától, akivel már közel hét esztendeje közvetlenül is hazánkat védve, képviselve még a nemzetközi életben is, együtt dolgozhattam, mint ahogy az interdiszciplináris tudományos kutatásokban is. Minden, amit ő csinált, pontos és szép; lelkiismeretességéből, humanizmusból, tudományos sokoldalúságból is gazdag volt, egy igazi európeér, európai műveltségű és gondolkodású, széles látókörű személy tette.

Az élet és a munka begyógyítja a legfájóbb sebeket is, az embernek az életében végzett hasznos munkája, a közösség javára kifejtett tevékenysége a halál után is maradandó érték és az emberi élet igaz értelme. Az intézetbe látogató egyetemi hallgatókat is különleges élménnyel ajándékozta meg. Nem „leadta” hanem előadta az országos intézet eljárását, működését, és páratlanul gazdag műveltségével, gyakorlati ismereteivel eleven, élő jogként jelenítette meg a procedúrát.

Hazai és nemzetközi tudományos konferenciák, kongresszusok során

vett részt. Nemzetközi munka- és tudományos kapcsolataiban kitüntetett helyet foglalt el az Európa Tanács, megbecsült tagja volt a „strasbourgiak” nagy családjának. Irányításával igazán értékes munkák születtek, írásai maradandó értékűek a tudományos szakirodalomban is. A tankönyvekben, jegyzetekben, amelyekben egy-egy komoly részt dolgozott fel, a tanítványokat gazdag csomaggal bocsátotta útjukra. Tudományos munkássága, tanulmányai, szacikkei több tudományterületet is felkaroltak és összefogtak.

Társadalmi, közösségi megbízatásait nagy felelősségérzettel látta el. Mindig a közösség iránti felelősség jellemezte. Homo politicus; közéleti ember is volt. Mindig próbált segíteni a hozzá forduló gondjain. Tagadhatatlan jóindulata mellett határozottan és egyértelműen nyilvánította ki véleményét, amiből ok nélkül nem engedett.

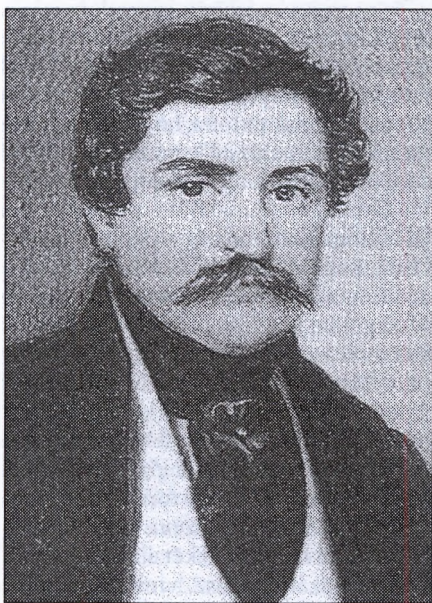
Senki sem különálló sziget; még ha egy göröngyöt mos is el a tenger, Európa lesz kevesebb, éppúgy, mintha egy hegyfokot mosna el. Minden halállal kevesebb a világ, mert egyek vagyunk az emberiséggel. A harang az emberiségnek szól. Dr. Magyar Miklós „abiit, non obilit; elhalálozott, de nem halt meg.” Halottunk emlékét élteti a példamutatás hatása, a megbecsülés, a szeretet hűsége.

Vókó György

Egyetemes üzenet

Deák Ferenc büntetőjogi rendelete 1848-ban

Deák Ferenc, az első felelős minisztérium igazságügy-minisztere kénytelen volt szembenézni azokkal a követelményekkel, melyek az áprilisi alkotmány provizórikus és deklaratív törvényeiből fakadtak, s melyek az intenzív szakmai törvényalkotó munka, a kodifikáció szükségességét fogalmazták meg. Ezek egyike volt a büntetőjogi kodifikáció előkészítése, melyet az utóbb az országgyűlés külön feladatává tett. Nem véletlenül. Deák a reformkorban, elméletben és gyakorlatban egyaránt sokat foglalkozott a büntetőjog különféle kérdéseivel.

1824-ben lépett hivatalba, mint tiszteletbeli tiszti alügyész. Ettől fogva két fő területen tevékenykedett: az *adózők* és *árvák* ügyeinek képviselését látta el, valamint a büntető törvénykezéssel kapcsolatos feladatokat teljesítette¹. A szolgabírák vizsgálati jelentéseinek véleményezése, a vádemeléssel kapcsolatos teendők, a perben a vád képviselése, a replikák, a perbeszédék, a perorvoslatok intézése mind a tiszti ügyész feladatai közé tartoztak. A végrehajtási perszakban pedig az ítéletek végrehajtásában, a büntetés-végrehajtás felügyeletében, rablajstromok készítésében, a tömlöcök megvizsgálásában vett részt. A tiszti ügyész tehát a szabadságvesztés-büntetésnek azt a részét ismerte a legfeneketlenebb mélységig, mely meghatározója a reformkori büntetés-végrehajtásnak: a tömlöcöt. Azt a tömlöcöt, melynek elborzasztó valósága alkalmassá tette arra, hogy a reformkori ellenzéki politikai mozgalmak jelképpül válasszák, s amely képes volt meg-

alapozni a fogházjavító mozgalom szellemi harcát, kiindulópontjául válni az 1843. évi büntetőjogi törvényjavaslat munkálatainak.

1831-ben és 1832-ben országsherte megyei közgyűlések vitatták meg a jövődő országgyűlés tárgyalásaira szánt rendszeres bizottsági javaslatokat. Ezek negyedik fejezete, a törvénykezési tárgy (a jogügyi munkálat) négy tárgyban igényelte a megyék véleményét. A törvénykezési szervezet, a rendes peres eljárás, a polgári törvények mellett az országos bizottság tárgyalásra javasolta az 1795. évi büntető kódex² lerövidített változatát

is „törvénykönyv a bűntettekről és büntetésről” címmel. Ma már bizonyítottnak tekinthető, hogy az észrevételek szövegét Deák Ferenc készítette el.³ Tudjuk ugyan, hogy az operátumokat felülvizsgáló bizottság még tárgyalás alá vette, de ismereteink szerint alapvető változtatást nem hajtott végre az eredeti javaslaton. Joggal feltételezhető tehát, hogy a szöveget olvasván a 28 éves Deák gondolatait ismerhetjük meg. A büntetés-végrehajtással kapcsolatban két kérdést fejtett ki hosszabban: az ártatlanok elítélésének és a nyilvános végrehajtás veszélyeit. Előbbről leszögezi: hogy ugyan „*minden vétek sérelmet ejt a polgári társaság közbátorságán, minden vétek tehát büntetést érdemel*”, de az ártatlanok elítélése, a bírói tévedés lehetősége kimondatja a kodifikátorral a „*szent és kétségtelen alapigazságot... hogy tudniillik ott, ahol a bíróság tökéletes meggyőződésének törvényes alapjához csak legkevesebb kétségek férnek is, a vétek maradjon inkább büntetlenül, mintsem hogy valamely, talán ártatlan polgárnak igazságtalan sérelem okoztassék*”. A büntetés-végrehajtás kérdéskörében a nyilvánosság és a visszatartó erő, illetőleg az elretentés kapcsolatát elemzi. Meggyőződéssel fejti ki, hogy a „köztapasztalás” azt bizonyítja, a nyilvános végrehajtás (főként a kivégzés) inkább kelt szánalmat és együttérzést a szemlélőben, mint gondolatokat a bűn és büntetés szoros egyívé tartozásáról. Ekkor még nem a halálbüntetés ellen lép föl, csupán a nyilvános kivégzést formálná át a tömlöc falai mögé rejtett executióvá⁴.

Az országos deputatio javaslatában szerepelt egy függelék a tömlöcgyűről. A todalék a rabokkal való bánásmódról kiváltotta Deák Ferenc reflexióit. Javasolta mindenekelőtt a rabok munkáltatását. Bár az intézeten belüli foglalkoztatást helyeselte, de tudomásul véve a financiai nehézségeket, még azt is inkább elfogadhatónak tartotta, hogy „*a megítélt rabok elegendő vigyázat mellett külső munkára is alkalmaztassanak*”, minthogy „*a rabok henyélve vesztegeljenek*”. A javaslattal egyetértve támogatta a „belső dolgozóházak” létesítését a törvényhatósági tömlöcökben.

Szólt a rabok szükséges elválasztásáról, melyet – elfogadva az országos deputatio koncepcióját – kerületi fenyítő házak felállításával látta megoldhatónak. Érzekelve a „*gonosztévőknek egyre nevelkedő számát*” maga is szükségesnek ítélte az új intézetek építését, azonban – s itt a vármegyei hivatalnok szólalt meg – „*a javallott intézetek megalapítását csak akkor lehet elfogadni, ha a felséges avarium hazánk közjavanak tekintetéből minden felállításhéli költséget elvállal*”. (Nyilvánvalóan tudva, hogy ez nem történhet meg, s hogy a bécsi kormány a törvényhatóságok terhére tervezné a nagy költségigényű intézetek finanszírozását.) A pillanatnyi viszonyok javításának legkézenfekvőbb megoldását szóba hozva, indítványozta, hogy legalább „*a szolgabíró az uradalmi tömlöcöket gyakrabban megtekinteni... tartozzék*”⁵. A javaslatokban nincsen semmi forradalmi, semmi kirobbanóan korszerű, de áthatja a „*sok régít eltörteni, sok újat alkotni, sokat javítva változtatni*” deáki szelleme. A majdani modern börtönügyi koncepció két alappilléret, az *elkülönítés* és a *munkáltatás* eszméjét már magáévá tette az ifjú jogász, a további gondolatok kibontására még évtizedig várni kellett. Ahogyan azonban a szóban forgó kérdéshez nyúl, bizonyítja a jogtörténész igazát, hogy tudniillik „*egy kiváló felkészültségű, a jogtudományban és joggyakorlatban járatos, kodifikátori képességekkel megáldott szerkesztő*” munkálta ki Zala vármegyének az országos kiküldöttségnek rendszeres munkáira tett észrevételeit.⁶

A harmincöt éves Deák Ferencet Zala vármegye 1839-ben a követi utasítások és a nemzet sérelmei összeszedésére kiküldött választmány tagjává választotta. Deák a bizottság meghatározó vezetője, s így a megye 1839. évi követutatisításának fogalmazója s nagy részben értelmi szerzője Deák Ferenc lett.⁷

A követutasítás 36. pontja világos instrukciókat tartalmazott a megyei követek számára, hogy a diétában a büntető rendszer és büntető törvénykönyv kidolgozására hivatott bizottság kiküldését szorgalmazzák. Az irat összefoglalását adta a megyei választmány által fontosnak ítélt teendőknél. Ezzel mintegy vázolta a majdani elaborátum tartalmát. Az 1839. évi zalai követutasítás már Deák Ferenc börtönügyi koncepcióját tükrözte. *„Egyik legsürgetőbb szüksége nemzetünknek a büntető rendszernek és javító-intézeteknek megigazítása. De mielőtt a javító-intézetek az egész országban egyenlő célszerű lábra nem állóknak, mielőtt azok vagy elrendelve nem lesznek, hogy a vétkeknél jobbúlását eszközöljék, nem, pedig mint eddig, nagyrészt inkább vétkeknél és romlottságnak oskolái legyenek, lehetetlen a büntető rendszernek célszerű javítását eszközölni”*.⁶ A szerző feltételül szükségesnek ítélte a kidolgozandó javaslatoknak megalapozását, főként a megyei rabtáblák tanulmányozására alapozott és az „e tárgyhoz tartozó körülmények” mérlegelését, továbbá a Nyugat-Európában már létező intézetek tapasztalatainak figyelembevételét. Deák lényeglátó racionalizmusának foglalata a követek által javaslatba hozandó feladatok sora: A tervezéshez nem nélkülözhető az építészeti terv a javítóházak és tömlöcök alakjáról, az építés költségeinek számbavétele, a fenntartási költségek kiszámolása. Soron következő feladat a felállítandó kerületi házakban alkalmazandó rezsim (a „követendő elzárási, dolgozási, tartási, oktatási rend”) kimunkálása. Szóba hozta a büntetési rendszer megújítását is. Deák Ferenc ekkor már határozott elképzelésekkel tekintett a börtönügy reformjára. A szövegben világosan visszatükröződött a magyar börtönviszonyok állapotának ismerete. (*„börtöneink sok helyütt olyan állapotban vannak, hogy azoktól az emberiség legszelídebb érzete méltán visszaborzad”*) Racionálisan vetett számot a szerző a tömlöcviszonyok szomorú hatásával: *„gyakran akit az indulás vagy könnyelműség vétkebe kever, de keble fogékony volt még a jóra az erkölcs útján csak megmentett, de szíve nem romlott vala, mint vétkét bánó bűnös került a tömlöczbe s mint kitanult gonosztevő hagyá el azt”* – összegezte a megváltoztatást igénylő körülményeket 1840. évi követjelentésében.⁹

1841-ben, a kodifikációs választmány munkájának kezdetén Deák Ferencnek koncepciózus tervei voltak a börtönrendszerrel és a börtönüggyel kapcsolatban. Deák nézetrendszerét vált alapjává a törvénytervezeteket kidolgozó bizottság tevékenységének. Ezért történhetett meg, hogy a börtönügyre vonatkozó irányelveket a kidolgozó választmány¹⁰ egy hét leforgása alatt összeállította. A büntetőjogi plánumok kidolgozása során egyébként a börtönügyi kérdésben alig bontakozott ki vita, ebben volt a legnagyobb egyetértés a kormánypárti és az ellenzéki követek között. A helyzet tarthatatlanságát az a Dessewffy Aurél is belátta, aki a választmányban a konzervatív szárny vezéralakja lett. Kevés dologban állt olyan közel egymáshoz a konzervatív és ellenzéki álláspont, mint a börtönök kérdésében. Egyhangúan fogadta hát el a választmány a küldöttség javaslatát arra nézve, hogy a kerületi börtönök felállítása feltétele a büntetési rendszer megreformálásának, hogy a befogott, de még el nem ítélt foglyok és a büntetésüket töltők elkülönítése mellözhetetlen az új konstrukció kialakításakor. Kisebb polémia zajlott a pennsylvaniai rendszer meghonosítása kérdésében, diszputa nélkül támogatta a választmány a fiatalkorúak „javító oskoláját”, egyetértett a rabok munkáltatásával, s részbeni díjazásával¹¹.

Az anyagi jogi javaslatok tárgyában lefolytatott diszkusszió eredményeként a választmány a börtönügyi operátum jelentőségét növelve a halálbüntetés, a botbüntetés és a becületbüntetések mellözéséről határozott. A nagymértékben leszűkített szankciórendszer fő elemévé ez által vált a szabadságvesztés büntetés, s került bele intézményesen az „örökös fogság”.¹² Deák Ferenc e pontig vett részt a börtönügyi elaborátum kimunkálásának folyamatában.

Az alapelvek rögzítése után a választmány alválasztmányokra oszlott, s külön munkálták ki a büntető anyagi, eljárásjogi és börtönügyi elaborátumokat. Deák Ferenc maga a börtönügyi bizottmány munkájában nem vett részt, fontosabbnak ítélve az anyagi jogi vitákat. Igazat kell adnunk Deáknak, hiszen a már kezdetben kirajzolódó egyetértés garantálni látszott a börtönügyi reformmunkálatok sikerét, az anyagi jogi bizottságban azonban, ahol a büntetőjogi felelősség kérdése a nemesi előjogok korlátait feszegette, ahol a törvény előtti egyenlőség érvényesítése komoly argumentációt követelt meg, ahol a megduplázódott büntetőjogi szisztéma egységessé tétele komoly szakmai elvárásokat támasztott, korántsem tűnt ilyen egyszerűnek a helyzet. 1842. január 2-án választották meg a börtönügyi albizottmányt. Június 2-án fejezte be a tárgyalásait és a kidolgozott plánumot november 14-étől tárgyalta a választmány.

Az országgyűlés elé beterjesztett ún. '43-as javaslatok börtönügyi része unikum a magyar jogtörténetben. A '43-as börtönügyi tervezet kidolgozóit sem a korábbi (az 1795-ös vagy 1829-es) törvényjavaslatokra jellemző rendi szemlélet, sem a polgári állam későbbi, a realitásokra, a kiépülő kapitalizmus kihívásaira választ kereső szabályozási kényszere nem kötötte. Az albizottságban nem dolgozott sem ügyvéd, sem bíró, sem pedig egyetemi vagy jogakadémiai tanár:¹³ a többnyire politikusokból és publicistákból álló alválasztmány egy addig lényegében nyom nélküli rendszer alapjait készültek megvetni, nem mentesen illúzióktól, kompromisszummentességtől, tiszta eszméktől és reformakaró lobogástól. Ezért sikerülhetett egy következetes büntetés-végrehajtási terminológiát megalkotni, mely kodifikációs előfeltétele volt egy régi követelésnek: az ítélet előtt állók és megítéltek, a kisebb és nagyobb bűnökért elmarasztaltak elkülönítésének. A tervezet mindvégig tekintettel van az elítélteket és letartóztatottakat védő garanciákra, az elítéltekkel való humánus bánásmódra. Az egész országra érvényes, egyöntetű szabályozást és gyakorlatot javasoltak a liberális politikusok, az egyenlőség és bizonyos keretek között az emberi szabadság védelmével. A liberalizmus korszerű felfogása leginkább a börtönügyi javaslat azon részeiben volt tetten érhető, amelyek a humánus elbánás garanciáit tartalmazták. Ezek a rendelkezések főként az előzetes letartóztatottak elkülönítésében, a befogadás garanciális előírásaiban, a látogatás, a levelezés, művelődés szabályozásában, a nevelésről és oktatásról szóló rendelkezésekben, a lelki gyakorlatok biztosításában értelmezhetők.

Deák Ferenc nem vett részt az országgyűlési tárgyalásokon. *„Deák távolléte előre is eredménytelenségre kárhoztatta a törvényhozást, a most is többségben lévő ellenzéknek nem volt megfelelő vezére...Deák távolléte csakhamar megérezte magát az országgyűlésen, mert megfoghatatlan tapintatlanság mérgezte meg a vitákat s lehetlenné tette a sikert”¹⁴.* – jegyezte föl sajnálkozva *Pulszky Ferenc*. Az anyagi jogi és a büntető eljárásjogi elaborátumok elbuktak a két tábla viszályán. Ebből szinte logikusan következett a börtönügyi plánum kudarca is. Eljutott ugyan a királyi elhatározásig, de a kormányzat önmagában a börtönügyi törvényt szentesítésre nem ajánlotta¹⁵. Az ezt követő politikai és törvényhozási csatározásokban 1848-ig nem került elő többé a börtönügy kérdése. Az alkotmányos változások előkészítése és a közjogi forradalom levezénylése háttérbe szorította a büntetőjogi kodifikációt.

Deák Ferenc nem tett le a reformról, s Zala vármegye 1847 október 4-én tartott közgyűlésében ismételen szorgalmazta a büntető- és börtönrendszer reformját. *„A börtönrendszer független attól, ki ítéli el a bűnöst, sőt megfordítva, inkább függ attól, hogy milyenek a börtönök s kiktől függenek azok, mert ugyanazon büntetés becsületes fogházban felére sem olyan terhes, mint egészségtelen börtönben, rossz bánás és élelmezés mellett.*

Előbb kell tehát megállapítani a börtönrendszert, mint a büntetést. Pl. tíz év fogság olyan börtönökben, mint itt Zalában voltak hajdanán, iszonyú büntetés volna, midőn ellenkezőleg tiszta börtönben és olyan börtönrendszer mellett, amelyent RR, kívánnak s amelyen Európa minden művelt nemzeténél meg van állapítva, már nem olyan terhes”.¹⁶

1848. április hetedikén megalakult az első magyar felelős kormány. A ministeriumban az igazságügyi tárca birtokosa a rendi országgyűlések meghatározó egyénisége, Deák Ferenc lett. Igaza volt tehát a Pesti Hírlap tudósítójának, amikor a kormányalakítási tárgyalásokkal kapcsolatosan a zalai jogászt mellőzhetőnek nevezte.¹⁷ Bathány Lajos Deák nélkül nem akart kormányt alakítani.¹⁸ A széles körben elismert jogász országgyűlési rutinja, a megyei joggyakorlatban szerzett jogtudása, a megyei bizottsági plánmok, követutasítások, törvénytervezetek véleményezései, diétális választmányi szerepe által garantált kodifikátori tapasztalata, győzhetetlen logikája és jogi műveltsége a polgári minisztérium számára nélkülözhetetlen volt. Deák saját bevallása szerint nem szívesen vett részt a kormányzati munkában. Csupán a becsület és kötelesség kényszerítette a megbízatás elfogadására.¹⁹ Láttá ugyanis, hogy a számára kedves, nyugodt, kodifikátori mentalitásnak folyamatosan ütköznie kell majd a politikai izgatottsággal, a radikális szónoklatokkal és politikai támadásokkal. A jogfolytonosságot hangoztató, „javítva változtató” higgadt jogász, a kompromisszumokért küzdő követ irtózott a forradalmi változásokkal együtt járó hevült politikálástól.

Igazságügyi miniszterként ismét szorosabb kapcsolatba került a börtönügy kérdésével. A felelős ministerium igazságügyi tárcájához nap mint nap érkeztek kérvények, panaszok a raboktól, beadványok ügyvédektől, felterjesztések vármegyei hatóságoktól, városoktól. A rabtabellák a rabok számáról, a büntetés-végrehajtás számadatairól, a szabadságvesztések szokásos időtartamáról, az előzetes letartóztatás és a megítélt rabok büntetés-végrehajtásának arányáról tanúskodtak.²⁰ A miniszter levelezése tükrözi a hatóságok nehézségeinek ismeretét, az 1848:9. tc. értelmében a felszámolt uradalmi hatóságok tömlőceiből a megyei börtönökbe áthelyezendő rabok okozta problémákat, a férőhely hiányát, a felügyelő személyzet alkalmatlanságát. A '43-as büntetőjogi javaslatok csomagjából az áprilisi törvények, a felelős ministerium és a Honvédelmi Bizottmány korszakában keletkezett szabályozások jó néhány töredékintézményt átmentettek (mint a sajtótörvénybe beépülő esküdtszéki eljárást a perjogi laborátumból, a véstörvény alapját képező államellenes cselekedetek törvényi tényállását az anyagi jogi plánumból), de az ismert okoknál fogva kodifikációra nem került sor. A politikai környezet nem kedvezett a mélyreható szakmai változtatásoknak, s különösképpen nem a kodifikációnak. „A hazának jelen körülményeit pedig, és a hangulatot, amelyben vagyunk, nem tartom alkalmasnak ily törvény megvitatására, melyhez tökéletes higgadság szükséges. Mikor ilyen törvényt alkotnak, indulatnak, félelemnek, aggodalomnak, haragnak távol kell lenni; pedig nem hibázok, ha állítom, hogy a jelen körülmények között erre vonatkozólag nem vagyunk abban a hangulatban.” Az érzelmek síkján folyó, a politikálás, a higgadt meggyőzéstől eltávolodó, indulatoktól fűtött vitastílus, a zajongó hangoskodás akadályozta a szakmai munkát. Deák, a jogi forradalom előkészítője és egyik vezetője a jogfolytonosság képviselője, a törvényesség híve, a szakmai aprólékosággal dolgozó kodifikátor időszerűtlennek tartotta mind radikálisabbá váló légkörben a jog gyökeres átalakítását.

A börtönügyben is csak tűzoltást vállalhatott az igazságügyi minisztérium. Bár annak idején a '43-as javaslatok közül a törvényalkotás csatornáiban a legtovább a börtönügyi plánum jutott, s csupán a királyi resolution bukott el, ebből a tervezetből került át a legkevésbé 48-as minisztérium intézkedései közé. A börtönügy a forradalmi átalakulás, majd

a szabadságharc állami erőfeszítései során mellékkérdéssé vált. Azon intézkedések, melyek végül is a büntetés-végrehajtás terrénumában megszülettek, valójában az igazságügyi minisztériumnak a rabokkal kapcsolatos feladatkörével voltak összefüggésben.²¹ Deák Ferenc legtöbbet emlegetett intézkedése, a Pest város közönsége számára kiadott rendelete is egy beadványnak köszönheti megszületését. Kosovics Hermán panaszja nyomán, mely Pest város rabtartására, börtönállapotaira hívta föl a miniszter figyelmét, Deák kiküldte Bónis Sámuel osztályigazgatót egy vizsgálat lefolytatására és az erről készített jelentés elkészítésére.²² A Pest város tömlöceiről szóló jelentés²³ nyomán fogalmazódott meg az igazságügyi miniszternek az a rendelete, mely a megyét felszólította a tömlőcállapotok javítására²⁴

Mint tudjuk, Deák néhány napra rá kibocsátotta rendeletét a városra. A Pest városának szóló rendelet méltó és megőrizendő dokumentuma Deák Ferenc büntetőjogi koncepciójának. A szentesítés nélkül maradt büntetés-végrehajtási eszmék e rendeletben újra felbukkannak. Ugyan csak Pest megyére vonatkozó rendelkezésről szól, a rendelet egyetemes üzenete megelőlegzi a feltételezést, hogy idő birtokában országos intézkedés válhatott volna belőle. Ugyanaz a humánus megközelítés jellemzi, mely a '43-as javaslat börtönügyi szabályozásának volt sajátja.

Realista politikusként és jogásként számot vet a rendelkezés végrehajtásának anyagi következményeivel, de a pénzügyi szempontokat ilyen garanciális és emberbaráti kérdésben nem tekinti mérvadónak. Kijelöli a fogházjavítás csomópontjait, így a totális intézmények felválthatósága helyett a bérlés irányában keresi a megoldást; a férőhelyek olyan növelését javasolja, ha kell bérlet útján, mely lehetővé teszi a rabok osztályozását és elkülönített elhelyezését; a rabtartásban a humánus és egészséges környezetet, a rendszeres egészségügyi ellenőrzést tartja alapvetően szükségesnek. Alábbiakban a miniszteri rendelet szövegét, s az azt megalapozó jelentés szövegét tesszük közzé.

Az igazságügyi minister Bónis Sámuel Osztályigazgató Úrnak²⁵

Pestváros hörtöneinek a' raboskodók egészségére veszélyes állapota iránt Kosovics Hermánnak ide csatolt folyamodásában nyomós panaszok tétetvén - Pest városa rabjai és hörtönei állapotának megvizsgálására önt a tapasztalandókról teendő jelentésének bevárása mellett ezennel kiküldöm értesítvén az eránt a mai nap Pestváros közönségét is.

Budapesten, Május 15-en.' 848.

igazságügyminiszter
Deák Ferencz

Jelentése a' büntető törvénykezési osztály igazgatójának, mint a végre kiküldöttnek a' Pest Városi tömlöczök állapotáról²⁶

Folyó évi Május 15ken kelt 731ik számmal jelzett tisztelettel vissza csatolt rendelete következtében Pest Városa tömlöczei meg vizsgálván következendőkben teszem hivatalos jelentésemet.

A' város Szék házánál találta, földön felül épülő többnyire ollyasak elzárására szolgáló nyolcz 24 öl hosszú és 7 schuh [láb] széles tömlöczöket, melyek közzül négy vas ágyakkal van ellátva négy pedig ágy nélkül használtanak. Ezek a' mennyiben négy egyén befogadására szánták vala bár eléggé szárazak de kicsinségök miatt a' czélnek meg nem felelnek.

Ugyan az épület alatt lévő hörtönöket, mellyekben részint vizsgálat alatt lévő vádlottak, részint kőbor legények s koldulásért bé fogottak vagynak bé zárva, megvizsgálván

azokat oly sötéteknek, nedveseknek és a' mennyiben előttök egy föld alatti csak csekély szellelő ablakkal ellátott sikátor vezet, nehezen szellőztethetőeknek, s ezeknél fogva egészségteleneknek találtam – hogy erántok addig is, míg a tömlöczök ország szerte jobb karban hozának, ideiglenesen rendelkezni mulhatatlan szükségesnek tartom, mert

1ör. Bár a' föld alatti számos kamrákba sok egyéneket bé lehet zárni, de minthogy azoknak nagy része éppen haszon vehetetlen s így üresen ál vagy raktárnak használtatik, azokban mellyek hőrtönül használ tatnak, 12 és 13an is lévén elzárva a testi és nedves fal kigőzölgése által a levegő meghűződik.

2ör. Mert ezen meg a' feudális rendszer korában is borzasztó föld alatti lyukakban a' meg nem ítéletek elebbeni életök szemügyben tartása nélkül lévén bezárva – nem csak hűnhönczöknek midőn elítéltek, hanem a' csekélyebb vétségűeknek a többször bünt elkövetekkel együvé zárása azt eszközlé, mi szerént az erény útjáról eltántorodott a' helyett, hogy szigorú, de az ilyen szerencsétleneknek erányában is soha szemügy elől nem vesztető tisztességes bánás mellett a' megrögzött gonosztevőkötli elválasztása által hűnét meg bánja 's a' jó útra vissza térjen – leczkét vesz a hűn oskolájában

3or. Mert kik csupán kóborlásért vagy koldulásért vagynak letartóztatva, a' tömlöczök egyforma rosszaságuk miatt nincsenek megkülönböztetve azoktól, kik bünténnyel vagynak vádolva.

4er. Mert ezen föld alatti tömlöczökben még csak fa nyoszolyák sem lévén, a' meg nem ítélteknek e tekintetben rosszabb sorsa van, mint annak, kire már a' hűntett bé bizonyosodván ítélet következéhen lakol.

A' Külső Városban a' Rókus kápolnája mellett levő, 's az elítélt rabok bezárására szolgáló tömlöczöket megvizsgálván – azokat olly setéteknek találtam, hogy fényes délben is kénytelen valék lámpa világánál tenni a vizsgálatot – s a mennyiben a föld alatt építvék 's ki véve a 7k számmal jelelt jókora ablakkal ellátott kamrát, téglával vagynak ki rakva 's ezen kívül még falaikon a Canalis nedve keresztüli szivárog, mellyek egészségtelenek 's le számítva azt, hogy fa nyoszolyákkal ellátvák, éppen olyan czéltalanok, mint a Városházi tömlöczök.

A' tömlöczök mellett levő rabok dolgozó kamráját rendben s csinosnak találtam.

A' tömlöcz kórházat, mi illeti, abban illő rendet, csinosnóságot tapasztalék, a' betegek Düffel orvos Úrnak humánus bánását 's szorgalmát olly hálásan említék, hogy azoknak állapotát, kiknek törvény száhta büntetésöket a' sors még testi betegséggel is tetézi - kellő bánás mellett e csinos betegházban holdogságnak tartom azokéhoz, kik egészséggel áldva ugyan de a nedves tömlöczben ülik hűntetésüket.

Az elítélt rabok ételét, melly nekik csinosan czin edényekben tálalva felhozott eléggé íztelennek találtam.

A hűntető elzárást illetőleg azt tapasztalám, hogy kivéve azon rabokat, kiknek hűntársaik más törvényhatóságban laknak és a K[irályi]. ügyek igazgatója által bé perlett hamis bankjegy ezüst vagy arany pénz készítőket, a perek meglehetősen gyorsan folynak – azt azonban fájdalommal kell megjegyezmem, hogy mert a letartóztatottak számára külön és tűrhetőbb kamrák nem lévén – a lezárásnál czélszerű rendet követni nem lehet. Még is azoknak, kik együvé záratnak előbbi életük folytán 's az egyesek erkölcsiségét szemügy előtt kellene tartani. – 's ebből kiindulva abban meg kellene számítani, ki kivel záratik össze. Valamint meg kell jegyezmem aztat is, hogy az alsó tömlöczök lakói az összes személyzet csekély száma miatt csupán a bűnhönczök előtti elzárt, s szinte föld alatti sikátorra bocsájatván ki szellőzés végett, egészséges levegőt ekkor sem szívhatnak.

A városi dologházat hár az inkább politikaik számára hűntető intézet és megtekintése szorosán kiküldetésemhez nem tartozott, mind az által mennyiben néha ide is zárathatnak

kisebb bűnhönczök, szinte megtekintém, s örömmel nyilvánítom, hogy ezek csinosak és célszerűen rendezettek.

Kelt Budán 21k May. 848k évben

Bónis Sámuel
a büntető törvénykezési] oszt[ály] igazgatója

Az Igazságügy Ministere Pest városa közönségének²⁷

A' Pest városi börtönök legnagyobb része sötét, nedves, nehezen szellőztethető, és felette egészségtelen, illy tömlöczbe záratnak nemcsak az elítélt bűnhönczök, hanem a' vizsgálat alatti vádlottak is, nemcsak azok, kik súlyos büntetést követtek el, de a' kóborlásért vagy koldulásért rendőrileg befogottak is. És még ezen felül helyszűke miatt számosabb egyének záratnak össze az apró, nedves, sötét egészségtelen börtönökbe, s az alsó tömlöczök lakói az őrizeti személyzet csekély száma miatt csupán a tömlöczök előtti elzárt föld alatti sikátorra bocsáttatván időnkénti szellőzés végett, még egészséges jó levegőt se szíhatnak.

A börtönök illy állapota kivált az ország fővárosában undorral s borzadállyal tölti el a jobb ember kebelét. Ezen állapotot tovább is eltérni súlyosan vétkes hanyagság volna, igazság, méltányosság és emberiség ellen, gúny volna a civilizációnak.

Oda utasítom tehát a város közönségét, hogy addig is, míg a börtönök állapotja az egész országban célszerűebben rendeztetik, gondoskodják börtönei jelen állapotjának javításáról, s ha egyébkint rögtön nem lehetne a dolgon segíteni, keressen módot abban, hogy valamely köz- vagy magánépületet béreltessenek ki, mellyet új börtön építéséig, hasonló célra fordíthasson. Ügyeljének a város tisztviselői különösen arra, hogy számos egyént a börtönbe össze ne zárjanak, mert az egészségnek és erkölcsnek egyaránt ártalmas. Ne felejtsek, hogy a vádlott ítélet előtt még hűnösnek sem mondhatik, s annak irányában igazságtalanságot követ el a' köz állam, ha személyének letartóztatásán kívül neki szenvedéseket is okoz, miket a' letartóztatás biztonsága múlhatatlanul meg nem kíván. Ne felejtsek, hogy a bűnös ellen kimondott ítélet is sokszorosan súlyos, ha a' büntetésül kiszabott időt rossz és egészségtelen börtönökben kénytelen eltölteni, a bírónak kimondott ítéletét pedig magában a végrehajtásban meg is súlyosítani igazságtalanság, kegyetlenség.

Téessék továbbá haladék nélkül rendelkezés, hogy a' rabok időnként elegendő őrizet mellett tiszta és egészséges levegőre bocsáttassanak, és ha a város őreinek eddigi száma e célra nem elégséges, szaporíttassák azokat, 's legyen szoros ügyelet arra is, hogy valamelyik orvos a' város börtöneit naponkint meglátogassa 's a beteget azonnal kórházba vitesse.

A' kisebb rendőri kihágásokért letartóztatott egyéneket csak néhány órára is olly börtönbe zární, minő a pestvárosi börtönök nagyobb része, gyakran súlyosabb büntetés mint a' mit a legszigorúbb ítélet mellett is vonhatna maga után az elékövetett kihágás; gondoskodják tehát a város ezek számára is célszerű elzárási helyekről.

Nem kétlem, ügyeltek eddig is a város tisztviselői arra, hogy mind azok, kik csupán rendőri kihágásért lőnek bekísérve, még ezen napon vagy legközebb a következő nap reggelén - azok pedig kik valamely büntettől vádolva kerültek börtönbe leg föllebb harmadnap alatt törvényes híró elé állíttassanak, s ellenök a törvényes eljárás célszerűen, lehető legnagyobb gondossággal folytassék s bevégeztessék- csak azt említem meg, hogy minden ezekbeni mulasztás súlyos felelet terhét vonná maga után.

Elvárom mindezekre nézve a városnak serény és pontos intézkedéseit, 's a teljesítettekről azonnal jelentést kívánok. Tudom, ezen ideiglenes javítások is nevelik a' vá-

rosnak amúgy is tetemes költségeit, de itt az igazság 's emberiség rovására gazdálkodni, akarni vétek volna.

Végre méltányoló elismeréssel kell megemlítenem a városi rabok kórházához rendelt orvosnak, Düffel Úrnak a' beteg rabokkali szelíd bánásmódját s kitűnő szorgalmát, mellyet általam a' pesti börtönök megvizsgálására kiküldött osztályigazgatónak, Bónis Sámuel Úrnak hivatalos jelentése szerint magok a beteg rabok is a' vizsgálatot teljesítő előtt hálásan kiemelték, s kívánom, hogy erről már Düffel Úr is a város által értesíttessék.

Pest, május hó 25. 1848.

Mezey Barna

Jegyzetek

¹ Deák Ferenc ügyési iratai 1824-1831. Sajtó alá rendezte Molnár András. Zalaegerszeg, 1995, 11-11. o.

² Hajdú L.: Az első (1795-ös) büntetőkódextervezet, Budapest, 1971.

³ Molnár A.: Deák Ferenc és a rendszeres munkálatokra tett zalai észrevételek. In: „Javitva változtatni” Deák Ferenc és Zala megye 1832. évi reformjavaslatai, Zalaegerszeg, 2000, (továbbiakban: 1832. évi javaslatok) 256. o.

⁴ Észrevételek az országos kirendeltségnek a törvény dolgokról készített munkájára IV. A büntető törvénykönyvről. Az első részben a 14. cikkelyre, De Executione. In: 1832. évi javaslatok, 184-185. o.

⁵ 1832. évi javaslatok, 187-188. o.

⁶ Béli G.: Zala vármegyének Deák Ferenc által megfogalmazott észrevételei a jogügyi munkálatról. In: „Javitva változtatni” Deák Ferenc és Zala megye 1832. évi reformjavaslatai, Zalaegerszeg, 2000., 305. o.

⁷ Degré A.: Zala megye 1839. évi követutasítása. In: Tanulmányok Deák Ferencről. Zalai Gyűjtemény 5. Zalaegerszeg, 1976. 227. o.

⁸ Degré: ih. 241. o.

⁹ Deák F.-Hertelendy K.: Követjelentés az 1839-40-ki országgyűlésről. Pest, 1842. A követjelentés nyomtatása és közzététele a széles nyilvánosság előtt hatékony ösztökének bizonyult a további tárgyalásokhoz.

¹⁰ Teleki József, Zarka János, Desseffy Aurél, Deák Ferenc, Eötvös József, Klauzál Gábor és Pulszky Ferenc

¹¹ Az országos bizottmány jegyzőkönyvei 1843. (Az ún. Szalay-féle jegyzőkönyvek) In: Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye. Szerkeszti Fayer L. I-IV. Budapest 1896-1902. (Továbbiakban Anyaggyűjtemény) IV: 202-203.

¹² Felséges első Ferdinád által szabad királyi Pozsony városába 1843-iki esztendei pünkösöd hava 14-ik napjára rendeltetett Magyarország közgyűlésének Írásai és Naplója Pozsonyban. Az országgyűlési irományok kiadó hivatalában. Pesten. Landerer és Hecckenastnál, 1844. (továbbiakban: OGY.IR., OGY.N. 1843/44) Az 1840. évi V. törvénycikk által a büntető törvénykönyvvel válhatatlan kapcsolatban lévő büntető s javító rendszer behozása iránt kimerítő véleményadás végett kiküldött országos választmány jelentése, 1843. (Továbbiakban: Jelentés 1843) 1841. december 22.

¹³ Sándorffy K.: Törvényalkotásunk hőskora. Az 1825-1848. évi reformkorszak törvényeinek története. Budapest, 1935., 148. o.

¹⁴ Pulszky F.: Életem és korom, Bp., 1880. 216., 222. o.

¹⁵ Vö. Anyaggyűjtemény IV.CXIV. o.

¹⁶ Sándorffy, ih. 138. o.

¹⁷ „Most minden ember miniszteri combinatiokat csinál. Hogy Deák egyik combinatioból sem marad ki, természetes.” Pesti Hírlap 1848.sz. március 21.

¹⁸ „Felelős minisztériuma van az országnak. Batthyány Lajos azonban Deák Ferenczre várván, a minisztériumát még nem alakította meg.” Lónyay Menyhért Lónyay Alberthez, 1848. március 18. Kónyi M.: Milyen körülmények közt vállalt Deák Ferencz követséget és miniszteri jelöltséget 1848-ban. In: Deák Ferencz beszédei. Összegyűjtötte Kónyi Manó, második kötet 1848-1861, Bp., 1886. 27. o.

¹⁹ Deák Ferenc Oszterhieber Tarányi Józsefnek 1848. április 30. In: Deák Ferencz beszédei. Összegyűjtötte Kónyi Manó, második kötet 1848-1861, Bp., 1886. 52. o.

²⁰ Vö. MOL.II.69.31.k.Lajstrom- és mutatókönyvek/ 1. kútfő 9-15., 22-23., 29., 31., 50., 86., 91., 94., 99., 102-103., 135., 185., 208., 209., 210-225., 227., 250-257., 259-273., 281-289. stb. tételek

²¹ Vö. *Büntetésvégrehajítás, testi büntetések, rabok elhelyezése*: MOL H. szekció. Az 1848/49. évi minisztérium levéltára, Igazságügyi Minisztérium 67. Álladalmi titkári osztály iratok/1848; *Halálos ítéletek, kivégzések, rabok ügyei, státusfogyók ügyei*: MOL H. 69. büntető- és törvénykezési osztály

²² MOL II. szekció. Az 1848/49. évi minisztérium levéltára, Igazságügyi Minisztérium 69. Büntető és

törvénykezési osztály (továbbiakban II. 69.) 1. kútfő 731/1848.sz. 2.d.f.1-5.

²³ *Jelentése a büntető törvénykezési osztály igazgatójának mint e végre kiküldöttnek a Pest Városi tömlőczők állapotáról*. 1848. május 21. MOL. H. 69. 1. kútfő 1088/1848. sz. 1. d.f 188-189.

²⁴ *Az Igazságügy Ministere Pest városa közönségének* 1848. május 25. MOL.II.69.1.kútfő 424/1848 1.d.f.186-187.

²⁵ MOL.H.69. 1. kútfő 96 tétel a 2.d.ff. 1-5.

²⁶ MOL.H.69. 1.kútfő 1088/1848. sz. 1.d.ff. 188-189.

²⁷ MOL.H.69. 1. kútfő 424/1848 1.d.ff. 186-187

Foucault igaza

Hatalom, igazságszolgáltatás, börtön

A francia Michel Foucault a 20. század második felének egyik legnagyobb hatású filozófusa. Hazánkban legkorábban talán a büntetés-végrehajtási szakma figyelt föl a nevére, nem véletlenül. Ugyan- is Foucault könyvei közül magyar nyelven elsőként a Felügyelet és büntetés – A börtön története című munka jelent meg. Ez a könyv azóta (1990) is alapműnek számít a nemzetközi börtönirodalom ma- gyarul is olvasható szegényes listáján.

Ugyanakkor gond is van Foucault említett könyvével. Kétszer elolvasni kevés ahhoz, hogy megértsük, miről is szól. Valójában Foucault-nak más írásait, és a róla szóló elemzéseket is ismernünk kell ahhoz, hogy a könyv lényegi mondanivalóját felfoghassuk.* Ezekből derül ki, hogy Foucault börtönkönyve valójában nem a börtönről szól, hogy a bv. hazai szakemberei nem tévedtek, amikor nem azt találták benne, amire a cím alapján számítottak. Ebből a könyvből valóban nem tudjuk meg, hogy milyen volt a börtön régen és milyen ma, vagy hogy milyen feladatai vannak a mai bv-nek. Megtudhatjuk viszont, hogy Foucault szerint a börtön tanulmányozása segítségével egész társadalmunk alapösszefüggéseit és gondosan rejtett titkait érthetjük meg, mely ígéret elég csábító ahhoz, hogy türelmesen átgondoljuk Foucault szokatlan gondolatmenetét.

Jelen írásomban a következő kérdésekre keresem a választ. Mi teszi fontosá Foucault életművét? Mit akar elmondani Foucault a börtönről szóló könyvében? Mire használhatja egy mai magyar bv-dolgozó Foucault eredményeit?

*Erre az utóbbi években nyílt igazi lehetőségünk, amikor sok fontos Foucault-munka és Foucault-ról szóló elemzés jelent meg magyar nyelven.

Sajátos társadalomfilozófia

Ha megpróbáljuk nagyon tömören összefoglalni Foucault társadalomképét, eredményül hátborzongató, rémregénynek, „antiutópiának” tűnő „sztori”-t kapunk.

Foucault szerint a civilizált emberiség rab. Az emberi szabadság jelenleg illúzió, szinte nem is létezik. Az emberek sorsát, életük minden mozzanatában a hatalom felülyeli és irányítja.

Foucault szerint az egyének tulajdonságait is a hatalom szabja meg. Azért különbözünk egymástól nemek, faj, vallás, képességek stb. szerint, mert a hatalom „bebeszélte” nekünk, hogy ilyen szempontok szerint kell különbségeket tennünk az emberek között. Ennek tudatában mi megkülönböztetjük magunkat a másik embertől, és ő is megkülönbözteti magát tőlünk, és ezt tesszük mindenkivel mással is. Jellemezzük, osztályozzuk egymást, és a nekünk jutó jellemzést érvényesnek tekintjük önmagunkra. Ennek a folyamatnak a során kapjuk meg egyéni jellemvonásainkat, tulajdonságainkat: ennek a folyamatnak az eredményeként válunk egyénné,

individuummá. Vagyis a hatalom „akaratából”, a hatalom által ránk kényszerített szempontok szerint kapjuk meg az egyéniségünket, minden egyént a hatalom tesz azzá, ami.

Gondolataink, törekvéseink, érzelmeink, cselekedeteink mind a hatalom akaratából olyanok, amilyenek, és mindezek a hatalom fennmaradását és megerősítését szolgálják. Még az ellenállásunk, a hatalom elleni lázadásunk is bele van építve a hatalmat erősítő folyamatokba.

Röviden: mi, emberi egyének életünk minden pillanatában és minden területén egy tőlünk különböző hatalom termékei, eszközei, „játékszerei” vagyunk. Ezek elég háborzongató gondolatok.

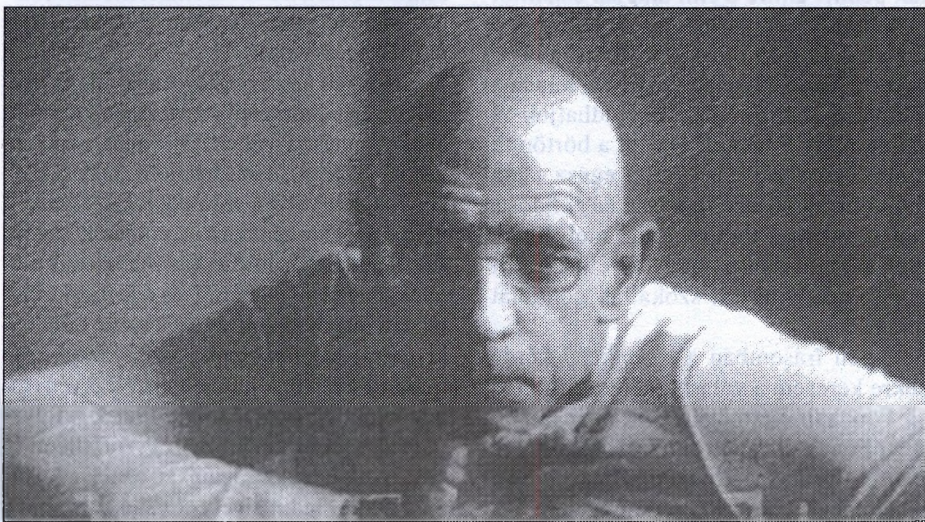
Tényleg háborzongató volna, ha Foucault valóban ezt állítaná. Szerencsére Foucault tanítása ehhez képest egy hajszálnyival másképp hangzik. Annak érdekében, hogy az előbbi gondolatmenet igazán foucault-i legyen, ahhoz még egy apró kiegészítés kívánkozik. Foucault elmélete szerint ugyanis az a hatalom, amely az egyéneket felügyeli és irányítja, nem az emberektől független, nem

valami felettes hatalom, hanem az emberek hatalma, emberi hatalom. És ez így már egészen más. Nem idegen, hanem emberi hatalom uralkodik rajtunk. Természetesen a hatalom hatását éppen elszenvető egyének érezhetik úgy, hogy egy tőlük független hatalom uralkodik rajtuk, de ez a hatalom attól még más egyénekhez bizonyosan hozzátartozik, sőt, létrehozásában és működtetésében maguk az „elszenvető egyének” is résztvevők lehetnek.

A gondolatmenetnek ezen a pontján elbizonytalanodhatunk, ugyanis az közismert tény, hogy embernek ember fölött hatalma lehet. Ehhez képest ugyan miféle újdonságot kínál fel Foucault elmélete?

Foucault hatalomelmélete

A társadalomelméletek a hatalmat általában a társadalom valamely vezető intézménye vagy csoportja (állam, tőkések, elit) kiváltságának tartják, Foucault szerint viszont a hatalomban mindannyiunknak része van.

Foucault a „hatalom mikrofizikájának” megismerése céljából tanulmányozza a börtönt

A szokásos felfogás szerint a hatalom fentről, a társadalom csúcsától lefelé fejt ki hatását, Foucault szerint viszont az egyszerű emberek mindennapi életében játszódnak le a hatalom legfontosabb folyamatai („a hatalom mikrofizikája”), és ennek megfelelően a hatalom letről fölfelé is hat.

Megszoktuk, hogy a hatalom működését viszonylag elkülönülő társadalmi folyamatokban keressük (a politika, a jog, a gazdaság, az erőszakszervezetek működésében), Foucault viszont az emberek mindennapi tevékenységében és érintkezésében (munkahely, iskola, kommunikáció, szex stb.) mutatja ki azokat a folyamatokat, amelyek szerint meghatározzák az emberek életét, amelyek létrehozzák az egyéneket és azok tulajdonságait, vagyis amelyekből az emberi életet uraló hatalmi rendszer összeáll. Foucault tehát szétszítja, lebontja, a mindennapi élet részévé teszi azokat a befolyásoló hatásokat, amelyek az emberek életét meghatározzák, és amelyeket eddig leginkább valamely kintüntetett hatalmi központ tartozékának tekinttünk.

Foucault szerint a hatalom nem olyasmi, amit birtokolni lehetne, amit meg lehet szerezni vagy el lehet veszíteni. A hatalomban való részvétel szerinte ugyanolyan elengedhetetlen tartozéka az emberlétnek, mint a másokhoz való viszonyulás, vagy a kommunikáció. A változásokat és a különbségeket nem az jelenti, hogy van-e az embernek hatalma vagy nincs (hiszen mindig részese a hatalomnak), hanem az, hogy kikre milyen tartalmú és mértékű befolyása van, és hogy ő másoknak éppen milyen befolyását szenved el. A hatalom Foucault szerint tehát egymás befolyásolásának rendkívül kiterjedt, rendkívül összetett, folytonos, és folytonosan változó rendszere, amelyben mindenki részt vesz, és amelyben életünk hosszú távú és pillanatnyi eseményei is eldőlnék.

Foucault a hatalomgyakorlás alapfolyamatainak, „a hatalom mikrofizikájának” a megismerése céljából tanulmányozza az is-

kolát, a börtönt, a hadsereget, az őrlétekházát, a kórházat stb., továbbá az ezekben érvényesülő rendszabályokat, kötöttségeket, tilalmakat. Ezeken a színtereken próbálja kifürkészni az emberek mindennapjait meghatározó szabályozó mechanizmusokat és intézményeket.

Foucault tehát elsősorban azért tanulmányozza például a börtönt, hogy megértse a polgári életünket szabályozó hatalmi mechanizmusoknak (térbeli és időbeli kötöttségeknek, megkülönböztetéseknek, kedvezményeknek és büntetéseknek) a működését. Foucault börtönről szóló könyve tehát nem a börtönről szól, hanem azokról a tanulságokról, amelyeket a börtön tanulmányozásából le lehet vonni az emberi hatalom általános működési mechanizmusaira vonatkozóan.

Ide most Foucault börtönkönyvének a tartalmi kivonatolása kíváncskozna, de ennek elvégzésére nem vállalkozhatunk, talán nem is szükséges. Foucault könyve olyan gondolatgazdag, olyan aprólékos-részletes és annyira elmélyült, hogy annak tartalmi összefoglalása meghaladja lehetőségeinket. Egyébként is, aki a börtön ügyei iránt érdeklődik, annak Foucault könyvét amúgy is el kell olvasnia, és aki már elolvasta, az is nyugodtan újraolvashatja. További gondolatmenetünk ezért csak egy speciális szempontból próbálja felidézni Foucault mondanivalóját: Mit kell feltétlenül megértenünk Foucault gondolatmenetéből ahhoz, hogy általános hatalomelméleti mondanivalóját szétválaszthassuk a börtönre vonatkozó meglátásaitól, és így lehetővé tegyük a bvszakemberek szembesülését a közvetlenül a börtönről szóló foucault-i gondolatokkal?

Foucault számára a börtön azért fontos kutatási téma, mert szerinte a börtön a modern társadalom igazságszolgáltatásának és büntető rendszerének jellegzetes intézménye. A börtön korszaka előtt a feudális, monarchikus, királyi uralom időszakáról beszélhetünk, melynek jellegzetes és „sokatmondó”, „árulkodó” intézménye a kín-

pad (vagy a vérpad) volt. Foucault tehát a hatalomgyakorlás két korszakát, a kínpad korszakát és a börtön korszakát vizsgálja. E két korszak időben egymásra következik, a váltás közöttük 1750 és 1850 között megy végbe. Nyilvánvaló, hogy a vérpad és a börtön közül az előbbi a feudális, az utóbbi a kapitalista berendezkedés egy „arcát” jellemzi.

A vérpad korszaka

A vérpad jellemzője a testi kín okozása (csonkítás, égetés, kerékbetörés stb.), a szenvedés elnyújtása, a nyilvánosság, a szertartásosság stb. Mindezek az egyeduralgató abszolút hatalmának, korlátlan önkényének bemutatására, bizonyítására és megerősítésére szolgálnak. A vérpad használata akkor szorul vissza, amikor már egyrészt lakossági ellenállást, spontán erőszakos megmozdulásokat vált ki, másrészt a fejlődő ipar munkaerő-szükséglete pazarlásnak minősül a testi csonkítás.

Átmenetileg megpróbálkoznak a vérpad rejtett alkalmazásával, de így nem tölti be a királyi hatalom látványos demonstrálásának feladatát, vagyis értelmét veszti. Ekkor a jogalkotásban is és a büntetéstudományban is visszaszorul a test büntetésének eszméje, és előtérbe kerül a személyiség, a lélek büntetésének gondolata. E folyamat termeli ki a modern börtön intézményét, amelyben a szabadság különböző területeinek (mozgás, cselekvés, szólás, társulás, kapcsolattartás stb.) megvonása, mint lelki rossz a büntetés.

Elzárás a vérpad időszakában is van, de az nem tekinthető a börtönbüntetés korábbi megfelelőjének. A vérpad idejében az elzárás célja még elsősorban az elszigetelés, az elérhetőség biztosítása, a kényszermunka „szállásformája” stb. volt, magában az elzárásban az önálló büntetésjellel háttérbe szorult.

A börtön időszaka

A börtön egy évszázad (1750–1850) jogi, társadalomelméleti, büntetéstudományi mozgalmának és vitáinak az eredményeként vált a modern kor legfontosabb és jellemző büntetésmódjává. Megtervezői a törvénysértők gazdaságos és humanus eszközökkel történő megjavítását várták tőle. A javító eszközök a szigorúan kötött napirend, az állandó felügyelet, a javító munka. Mintadarabja Jeremy Bentham Panoptikonja.

A börtön eszméjével egy időben színre léptek annak kritikusi is. Tagadták a börtön gazdaságosságát, cáfolták annak humanizmusát, de mindenekelőtt a javító hatását vonták kétségbe. Foucault sokoldalúan bemutatja és bizonyítja, hogy a börtönről már születése pillanatában nyilvánvalóvá vált, hogy rendeltetését nem képes betölteni, nem alkalmas arra, hogy a modern kor büntető igazságszolgáltatásának meghatározó büntetésmódja legyen.

Itt bukkan tehát föl az igazán Foucault-hoz illő kérdés: Hogyan és miért vált a börtön a fő büntetésformává, amikor nyilvánvaló róla, hogy nem teljesíti a tőle elvárt feladatokat? És a válasz is jellemző Foucault-ra. Azért vált általános büntetésformává a börtön, mert – bár büntetőintézményként nem megfelelő, ugyanakkor – a modern társadalomban kiválóan teljesíti a hatalom támogatásának azt a feladatkörét, amelyet a királyság idején a kínpad látott el. A börtön nyilvánvalóvá teszi a modern jogalkotás mindenhatóságát, a lakosság jogilag szabályozott kiszolgáltatottságát, az emberek életét és jellemét alakító felügyelet és vizsgálat módszerének legalitását és hatékonyságát, röviden a börtön állandóan emlékezteti az embert arra, hogy ő is lehetne bent, és hogy kint is ugyanazokkal az eszközökkel bánnak vele, mint amiket bent használnak. És Foucault

még ennél is tovább megy. Hogyan állítja elő az igazságszolgáltatás a bűnözőket és a bűnözést?

Félreértések elkerülése végett azonnal le kell szögezünk, hogy Foucault a kérdés fölvetésével nem arra utal, hogy a törvénysértések és a törvénysértők az igazságszolgáltatás termékei volnának. Törvénysértések és törvénysértők természetesen az igazságszolgáltatás közreműködése nélkül is föllépnek. Foucault arra figyel föl, és minket is arra figyelmeztet, hogy a bűnözés és a bűnözők esetében már nem így áll a helyzet. Szerinte a törvénysértés és a bűnözés, és ugyanígy a törvénysértő és a bűnöző közötti különbség messze nagyobb elméleti jelentőséggel bír, mint amekkorát eddig annak tulajdonítottunk. Szerinte tehát egy dolog a törvénysértés, és más a dolog a bűnözés, egy „dolog” a törvénysértő, és más a bűnöző. Ez nyilván így is van. A törvénysértés tényét bárki megállapíthatja, aki ismeri a törvényt, és ismeri a problémás cselekedetet. Ezzel szemben bűncselekmény megállapítására csakis a jogerőre emelkedett büntetőbírószági határozat jogosult. Látjuk tehát, hogy Foucault itt a törvénysértés és a bűnözés fogalmai közötti valószínűs különbségből indul ki. Persze ő azért társadalomtudós, hogy a fölismert különbség következményeit messzemenően végigkísérje, és hogy az így megtett gondolati lépésekből használható elméleti és gyakorlati tanulságokat vonjon le.

Törvénysértőből bűnöző azáltal lesz, hogy azonosítják, büntetőeljáráásban elmarasztalják, bűnözőnek nyilvánítják és akként is kezelik. Ezeket a cselekedeteket mindegyik az igazságszolgáltatás végzi el. Ennek alapján és ebben az értelemben állítja Foucault, hogy a bűnözőt és a bűnözést az igazságszolgáltatás hozza létre. Márpedig ebben a folyamatban kiemelt szerepe van a börtönnek.

„Börtönviselt és nem börtönviselt”, „büntetett előéletű és nem büntetett előéletű” szembeállítás a modern társadalomban Foucault szerint ugyanazt jelenti, mint a „bűnöző

és nem bűnöző” szembeállítás. Márpedig az nyilvánvaló, hogy a törvénysértőknek csak egy kisebbsége kerül börtönbe. Hogy melyik csoportja, azt a jogalkotás és a jogalkalmazás dönti el. Vagyis intézményi döntésen múlik, hogy a törvénysértők közül kik ülnek a börtönben és kik nem, hogy a társadalom szemében kik tartoznak a bűnözőkhöz és kik nem. (Ha átgondoljuk, hogy Magyarországon mennyire más a börtönrel büntetendő bűncselekmények köre a rendszerváltozásunk előtt és után, aligha vitathatjuk, hogy a jogalkotásnak valóban szerepe van a bűnözés és a bűnözők körének meghatározásában, „definiálásában”). A jog tehát definiálja a bűnözést, a jogalkalmazás kialakítja a bűnözők körét, a börtön pedig demonstrálja, hogy a bűnözői kör létezik, hogy elérhető, begyűjthető, felügyelhető és szabályozható a hatalom által. Ebből az állampolgár megtanulja, hogy ő sem sérthetetlen, hiszen a hatalom akár a bűnözők közé is sorolhatná.

A börtön nemcsak fogva tart, hanem megfigyel, regisztrál, tanulmányoz is, mondja érezhető rosszállással Foucault. A börtön a hatalom alkalmazásának megfigyelési és kísérleti telepe. És Foucault széleskörűen bizonyítja, hogy a társadalomban általános alkalmazást nyernek a börtönben kialakított és kipróbált manipulatív módszerek: a térbeli időbeli korlátozás, a regisztrálás, a megfigyelés, a vizsgálat, a felügyelet stb.

Rámutattunk tehát Foucault azon szándékára, hogy a börtön elemzése segítségével ő a hatalom társadalmi gyakorlásának eszközeiről és technikáiról akar ismereteket szerezni. A továbbiakban a könyvből Foucault azon gondolataiból idézünk fel egy csokrot, amelyek a mai bv. dolgozók számára különösen érdekesek lehetnek. Azonban mielőtt ezt megtennénk, érdemes néhány mondatban kitérni arra a kérdésre, hogy mennyire tekinthető igazoltnak Foucault elmélete, vajon bátran támaszkodhatunk-e rá, és milyen eredményeket várhatunk az esetleges alkalmazásától.

Tudnunk kell, hogy Foucault eszméi a társadalomtudományban nagy vitát kavartak, amely vita máig sem csillapodott le. Vannak Foucault-hívők és Foucault-t elutasítók. Az itt következő értékelés Foucault-ról csupán ezen írás szerzőjének elnagyolt és egyéni véleményét tartalmazza.

Foucault jelentős újításokat hozott a társadalomtudományos gondolkodásban, mely újítások legalább a kipróbálásra érdemesek. Újításainak meghatározó része az új szemléletmód, amellyel a társadalom jellemzőit, intézményeit és eseményeit elemzi. E szemléletmód használhatóságát saját műveivel igazolta. E szemléletmód szerint *1. A társadalmat nem felosztani kell és részleteiben vizsgálni, hanem az egész rendszer összefüggéseire és kölcsönhatásaira kell összpontosítani a figyelmet. 2. Nem érdemes az események és viszonyok felületének rögzítésével megelégedni, mert a rejtett összefüggések többnyire fontosabbak az előbbinél.*

Foucault új értelmet ad egyes fogalmaknak, és evvel az elemzésekben e fogalmak újszerű használatának a lehetőségeit kínálja fel. Erre példa lehet a hatalom foucault-i értelmezése. Láttuk, hogy Foucault az egész társadalmat lefedő, behálózó hatalmi rendszerről beszél, melynek birtoklásában és működtetésében nem kevesek vesznek részt, hanem mindenki. A hatalomnak ez a fogalma ugyanolyan kiterjedt aktivitást feltételez a társadalomban, mint például a cselekvés vagy a kommunikálás fogalma: mindenki részt vesz benne a maga módján és rá jellemző eredménnyel. Evvel a fogalommal Foucault a társadalom elemzésének egy új dimenzióját nyitja meg, amely a foucault-i eredmények alapján ígéretesnek és hasznosnak mondható. Az eddigieket összefoglalva Foucault szemléletmódbeli és módszertani javaslatairól azt mondhatjuk, hogy ígéretesek és kipróbálásra feltétlenül méltóak. Szólni kell Foucault elemzéseinek konkrét eredményeiről és tényközléséről is. A konkrét eredmények ma még vita tárgyát képezik,

következésképpen kritikátlan átvételük nem indokolt. Az eredmények újszerűek, izgalmasak, gondolatébresztőek, de mindenki saját megítélése alapján saját felelősségére fogadja el vagy veti el azokat. A Foucault munkáiban feldolgozott és közölt hatalmas és érdekes tényanyag (zömmel történeti tények, dokumentumok) önmagában is értékes és élvezetes ismeretforrást jelent, akár hivatkozás forrásaként is biztonsággal használható. E megfontolások után térjünk vissza ahhoz a kérdéshez, hogy Foucault-nak a börtönről szóló közléseiből mi lehet érdekes egy mai bv. dolgozó számára. (Természetes, hogy ebben a kérdésben „kívülállóként” csak találgatni tudok, csupán ötleteket vehetek fel.)

Egy mai magyar bv. dolgozó számára világos, hogy munkája az igazságszolgáltatás része, hogy ő a jogerős büntetések végrehajtásával az igazságot szolgálja. Ilyen állásponttól nézve akár sértő is lehet, de mindenképpen meglepő Foucault azon véleménye, hogy ez illúzió vagy megtévesztés, de nem igaz. Foucault szerint ugyanis a börtön (ahogy az iskola és a kórház is) a hatalomgyakorlás mai technikájának a támogatását végzi, és minthogy a mai hatalom osztályuralom, vagyis benne egy szűkebb uralkodó réteg túlhatalommal rendelkezik, ezért a börtön is az uralkodó réteg túlhatalmának biztosítását szolgálja. Foucault ezen gondolata abból a szempontból mindenesetre érdekes, hogy alkalmat ad a dolgok újbóli át-gondolására. Amennyiben Foucault-nak ebben a kérdésben némiképpen igazat adunk, a bv. dolgozóknak is újra kell gondolniuk az elítéltekhez, a büntetéshez és a büntetlenekhez való viszonyukat, hiszen kétség merült fel arra nézve, hogy ezt az intézményrendszert elsősorban és csupán az igazság kívánná meg. (Foucault az elítélteket a hatalomgyakorlás áldozatainak is tekinti.)

Fogós problémát jelenthet egy bv. dolgozó számára Foucault azon állítása is, hogy a börtön nemcsak a büntetés, a fogva tartás színhelye, hanem a hatalomgyakorlás technikájának kutatóhelye, laboratóriuma is.

Szerintem azt a tényt aligha lehet tagadni, hogy a bv.-munkának ilyen elemei is vannak. Számunkra most e témában a valódi kérdés az, hogy elfogadjuk-e Foucault-nak a börtönben folyó megfigyelésről és kutatásról szóló erkölcsi rosszallását, vagy pedig helyénvalónak minősítjük az előbbi eljárásokat. További gondot jelent, hogy amennyiben egy bv. dolgozó osztja Foucault-nak e témában jelzett aggodalmait, sokat akkor sem tehet. Hiszen Foucault is leírja, hogy a bv. technikáját is a jog szabályozza, a börtönélet viszonyai „bele vannak értve” az ítéletekbe is. (A bíróság tudja, hogy hova küldi az elítéltet.) Másrészt a bv. technikáját nagy mértékben megszabja a biztonságos őrzés követelménye, amire szintén törvény kötelez. Foucault mindehhez még azt is hozzáfűzi, hogy az uralkodó osztály (a hatalom-túl-súllyal rendelkezők) úgy alakította a bv. jogi szabályozását, hogy az egyszerre több eszközzel is biztosítsa többlethatalmának fennmaradását, és még leplezze is azt. Így tehát, amennyiben egy bv. dolgozó erkölcsstelennek vagy az elítéltekkel szemben megálázónak érezné azt, hogy tanulmányozás tárgyaként is felhasználják őket, akkor sem vonhatná ki magát ennek végzése alól, hiszen ez bennfoglaltatik a munkahelyi kötelezettségeiben.

Akkor hát hiába is fogadná el egy bv. dolgozó Foucault állításait, a tevékenységén akkor sem tudna módosítani? Természetes, hogy a hatalomgyakorlás Foucault által kimutatott „csapdát” nem tudná megkerülni. Foucault hatására annyiban mégis változhat a magatartásán, hogy saját hatalmi helyzetét a jelenleginél árnyaltabban, önkritikusabban éli meg; megpróbálja munkájában felismerni a kifejezetten az uralkodó réteget szolgáló elemeket; és tudatosan tartózkodik az elítéltek erkölcsi megvetését, emberi megalázását, eszközként felhasználását jelentő fogva tartási módszerek önkéntes és önkényes „túteljesítésétől”.

Ebben az írásban Foucault börtönről szóló könyvéről mondtunk el dolgokat, de abban nem is reménykedtünk, hogy a könyv összefoglalását tudjuk adni. Ugyanakkor ezt nem tekintjük mulasztásnak, erre ugyanis felhatalmazásunk van Foucault-tól. Hiszen ő – a tudományos műveknél szokatlan módon – evvel a mondattal zárja könyvét: „*Itt abbahagyom e könyv írását ...*”. Gondolhatnánk, akkor itt mi is abbahagyjuk a könyv olvasását, hiszen vége. Foucault azonban nem ezt üzeni. Az ő mondata inkábbbezt jelenti: „*Abbahagyom, bár itt még nincs vége. Akár folytathatnám is. Kedves Olvasó! A továbbiaknak már Ön járjon utána!*”

Erdős István

Felhasznált irodalom

Foucault, M.: *Felügyelet és büntetés. A börtön története.* Gondolat, Bp. 1990.

Foucault, M.: *A szexualitás története I. és II.* Atlantisz, Bp. 1996. és 1999.

Foucault, M.: *Az igazság és az igazságszolgáltatási formák.* Latin Betűk, Debrecen, 1998.

Foucault, M.: *Én, Pierre Riviere, aki lemészároltam anyámat, húgomat és öcsémet.* Egy XIX. századi szülőgyilkosság. Jószoveg Könyvek, Bp. 1999.

Foucault, M.: *Elmebetegség és pszichológia.* Corvina, Bp. 2000.

Foucault, M.: *A klinikai orvoslás születése.* Corvina, Bp. 2000.

Foucault, M.: *A szavak és a dolgok. A társadalomtudományok archeológiája* Osiris, Bp. 2000.

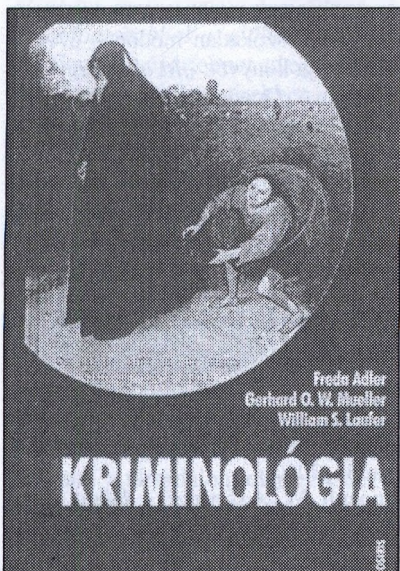
Foucault, M.: *Nyelv a végtelenhez.* Tanulmányok, előadások, beszélgetések. Latin Betűk, Debrecen, 2000.

Kiss Balázs: *Foucault, még Foucault előtt.* MTA Politikai Tudományok Intézete, Bp. 1997.

Örvendetes tény

Kézikönyvek a kriminológiáról

A kriminológia eredményei létfontosságúak valamennyi mai társadalom számára. A kriminológia, a bűnözés legkülönbözőbb vonatkozásait vizsgáló tudományág, noha a XVIII. század végén alakult ki, valójában mégis fiatal, a „kriminológia” kifejezés alig száz éves. Ez alatt a száz év alatt azonban a kriminológia hatalmas fejlődésen ment keresztül. A tudományág nyugati szakirodalmából mindmáig viszonylag keveset fordítottak le magyarra. A hazai kriminológia „megkésett fejlődéséből” adódóan örvendetes tény, hogy a közelmúltban két könyv is megjelent a magyar könyv piacon, amely nemzetközi tapasztalatokról számolt be.

2000-ben jelent meg az Osiris Kiadó gondozásában három amerikai szerző, *Freda Adler, Gerhard O. W. Mueller és William S. Laufer* *Kriminológia* című tankönyve. A mű magyarországi megjelenése a hazai kriminológia jelentős eseménye, tekintettel a szegényes hazai tankönyvirodalomra. (Mindössze két tankönyvvel rendelkezünk: az egyik *Vigh József Kriminológiai alapismeretek* című könyve, a másik a *Gönczöl Katalin, Korinek László és Lévy Miklós* szerkesztette *Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözés-kontroll* című kötet.)

A mű magyarországi megjelentetésében *Lévy Miklós*, a Miskolci Egyetem tanszékvezetője elvülhetetlen érdemeket szerzett. 1991-ben amerikai tanulmányútja során ismerkedett meg az akkor frissen, első kiadásban megjelent kötettel, s fogalmazódott meg benne a magyar kiadás gondolata. A könyv fordítását ő ellenőrizte, a jegyzeteket és az utószót is ő írta.

A jelenleg magyar nyelven olvasható munka az eredeti mű harmadik kiadása alapján készült. A kötet érdekessége, továbbá a magyar kiadás jelentőségét mutatja, hogy az amerikai szerzők külön előszót írtak az itteni kiadáshoz, megemlékezve azokról a magyar tudósokról, akik hozzájárultak a kriminológia fejlődéséhez.

A könyv szerkezete három részre tagolódik. A *kriminológia megértése* címet viselő első rész a kriminológia fogalmának kimerítő értelmezését nyújtja, a bűnözés

és a bűnözői magatartásminták mérésére szolgáló technikákat tárgyalja, s a kriminológiai gondolkodás történetét a XVIII. századtól szinte napjainkig követi nyomon.

A mű második része először a bűnözés és a bűnözői viselkedés magyarázatait tekinti át, a XX. században kialakult eredményekre támaszkodva. A feldolgozott elméletek között szerepelnek biológiai, pszichológiai, szociológiai, szociálpolitikai és integrált magyarázatok. A könyv egyik legérdekesebb fejezete a szubkultúrák kialakulásával foglalkozik. Ebben a szerkezeti egységben – többek között – a társadalmi kontroll és a viktimológia kérdéseiről is olvashatunk.

A könyv harmadik része a bűncselekmények típusait jogi és szociológiai szempontból tárgyalja. A szerzők körüljárják a bűncselekmény fogalmát, majd az erőszakos, a vagyon elleni bűncselekmények, valamint a szervezett bűnözés sajátosságait elemzik. A kábítószerral, az alkohollal és a szexualitással kapcsolatos bűncselekmények témája a kiadvány önálló fejezetét képezi. A kötet anyaga az összehasonlító kriminológia kérdéskörét tárgyaló anyagrésszel zárul.

Freda Adler, Gerhard O. W. Mueller és William S. Laufer munkája – Lévay Miklós szerint – az elmúlt évtized legsikeresebb amerikai kriminológiai tankönyve. Sikerét az is bizonyítja, hogy több nyelvre lefordították, és jó néhány országban szerepel a könyv a kriminológiai kurzusok kötelező vagy ajánlott irodalmaként.

A szerzők arra törekedtek, hogy a hallgatóknak „kellemes tanulásmélynymény” nyújtsanak, az oktatók kezébe pedig olyan eszközt adjanak, amely egyszerre „dinamikus” és „hatékony”. Munkájukban a bűnözői viselkedés magyarázatára irányuló elméletek fejlődését és kölcsönös kapcsolatait állították előtérbe, illetve az elmélet, a politika és a gyakorlat kölcsönös összefüggését igyekeztek demonstrálni.

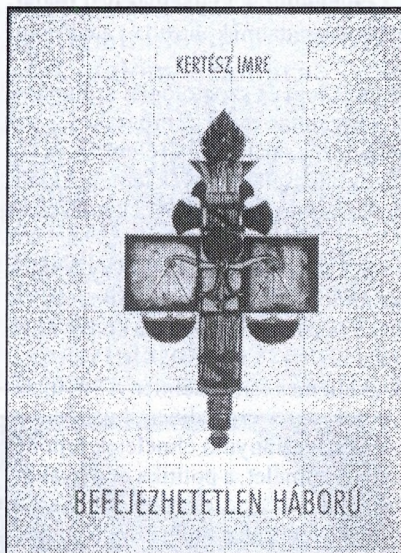
Minden fejezethez kiegészítéseket csatoltak, hogy elősegítsék a hallgatói véleménynyilvánítást, s hogy fejlesszék a hallgatók kritikai gondolkodását. Minden kiegészítés ugyanolyan formában jelenik meg, a szöveges rész kiegészül táblázatokkal, vitakérdésekkel és a források közlésével. A *Kriminológiai nézőpont* című kiegészítések válogatott esetek és kutatási anyagok elemzését tartalmazzák, a *Napirenden* című kiegészítések olyan problémákkal foglalkoznak, amelyek új vagy tartós kihívást jelentenek a kriminológusok számára, az *Ablak a világra* című kiegészítések pedig a bűnözéssel foglalkozó kriminológiai vizsgálódások nemzetközi dimenzióit állítják előtérbe. Így pl. a *Társadalmi kontroll elmélete* című fejezet végén a fegyveres autórablásokról, az iskolai erőszakról, továbbá azokról az országokról olvashatunk, ahol alacsony a bűnözési ráta.

A XX. századi amerikai kriminológia óriási hatást fejtett ki világszerte, elméletei, kutatási eredményei, következtetései jelentős mértékben érvényesek az Amerikán kívüli kriminalitásra is. A könyv alapvetően az amerikai kriminológiai kutatási eredményeket mutatja be, és jellemzően a bűnözés egyesült államokbeli helyzetével foglalkozik. Nemcsak az ún. hagyományos bűncselekményfajtákat tárgyalja, hanem a „modern” csúcstechnológiát alkalmazó bűnözést is, amellyel csak az elmúlt években kezdtek kiemelten foglalkozni.

A tankönyv fő erényei közé tartozik az enciklopédikus megközelítés. A mű szemlélete szerint a bűnözés összetett jelenség, amelynek vannak társadalmi, kulturális, gazdasági, politikai összetevői. A kötet hatalmas mennyiségű szakirodalomra épül. (A feldolgozott, illetve felhasznált szakirodalom fejezetenkénti feltüntetése lehetőséget teremt a hallgatók és a szakemberek számára egy-egy témakör mélyebb, részletesebb megismerésére is.)

A szerzők és a szerkesztők – egymással szorosan együttműködve – olyan formátumot alakítottak ki, amely jól olvasható és esztétikus is: a táblázatok, az ábrák, a kiegészítések kiemelik és felerősítik a szöveg mondanivalóját. A fejezetek vázlatjai, a kulcsfogalmak listája, az összefoglaló részek, a fogalomtár és az internetes gyakorlatok is hozzájárulnak ahhoz, hogy a könyv jól használható legyen.

★★★

Az egyik legkiválóbb hazai kriminológus, *Kertész Imre Befejezhetetlen háború* című könyvének megjelenése nemrégiben szintén jelentősen gazdagította a magyarországi kriminológiai szakirodalmat. A kötetet a BM Kiadó adta ki 2000-ben a Belügyminisztérium és a COLPI anyagi támogatásával.

Kertész Imre a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulójáig elsősorban a krimináltechnika és -taktika művelőjének számított. 1989-ben, harminchét éves szolgálat után vonult a rendőrségtől nyugállományba, s a Legfőbb Ügyészségre került főmunkatársként. „*Ez az időszak az állami díjas nyugalmazott rendőr ezredes tudományos szakírói munkásságában új fejezetet nyitott. A napi hivatali munka terheitől megszabadulva jeles tanulmányok sorát írta olyan hévvel és lelkesedéssel, amely nagyra törő fiatal tudósokat jellemez*” – írja Györgyi Kálmán a könyvhöz írott meleg hangú előszavában.

A kiadványt összeállító, illetve szerkesztő *Finszter Géza* négy nagy fejezetbe rendezte Kertész Imre írásait. A *bűnüldözés természetrajza* című fejezet először a rendőri szervezet fejlesztési koncepciója kialakításáról szóló négyrészes, nagy ívű tanulmányt közli, amely 1989-1990-ben a Belügyi Szemlében jelent meg. Ezt követően a hazugságvizsgálat, illetve a kép és hangtechnikai eszközök a büntetőeljárásban betöltött szerepéről olvashatunk.

A bűnözés kontrollja, az igazságszolgáltatás című fejezet igen változatos tartalmú tanulmányokat tartalmaz. Egy írás történeti jellegű, a Magyar Királyi Igazságügyi Minisztérium és az ügyészségek viszonyrendszerét vizsgálja, a többi a mai helyzet elemzését adja. A témák a következők: *az ügyészség változó szerepe, a hatóság megsértése, mint bűncselekményfajta, sajtó és jog viszonya, tanúvédelem, megállapodás az elkövetővel, vagyis a vádalku intézménye*. A fejezet büntetés-végrehajtási szempontból igen figyelemre méltó írása a börtönépesség alakulásának nemzetközi tendenciáival, a börtönpopuláció csökkenésére irányuló külföldi törekvésekkel foglalkozik.

Az *Új kihívások* című harmadik anagyrészen három tanulmány is a kábítószer-bűnözés problematikáját járja körül. Ezek a széles nemzetközi körképet tartalmazó írások a különböző drogpolitikák mindmáig jól használható elemzését nyújtják. A számítógépes hamisítás, illetve a gépjárműlopás a témája a fejezet további tanulmányainak.

A kifejezetten nemzetközi összehasonlításokat tartalmazó negyedik fejezet a nemzetközi bűnügyi statisztikák összehasonlíthatóságának eshetőségeiről, az USA ítélkezési

gyakorlatáról, az erőszakos bűnözés visszaszorítására tett amerikai lépésekről, s a korrupció elleni ausztriai törekvésekről szól. A *bűn európai útjain* című, számos statisztikai táblát és grafikont tartalmazó terjedelmes tanulmány az európai bűnözési trendeket bűnözési nemenként elemzi. A kötetet Kertész Imre publikációinak jegyzéke zárja.

A könyv megjelentetésének gondolata eredetileg még a szerző hetvenedik születésnapjához kapcsolódott, azonban a kiadás különböző okok miatt késett. Ilyen módon viszont Kertész Imre újabb tanulmányai is bekerülhettek a kiadványba. „*Ez a tanulmánykötet rendhagyó, mert maga a jubiláns tette az asztalra az olvasónak szánt ajándékát*” – írja Györgyi Kálmán.

A kötet alcíme *Helyzetjelentések a bűnözés elleni harcról a rendszerváltás éveiben* (Cikkek, tanulmányok 1989-1990) megtévesztő, hiszen egynémely írás a kilencvenes évek második felében látott napvilágot. Bár a szerző az elmúlt tizenegy évben különböző helyeken publikálta a kötetben közölt tanulmányokat, azok legtöbbször a Belügyi/Rendészeti Szemlében jelent meg.

Kertész Imre a kilencvenes években kifejtett munkásságával voltaképp az összehasonlítható kriminológia – nálunk fehér hollóként előforduló – műfaját fejlesztette tovább. Ezen túl számos olyan új kérdéshez nyúlt, amelyekkel Magyarországon korábban senki sem foglalkozott.

A Befejezhetetlen háború tanulmányainak ismeretében nem túlzás állítani: Kertész Imre a rendőrség és az ügyészség átalakításának elméleti megalapozásában elévülhetetlen érdemeket szerzett. A szerző higgadt, kiegyensúlyozott elemzései nem csak a hazai és nemzetközi szakirodalom ismeretére, hanem egy gazdag életút tapasztalataira is épülnek, azokat az adatok gazdagsága jellemzi. A kötet írásai, noha témájuk rendkívül szerteágazó, szinte kézikönyvszerű egységet alkotnak.

Deák Ferenc István

Könyvajánló

Blaskó Béla: A bűnösség büntetőjogi, büntetőjog-tudományi problémái. Bp. BM Kiadó. 2001. 108 oldal. Ár nélkül. A bűnösség kérdése az anyagi büntetőjognak és a büntetőjog tudományának egyik legfontosabb kérdése, amely a kezdetektől fogva foglalkoztatja a jogirodalmat jelentős alakjait. Blaskó Béla monográfiája a téma történeti és – bizonyos vonatkozásokban – összehasonlító vizsgálatát nyújtja, főként az elmúlt évtizedek hazai szakirodalmára támaszkodva. A könyvhöz *Dávid Iholya* igazságügy-miniszter irt ajánlót, illetve *Katona Géza* az előszó szerzője.

Blaskó Béla szerint a büntető igazságszolgáltatás nem vállalhat fel olyan feladatokat, amelyek nem tartoznak szorosan a megtorláson alapuló tettarányos büntetéshez. A büntetés nem vállalhat fel tehát pedagógiai, pszichológiai, szociálpolitikai feladatokat, nem csak azért, mert ez tőle idegen, hanem azért sem, mert ezeket a feladatokat egyszerűen nem tudja teljesíteni.

A kötet tartalma hat fejezetre oszlik. Az első három fejezet a bűnösség problémáját történetileg vizsgálja. A következő anyag rész a témának a magyar büntetőjogon és büntetőjog-tudományon belüli szerepét állítja középpontba. Az ötödik gondolati egység a szándékossággal és a gondatlansággal foglalkozik, míg az utolsó fejezet a büntetőjogi felelősség filozófiai alapjait vázolja fel.

Közismert, hogy az anyagi jog büntetőjogi szabályozásában az eddigi részleges módosítások helyett újrakodifikálás szükséges. Az új büntető kódex létrehozásának első, elengedhetetlen feltétele a büntetőjog-politikai elvek és a jogdogmatikai tételek előzetes meghatározása. Jelen munka segítséget nyújt a fentiek tisztázását illetően.

Drogcsoport. Szerk. Jávor Éva. Bp. Paginarium Kiadó Kft. 2001. 357 oldal. 2200 Ft.

A rendelkezésre álló adatok szerint járványszerűen terjed a kábítószer-fogyasztás hazánkban is. Kié a felelősség, ki tegye meg az első lépést, hogy ez a folyamat megálljon? Roppant nagy a felelősség: a család felelőssége, az iskoláé, az egyéné és a közösségé. Ez a könyv azért született és azt a célt szolgálja, hogy senki ne nézze tehetetlenül, ha közvetlen környezetében „csak alkalmoszerűen” vagy már rendszeresen drogot fogyasztó van.

A kiadványt lapozva megállapítható: nincs igazi recept, ami gond nélkül megoldja az összes problémát, de vannak jó megoldások, bevált módszerek, tapasztalatok, amit meg lehet és meg kell tanulnia mindenkinek, hogy minél kevesebb család életét befolyásolja valamilyen kábítószer, és ha már a családban is áldozata van, valahogy megállíthassa a szülő a gyerekét azon a pályán, amin elindult.

A könyv magyar szerzők munkája (lelkész, orvos, pszichológus, magas rangú rendőrtiszt, kutatóbiológus, igazságügyi vegyészszakértő, szociálpolitikus), akik hosszú ideje kutatói a hazai drogfogyasztási szokásoknak, résztvevői vagy irányítói a drogfogyasztás elleni programoknak, vagy a rehabilitáció és a terápia terén szereztek sokrétű tapasztalatokat, illetve a hazai és nemzetközi illegális kábítószer-kereskedelem elleni rendőrségi munkában vettek, vesznek részt.

A kiadvány olyan közérthető formában megírt kézikönyv, amely a témában teljesen járatlan olvasó számára is segítséget nyújt a megelőzéshez, illetve arra az esetre, ha már baj van...

Cigánynak születni. Tanulmányok, dokumentumok. Szerk. Horváth Ágota, Landau Edit, Szalai Júlia. Bp. Aktív Társadalom Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó. 2000. 617 oldal. 3000 Ft.

A hazai cigányság problémái csupán időszakosan, egy-egy fellángoló konfliktus után kerülnek a figyelem középpontjába, holott a cigánykérdés a maga megoldatlanságával a mai magyar társadalom állandó feszültségforrása.

A terjedelmes kötet írásai három nagy témakör szerint csoportosíthatók. Először egy helyi konfliktus – az 1997 végi székesfehérvári Rádió utcai kiköltöztetés – eseményeiről olvashatunk válogatást. Az összeállítás a korabeli sajtó cikkeit, elemzéseit használja fel, ütköztetve a különböző véleményeket. A második fejezet a cigányság helyzetével foglalkozó kutatások tényeit mutatja be. Ezekben az írásokban az az alapvető kérdés, hogy demográfiailag miként határozható meg a cigánysághoz tartozás. A harmadik fejezet a cigányság helyzetét bemutató tanulmányokat tartalmazza. Ezek az írások többek között a nyelvi hátrányokról, az oktatásról, a munkanélküliségről, az egészségügyről, a többségikisebbségi viszonyról, helyi közösségekről és vállalkozási próbálkozásokról szólnak.

A könyv részben már korábban megjelent tanulmányokat közöl, részben olyan írásokat, amelyek e kiadványban láttak először napvilágot. A kötet megszületése óta újabb konfliktushelyzetek alakultak ki. A válogatás feltehetően az ezek közötti eligazodáshoz is hozzá tudja segíteni olvasóját.

Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Bp. Osiris Kiadó. 2000. 593 oldal. 2880 Ft. (Osiris tankönyvek sorozat)

A szerző a legutóbbi négy évtized legnagyobb hatású büntetőeljárás-jogásza, akinek munkái sorából – a számtalan cikk, tanulmány és két kiemelkedő jelentőségű könyv mellől – éppen egy egyedül írott tan-

könyv hiányzott. (A kötet „egyszerűs” jellegén az sem változtat, hogy a büntetőeljárás történetét feldolgozó két fejezetet a néhány évvel ezelőtt elhunyt Pusztai László írta.)

A kötet nem a régi – a sokszor és nagyon eltérő elvek szerint módosított – 1973. évi I. törvény, hanem az új, 1998. évi XIX. törvény alapján készült, így korszerűnek tekinthető, megfelel az ezredforduló szellemének mind a jogalkotás, mind a jog elmélete tekintetében.

A törvény szabályainak ismertetésén túl – a klasszikusnak számító tankönyvek szerzőihez hasonlóan – Király Tibor világossá teszi, miként fogja fel a büntetőeljárást, milyen értelmet és jelentőséget tulajdonít az egyes fogalmaknak, miként gondolkodik és vélekedik a tárgyalnt intézményekről, mit tekint a büntetőeljárásban a legfontosabb és soha fel nem adható értékeknek. A tankönyvben a szerző tehát a saját tudományos nézeteit foglalta össze, függetlenül attól, hogy azok kialakításában ki és miért játszott szerepet. Az olvasó ekképpen Király Tibor tanait ismerheti meg, amelyeknek érvényességét a tételes jogi szabályozás mikéntje jóformán nem is érinti.

A kötet előszavát *Erdei Árpád* írta, aki utal a tankönyv e századi előzményeire, méltatja a szerző és műve érdemeit, valamint a tankönyv megírásának történetét is felidézi.

Kriminológiai tanulmányok XXXVII. Szerk. Irk. Ferenc. Bp. Országos Kriminológiai Intézet. 2000. 305 oldal. Ár nélkül.

A hazai kriminológiai kutatások központjának megalakulása 40 évvel ezelőtt történt. E négy évtized alatt a kriminológia és a kriminalisztika tudománya nagy átalakuláson ment keresztül, ezzel együtt módosult az Országos Kriminológiai Intézet feladatköre is. Az olvasó az intézet immár 37. tanulmánykötetét veheti kezébe.

A kötet első része – a rendszerváltozás után először – áttekintést ad az OKRI történetéről. A nagy ívű tanulmány szerzője Irk Ferenc.

A *Tanulmányok* című második részben tizenkét írás található. *Farkas Ákos* az Európai Unió és a büntetőjogi együttműködés problematikájáról értekezik. *Kövér Ágnes* a védelem jogának a büntetőeljárás folyamatában betöltött szerepéről ír. *Finszter Géza* a titkos információgyűjtés jogi szabályozását vizsgálja. *Utasi Judit* tanulmányának témája: a fiatalkorúakkal szemben elrendelt pártfogói felügyelet és utógondozás érvényesülése. *Parti Katalin* írása a nők pártfogói felügyeletének és utógondozásának végrehajtásáról szól. *Kiss Anna* a büntetőeljárás reformjához fűz megjegyzéseket. *Kó József* a családok, *Nagy László Tibor* pedig a fővárosban elkövetett garázdaságok kriminológiai vizsgálatáról számol be. *Póczik Szilveszter* tanulmánya a börtönbüntetésre ítélt magyar és cigány bűnelkövetők összehasonlító vizsgálatának adatait elemzi. Irk Ferenc a morál és a büntetőjog időszerű kérdéseiről értekezik egy közvélemény-kutatás kapcsán. *Ritter Ildikó* az áldozat nélküli bűncselekmények és a jog viszonyát vizsgálja.

A kötet – szokásához híven – kitűnik problémaérzékenységgel és a tanulmányok magas színvonalával.

Várnagy Elemér – Várnagy Péter: A hátrányos helyzet pedagógiája. Zsámbék. Corvinus Kiadó. 2000. 166 oldal. 1000 Ft. (A Hét Szabad Művészet Könyvtára. Az Apor Vilmos Katolikus Főiskola sorozata)

(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Szakkönyvtára legújabb szerzeményeiből)

A hátrányos helyzet is azon fogalmaink közé tartozik, amellyel nap mint nap szembesülünk. Ezért tartalma rendkívül sokrétű, köznapri és tudományos értelmezésével egyaránt találkoznak. A szerzők arra vállalkoztak, hogy a hátrányos helyzet pedagógiáját elhelyezzék a tudományok rendszerében és feltárják más tudományokkal való kapcsolatát is. Megközelítésük alapvetően interdiszciplináris, ezen belül különösen a pedagógia és a jogtudomány kapcsolata kiemelendő. A szerzők a könyv bevezetőjében a hátrányos helyzet pedagógiáját a speciális pedagógia fogalmkörébe sorolják. Az enyhébb zavaroktól, illetve helyzetektől a súlyosabbak irányába haladva a következő „lépcsőket” határozzák meg: inadekvát hátrányos helyzet, inadaptív magatartás, disszociális körülmények, antiszociális magatartás.

A kötet tartalma négy részre tagolódik. Az első az inadekvát hátrányos helyzetben lévő fiatalok világát mutatja be. A második az inadaptív magatartásúak hátrányos helyzetének színtereivel foglalkozik. A következő szerkezeti egység a hátrányos helyzetben élők tüneteit, okait és megoldásait tárgyalja. A könyv utolsó része kifejezetten az antiszociális fiatalok problémáiról ír. (Itt, az egyik alfejezetben a büntetés-végrehajtási pedagógia is helyet kapott.)

A könyv számos, a pedagógiától távolinak tűnő területet köt össze. Ebben a vonatkozásban hiánypótlónak tekinthető. A jól szerkesztett, tömör megfogalmazásokat használó kiadványt esetleírások és esetelemzések teszik gyakorlatiasabbá

CONTENTS

STUDY

1 György Vókó: Defence of law (CPT report, and the given Hungarian response)

WORKSHOP

19 József Pacsek: Legal treatment (Accommodation of prisoners, their financial and health care supply)

29 Katalin Heylmann: Familiar facts (Reflections regarding the investigation of the Supreme Prosecution)

33 Lajos Garami: The main motivation (To the margin of the prosecution report)

37 Who is responsible? (Co-ordinated overcharging of the staff in Brandenburg)

39 Tamás Módos: Quality assurance (Not a cure for all ills but clears several misunderstandings)

EXCHANGE OF EXPERIENCE

55 Géza Szendrei: The viewpoint of the prosecutor (Once more about custody concerning petty offences)

62 József Pallo: Some anomaly...

63 Bálint Benke—Albert Antal—Sándor Krausz: Special scope of duties (Psychiatric treatment of out-patients in the IMEI)

67 Albert Antal—János Hamula—Erika Szakonyi—Júlia Zsombor: Risk of suicide (Possibilities of decreasing within the Hungarian prison conditions)

71 Katalin Bakó: Better than earlier (The situation of staff discipline in 2000)

75 Tibor István Makrai: Universal tool (Typology of the knives applied for military and public security-defence purposes)

FORUM

85 István Lajtár: State of law, humanity (Summary of a scientific conference)

TOPLINES

93 International relations

95 Mátyás Oravecz: Prison manne-risms

97 Helping Hands (2000 year report on the Public utility of the BVD fund)

98 Pictures, events

106 György Vókó: Final farewell (Memoirs for the death of dr. Miklós Magyar)

THE PAST

107 Barna Mezey: Universal message (The 1848 – year decree of Ferenc Deák regarding prison affairs)

BOOKSHELF

117 István Erdős: The truth of Foucault (Power, law enforcement, prison)

124 Ferenc István Deák: Pleasing fact (Handbooks on criminology)

128 Offering books

INHALT

STUDIE

1 György Vókó: Rechtsschutz (CPT-meldung und der darauf gebende Bescheid)

WERKSTATT

19 József Pacsek: Behandlung nach Gesetz (Die Niederlage der Inhaftierten und ihre finanzielle und gesundheitliche Versorgung)

29 Katalin Heylmann: Die bekannte Tatsachen (Reflexien entsprechend der Untersuchung von Oberste Anwaltschaft)

33 Lajos Garami: Die Hauptmotivation (Randnote einer Meldung von einem Staatsanwalt)

37 Wer ist verantwortlich? (Überbelastung der Personal in Brandenburg „geplant“)

39 Tamás Módos: Qualitätsversicherung (Kein Wundermittel aber klärt eine Menge Mißverständnis)

ERFAHRUNGS- AUSTAUSCH

55 Géza Szendrei: Mit Augen des Staatsanwaltes (Über das Strafgeldverfahren noch einmal)

62 József Pallo: Ein bißchen Anomalie...

63 Bálint Benke—Albert Antal—Sándor Krausz: Spezielle Fachtätigkeit (Ambulant psychiatrische Versorgung in der IMEI – Forensische Anstalt)

67 Albert Antal—János Hamula—Erika Szakonyi—Júlia Zsombor: Der Selbstmordsversuch (Wie kann man es verhindern in dem ungarischen Strafvollzugssystem?)

71 Katalin Bakó: Besser als vorher (Über das Disziplinsverfahren der Personal in 2000)

75 Tibor István Makrai: Das universale Werkzeug (Die Typologie der militärisch und ordnungschützlich wertbaren Messer)

FORUM

85 István Lajtár: Rechtsstaat, Humanität (Zusammenfassung einer wissenschaftlichen Konferenz)

IN KÜRZE

93 Internationale Beziehungen

95 Mátyás Oravecz: Die „Allüre“ des Vollzugs

97 „Helfende Hände“ Stiftung (Meldung über die Gemeinnützigung der BVD Stiftung für die Jahre 2000)

98 Bilder und Ereignisse

106 György Vókó: Der endliche Abschied (Erinnerungen zum Tod von dr. Miklós Magyar)

VERGANGENHEIT

107 Barna Mezey: Universale Botschaft (Gefängnisverordnung des Ministers Ferenc Deák in 1848)

BIBLIOTHEK

117 István Erdős: Beweisung von Foucault (Macht, Gerechtigkeit, Gefängnis)

124 Ferenc István Deák: Erfreuliche Tatsache (Handbücher über Kriminologie)

128 Bücherangebot

TARTALOM

TANULMÁNY

1 Vókó György: Jogvédelem (A CPT-jelentés és az arra adott magyar válasz)

MŰHELY

19 Pacsek József: Törvényes bánásmód (A fogvatartottak elhelyezése, anyagi és egészségügyi ellátása)

29 Heylmann Katalin: Ismert tények (Reflexiók a Legfőbb Ügyészség vizsgálata kapcsán)

33 Garami Lajos: A legfőbb mozgatóerő (Egy ügyészségi jelentés margójára)

37 Ki a felelős? (Az állomány „tervező” túlterhelése Brandenburgban)

39 Módos Tamás: Minőségbiztosítás (Nem csodaszer, de számtalan félreértést tisztáz)

TAPASZTALAT- CSERE

55 Szendrei Géza: Az ügyész szemével (Még egyszer a szabálysértési elzárásról)

62 Pallo József: Egy kis anomália...

63 Benke Bálint—Antal Albert—Krausz Sándor: Speciális feladatkör (Ambuláns pszichiátriai ellátás az IMEI-ben)

67 Antal Albert—Hamula János—Szakonyi Erika—Zsombor Júlia: Öngyilkossági kockázat (Csökkentésének lehetőségei a magyarországi börtönkörülmények között)

71 Bakó Katalin: Jobb, mint korábban (A személyi állomány fegyelmi helyzete 2000-ben)

75 Makrai Tibor István: Univerzális szerszám (A katonai és rendvédelmi feladatokra alkalmazható kések)

FÓRUM

85 Lajtár István: Jogállam, humanum (Összefoglaló egy tudományos konferenciáról)

RÖVIDEN

93 Nemzetközi kapcsolatok

95 Oravecz Mátyás: Bévés „allűrök”

97 Segítő Kezek (A BVD Alapítvány 2000. évre vonatkozó közhasznúsági jelentése)

98 Képek, események

106 Vókó György: Végső búcsú (Emléksorok dr. Magyar Miklós halálára)

MŰLT

107 Mezey Barna: Egyetemes üzenet (Deák Ferenc börtönügyi rendelete 1848-ban)

TÉKA

117 Erdős István: Foucault igaza (Hatalom, igazságszolgáltatás, börtön)

124 Deák Ferenc István: Örvendetes tény (Kézikönyvek a kriminológiáról)

128 Könyvajánló

Ára: 300 forint

Álaposan szemügyre vehettek két fővárosi büntetés-végrehajtási intézetet – a Gyűjtőt és a Venyige utcai előzetesházat – a rendvédelmi szervek szövívői, akiket Bujáki Ildikó, a BVOP szövívője hívott meg, s akiket dr. Bökönyi István vezérőrnagy, országos parancsnok, valamint Cseré László dandártábornok, dr. Huszár László ezredes és Biczó László őrnagy kalauzolt. A különleges börtönlátogatók között volt

Gál Ildikó, az IM sajtófőnöke, Papp Judit rendőr százados, a Pest Megyei RFK, dr. Dézsi Mihály rendőr alezredes, a BRFK, Sipos Jenő pénzügyőr őrnagy, a VPOP és Szentes György tűzoltó alezredes, a BM OKVF szövívője.